

Editor:

FIKRET BAŞKAYA

AKP "İLİMLİ İSLAM", NEOLİBERALİZM

AKP "İLİMLİ İSLAM", NEOLİBERALİZM

Editor:

FIKRET BAŞKAYA

ÜTOPYA
Siyasal Kültür

Ütopya Yayınları: 234
Sanat Dizisi

© 2013 Ütopya Yayınevi

1. Baskı
Ütopya Yayınevi, Kasım 2013,

Kapak Tasarımı
İlknur Açıkdilii

Teknik Hazırlık
Ütopya Yayınevi

Baskı ve Cilt
Sözkesen Matbaası
İvedik Org. San. Matbaacılar Sitesi
558. Sok. B Blok No: 41 Yenimahalle - Ankara
Tel: (0 312) 395 21 10

ISBN 978-605-5580-52-0

Ütopya Yayınevi
Ataç I Sokak 33/15 Kızılay / Ankara
Tel-Fax: (0 312) 433 88 28

İnternet www.utopyayayinevi.com.tr
E-Posta utopya@utopyayayinevi.com.tr

AKP, “İLİMLİ İSLAM”, NEOLİBERALİZM

Editör: FİKRET BAŞKAYA

FAİK BULUT – KADİR CANGIZBAY

TEMEL DEMİRER – MEHMED DURMUŞ

ŞABAN İBA – METE K. KAYNAR

SİBEL ÖZBUDUN – OSMAN TİFTİKÇİ

GÜN ZİLELİ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7
AKP, Korsan/Gayri Nizamî Kapitalizmin İktidardır	19
KADİR CANGIZRAY	
Merkez Sağ ve AKP	36
METE K. KAYNAR	
AKP Nasıl İktidar Olmuştu?	80
ŞABAN İBA	
İslamcılık, Siyasal İslam ve İlimli İslam	109
FAİK BULUT	
Türkiye'deki En Büyük "Cemaat" Devlet Dindarlığı Üzerine	140
OSMAN TİFTİKÇİ	
AK Parti: Muasır İlimli İslam Seviyesi	166
MEHMED DURMUŞ	
AKP'nin Yedek Gücü: Muhafazakâr Liberalizm	206
GÜN ZİLELİ	
206	
"Liberal" Yanlısımlar!	223
SİBEL ÖZBUDUN	
223	
'Neo'su ve 'Sol'u ile Liberaller Nedir, Neye Yarar?	231
TEMEL DEMİRER	

SUNUŞ

Türkiye’de siyasi partilerin yüzyılı aşkın bir geçmişi var, “çok parti” rejimine geçildiği 1946 yılından bu yana da 67 yıl geride kaldı. Siyasi partiler demokrasinin timsali ve vazgeçilmezi sayılıyor. Demokrasi de halkın kendi kendini yönettiği rejimin adı. *Halkın halk tarafından halk için hükümeti*. Halk egemenliğinin de *temsil* yoluyla tecelli ettiği söyleniyor. Temsilin gerçekleşmesinin araçları da siyasi partiler ve seçimler. Buraya kadar her şey mükemmel görünüyor; ama gerçek durum oldum olası tevatür edilenden farklıydı. Zira hiçbir zaman gerçek bir temsil söz konusu olmadı. Dolayısıyla siyasi partiler temsilin araçları olmaktan çok, temsili, dolayısıyla demokrasiyi engellemenin araçları oldular ve olmaya devam ediyorlar. Zaten 1923-46 döneminde tek parti rejimi geçerliydi. İnsanların örgütlenmesi, siyasi parti ve dernek kurması yasaktı. Başka türlü söylersek, halk kitlelerinin politik süreci belirleme/etkileme yolu kapalıydı. 1946’da tek iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinden Demokrat Parti’nin (DP) çıkarılması, böylelikle CHP’nin bölünmesiyle çok partili sisteme geçildiği söylendi. Aslında bilinen anlamda çok partili sistemden ziyade, birden çok *devlet partisine* izin verildiğini söylemek gerçeğe daha uygun düşüyor. Zira çok partili sisteme geçiş, kitlelerin talebi ve dayatması sonucu gündeme gelmemişti, Üstelik çok partili sistemin işleyişi için gerekli ve vazgeçilmez yasal/kuramsal yapı ve işleyiş de oluşturulmamıştı. TCK’nın ünlü 141 ve 142. maddeleri ve başka yasaklar gerçek

muhalefetin önünü kapatmaya devam ediyordu. Tabii yönetim zihniyeti ve halka bakış da bir esneme söz konusu değildi. Aslında çok parti sistemi denilen, egemen sınıflar koalisyonunun yönetim üslubuyla ilgili biçimsel bir değişiklikten ibaretti. Amaç bir *temsil ve katılım* yanılması yaratmaktı. O tarihten sonra insanlar oy kullanarak sürece katıldıklarını, bir şeyleri etkilediklerini, değiştirebileceklerini sanıyor... Oysa çok partili sistem ve seçimler oligarşinin bir manipülasyonuydu, dolayısıyla *bundan sonra nasıl yöneteceğiz* sorusuna verilen cevapla ilgiliydi... Kitleler sandığa gidince bir şeyleri değiştirdiklerini sanıyorlardı, oysa her oy kullandıklarında oligarşiye, mülk sahibi sınıflara oy veriyorlardı... Başka türlü ifade edersek, kullanılan oy'un ve seçimlerin, yönetim katında, oligarşi cephesinde bir *değişiklik* yaratması mümkün değildi. Tek parti rejimi döneminden yegâne fark, kitleler nezdinde yaratılan *katılım* yanılmasıydı...

Başka yerde de yazdığım gibi, zaten bidayette de *temsili demokrasi* denilen, gerçek demokrasinin önünü kesmek üzere kurgulanmıştı. Ve geride kalan yaklaşık 150 yılda geçerli temsili demokrasi, oligarşik iktidarın hizmetine koşulmuştu. Verili durumu kabullendirmenin ve dayatmanın aracıydı. Zira, temsili demokrasi denilenin geçerli olduğu hiçbir yerde ve hiçbir zaman gerçek bir temsil, dolayısıyla geniş halk kitlelerinin iradesinin tecellisi mümkün olmadı. Dolayısıyla, *Batı demokrasisi* veya *temsili demokrasi* denilenin hiçbir reel karşılığı yoktu. Kaldı ki, başlarda temsil biçimsel olarak bile sorunluydu, zira seçme ve seçilme hakkı geniş emekçi kitlelere yasaklanmıştı. Seçme ve seçilme hakkı ancak zorlu mücadelelerin ve ödenen büyük bedellerin sonunda geniş halk kitlelerine doğru genişleyebildi. Fakat bu haklar diğer toplum kesimlerine (işçiler, emekçiler, mütevazı insanlar, yoksullar, kadınlar, daha sonra Siyahlar vb.) tanındığında, artık içi boşalmış, işlevsizleşmişti ve şeyleri etkileme, değiştirme,

dönüştürme istidadı kalmamıştı. Bu hakların tanınması ancak oligarşi için bir tehlike ve tehdit oluşturmadığına kani olduğunda mümkün oldu. Gerçi seçimlerle belirli aralıklarla (4-5 yıl) hükümet kuran parti değişiyor ama asıl iktidar olan oligarşinin, –mülk sahibi sınıfların densin– iktidarı asla değişmiyor... Bu da demektir ki, kullanılan oyun reel bir karşılığı yok. Netice itibarıyla temsil ve demokrasi denilen bir yanılısamadan ibaret...

Eğer gerçek durum böyleyse, nasıl olup da o kadar zamandır “demokrasi oyunu” sahnelenebildi? Ve demokrasiye asıl ihtiyacı olan geniş emekçi kitleler, bu oyunun hem figüranı ve hem de seyircisi olmaya devam etti? Bu soru önemli olmakla birlikte, böyle bir sunuş yazısında gerektiği gibi cevaplanması mümkün değildir, zira uzun açıklamaları gerektiriyor. Yine de geçerken şu kadarını söyleyebiliriz: İdeolojik kölelik, şeylere egemenlerin gözüyle bakma aymazlığı, gerçek bir ideolojik/politik emansipasyonun yokluğu ve tabii egemen sınıfların etkili ideolojik manipülasyonu, söz konusu sefil oyunun bunca zamandır oynanmasını mümkün kılmış görünüyor...

Türkiye, çok partili sisteme geçildiği 1946 yılından ve 1950’de DP’nin seçimleri kazandığı tarihten bugüne kadar hep oligarşinin partileri tarafından yönetildi. Fakat durum görüldüğü kadar net de değildi. Aslında görünen “iktidarın” tek başına yönettiği bir rejim söz konusu değildi. Bir “izinli demokrasi” rejimi geçerliydi. Görünen iktidarın yanında, onunla birlikte bir de benim *asıl devlet partisi* dediğim odak da iktidarın ortağıydı ve “gerekli gördüğünde” belirli aralıklarla sürece açıktan veya perde arkasından müdahale ediyordu. Şimdilerde bu duruma vesayet rejimi deniyor. O kadar ki, nerdeyse asıl rotayı belirleyen *asıl devlet partisiydi*. Görünen iktidarla *görünmeyen iktidar* arasında adı konmamış, tanımlanmamış bir *iktidar ve yetki* paylaşımı söz konusuydu. Stratejik öneme sahip olduğu düşü-

nülen bazı işler münhasıran *asil devlet partisinin* yetki ve etki alanına dâhildi. Şimdilerde neoliberal küreselleşme çağında, yaklaşık yüz yıllık dönemde geçerli olan bu yapı ve işleyiş, seçimle gelen *görünen iktidar-asil devlet partisi* ilişkisi, AKP iktidarı döneminde yeniden dizayn ediliyor. Başka türlü söylersek, vesayet rejiminin özneleri düzeyinde bir değişim yaşıyor. Dikkate alınması gereken bir başka özellik de, bu sefer vesayet öznesinin devlet aygıtı dışındaki bir cemaat (Gülen cemaati, şimdilerde “hizmet” denilen dinci odak). Böylece devlet aygıtı içindeki laik asker-sivil unsurların vesayetinin yerini, *asil devlet partisi* işlevini anti-laik dinci odak almakta. Bu sürecin hikâyesi elinizdeki kitabın ilerleyen sayfalarında anlatılıyor. Elbette vesayet özneleri düzeyindeki bu değişikliğin, komprador oligarşi düzeyinde –veya mülk sahibi sınıflar cephesinde– kimi sarsıntılara ve çatışmalara neden olması kaçınılmazdır. Amaç ranta el koymak, kamu kaynaklarını, bütçeyi, hazineyi yağmalamak olduğuna göre... O halde böyle bir değişikliğin AKP iktidarı dönemine rastlamış olması nasıl açıklanabilir? Türkiye’de geride kalan yaklaşık on bir yılda olup-bitenleri, emperyalizmi, neoliberal küreselleşmeyi, ABD başta olmak üzere emperyalizmin yeni dönem stratejisini tahlile dâhil etmeden açıklamak/anlamak mümkün değildir. AKP emperyalizmin yeni dönemdeki siyasetine uyum sağlayarak ve emperyalizmin (ABD-AB) tam desteğiyle geleneksel iktidar yapısını sarsmayı başardı. Türkiye’de siyasi partiler her zaman bütçeyi ve hazineyi yağmalatmanın ve yağmalamanın araçları oldular. Malûm, *bal tutan parmağını yalar* da denmiştir. Geçerli ulus-devlet yapısı ve işleyişi, her şeye rağmen bu yağmayı belirli ölçülerde sınırlayabilir durumdaydı. Oysa yerli ve yabancı sermaye odakları sömürü ve yağmanın önündeki sınırlı engellerden de kurtulmak istiyordu. Geçerli yönetim anlayışı ve üslubu değişmeden, o yoldaki engeller aşı-

madan, sınırsız sömürü, yağma ve talan mümkün olmazdı. Bu amaçla devlet aygıtının yeniden dizayn edilmesi gerekiyordu. Yerli-yabancı sermayenin hiçbir engelle karşılaşmadan ülkenin varını yoğunu yağmalaya bilmesi için devlet katından kaynaklı engellerin/“zorlukların” bertaraf edilmesi gerekiyordu. Şimdilerde özelleştirilmeyen, yerli-yabancı sermayeye peşkeş çekilmeyen, bir rant aracına dönüştürülmeyen pek bir şeyin kalmadığına bakılırsa, operasyonun başarıya ulaştığı söylenebilir.

Fakat devlet aygıtı katında gerçekleştirilen operasyon, sadece yerli-yabancı sermayenin istediği bir şey değildi. ABD ve bir bütün olarak kolektif emperyalizmin (ABD, AB, Japonya) yeni stratejisinin de bir gereği olarak, Türkiye”deki ulus-devletin aşındırılması, yeniden biçimlendirilmesi gerekiyordu. Dolayısıyla söz konusu olan tam bir AKP-ABD operasyonuydu. Bu arada ikinci derecede emperyalist odak olan AB’nin yakın ve istikrarlı desteğini de unutmamak gerekir. Tabii bu ortak operasyonun, demokratikleşme, dolayısıyla vesayet rejiminden kurtulmak için yapıldığı söylenecekti... Oysa ne ABD’nin (emperyalizmin) ne de AKP’nin o tarakta bezi olabilirdi... Zira her ikisi de varlıklarını demokrasi yokluğuna borçludurlar. Emperyalizmin varlığı ve bekası demokrasinin engellendiği durumda mümkündür. Israrla demokrasi vurgusu yapmaları seyirciyi oyalamaya yönelik ideolojik bir manipülasyondur sadece... Onların kitaplarında demokrasi diye bir şey yoktur, üstelik gerçek bir demokrasinin yerleşmesi ihtimali en büyük kâbuslarıdır... “Aydın” denilen ideolojik uşaklarının çabaları ve medyatik manipülasyonlar sayesinde olup-bitenleri “demokratikleşme, vesayet rejiminden kurtulmak” olarak sunmakta oldukça başarılı olduklarını söylemek gerekir. Elbette Gezi Parkı direnişi sonrasında artık yalanı sürdürmek eskisi kadar kolay olmayacak... Dolayısıyla, darbecilerle mücadele adı altında sürdürülen ve tam bir komediye dönüşen, Ergene-

kon, Balyoz gibi davaları yukarda kısaca değindiğim çerçeveyi dikkate almadan anlamak mümkün değildir. ABD devlet aygıtı katında özellikle de ordu içinde kendisine sorun çıkarabilecek unsurları tasfiye etmek isterken, AKP ve Cemaat de onları yağma ve talanın önünde kendileri için bir engel olarak görüyorlardı. Dolayısıyla operasyon iki tarafın da çıkarınaydı. Velhasıl tam bir çıkar çakışması durumu söz konusuydu. Asıl rahatsız edici olan da ABD-AKP ortak yapımı bu oyunun demokratikleşme olarak sunulması, sunulabilmesiydi... Aslında söz konusu operasyonun emperyalizm (ABD) açısından ne demeye geldiğini görmek için, Türkiye'nin Suriye politikasına bakmak yeter. Eğer devlet aygıtı katında ABD-AKP-Cemaat operasyonu gerçekleşmemiş olsaydı, Türkiye'nin hâlâ Suriye'yle bir sınırı olurdu ve bugün artık öyle bir sınır yok... Aynı şekilde, eğer söz konusu operasyon gerçekleşmemiş olsaydı, Türkiye hükümeti ne demekse on binlerce cihatçı paralı askeri, kana susamış caniyi, gözü dönmüş dinci fanatiği besleyip, eğitip, silahlandırıp, kadın, çocuk, yaşlı, genç demeden katletsinler diye kendi topraklarından Suriye'ye sokmazdı. Uluslararası hukuku ve teamülleri çiğnemezdi, insanlık suçuna ortak olmazdı. Oysa vesayet rejiminin tasfiye edilmesini kim istemez? Lâkin sorun başkaydı ve asla demokratikleşmeyi, özgürlüğü, hak eşitliğini angaje etmiyordu. Tam tersine, atılan her adım sınırlı hakların ve özgürlüklerin daha da güdükleşmesiyle, yok olmasıyla sonuçlanıyor. Şimdilerde Türkiye'deki rejim artık bir polis devleti rejimidir...

AKP Ne Kadar 'Farklı', 'İlimli İslam' Gerçekten Ne Anlama Geliyor?

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923'ten beri Türkiye'nin mülk sahibi sınıfları, sınırlı ara dönemler dikkate alınmazsa, genellikle tek parti etrafında bir koalisyon oluşturmayı ve desteklemeyi tercih ettiler. İşte 1923-50 aralığında CHP, 1950-60 arasında DP,

1960 ve 1970’li yıllarda Adalet Partisi (AP), 1980’li yıllarda ANAP ve 2000’yi yıllarda da AKP. Askeri darbeler ve mülk sahibi sınıfların tek parti etrafında ittifak kuramadığı sınırlı dönemler dışında hep tek parti iktidarı geçerli oldu. AKP de esas itibariyle DP, AP, ANAP, Milli Nizam Partisi geleneğinin devamı olan bir parti. Milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslamcılık farklı dozlarda olmak üzere bu partilerin hepsinde mevcuttur. Her parti bunların belirli bir “bileşimini” temsil ediyordu. AKP’nin farkı, din unsuruna daha çok vurgu yapmasıdır. Bir başka önemli farkı da herhalde, *24 Ocak Kararları* ve 12 Eylül 1980 Amerikancı askeri darbeyle girilen *kompradorlaşma* programının militan sürdürücüsü olmasıdır. Nitekim AKP’nin iktidar olduğu 2002’den beri *kompradorlaşma* yolunda büyük bir mesafe kaydedilmiş görünüyor. Artık asgari ulusal kaygının esamesi okunmuyor. AKP’nin kendinden önce iktidar olan siyasi partilerden farklı olan bir başka özelliği de emperyalizmin (ABD) dini (İslam’ı) araçlaştırma stratejisine uyum sağlama yeteneğidir. ABD, Ortadoğu’da ve bir bütün olarak İslam dünyasında daha önce desteklediği otokratik rejimlerin yerine İslamcı rejimleri ikame etmeyi amaçlayan bir politika benimsemişti. Elbette İslam’ın emperyalizmin stratejik amaçları için araçlaştırılması son birkaç on yıllık bir mesele değil. Din (İslam) soğuk savaş döneminden beri iki nedenle araçlaştırılmıştı: Sovyet sistemini çöktürmek ve Müslüman ülkelerde ilerici, seküler, laik, demokrat, sosyalist, komünist muhalefeti etkisizleştirmek. Bu bağlamda, 1950’den beri “küçük Amerika” olmak için çırpınıp duran NATO’cu TC rejiminde dinin politik amaçlar için araçlaştırılmasının tarihi 1950’li yıllara kadar gerilere gidiyor. Din, zaten Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumla devlet aygıtı içinde büyük bir yer tutuyorken dini politik amaçların hizmetine sunmak çok kolaydı. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 2013 yılı bütçesindeki payı 4

milyar 604 milyon TL... Bu astronomik bir rakam ve 11 bakanlığın bütçesinden daha yüksek... İşte size laik Türkiye...

AKP, fanatik neoliberal, dini aşırı düzeyde araçlaştıran, emperyalist, her türlü ulusal kaygıdan arınmış, kompradorlaşma programının inatçı sürdürücüsü bir parti. Kendine özgü bir programa sahip olmayan, olması da mümkün olmayan, IMF rotasında yol alan bir parti. Elbette bu yolun sonu yoktur. Dolayısıyla kompradorlaşma tercihi yapmış bir rejimin de bir geleceği olması mümkün değildir. Yağma ve talan sürdürülebilir olmaktan çıktığı anda emperyalizmin desteği de biter ve mülk sahibi sınıflar yeni bir arayış içine girerler... Şimdilerde o eşige ulaşılmış görünüyor. Artık yeni sömürü, yağma ve talan imkânlarını yaratmak için, yeni "ittifaklar" için kollar sıvanacaktır...

Bu vesileyle "ılımlı İslam" denilene dair de şunlar söylenebilir. İslam dininin politik amaçların hizmetine sunulmasının, araçlaştırılışının tarihi, daha dinin sahneye çıktığı tarihte başladı. Din her zaman iktidarın bir parçası oldu. Sömürüyü, yağma ve talanı, toplumsal eşitsizlikleri meşrulaştırmanın, kitleleri aldatmanın, oyalamanın, köleleştirmenin hizmetine sunuldu. Din adamlarının çıkarıyla, politik ve ekonomik gücü elinde tutan iktidar odaklarının çıkarı hep çakişti. Batı Avrupa'dan farklı olarak İslam dininde bir reform da gerçekleşmedi. Tersinden ifade edersek, İslam'ın geçerli olduğu coğrafyada bir *modernite devrimi* yaşanmadı. Bu durum dini yerli ve yabancı (emperyalizm) iktidar ve güç odaklarının kullanmasına, manipüle etmesine uygun bir zemin yarattı. Kolonyalist-emperyalist Batı'nın İslam'ı araçlaştırma girişimi, Müslüman ülkelerde anti-kolonyalist uyanışın ve mücadelenin ortaya çıktığı döneme kadar gerilere gidiyor. Eğer Müslüman halklar, seküler, demokratik, modern rejimler kurmaya yönelip, kendi ayakları üzerinde durmayı, sahip oldukları kaynakları kendi refah ve kalkınmaları için kullanmayı başa-

rırlarsa, bu emperyalist-kolonyalist sömürünün, yağma ve talanın da sonu olurdu. O halde ne yapıp-edip, bu ülkelerin/halkların kendi ayakları üstünde durmalarını engellemek için harekete geçilecekti... Oryantalistler, İslam dininin neden seküler, laik bir rejime elvermediğine dair “teoriler” geliştirdiler. Onlara göre Müslümanlar, ancak Müslüman bir devlette yaşayabilirlerdi. Müslümanlık laiklikle, sekülerlikle bağdaşmazdı... Elbette bu saçma tezin, ideolojik safsatanın reel dünyada bir karşılığı yoktu; ama bir kısım Müslüman “âlim”, bu teze dört elle sarılmakta gecikmediler. Dolayısıyla Müslüman halkların emansipasyonunu, özgürleşmesini, kendi ayakları üstünde durabilme olanağını yok ettiler. 20. yüzyılın ilk yarısında, Müslüman ülkelerdeki anti-kolonyalist ilerici, demokratik, sosyalist, hareketleri etkisizleştirme işini dönemin hegemonik gücü olan İngiltere üstlenmişti. II. Emperyalistler arası savaştan sonra, 1950’lili yıllardan itibaren nöbeti ABD devraldı. Dolayısıyla İslamcı hareketler oldum olası emperyalizm tarafından araçlaştırıldı, güdüldü, kullanıldı. Ve şimdilerde Garp Cephesinde yeni bir şey yok.

ABD ve diğer emperyalist ortakları, Müslüman ülkelerde otokratik baskı rejimlerinin aşınması karşısında dinci partilerle yola devam etmek istiyorlardı. İşte “ılımlı İslam” bu ihtiyaca cevap vermek üzere uyduruldu. Aslında bunun olmayacak duaya âmin demek olduğunun anlaşılması için fazla zaman gerekmedi. Zira “ılımlı İslam” dediklerinin kitleleri aldatma/oyalama yeteneği yok. Zira kendine özgü, “orijinal” bir toplum projesi, programı, vizyonu yok. Neoliberalizme ve geçerli kompradorlaşma stratejisine alternatif oluşturma, farklı bir şey yapabilme yeteneği yok. Din soslu neoliberalizmden öte bir şey değil. Aslında elinizdeki kitapta da görüleceği gibi İslam’ın “ılımlısıyla” “radikalı” arasında bir fark yok ve olması da mümkün değildir. İlimli-radikal ayrımı programatik bir fark içermiyor. Sadece iktidarı

nasıl ele geçireceğiz sorusuyla ilgili. Şiddet kullanarak veya seçimle iktidara gelseler de uygulayacakları program aynı. Daha doğrusu uygulayacakları bir programları yok; işte emperyalist Batı'nın ve yerli egemenlerin İslam'ı araştırmalarının nedeni bu. Böylece Müslüman halkları bir çıkmaza hapsedmek, geleceksizliğe mahkûm etmek mümkün hale geliyor. Sınırsız sömürü, yağma ve talanın yolu açılıyor... İyi de daha nereye kadar?

Bir de AKP'yi Batı Avrupa'daki Hıristiyan Demokrat Partilerin Türkiye versiyonu olarak sunma gayretleri var. Aslında Avrupa ülkelerinde modernite devrimi diye bir şey yaşandı ve orada Hıristiyan Demokratlar seküler değerleri benimsemiş/içselleştirmiş durumdadılar. Türkiye öyle bir devrim yaşamadı. Seküler/laik değerler içselleştirilmiş/sindirilmiş değil. Dolayısıyla Türkiye'deki bir İslamcı parti ile Batı Avrupa'daki Hıristiyan Demokrat partiler arasında özdeşlik/benzerlik aramak uygun değil. Bir başka zorlama da AKP'ye yakıştırılan " Muhafazakâr Demokrat" sıfatı... Aslında bu tür zorlamalar bir istisna değil, bir gelenek. Buna *oxymore* saplantısı diyebiliriz. Bilindiği gibi *oxymore*, yan yana geliştirilmeleri uygun olmayan, ekseri karşıt anlamlı kelimeleri yan yana getirmeye deniyor. Böylece olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek, ideolojik bulanıklık yaratmak mümkün oluyor. Bu tür manipülasyonları iş edinen bir "aydın", akademisyen, gazeteci taifesi var. Bunlar yalan üretip kafaları bulandırdıkları ölçüde oligarşi tarafından ödüllendiriliyorlar... Muhafazakâr ve demokrat kelimelerini yan yana getirmek saçmadır, reel dünyada bir karşılığı olması da mümkün değildir. Bu tür zorlamalar şeyleri adıyla çağırılmamak, dolayısıyla yalan söylemektir...

Aslında AKP, fanatik neoliberal, IMF'ci, kompradorlaşma şampiyonu, Yeni-Osmanlıcı saplantıları olan, geçmişi yüceltmeyi marifet sayan oligarşinin bir partisi. Dinci eğilimleri ve Yeni-Osmanlıcı hezeyanları dikkate alınmazsa hiçbir orijinalliği yok.

Türkiye’de AKP, Mısır’da Müslüman Kardeşler ‘ılımlı İslam’ denilenin ne olduğu ve çapı hakkında fikir veriyor. Bunlar IMF ve Dünya Bankası, genel bir çerçevede de emperyalizm tarafından dayatılan, yerli egemenlerin çıkarlarını da gerçekleştiren neoliberal kompradorlaşma programını uygulamaktan başka ne yapabilirlerdi? “İlmlı İslam” denilen, son tahlilde İslam soslu bir teokrasiden başka bir şey değildir. Kapitalizmi İslamî bir söylemle boyamakla hangi temel sorunlar çözülebilir. Artık kitleleri aldatmak eskisi kadar kolay olmayacak. Zira geçerli kapitalist yağma ve talan düzeni her seferinde çözdüğünden daha çok sorun üretmeden, işleri sarpa sardırılmadan yol alamıyor. Mevcut rotada yol almanın artık zorlaştığı bir döneme girilmiş bulunuyor; lâkin çelişik ve rahatsız edici bir durum söz konusu. İşler eskisi gibi yürümüyor, ama henüz yeninin ne olması gerektiği konusunda bir netleşme yok. Fakat bir şeye daha var kapitalizmin yıkıcılığı o kadar kapsamlı ve derin ki, zaman daralıyor... İnsanlığı, uygarlığı, canlı yaşamı kurtarmak aciliyet arz ediyor, dolayısıyla işi yavaştan alma lüksü kalmamış görünüyor. Bu da bu gidişten zarar gören, rahatsız olan herkesin sorumlu davranması gerektiği anlamına geliyor. Zira artık bu minval üzere yol almak mümkün değil.

Bu kitaba yazılarıyla katkıda bulunan, her zaman Özgür Üniversite’nin çabalarına katkı sunma inceliğini ve cömertliğini gösteren değerli dostlarımız: Kadir Cangızbay, Mete Kaynar, Şaban İba, Faik Bulut, Osman Tiftikçi, Mehmet Durmuş, Gün Zileli, Sibel Özbudun, Temel Demirer’e ve kitabın ortak basımını üstlenen Ütopya Yayınevi sahibi ve direktörü dostum Mustafa Çoban’a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Fikret Başkaya

Kardelen, 19 Ağustos 2013

AKP, KORSAN/GAYRİ NİZAMÎ KAPİTALİZMİN İKTİDARIDIR

KADİR CANGIZBAY

AKP iktidarı, insanlığı Aydınlanma'nın gerisine götürerek varlığını sürdürme peşindeki küresel kapitalizmle Aydınlanma'nın zaten çok gerilerinde bulunan yerel güçlerin buluşma çizgisidir.

“Aydınlanma'dan ne kadar geriye” dersiniz, bunun cevabı “mutlak ve mükemmel bir vahşet durumuna kadar”dır. Mutlak ve mükemmel vahşet durumu ise, en aç olanın ekmeğe en zor ulaşacağı, en muhtacın ihtiyacını en yüksek bedel karşılığında giderebileceği durum. Böyle bir durum, tabiat yasalarında yazmaz; zira, öyle olsaydı hayat çoktan yok olmuş olurdu. Öyleyse, söz konusu ‘mutlak ve mükemmel vahşet’ durumu, ileri teknoloji ve yüksek mühendislik ürünü, yani bir ‘insan başarısı’ olacaktır.

Yeni Dünya Düzeni'nde, bütün Ar-Ge çalışmalarından bütün savaşlara kadar, her şey insanları muhtaç, daha muhtaç, daha daha muhtaç hâle düşürmek için planlanır/yapılır: Kapitalizm açısından ideal ilaç, yan etkileri iyileştirici etkisinden daha fazla olan ilaçtır. Ancak her şeyin bu ilaç modeline hizalandığı nokta, aynı zamanda hayatın sonu da demektir; yani oto-kıyamet, insanlığın kendi kendisini kendi elleriyle yok etmesi.

İnsanlık oto-kıyamet yolunda ilerlerken her bir insan da yok olmamak için, ne kadar muhtaç durumdaysa, o kadar öyle de-

ğilmiş gibi görünmeye, ne kadar açsa o kadar tokmuş gibi yapmaya yönelecektir: Yaşasın 'image making' çağı.

'İmage making': İnsanların kendi varlıklarını sürdürebilmek için aslında kendilerini temsil etmeyen bir resim çizip onu oynamaları; ki bu da, her şeyin hayatın sürdürülebilirliği aleyhine altüst olup, değişim değerinin kullanım değerinden bağımsızlaşması, hatta onu belirler hâle gelmesi demek. Böyle bir gidişatın nihaî noktası ise hayatın sona ermesi, kısacası –yukarıda da söyledik-oto-kıyamet; zira 'kullanım değeri', ihtiyaç karşılama gücü demektir; ihtiyaçların –en başta hava, su vb...– karşılanmaması ise ölüm.

Bu çağın ideolojisi, post-modernizm: 'Akla Veda' ve 'Yönteme Hayır' Bu güzide eserlerin yazarı Feyerabend, kendi kendisini 'bilgi anarşisti' konumuna da oturtur, hiç utanmadan. "Hiç utanmadan" diyoruz; zira, insanı her türlü kulluktan kurtarmaya yönelik en haysiyetli atılımın adını kullanarak, insanı kapital karşısında tümüyle köleleştirmeyi meşrûlaştırmanın en sofistike yolunu düşüyor. Önce şunu bilelim: "La société, c'est le travail" (Saint-Simon); tercümesi "toplum iştir, çalışmadır, emektir"; Türkçesi "toplumsal/beşerî gerçeklik, üretilen, üretilerek var edilen bir gerçekliktir", dolayısıyla toplumsalın yegâne ve evrensel cevheri emektir. Bu noktada, Saint-Simon için 'ilk sosyolog-ilk sosyalist' tabirini kullanan Cemil Meriç'i sevgi, saygı ve rahmetle anarak şunları da ilave edelim: Toplumsalın yegâne cevheri emekse, nihaî ölçütünün de emek olması gerekir; dolayısıyla, şiarı 'herkese emeğine göre' olan sosyalizm de bilime aykırı düşmeyen, gerçekliğin doğru bilgisini çarpıtmak zorunda olmayan yegâne ideolojidir.

Feyerabend'in neden utanması gerektiğine gelince, şunu söyleyelim: Üretilmiş bir gerçeklik olarak toplumsal gerçekliğin molekülü 'iş'tir. İş derken kastettiğimiz ise, *her şey doğal hâlin-*

de/akışına bırakılmış olsaydı kendiliğinden ortaya çıkacak olmayıp da bilinçli insan çabası, yani emek sayesinde varlık kazanan her türlü durum ve/veya süreç. Buradaki tanım itibariyle, insanın uzay gemisi tasarlaması veya yönetmesi tabii ki bir iştir, ama bir saniyeliğine dahi olsa kendisini sıkıp çişini tutması veya eliyle ağzını kapatıp öksürüğünün sesini kısması da. Ve de insan, öksürüğünün sesini kısmak için ağzını diz kapağının üzerine dayamaya kalkmayıp da elini ağzının önüne getirirken dahi, aslında içinde bulunduğu koşulları ve sahip olduğu olanakları dikkate alarak çizdiği bir 'eylem planı'nı, yani belirli bir yol-yordam/YÖNTEM izlemekte, kendisinin bir kuğu boynuna sahip olmadığını hesaba katmayıp kafasını koltuğunun altına götürmeye kalktığı anda ise AKILsız sıfatını hak etmektedir. İşte bu noktada ortaya çıkar ki, "yönteme hayır" deyip 'akla veda' eden bir anlayış, aslında toplumsal gerçekliğin tümünü, tabii bu arada bütün zenginlikleri 'iş'ten, yani üretilmişlikten, dolayısıyla da üretenlerinden bağımsız olarak ele alıp değerlendirmenin ideolojik zeminini hazırlıyor olmaktan başka bir şey yapıyor değildir.

Artık öyle bir dünyadayızdır ki, borsa stantlarının üzerini dolduran bilgisayar ekranlarında rakamlar hâlinde belirip oradan oraya el değiştiren değerler, sanki hiçbir maddî temele dayanmıyormuş, varlıklarını kazanmaları da kaybetmeleri de doğrudan doğruya o anda, orada, o ekran çerçevesinde gerçekleşiyormuş gibi, kendilerini üretenlerin uzanım alanının tümüyle dışına taşınmış durumdadırlar. 'İş'in, emeğin, dolayısıyla emekçinin saf dışı edildiği bir dünya tasavvuru çerçevesinde, kapitalist aklın, yani 'kapitalist için aklî/rasyonel olan'ın bu dünyanın başına getirdiği bütün bela, felaket ve yıkımların faturası, öznesi bulunmayan bir Akıl'a çıkartılırken akıl-dışı da ister istemez insanın kendi kendisiyle kucaklaşıp barış ve huzura kavuşabileceği tek alan olarak soylulaştırılacaktır.

Bu mekanizmanın kaydırıcı yağı, *anything goes* (her şey uyar) şiarıdır. İşte bu şiar doğrultusundadır ki, 'her yol mubah'çı, yani tümüyle ipini koparmış, dolayısıyla da mükemmelen a-moral bir liberalizm, çoğulculuk, açık-uçluluk, anti-dogmatizm, hoşgörü, özgürlükçülük vb... adına saygınlştırılırken, en müptezelinden bir 'o da haklı, bu da haklı, herkes haklı'cılık da her türlü sömürü ve egemenlik ilişkisini meşrûlaştırıp tahkim etmenin kılıfı olacaktır.

Sömürenle sömürülen, ezenle ezilen ve egemenle köle arasındaki çelişkiyi gölgelemek üzere, özellikle etnik, dinsel ve mezhepsel kimlik politikaları aracılığıyla bu temeldeki çatışmaları körükleme konusunda da devreye sokulacak olan yine aynı 'anything goes' şiarıdır; 'inancına göre yaşama özgürlüğü/çok-kültürlülük/çok-hukukluluk' gibi insanın türsel tekliğini parçalayıp insan hakları kavramını ve hukukun evrensel ilkelerini fiilen geçersiz kılan formüllere felsefi temel oluştursun diye.

'Her şey uyar'sa, söz gelimi Hindu'nun ağabeyinden dul kalan yengesini inancı gereği canlı canlı yakmasında, müslümanın da kadını –en iyi durumda– yarım insan saymasında hiçbir beis yoktur. Ve işte tam bu civarlardadır ki Batı'nın post-modernleri ile bizim pre-modernlerimiz arasındaki buluşma vaki olur. Burada söz konusu olan, aslında gerçek anlamda bir buluşmadan ziyade, globalleşme yolundaki kapitalizmin, uzun süredir beslemekle birlikte hep yedekte tuttuğu dinci unsurları 'asıl oğlan' olarak sahneye çıkartma vaktinin geldiğine karar vermesidir.

Açıktan telaffuz edilen formül, 'ılımlı islam'dır; ama bu formülü öne sürenlerin kendileri de –daha doğrusu, geçmiş tecrübeleri itibarıyla, en iyi kendileri– bilirler ki, dincinin, yani referansı 'bu dünya'nın dışında bulunanların ılımlısı ile radikali arasındaki mesafe aynı bir fotoğrafın pozitifini ile negatifini (arabı) arasındakinden daha fazla değildir; işte o yüzden de 'ılımlı' derken kastettiği, aslında kendisiyle uyumlu olan islamdır.

Dinci, ‘yaradılan’ı ‘yaradan’dan ötürü sever; ama, yeri/zamanı/işine geldiğinde yine aynı ‘yaradan’a sığınıp dövme hakkını da mahfuz tutmak kaydıyla; daha doğrusu böyle bir hakkı ele geçirmek, kendi hanelerine yazmak üzere. ‘Yaradan’, yani buranın ötesinde yer alan, burada/şimdi yaşamakta olan gerçek insanı aşan bir dayanak noktasını temel aldı mıydı, kişi, ister Orta Çağ’ın Papası olsun, ister günümüzün fıkıhçısı, der ki dinci militana “sen şimdi önüne gelen herkesi öldür; suçlu-suçsuz, kadın-erkek, yaşlı-genç fark etmez, nasıl olsa hayat ölümden sonra da devam ediyor, işte orada tanrı bunlar arasında ayırımı yapar, haksızlığa uğrayanın hakkını teslim, bir bakıma zararını tazmin ve telafi eder; yeter ki sen öldürmeye devam et”

AKP, Suriye’de, işte bu kafadaki canileri silahtı, eğitimdi, paraydı, moraldirdi her bakımdan teşvik etmekte ve bunu bizden aldığı vergilerle bizim topraklarımızı doğrudan doğruya tehlikeye atarak yapmaktadır. Biz, “bizim topraklarımız” deriz, ama Erdoğan ve benzerleri için bu tabir hiçbir şey ifade etmez; zira, onlarda vatan kavramı yerine ‘dar-ül İslam’-‘dar-ül harp’ ayırımı esastır; işte bu yüzden, vatandaş kavramı da kendileri için hiçbir şey ifade etmez. Kendilerinden olmayan herkes esir alınıp, eğer katletmezlerse zimmi, yani kendi üzerlerine zimmetlenmiş canlı mal olarak kullanılacakları bir nesne, kısacası köle; kendilerinden olmayan herkesin yaşadığı her metrekaare toprak da, fethedilecek, fethetmek için de her yolun mubah sayıldığı kafir toprağı, yani ‘dar-ül harp’tir.

İşte bu kafayladır ki, Erdoğan Çamlıca tepesine, her yerden görülecek büyüklük ve yükseklikte bir cami yaptırmanın peşine düşmüştür. Demek istediğı, “buraların fatihi, dolayısıyla da tek hakimi benim; senin bu topraklar üzerinde hiçbir söz hakkın yoktur; ne dediysem o”dur. İnsanları, insandan/yaşayan gerçek insandan kalkarak değil de insan üstü ve can/hayat-aşar bir referans temelinde değerlendiren bir militanın, insanı İnsan olarak,

yani türsel tekliği temelinde kavraması imkansız; dolayısıyla, din-mezhep ve kendi mezhebinin ölçütleri temelinde ele alıp değerlendirmesi de kaçınılmazdır.

İnsanların sırf insan olmaları esasında eşit oldukları düşüncesine ve cumhuriyet anlayışına sadece yabancı değil, aynı zamanda düşman da olan dinci militan için sultandı, reisti ya da ağaydı diye birilerinin diğer insanlar üzerinde egemenlik sahibi olmasının aslında ne kadar haysiyet kırıcı olduğunu anlamak da, tabii ki imkansızdır. İşte o yüzden de, yeryüzündeki mevcudiyetleri bile insan için utanç verici olan kral, sultan, emir veya şef, reis takımıyla sıkı fıkı olmaktan rahatsızlık duymak bir yana, fevkalade memnun ve mesutturlar.

Manevî dünyaları itibariyle nihaî referansları, bu dünyanın dışında ve insan hayatının ötesinde bulunduğu inandıkları bir alanda yer aldığı için, insan varoluşunu bütün veçheleri itibariyle son noktasına kadar arz-talep ilişkileri çerçevesinde değişim değeri üzerinden belirlenir hâl getirme peşindeki global kapitalizme uyum göstermeye en elverişli canlı türünü oluştururlar. Başka bir ifadeyle, liberalizmin ekonomi alanındaki 'laissez faire, laissez passer' (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ilkesinin ahlâk/hukuk/siyaset bağlamındaki birebir karşılığı durumundaki 'gücü gücü yetene'den başka kuralları yoktur; dolayısıyla, güç gösterisinde bulunmak bunların varoluş tarzlarının vazgeçilmez bir parçasıdır; karşılarındakileri ürkütüp sindirmek uğruna, 'mutlak vahşet' ortamında geçerli olan usûlleri de insan dünyasına taşımakta hiçbir beis görmezler: Öfkeyi bir hitabet sanatı olarak görüp uygulamak –ve bunun paralelinde binlerce polisle üniversite kampusu basmak, yüzlerce (Meclis'te bile onlarca) koruma ile dolaşıp, her fırsatta herkesi azarlamak, korumalarına tartaklatmak, dövdürmek vb...– ile bazı hayvan topluluklarında şefin kendi klanı üzerindeki egemenliğini pekiştirip potansiyel rakiplerini peşi-

nen bertaraf etmek üzere ortada fol yok yumurta yokken arada bir korkunç sesler çıkartıp meydan okuyucu hareketlerde bulunması arasındaki benzerlik dikkate şâyan değil midir?

Sık sık kullandıkları “inananlar kardeştir” mottosu da, bunların İnsan kavramına ulaşmamışlıklarının başka bir kanıtıdır: İnsanları inançları-inançsızlıkları temelinde ele alırlar. Bu, aynı zamanda en büyük haddini bilmezlik ve saygısızlıktır: Sana ne insanların inançlarından. Dahası, ayrımcılık ve bölücülüktür de: İnanmayanlar ‘öteki’dir, ‘el’dir, ‘biz’den değildir. Ayrıca, inancın/imanın tek bir türü olmadığına, ‘inananlar’ derken kendisinin inandıklarına değil de başka bir şeylere inananları kastediyor olamayacağına göre, “inananlar kardeştir” diyen, sözde kardeşlikçi bir söylem üzerinden sadece inananlar ile inananlar arasında değil, farklı inanç mensupları arasında da ayrımcılık ve ötekileştirmecilik yapıp insanlar arasında kutuplaşma ve çatışmayı kışkırtmış olmaktadır.

“İnanlar kardeştir”in daha da melûnca bir işlevi vardır; ki, o da ‘kardeşlik hukuku’nu güya masumane bir biçimde ön plana çıkartırken, aslında sadece ‘kardeş’leri gözeten, onlara ayrıcalıklı bir yer tanıyan, dolayısıyla da kardeş olmayanları, ‘öteki’leri, kısacası ‘İnsan’ı türsel tekliği temelinde kuşatmayan bir adalet anlayışını ‘insan hakları’ ve hukukun evrensel ilkeleri yok, aşiret, hatta klan hukuku vardır; ki, bu da aşiret reisine, klan şefine biad, itaat, bağlılık ve yakınlıkla düz orantılı hiyerarşik bir ayrıcalık sisteminden başka bir şey değildir.

Daha geniş ve zihniyete ilişkin bir çerçeveden bakarsak, kafatası hizasına bile çıkamayıp insanların apış arasında tenasül uzuvlarına takılıp kalmış en ilkelinden bir ırkçılıktan başka bir şey olmayan bir doktrine kutsallık atfedip, kadını kendi başına sokağa çıkmaktan, araba kullanma, sözleşme imzalama, mirastan pay

alma, eşini seçip ona sahip çıkma, ancak, en haysiyet kırıcısı ‘ben’ diyeceği bir yüze sahip olup mahkemede şahitliğinin geçerli sayılmasına kadar, beşerî varoluşun bütün alanlarında insan-altı bir konuma mahkûm etmek de, erkeğin doğadan gelen fiziksel üstünlüğünü temel almaktan başka nedir ki? İşte bu bakımdan da dinci militan ile liberalizmin mutlak surette a-moral, yani her türlü manevî değer ve etik kaygıdan tümüyle arındırılmış bir dünya tasavvuru arasında ayrıcalıklı bir bağ vardır.

Kendisi yaratıp geliştirmiş olmadığı, dolayısıyla insan karşısındaki göreliliğinin farkına varma konumunda bulunmadığı ölçüde, teknolojiye de mutlak bir değer, her sorunu çözmeye kâdir sihirli bir güç atfeder: Tablet bilgisayarla eğitim-öğretim işini halledebilecekleri hayaline kapılmaları, “ah elimizde birkaç tane daha predatör bulunsaydı, biz bu ‘terör’ü birkaç haftada bitirirdik” diye ciddî ciddî hayıflanmaları hiç de tesadüf değildir. Bu yanlarıyla, birkaç incik boncuk ve alengirli oyuncak karşısında büyülenip ellerinde değerli taş, maden ne varsa uyanık Avrupalı kâşif/tüccarların önüne seren ilkel yerlileri andırırlar: Görmemişliklerinin de fonksiyonunda, ilk defa gördükleri her şeyi en yeni, en yeniyi de en iyi sanıp piyasaya en son sürülenin ilk müşterisi ben olacağım diye birbirleriyle yarışırlar.

Bir yanda ilkellere mahsus teknolojiپرستlik, diğer yanda her şeyi pazarda alınır-satılır sanan a-moral bezirgân ruhu; bir de bunlara, insanı bizatihi bir değer/kendi irade ve çabasıyla kendi tarihini de yaratan bir özne olarak görmenin binlerce yıl uzağındaki bir zihniyet eklenince, dinci militanımız Amerikan işi PR (halkla ilişkiler) tekniklerinin de bir numaralı müşterisi durumuna gelir: Projeye ‘kardeşlik ve millî birlik’ kurmaya soyunur.

Burada artık, insan zekâsının sıfır noktasından yola çıkmış ve gerek sosyolojinin, gerekse insana saygının eksi sonsuzuna doğ-

ru ilerleyen bir güruhla karşı karşıyayızdır. Şöyle ki, 'kardeşlik'in ön koşulu eşitlik; buna karşılık, her proje, ya nesne konumundaki bir varlık üzerinde uygulanabilir ya da neyin üzerinde uygulanacaksa onun nesne konumuna indirgenmesini zorunlu kılar; ki, bu da bir projenin tasarlayıcı/uygulayıcı ile uygulananı arasında eşitlik değil, özne-nesne şeklindeki hiyerarşik, yani eşitsizliğe dayanan veya eşitsizleştirici bir ilişki olacak demektir.

'Kardeşlik ve millî birlik projesi'nden söz eden güruh içinde, sosyoloji profesörü unvanı taşıyanlar da vardır; ama dinci militanın cahili, ruh sağlığı ve ahlâkî tutarlılık açısından okumuşuna göre çok daha iyi durumdadır; zira bir şeylere iman ederek, yani bilgi öznesi olmaktan peşinen vazgeçerek yola çıkan insanı motive edenin hasbî bir tecessüs değil, tahsil yoluyla elde edeceği donanım üzerinden belirli bir avantaj sağlamak olacaktır. Bunların en okumuşları, okumaya en meraklıları, en fazla, hani şu büyük kentte üniversite okumaya gelmiş, ama kendi memleketinde kızlarla oturup karşılıklı bir çay bile içmemişken, 'Kız Tavlama Sanatı'nı bir gecede altını çize çize okuyup hatmederse ertesi sabah hemen en büyük çapkın olacağını uman gayretli taşra delikanlıları vardır ya, işte onları andırırlar: Her biri kendi devr-i daim makinesini icad etmiş bir Con Ahmet.

Devr-i daim makinesi: Sıfır enerji, sıfır sürtünme ve sıfır yıpranmayla sonsuza kadar çalışacak dahiyane düzenek. 'Komşularla sıfır sorun' da, işte buna mümasil bir formüldür: Osmanlı'yı sıfır maliyetle yeniden kurmanın sihirli formülü ki, ne kadar geçerli olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Oysa AKP'nin gerçekte hiç de öyle formüllere ihtiyacı yoktur; zira, her şeyden önce, son derece kıvrak bir ticarî zeka ve olağanüstü esnek bir ahlâk anlayışına sahiptir: Havra kapısında kippa diye sattığını cami avlusunda da namaz takkesi diye pazarlamakta hiçbir ahlâkî sakınca görmez. 'Torba' yasa ve kararnameleri düzenlerken ise, o artık

bir manavdır; müşteriye sebzenin meyvenin iyisini tazesini gösterip, torbanın altını ‘el çabukluğu marifet’ çürük çarık ezik bozuğuyla dolduran cinsinden. Ancak, esas referandum paketi hazırlarken göreceksinizdir, meslekî deneyimini nasıl konuşturduğunu: Paketin içine öyle bir madde koyar ki, sırf ona “hayır” demiş olmamak için, paketteki diğer maddeler hiç de içinize sinmese, hatta tek tek hiçbirine ‘evet’ diyecek olmasanız bile, paketin tümünü kabûl etmek zorunda kalabilirsiniz; ki, burada artık en kaşarlanmışından bir toptancı bayi ile karşı karşıyasınızdır; hani şu, gariban mahalle bakkalına piyasada zor bulunan, kendisine fazla talep olan malı vermek için, pek öyle satılmayan, hatta belki de hiç satamayacağı maldan da illaki bir iki koli almasını şart koşan türünden; yani stokçuluktan, karaborsaydı, şantajdı, her yolda frensiz giden. Yerine göre ‘al takke ver külah’ ilişkileri, gerektiğinde de Ali’nin külahını Veli’ye, Veli’nin takkesini de Ali’ye giydirip iş bağlamak, adam ayarlamak/kafalamak; tabii, hep kapalı kapılar ardında karanlık pazarlıklarla, tehditle, şantajla, tavizle, rüşvetle; kısacası Tophane kabadayılığı ile Tahtakele ayakçılığının post-modern sentezi: *AKP, korsan/gayri nizamî kapitalizmin iktidarındır.*

12 Eylül, sol’u/emeğin örgütlenmesini öylesine yıkıma uğrattır, patronların önüne açtığı otoyol da o denli pürüzsüz ve geniştir ki, bu genişlik bir yandan sermayenin duayenlerini dikensiz gül bahçesine kavuşmuş olmanın rehabetine sürükler; ancak diğer yandan da kendi tekellerinde sandıkları bu yolu dışarıdan sızmalara aynı derecede açık hâle getirir; özellikle de, davetsiz misafirin yekten göze batmayacak kadar ufak, kontrol altına alınıp gayri nizamî manevralarına mani olunamayacak kadar da kayıt dışı ve/veya kurumsallaşmamış olması ölçüsünde. Devir artık küçük ve orta boy taşra sermayesinin önünü açma dönemidir.

Sol ve sendikalar ezilmiş, ancak patrona karşı örgütlenip hak aramak yerine, işsiz ve aç kalmamak için tarikat/cemaat üzerinden patrona biad edip feodalleşme henüz ivme kazanmış değildir; zira, 80'li yıllardayızdır; yani, Soğuk Savaş henüz sona ermiş değildir; dolayısıyla, ABD/NATO'nun kendisine göbekten bağlı bir ordunun gücünü kemirebilecek oluşumlara, komünizme karşı olma sınırları ötesinde bir destek verme lüksü yoktur. Ancak Sovyet bloku ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonradır ki, "*Tarihin Sonu* geldi, insanlık da nihaî biçimine kavuştu; kurulan *Yeni Dünya Düzen*'nde ise emek-sermaye çelişkisi, kapitalizm-sosyalizm karşıtlığı ve sağ-sol çatışması da tarihe gömülüp yerini *Medeniyetler* (dinler, kültürler, mezhepler vs...) *Çatışması* bıraktı" soytarılığını da piyasaya süren ABD/NATO'nun, sömürü/egemenlik ilişkilerini ve sınıfsal karşıtlıkları genelde etno-kültürel, özellikle de dinsel-mezhepsel kimlik temelli çatışmalarla perdeleyerek yol almaya odaklanırken, Türkiye özelinde de o güne kadar destek güç konumundaki dinci-mezhepçi bir harekete 'esas oğlan'lık yolunu açması söz konusu olacaktır. Bir yandan emekçiler kimlik temelli cemaatleşmeler aracılığıyla sınıfsal/sendikal örgütlenme ve mücadeleden uzaklaştırılacak, diğer yandan da yine aynı etno-kültürel çatışmalar üzerinden ulus devletler kırıl-gan hâle getirilip, ya bölünüp parçalanma ya da bölünüp parçalanmamak için ABD/NATO'nun etekleri altına sığınıp tümünden teslim olma kısıkaçı içine sokulacaklardır.

Globalleşme çağı kapitalizminin rüyası ve de pratiğinin hedefi, Dünyanın bütünü, herkesin farklı etno-kültürel kimlikler temelinde farklı farklı kompartımanlara doluşup kendi dışındakilere karşı mevzilenmek adına kendi kendisini kendi kompartımanına hapsederken vagon koridorlarını da ister istemez boşaltmış olacağı, bu sayede de uluslararası sermayenin, bir ucundan diğer ucuna hiçbir engelle karşılaşmaksızın hareket edebileceği bir tren

katarına dönüştürmektir. İşte böylesi bir konjonktürdedir ki, AKP ile Yeni Dünya Düzeni'nin patronlarının yolu kesişir.

Pratiği itibariyle sonuna kadar neo-liberal, ideolojisi itibariyle ise hepten arkaik olmasına rağmen, AKP'nin eski solcular – bazıları 'eski'liklerini her ne kadar kabul etmese de– arasında da kendisine destek bulabilmesindeyse, sosyalistliklerinin Fransız Aydınlanmasının hümanizminden beslenmemişliği ölçüsünde Marksizm-Leninizm adı altında dünyanın en despotik rejimlerinden birini hayata geçirmiş bir devletten devletin sönülendirilmesi sürecini başlatmasını beklerken, bütün öngörü ve hayallerinin birdenbire suya düşmesi sonucu yaşadıkları zihinsel ve ruhsal savrulmanın da büyük rolü vardır.

Yeni Dünya Düzeni'nin, uluslararası sermayenin yoluna çıkabilecek engelleri en aza indirmek üzere mevcut ulus devletleri fiilen ve/veya resmen ufalama stratejisi doğrultusunda ortaya çıkan veya çıkabilecek her gelişmeyi bizatihi devletin aşılması, dolayısıyla halkların özgürleşmesi yolundaki kazanımlarını gibi görmeleri hiç de zor olmamıştır. İnsanı bir vatandaş olarak sahip olması gereken asgarî haklardan, en başta da örgütlenme ve işlevsel bütünlükler oluşturma hakkından uzak tutmaya yönelik 'yeniden kabileleştirme' tezgahlarından başka bir şey olmayan 'açılım/çalıştay'ların en büyük destekçileri de yine bunların arasından çıkmıştır; tabii, 'yetmez ama, evet'çiler de...

AKP'nin askerî darbelere ve asker vesayetine karşı bir söylem ve pratik içinde olması da kendisinin demokrat ya da özünde demokrat olmasa bile en azından demokratikleştirici bir güçmüş gibi görülmesinde büyük ölçüde etkili olur. Oysa 12 Eylül'ün getirdiği bütün anti-demokratik düzenlemeleri bugüne kadar muhafaza etmenin ötesinde daha da derinleştirenler, en başta AKP olmak üzere, hep sivil iktidarlar olmuştur: %10 barajı,

darbe ürünüdür; ancak, bu baraja karşı çıkmanın ‘ihanet’ olduğunu söyleyip, siyasî partilere hazine yardımına da %7’lik bir baraj getiren (Baykal’ın da desteğiyle) AKP’dir; lider sultasına karşı birer tedbir durumundaki ön seçim zorunluluğunu ve tercihli liste seçeneğini kaldıranlar ise Özal ve Demirel’dir; bu arada Kenan Evren’in bile “artık kalksın” dediği gayri hukukî ‘liderlere siyaset yasağı’nı Meclis’te kaldırmayıp referanduma götüren ve sonuna kadar savunan da yine ‘sivil-demokrat’ Özal’dır; TCK ve TMK’nın, özellikle ‘terör’ kavramına sonsuz bir muğlâklık getirilerek tam bir keyfilik ve zorbalık aracına dönüştürülmesi ise AKP döneminde olmuştur; sendikal örgütlenme, toplu pazarlık ve grev hakkı konularında askerî dönemde bile hayal edilemeyen kısıtlama ve yasaklar getirecek olan da yine AKP’dir.

12 Eylül rejiminin ‘istenmemiş hamilelik ürünü’, ancak en has çocuğu olarak AKP iktidarının en bariz özelliği ise, temsilcisi olduğu korsan kapitalizmin yapısıyla birebir uyum içinde her şeyi kaçak-kaçamak yollardan yapmasıdır: Yasalar Meclis’ten gece yarısından sonra, aceleye getirilip, adeta kaçırılarak geçirilir; yargı kararları bile özel yasalarla, çoğu zaman da ‘torba’lar içine sıkıştırılarak, o da olmadı Meclis’i tümüyle devre dışı bırakan kanun hükmünde ve genellikle yine ‘torba’ kararnamelerle hükümsüz kılınır; ama, zaten başbakan’ın daha önce oturduğu ev de, olduğu ameliyatlar da kaçak değil midir ki, yasa karşısında; tıpkı keyfe göre bozulup düzelen İmralı kosteri sayesinde uyguladıkları tecrit gibi...

Hem sivilleşme şampiyonunu oynayıp, hem de askerî dönemin getirdiği bütün melanetleri daha da derinleştirerek sürdürür; ki, bu, otuz yıllık savaşın da sürmesi, daha doğrusu sürdürülmesi demektir; zira, bu savaş doğrudan doğruya bu melanetlerin ürünüdür. Ancak garibim AKP ne yapsın; neoliberalizm kan içmeden kendisini devam ettiremez. Vakıa bu düzenin büyük/uluslar üstü patronları içecekleri kanı kendi ülkeleri dışında

döker döktürürken, bunların taşeronu durumundaki yerel kor-sanların gücü ancak kendi halklarına yeter: Paramparça asker ce-nazeleri gelsin ki, Çalışma Bakanı, taşeron kurbanı madenciler için “güzel öldüler” diyebilsin, sırf mezara tek parça hâlinde gi-rebildiler diye; insanlar, köyü yakılıp merası yasaklanıp üretim araçlarından kopartılmış milyonlarca göçmen Kürt “elimdeki işi kapar” diye titresin ki, hem sensörsüz maden ocağında, emniyet kemersiz tersane iskelesinde, çıkış kapısı bulunmayan naylon ça-dırlarda ölüme gitmeye razı olsun, hem de kendisini ölüme gönderenlere değil de kendi yoldaşlarına düşman edilebilsin.

“AKP'nin her şeyi kaçak, kaçamak, dolambaçlı yollardan, gece yarısından sonra, karanlıkta, kapalı kapılar ardında kotarma huyu var” demiştik ya, en niteliklisi (sağlık hizmetleri) de dahil, emeğin her türlüşünü büyük sermayeye birebir köle etmek için olmadık kılıflar bulup olmadık yollara başvurur: Sağlık reformu adı altında sağlık personelini, AB normlarını uyguluyorum diye pazarcı esna-fını vb... Çeşitli yoksulluk yardımları dahi, islamî hayırseverlik gö-rüntüsü altında, ancak aslında insanları, “bunlardan mahrum kal-mayım” diye en kötü/güvenliksiz/güvencesiz koşullarda kayıtdışı, dolayısıyla ister istemez sigortasız, sendikasız ve de en düşük üc-retle çalışmaya yönelten bir mekanizma olarak işletilir. Halkın bir şekilde sesini duyurup hakkını arayabilmesine yönelik bir hiz-metmiş gibi sunulan sayısız ihbar ve şikayet hattı ise, nihâî noktasi itibariyle başbakana kadar uzanan ve doğrudan doğruya baskı, şantaj ve cezalandırma yoluyla kişi ve kurumları sindirmeye yöne-lik bir istihbarat şebekesinden başka bir şey değildir. Artık insanlar gebe kalıp kalmadıklarına kadar izlenmekte, sigara-içki içip içme-dikleri üzerinden fişlenmekte, hangi ilaçları ne kadar kullandıkları –yakında evlerine de girilerek– kontrol edilmekte, beyin ve ruhanı ise en bol şekilde diyanet elemanının da katıldığı nasihat ve ikna ziyaret ve seanslarıyla mengeneyle alınmak istenmektedir; tabii hep

vatandaşın beden sağlığı, ruh huzuru ve aile mutluluğu için. Yine insanları depreme karşı güvenli konutlara kavuşturma bahanesiyle kentler kadim sakinlerinden boşaltılır, hem de sadece olağanüstü/savaş koşullarına özgü ‘acil kamulaştırma’ya başvurulur; yani, zorla, mülkiyet ve barınma hakkı tümüyle hiçe sayılarak; tabii, bu arada, ortak hafıza ve şuura nirengi noktası oluşturan ve o kenti o kent, orada yaşayanı da orali yapan her şey tahrip edilerek; ki, bu da doğrudan doğruya vahşet –medeniyetin sıfır noktası– durumuna doğru bir geri gidiştir: İnsan cami duvarına işemiyorsa, o duvarı tanıdığı, yani caminin duvarı olduğunu bildiği içindir; yoksa, duvar duvardır ve “ben cami duvarıyım” diye bağırmadığı gibi, işeyene mâni olma kabiliyeti de yoktur.

AKP’nin hikayesini şöyle de özetleyebiliriz: “Ne iş olsa yaparım, abi” lumpenliğinin, ‘her yola gelme’ kıvraklığı ve “bizde her yol var” atılganlığı zemininde palazlanıp, “biz hayat üniversitesinden mezunuz”la zirveye ulaşan bir kendini/haddini bilmezlik içinde yaşantıların en bireyselinden yaşam alanlarının en kamusalına kadar insan varoluşunun tümünü hedef alan toptancı bir saldırganlığa dönüşmesi.

Yargıyı stratejik hedeflerinin bir aracı olarak kullandıklarını açıkça söyleyip, başbakana kendi ‘teşkilat-ı mahsusa’sını kurmaktan, doğrudan sansür uygulamaya kadar neredeyse sınırsız yetkiler verecek derecede pervasızlaşmış bir iktidar, tabii ki 12 Eylül darbesiyle biçimlendirilmiş bir zeminin ürünüdür. Darbede silahı gösteren/kullanan askerlerdir; ancak, bu darbenin gerçek patronu askerler değildir: Darbeyle sendikalar kapatılır, sendikalaşma/örgütlenme sınırlandırılır, grev hakkı daraltılır; kısacası, emek sömürsünün önü alabildiğine açılır ve bütün bunlar, üretim ilişkileri içindeki yer ve işlevleri açısından askerler değil, patronlar için varoluşsal bir zorunluluktur. Şöyle de söyleyebiliriz: Askerler, darbenin sadece taşeronlarıdır.

AKP dönemini yaşayanların kendilerini şanslı addetmeleri için hiçbir şey de yok değildir:

Birincisi, darbe illaki askerî olacak diye bir şey yoktur; işte ona tanık olma fırsatı bulmuşlardır: Mevcut hükümet sivildir ama, en başta Meclis'in tam mevcutlu toplanmasını engellemekten, sadece hukukun evrensel kuralları değil mevcut yasaların bile ihlal edildiği yargılamalara, mevcut 'gedikli' Meclis'i de atlayarak ülkeyi fiilen bir savaşa bulaştırmaktan, toplu tutuklamalar ve uzun tutukluluk süreleri aracılığıyla kendi vatandaşlarını rehin olarak tutup yine yasal zemini olmayan pazarlıklarda koz olarak kullanmaya kadar hepsi doğrudan doğruya hukukun darp edilmesinden başka bir şey olmayan tasarrufların da failidir.

İkincisini ise şöyle anlatabiliriz: Bütün diktatörler, tabii her şeyden önce diktatördürler; ama her birinin de diğerlerinde bulunmayıp kendisine has olarak öne çıkan ve/veya baskın özellikleri vardır; mesela, Louis Bonaparte (III. Napolyon), her şeyden önce pek bir demokrattır; cumhurbaşkanlığına seçimle gelmiş, daha sonra görev süresini uzatmayan parlamentoya karşı yaptığı darbeyi ve kendi kendisini imparator ilân etmesini de yine halkına oylatmıştır; en bilinen hobisi yeni demiryolu hatlarının açılışında ilk seferin makinistliğini yapmaktır, en azından tren perona girerken; Paris'i modernleştirmek adına, şehrin merkezini yoksul mahallelerden, dolayısıyla oraların kadim sakini emekçi halktan temizleyip, kendisinin baş destekçisi taşra seçkinlerinin yerleşimine açan da yine odur; ceddine ecdadına ise büyük bir hayranlık besler, onların (I. Napolyon) yolundan gidip, sadece imparator değil, Dünya'ya da lider olacaktır; müdahil olmadığı, başrol kapmaya kalkmadığı tek bir uluslararası mesele kalmaz; Amerikan İç Savaşı'nı da fırsat bilip Meksika'da kendisine bağlı bir krallık kurmaya bile kalkar; o macera başarısızlıkla sonuçlanınca bu defa da Prusya'ya savaş ilân eder ve ordularının başına

geçmek üzere “Berlin’e, Berlin’e” nidaları arasında Paris’ten ayrılır, aslında hiçbir ciddi askerî deneyimi yoktur, ama sultanımız “her işten en iyi ben anlarım, her işi en iyi ben bilirim/yaparım” diyen soyundandır: Daha Alman sınırına bile varamadan, kendi topraklarında, Sedan’da Prusyalılara yenilip esir düşer; tabii, bu arada –kendisi zaten fazlasıyla rezildir, ama– Fransa’yı da rezil edip felakete sürükler. Hitler, tiryakilerin Nazi Partisi içinde yükselmelerine izin vermeyecek derecede keskin bir sigara düşmanı olup, tarihte toplu taşıma araçlarında –ve bütün histerikliğine rağmen, yine de vapur güvertelerini bile kapalı alan sayma histerisine kendisini kaptırmadan– ilk yasaklayan da odur. Mussolini, kendi sesini işitmekten adeta şehvî bir zevk duyar; edalı nameli tiratlar atarken kendi böğrüne dokunup kendi kendisini okşamayı da pek sever. Beş altı yıllık iktidarına ülkesinin neredeyse üçte birini katletmeyi sığdırabilen Pol Pot’un takıntısı ise –okumuş yazmışlığın göstergesi olarak– gözlük kullanan kişilerdir: Gözlük takıyorlarsa, mutlaka Batılı/Batıcı eğitim/öğrenimden geçip ‘monşer’leşmiş ya doktor, ya öğretmen ya da avukat asalaklar olup katledilmeleri vaciptir. Stalin’in ise pek çok marifeti vardır; ancak bizi burada şu yanı ilgilendirir: Kitlel olarak tutuklattığı insanların tümünü, isterse tek yaptıkları şey piyes sahneye koymak olsun, bilaistisna terorist ilân ederken, neyle suçlandıklarını ve suç delili addedilen her ne var ise, hepsini kendilerinden son ana kadar gizleyen özel bir mahkeme türü icat etmesi. Ve bizim büyük şansımız da, bütün bu farklı özellik, takıntı ve uygulamaların hepsini, değişen yoğunluklarda da olsa, tek bir iktidar döneminde tek bir kişi üzerinden görüp yaşamak.

MERKEZ SAĞ VE AKP

METE K. KAYNAR

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP),¹ Türkiye'nin üzerinde en fazla konuşulan partisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunda, hiç kuşkusuz, 14 Ağustos 2001'de kurulan partinin kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra gerçekleştirilen genel seçimlerde %34,3 oranında bir oy elde ederek iktidara gelmesinin önemli bir rolü vardır. Ancak, AKP'yi yaklaşık on yıldır Türkiye'nin üzerinde en çok konuşulan, tartışılan partisi yapan nedenleri sadece onun iktidar partisi olmasına indirgemek de doğru değil. Refah

¹ Partinin kısaltılmış adı, partinin tüzüğü'nün, 3. maddesinde belirtildiği şekliyle 'Ak Parti'dir. Yanardağ (2007: 37-40), partinin kısaltılmış adında tercih ettiği 'ak' sözcüğü'nün 'adalet' ve 'kalkınma' kelimelerini ifade etmekten ziyade, tıpkı İstanbul Belediyesi'ndeki 'ak'bil de olduğu gibi 'akıncılar'ın kısaltması olduğunu iddiâ etmektedir. 2009 yılı Haziran'ında Erdoğan'ın partili belediye başkanları ile Ankara Altınpark'ta düzenlenen toplantıda söylediği "Bizim partimizin kısaltılmış adı AK Parti'dir, AKP değil. AKP diyenler, ne yazık ki demokratik noktadaki etik kurallara uymadan, siyasi etiği hiçe sayarak, bunu edep dışı söylemektedirler, bu kadar açık ve ağır söylüyorum" sözü, partinin adının kısaltması üzerine bir polemik başlattı. Başbakanın partiyi 'AK Parti' olarak değil de 'AKP' olarak ananları edepsizlikle suçlaması basında ve siyasî tartışmalarda geniş yankı buldu. Bkz. Vatan (Haber) "Bize AKP diyen edepsizdir!" 03.06.2009. Zaman (Haber) "Başbakan'ın 'AKP diyen edepsizdir' sözü CHP'yi kızdırdı", 05.06.2009.

Partisi'nin kapatılmasından sonra kurulan Fazilet Partisi hakkında Mayıs 1999'da kapatma davası açılmış, Anayasa Mahkemesi 22 Haziran 2001 tarihinde Fazilet Partisi'nin (FP) kapatılmasına karar vermiş,² bu süreçte Millî Nizam Partisi (MNP)-FP geleneği içerisinde ortaya çıkan tartışmaların ardından yaşanan bölünme ile birlikte –Temmuz 2001'de– Saadet Partisi (SP), yaklaşık bir ay sonra ise AKP kurulmuştur. Böylece, 1970'lerden bu yana tek parti ve tek lider etrafında örgütlenen siyasî hareket bölünmüş, kendilerini *yenilikçiler* olarak tanımlayan kesim AKP içerisinde yer almıştır. Türkiye sağının MNP-Fazilet çizgisinin bölünerek AKP'nin kuruluşu ile birlikte, partinin kimliği ve Türkiye'deki hangi siyasî geleneğe yaslandığı tartışmaları da başlamış; bu tartışmalar günümüze kadar devam etmiştir.³

Çalışma da bu süreç üzerinde yoğunlaşma niyetindedir ve temel tespiti, AKP'nin Türkiye saği içerisindeki kimliğinin, içerisinde bölünerek çıktığı MNP-Fazilet çizgisi değil, Demokrat

² Parti hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 07.05.1999 Tarih, SP.95 Hz. 1999/116 Sayılı İddianamesi ile “Anayasa'nın 2. 24., 68., 69., ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 78., 86., ve 87. Maddeleri uyarınca kapatılması istemiyle” dava açılmış, Anayasa Mahkemesinde görülen dava sonucunda partinin 22.06.2001 (Esas: 1999/2, Karar: 2001/2 Sayılı karar ile) tarihinde kapatılmasına karar verilmiştir. Bkz. (Kaynar, 2007: 317-318).

³ Gürel (2007:171) 2002 seçimleri ve 10 Mart 2003 tarihinde Siirt'te seçimlerin yenilenerek Tayyip Erdoğan'ın milletvekili olmasına imkân tanınması sonrasında Hürriyet ve Zaman gazetelerini temel alarak hazırladığı doktora tezinde, partinin ve Tayyip Erdoğan'ın imajı, kimliği, ideolojisi, parti isminin (AKP-AK Parti) kullanımı vb. konularda medyada nasıl temsil edildiğini incelemiştir. 2002 seçimlerinin ardından AKP ile ilgili olarak medyada “İslamî kökleri olan bir parti”, “Aşırı dinciler”, “Müslüman AKP” ve “Başörtülü lamba” gibi ifadelerle anıldığı gibi, parti için “AKP Türkiye'nin ‘mainstream’i”, “AKP merkez sağın en güçlü temsilcisi” gibi ifadelere de yer verilmiştir. (Gürel, 2007:178)

Parti (DP)-Adalet Partisi (AP)-Anavatan Partisi (ANAP) çizgisinde aranması gerektiği şeklindedir.⁴ Çalışmanın temel tespiti, teşbihte hata olmaz kabilinden bir metafordan hareketle ifade etmek gerekirse, Türkiye sağının MNP-Fazilet çizgisi, hiç kuşkusuz, AKP'nin “*biyolojik babası*”dır; ancak AKP, gerçek babasına değil de daha çok, “*babalığı*”nın, yani onu yetiştiren, besleyen, büyüten, ona temel vasfını, karakterini veren DP-ANAP çizgisinin izlerini taşımakta, yaşatmakta, yansıtmaktadır.

Bu tespit aslında çalışmanın temel iddiasını, tezini de besleyecek niteliktedir. Kısaca özetleyecek olursak: AKP, “*siyasal İslamcı*” bir parti değil; “*merkez sağ*” geleneğe yaslanan bir parti olarak tanımlanabilir. Türkiye’de merkez sağa rengini veren temel karakteristik ögenin küresel kapitalizme ekonomik uyum ve siyasal itaat olduğu hatırlandığında, AKP’nin izlediği uluslararası (ekonomik ve politik) politikaların merkez sağ çizginin temel nitelikleri ile bütünlük içerisinde olduğu görülmektedir. Bu, AKP-yi iktidara taşıyan küresel konjonktürü oluştururken, 1990’larda merkez sağda yaşanan temsiliyet krizi de AKP’yi iktidarı taşıyan iç dinamikleri beslemiş; onu 2002’den sonra merkez sağın yeni temsilcisi olarak tanımlamayı kolaylaştırmıştır. Özetle, çalışmanın iddiası, AKP’nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında, yani Soğuk Savaş döneminden günümüze iktidarda olan, ama 1993’te T.

⁴ Doğru Yol Partisi, kadroları, politikaları, hatta lideri ile 1960-80 döneminin Adalet Partisi’nin devamıdır. Ancak 1980 sonrası döneme gelindiğinde Doğru Yol Partisi hiçbir zaman merkez sağın hegemonik temsilcisi olamamıştır; hatta bu yargı ANAP’tan iktidarı devraldığı 1991 seçimleri ve sonrasında Tansu Çiller’in genel başkanlığı dönemi için de geçerlidir. ANAP’tan iktidarı devraldığı dönemde bile DYP’yi ANAP’ın yerine merkez sağ hegemonyasının bayrağını devralan bir parti olarak değerlendirmek doğru olmaz. Nitekim bu gerçek, çalışmanın ilerleyen sayfalarında yer alan Grafik 1’e bakıldığında da açıkça görülebilmektedir.

Özal'ın ölümüyle birlikte ciddi bir kriz yaşamaya başlayan ve bu nedenle de kendisine Türkiye sağ içerisindeki özgün, ayırt edici rengini, karakteristiğini veren küresel kapitalizme (yapısal) uyum sürecini sırtlayacak, onu etkin bir şekilde uygulamaya devam edecek takati kalmayan merkez sağ hegemonyanın restorasyonu bağlamında ele alınması gerektiği şeklindedir. MNP geleneğinden kopan AKP'nin, aynı geleneğin ikinci partisi olmak yerine merkez sağa konuşularak, orada mevcut boşluğu doldurması ve küresel ekonomik programı sahiplenmesi, AKP'nin hem ülke içinde popüler bir desteğe sahip olmasının, hem de uluslararası düzeyde kendisini kabul ettirebilmesinin yolunu açmıştır.

Bu çerçevede bir noktaya daha açıklık getirmek gerekiyor: AKP'nin, değil siyasal İslamcı olmak, bizzat siyasal İslamcı olmadığı için iktidarda durabildiğini iddiâ etmek, AKP'nin siyasal İslamcı söylem ve politikaları gündeme taşımadığı ya da İslamcı cemaatlerle hiçbir ilişkisinin olmadığı vb. şeklinde okunmamalıdır. Partinin İslamcı söylem ve politikaları (son dönemde eğitimde yapılan ve siyasal İslamcı tonu hayli belirgin uygulamalar, cami projeleri, başörtüsü ve katsayı tartışmaları, partinin alkol ve sigaraya karşı katı tutumu, partinin dinî cemaat(ler) ile ilişkileri vb.) AKP'nin merkez sağın restorasyonuna kitle desteği sağlayan popülist söylemleri bağlamında ele alınmalı; Türkiye sağının genel karakteristikleri (milliyetçilik, İslamcılık ve muhafazakârlık) çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Türkiye Sağını Tanımlamak

Türkiye özelinde bir siyasî partiyi sağ olarak tanımlamaya imkân veren temel unsurlar, *milliyetçilik*, *İslamcılık* ve *muhafazakârlık*'ın o (sağ) siyasî parti içerisindeki somut terkididir. 1946'da kurulan DP ve 1961'de DP'nin ardılı olarak siyasî hayata katılan AP dönemlerinde sağın farklı çizgileri kalıcı olarak farklı partiler-

de örgütlenmezlerken,⁵ 1969'da Alparslan Türkeş'in Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin adını Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirerek partinin liderliğine gelmesi ve 1970 yılının Ocak

⁵ 1946'dan itibaren sağ siyasî gelenek içerisinde milliyetçi ve İslamcı bazı partiler kurulmuşsa da bu, sağ siyasî gelenek içerisindeki kalıcı bir bölünmeye, çeşitlenmeye ve farklılaşmaya tekabül etmemiştir. Örneğin, 18 Temmuz 1945'te Nuri Demirağ önderliğinde kurulan Millî Kalkınma Partisi de serbest piyasa taraftarı ve muhafazakâr tonlar taşıyan bir siyasî partidir; parti 1958'e kadar da siyasî varlığını korumuştur. Türkiye İstatistik Kurumu'nda (TUIK) yer alan bilgilere göre parti, 1946 seçimlerine katılmış olmakla birlikte, aldığı oy oranlarının TUIK istatistiklerine yansıtılmasına gerek dahi duyulmamıştır. Benzer şekilde, Kazım Demirarslan tarafından Mart 1946'da kurulan Liberal Demokrat Parti de sağ siyasî gelenek içerisinde yer alan bir siyasî partidir. Parti'nin 1946 seçimlerine katılıp katılmadığı bile tartışmalıdır. TUIK tarafından hazırlanan *Cumhuriyet'ten Günümüze Milletvekili Seçimleri 1923-2002* adlı kaynakta, partinin 1946 seçimlerine katıldığına dair bir bilgi yer almazken Tunaya (1995: 694), partinin seçimlere katıldığını belirtir. Selçuk Karaoğlu önderliğinde 1946 Haziran'ında kurulan ve 1947'de feshedilen Arıtma Koruma Partisi de bu konudaki bir diğer sağ siyasî partidir. Tokin (1965: 423) partinin İslamcı bir parti olduğunu belirtir. İslamcı sağ bir diğer partiye 19 Haziran 1947'de kurulan İslam Koruma Partisi'dir. Genel Başkanlık görevini Necmi Güneş üstlenmiştir. Parti aynı yılın Eylül ayında İstanbul Örfi İdare Mahkemesi kararıyla "*maksat ve gayesinin din esasına dayanması*" gerekçesiyle kapatılmıştır. Cevat Rifat Atilhan tarafından Haziran 1947'de kurulan 1952 Haziran'ına kadar siyasî yaşamına devam eden Türk Muhafazakâr Partisi de konuya ilişkin bir diğer örnek olarak verilebilir. 1948'in Temmuz'unda Hikmet Bayur tarafından kurulan ve 1962 Haziran'ında Ankara 5. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından kapatılan Millet Partisi de bu listeye eklenebilir. Benzer şekilde, 1950 sonrasında kurulan Liberal Köylü Partisi, İslam Demokrat Partisi, Mutedil Liberal Parti gibi partileri de listeye dâhil etmek mümkündür. Fakat bu partilerin hiçbirisi sağ siyasî gelenek içerisinde kalıcı bir farklılaşmayı, çeşitlenme ve bölünmeyi beraberinde getirmemiş; birçoğunun siyasî ömrü birkaç yıldan fazla olmamıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi, Türkiye sağ siyasî geleneği içerisinde kalıcı, farklı çizgilerin ortaya çıkma süreci 1970 yılı arifesidir. Kurulan sağ siyasî partilerle ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. (Kaynar, 2007), (Tunaya, 1995), (Tokin, 1965).

ayında Necmettin Erbakan önderliğinde Millî Nizam Partisi'nin kurulması ile birlikte, Türkiye sağında günümüze kadar devam edecek kalıcı bir çeşitlenme ve bölünme yaşanmaya başlamıştır. Bununla birlikte, özellikle altını çizmek gerekiyor ki, Türkiye sağındaki bu çeşitlenme ve bölünme, Türkiye sağıının birbirinden tamamen kopması ve birbirlerine başkalaşması şeklinde değil, söz konusu partilerin Türkiye sağıının temel niteliklerini oluşturan bu üç unsurdan hangisine ağırlık verdikleri ile karakterize olmuştur. Bir başka ifadeyle, Türkiye sağıında 1969 Şubat'ından başlayarak yaşanan bölünme ve çeşitlenme, aslında, Türkiye sağıının üç çizgisinin de yukarıda sıralanan üç temel unsurun farklı bileşimlerinden elde edilmiş özgün karışımlar şeklinde ortaya çıkmalarına yol açmıştır. MHP'de milliyetçilik, MNP çizgisinde İslamcılık, DP-AP-ANAP çizgisinde muhafazakârlık daha belirgindir; fakat bu, sağ gelenek içerisindeki her bir çizginin, söz konusu diğer iki unsuru bünyesinde yaşatmadığı anlamına gelmez: Nitekim MHP, milliyetçidir ama milliyetçiliğini "*Türk-İslam sentezi*" düşüncesi içerisinde sunar; MNP çizgisi İslamcıdır ama kendisini "*millî*" görüş düşüncesi içerisinde ifade eder; DP-AKP çizgisi muhafazakârdır ama milliyetçiliği ve İslamcılığı geri plana itmez.⁶ Özetle, siyasal yelpazenin sağıındaki partiler, Türkiye'de sağı sağ yapan temel niteliklerden hangisini daha ön plana çıkararak kendilerini ifade ediyor olurlarsa olsunlar, sağıın diğer iki temel unsurunu da bünyelerinde yaşatmayı ihmal etmemişlerdir. Nitekim AKP'nin

⁶ Türkiye sağ siyasî geleneği içerisinde, yukarıda adı zikredilen partilerden başka siyasî oluşumlar da mevcuttur. Cumhuriyet tarihinin farklı dönemlerinde kurulmuş olanlar bir yana, halen siyasî faaliyetlerine devam etmekte olan Büyük Birlik Partisi, Millet Partisi, Milliyetçi ve Muhafazakâr Parti ve Yurt Partisi de sağ siyasî geleneğin farklı çizgilerine yerleştirilebilirler. Ancak bu çalışmada sağ siyasî geleneğin, onu oluşturan temel (mainstream) partiler üzerinden değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

siyasal İslamcı politika ve söylemlerini de bu bağlamda ele almak ve değerlendirmek en doğrusudur.

Sağ gelenek içerisinde yer alan siyasî çizgilerin birbirlerinden farklılıkları bir yana, Türkiye’de sağı sağ yapan temel unsurları da birbirlerine referans vermeden açıklamak, kesin çizgilerle birbirinden ayırarak ele almak da zor görünüyor. Öyle ki, Bora (1999: 8-9)’nın da haklı olarak belirttiği gibi, Türkiye sağının mütemmim cüzü, ona temel rengini, karakteristiğini veren unsurları olarak milliyetçilik, İslamcılık ve muhafazakârlığı, maddenin hâlleri metaforundan yararlanarak Türk sağının katı, sıvı ve gaz hâli; bir başka ifadeyle maddenin aslında özde birbirinin aynı olan, fakat birbirlerine rahatlıkla dönüşebilir üç farklı hâli olarak tasavvur etmek en doğrusu: Buz, su ve buhar birbirlerinden farklı şeylerdir; ama aynı zamanda birbirlerinden türediği ve birbirlerine dönüşebildiği gibi, öz itibarıyla da aslında aynıdırlar. Bu metafordan hareketle milliyetçilik, İslamcılık ve muhafazakârlık hâllerini de hem birbirlerinden farklı, hem de birbirlerine rahatlıkla dönüşebilen ‘hâl’ler olarak ele almak gerekiyor. Bora’dan ödünç alınan bu metaforu devam ettirecek olursak, bir ideoloji olmaktan ziyade bir zihniyet örgüsü olarak ele alınabilecek milliyetçilik Türkiye sağının ‘katı’ hâlini, Türkiye sağının gramerini, dilbilgisini ifade ederken; Türkiye sağının lügatçesi, imge değer, ritüel kaynağı olarak İslamcılık onun ‘sıvı’; içeriklerin ve zihniyet kalıplarının ötesinde bir ruh hâli duruş, duyuş biçimi, bir üslup olarak muhafazakârlık Türkiye sağının gaz hâlini temsil etmektedir. Bu şema içerisinde Bora, liberalizmin Türk sağı içerisinde bir ‘hâl’ olarak ele alınamayacağını, varlık kazanabilmesi için eninde sonunda bu üç halden birine tercüme edilmek zorunda olduğunu belirtiyor.⁷

⁷ Mert (2003: 314) liberalizmi Türkiye sağının unsurları arasına yerleştirir. Ona göre, “Bu şemsiye altında, öncelikle, ekonomik liberalizm, dini hassasi-

Türkiye’de Sağ Siyasî Gelenek İçerisinde Merkez Sağ Çizgi: Küresel Kapitalizme “Yapısal Uyum” ve “Styasal İtaat”

Gerçekten de cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’de, “liberal” siyasal teoriden mülhem bir siyasî düşünüş sağ siyasal geleneğin arterinde yer almadı; liberalizm, hiçbir zaman Türkiye sağının mütemmim cüzü hâline gelemedi. Hiç kuşkusuz bu, siyasî yelpazede kendisini sağda konumlandıran partilerin küresel ve yerel kapitalizme mesafeli durmaları sonucunu da doğurmadı. Aksine, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş koşullarında iktidarı devralan sağ, bu (soğuk) savaşta tüm unsurlarıyla, her daim küresel kapitalist siyasal ve ekonomik politikalarının yanında saf tuttu.

Nitekim Soğuk Savaş dönemi boyunca sağda yer alan partilerin tümü için anti-komünizm, ABD yanlısı küresel politikaları desteklemenin popüler sâiki oldu. Böylece, mülksüzleştirme, dinsizleştirme, ülkeyi satma ve cinsel ahlaksızlık palavraları ile süslenen “komünizm tehdidi” ile tetiklenen sağ paranoya, bir yandan komünizmle küresel ölçekte mücadele eden ABD (’nin siyasî ve ekonomik politikalarının) yanında saf tutmayı Türkiye sağı için alternatifsiz, mecburî ve kaçınılmaz hale getirirken, diğer yandan da sağın kendisini Türkiye özelinde komünizm ile mücadele edecek tek, alternatifsiz, mecburî ve kaçınılmaz yegâne güç olarak sunmasının yolunu açtı.⁸ Nitekim, popüler sağ söyleme göre İs-

yetler ve milliyetçilikten oluşan, üç başlı merkez sağ terkibi olgunlaştı. Ekonomik kalkınma ve teknolojik gelişme ile “millî ve manevi değerleri” uzlaştırma gayreti olarak tanımlanabilecek sağ siyasal söylemin düşünsel arka planını oluşturan, modern siyasal bir bakış olarak muhafazakârlıktır”.

⁸ Ali Bulaç’a (1995: 173) göre, Müslümanların muhafazakâr olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Mevcudun korunmasını savunan muhafazakârlık, köklü geçmişe uzanan talepleri savunan İslamcı taleplerle uyuşmaz. Bulaç’a göre, İslamcılar da içerek şekilde genel olarak sağcı ve muhafazakâr şekilde tanımlanan kitle anti-komünist mücadele, tek parti döne-

lam, komünizm hastalığının tek ilacıydı ve o da sağın tekelinde bulunuyordu. Bu, komünizm tehdidi ortadan kalkana, Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1980 sonlarına kadar, Türkiye'nin sağa, sağın ABD'ye mecburiyetinin popülist îzâhını oluşturdu. O kadar ki, İslamcılar, 1969'da 6. Filo'ya karşı gösteri yapan sosyalist gençleri durdurmaya çalışacak, toplu olarak namaz kılarak askerlerin denize dökülmesini protesto edecek; komando kamplarında eğitim alan MHP'li gençler, ülkeyi kurtarmak için komünist avına çıkararak Çorum, Maraş ve Sivas'ta kitle katliamlarına girişecek; seçimlerin hemen öncesinde 6 Ekim 1965'te Bursa'da Zafer Meydanı'nda miting düzenleyen Demirel, mitinge katılanlara "*Türkiye'ye komünizm iradesini getirmek için gayret sarf eden adları belli sabıkalılar*"dan (Milliyet, 07.10.1965: 1) bahsederek oy isteyecekti. Özetle, 1950'den 1990'lı yılların başlarına kadar komünizm tehdidi (1980'den sonra "*12 Eylül öncesine dönmek*" klişesine bürünerek de olsa) bir yandan sağın kitlelerle kurduğu bağın popülist dilini oluşturdu ve İslamcı, muhafazakâr ve milliyetçi sağ retoriklerinin pelesengi hâline geldi, diğer yandan ise ABD ve küresel kapitalizm ile kurulan siyasal ve ekonomik eşitsiz ilişkilerin gerçek yüzünü gizleyerek sağın kendisini ülkeyi kalkındıran, ülkeyi komünizm belasından kurtaran bir "*hâmi*" ve "*halâskâr*" olarak sunabilmesine imkân tanıdı. Oysa kısa adıyla Darbe Araştırma Komisyonu olarak anılan komisyona verdiği ifade de Mahir Kaynak'ın belirttiği gibi, dönemin Türkiye'sinde komünistler vardı; ancak rejimi değiştirmeye yönelik sol bir alternatif hiçbir zaman olmamıştı.⁹

minin olumsuz uygulamaları, solun Müslüman kitleye karşı olumsuz yaklaşımı gibi nedenlerle sağ partilere yönelmek zorunda kalmıştır.

⁹ Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralarla Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutlarıyla Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla

Komünizm ve İslam arasında kurulan antoganzima, ABD'nin tüm Müslüman ülkelerde izlediği genel bir stratejydi. Bu strateji, Türkiye örneğinde olduğu gibi, ABD'nin o Müslüman ülke ile kurduğu hamilik ilişkisinin gerçek mâhiyetini gizleme, örtme ve meşrûlaştırma amacı taşımaktaydı. Sorun, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu tüm İslam toplumları için komünizmin gerçek anlamda kötü olması, İslam'a, muhafazakâr yaşam pratiklerine ve (Türk) millî kimliğine açıkça mugayir olması vb. değil, aksine, bu yolla kurulacak ilişki ile ABD'ye yapısal itaat/uyumun sürekliliğinin garanti altına alınmasıydı. Nitekim o yüzden de ABD, Türkiye örneğinde olduğu gibi, Türkiye saği içerisinde komünizmle “*en fazla*”, “*en iyi*”, “*en etkil*” vb. mücadele eden (sağ siyasî) çizgilerle değil, bu siyasî gelenek içerisinde Bretton Woods kurumlarının dayattığı küresel uyum/itaat siyasetini en etkin şekilde uygulayacak kesimlerle çalışmayı tercih etti. Bu bize, 1950'den bu yana –bırakın anti-kapitalist bir siyasî partinin iktidarını tahayyül etmeyi 1950'lerden Soğuk Savaş retoriklerinin sona erdiği 1900'lara kadar Türkiye saği içerisinde neden sadece ve sadece merkez sağ olarak adlandırabileceğimiz (DP-AP-ANAP ve günümüzde de AKP) çizginin iktidar olabildiğini; MNP-Fazilet ve MHP çizgilerinin “*bile*” koalisyon hükümetleri ya da arizî dönemler¹⁰ dışında asla iktidar mevkiinde yer alamadıkları hakkında

Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Kasım 2012: 12. Zürcher (2004: 251) de benzer bir değerlendirme de bulunur; siyaset sahnesine yeni yeni ısınan Demirel'in, 1965 seçimleri öncesinde anti-komünist söylemleri kendi siyasî ikbalinin bir malzemesi olarak kullandığının altını çizer.

¹⁰ 1950 sonrasında merkez sağın doğrudan doğruya iktidarda olmadığı dönemler 27 Mayıs darbesinin ardından kurulan İnönü hükümetleri (26, 27, 28. Hükümetler), 1980 öncesinde CHP'nin kısa iktidar dönemleri (40 ve 42. Hükümet) ve Millî Selamet Partisi (MSP) ile kurduğu koalisyon hükümeti (37. Hükümet) dönemleridir. Bunlara bir de 1971 Mart'ında kurulum, 1972 Mayıs'ına kadar görev yapan iki Nihat Erim hükümetlerini (33.

da fikir verir: Nitekim 1990'larda bir hegemonya krizine girmeye başlayacak olan sağ, 2002'den sonra 10 yıldır yaşadığı temsiliyet krizini restore ederek hegemonyasını tekrar tesis etmeyi başaracak ve iktidarını yeniden sürekli hale getirebilecektir.

Yukarıda da ifade edilen bu iddiâ, bize aynı zamanda, neden AKP'nin Türkiye sağının, bölünerek içerisinden ayrıldığı MNP çizgisinin mürîdi değil de DP-ANAP çizgisinin temsil ettiği merkez sağ çizginin tilmizi olmaya gayret ettiği hakkında da fikir vermektedir. Nitekim partisinin henüz kurulduğu bir dönemde Genel Başkan T. Erdoğan, gayet net ifadelerle AKP'nin Türkiye sağı içerisindeki yerini dile getirmiştir: 19-21 Mayıs 2001'de Abant'ta yapılan parti kampında Erdoğan, özetle; *"Parti çalışmalarımızda din referansımız olmayacak. Din ile bir*

ve 34. hükümetler) dâhil etmek de mümkündür. 1980 sonrasında ise Necmettin Erbakan tarafından 1996 Haziran'ında kurulup tam bir yıl görev yapan RP-DYP koalisyonunu (54. Hükümet) ve DSP tarafından 1999 Ocak ayında kurulup 2002 seçimleri sonrasına kadar görev yapan iki hükümet (56. 57. Hükümetler) dönemini de merkez sağın iktidarda olmadığı arizî dönemler olarak sayabiliriz. 1980 darbesinin hemen ardından kurulan Bülent Ulusu Hükümeti (44. Hükümet) ise merkez sağın bizzat kendisinin değilse de programı ve uygulayıcısı ile bizzat iktidarda olduğu bir dönem olarak anılabilir. Nitekim, 1980 Ağustos'unda Deniz Kuvvetleri Komutanlığı görevinden emekli olduğu için 12 gün sonra gerçekleştirilen darbede fiili yönetici olarak bulunamayan Bülent Ulusu başkanlığında kurulan hükümette, ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevini 24 Ocak kararlarının Türkiye operatörü Turgut Özal yürütmektedir. Ulusu Hükümeti, Hükümet Programı'nda da belirtildiği gibi, 24 Ocak kararlarının arkasındadır ve perde arkasındaki Turgut Özal'ın eliyle 24 Ocak kararlarının en etkin şekilde uygulandığı dönem de yine bu dönemdir. Bu nedenle, Ulusu Hükümeti'ni, 1971 döneminin Nihat Erim hükümetleri gibi değerlendirmek pek de doğru olmayacaktır. Yukarıda anılan bu dönemler dışında merkez sağ partiler -1991'deki DYP-SHP koalisyonu gibi, kendi liderliklerinde kurulan yine kısa süreli sayılabilecek koalisyon hükümetleri haricinde- sürekli olarak iktidar koltuğunda oturabilmişlerdir.

kavgamız yok. FP tabanına ve oylarına talip değilim. Bizim hedef kitlemiz Fazilet tabanı olmayacaktır. Ancak her ne kadar bizler Fazilet'in mirası üzerine oturmuyorsak da Hoca'dan son kez görüş alınmalıdır. Biz diğer partilerin tabanına talibiz" (Çakır-Çalmuk, 2001: 188-189) demektedir. Erdoğan, 16 Mayıs 2003'te Antalya Tekirova'da başlayan parti kampında da benzer ifadelerle görüşlerini tekrarlar: *"Hiçbir parti ile ideolojik bağımız yoktur. Bu böyle bilinsin. İçimizde geçmişteki bazı siyasî partilerle bağlı olanlar olabilir. Ama artık biz o elbiseyi dışarıda bıraktık. Kendimizi DP'nin devamı sayıyoruz. Yetmiş Milyonu kucaklamak istiyoruz"* (Cumhuriyet, 17.05.2003: 1). O takdirde, AKP'nin bu tarihlerden beri devam eden başarısını, onun siyasal İslamcılığında ya da Türkiye toplumun muhafazakârlaşmasında vb. değil, tersine, T. Erdoğan'ın da altını çizdiği gibi, AKP'nin siyasal İslamcılıktan vazgeçerek merkez sağ çizgiye oturmasında ve merkez sağ çizgiyi, sağ siyasî gelenek içerisinde özgün kılan koşullarda aramamız; partinin Türkiye'deki laik kesimleri de rahatsız eden İslamcı söylemlerini ise, sağ siyasî gelenğin üç hâli ve sağ siyasî hegemonyanın kendi içerisindeki restorasyon bağlamında değerlendirmemiz daha doğru olacaktır.

Buna bağlı olarak, liberal bir siyasî felsefe geleneğine yaslanmasalar da küresel kapitalizme uyum düşüncesinin, bu uyumun merkez sağ çizgideki siyasî partilerin program ve icraatlarında içselleştirilmesi ve benimsenerek hayata geçirilmesinin, kısacası iktidarda buldukları süre içerisinde Bretton Woods kurumlarınca dayatılan ekonomik programların hayata geçirilmesine dair iştah, iştihâk ve heyecanlarının –bunu, Türkiye sağının liberal olmadan kapitalist olması şeklide de okuyabiliriz– DP-AP-ANAP-AKP çizgisini MHP ve MNP-Saadet Partisi çizgisinden ayıran temel unsurlardan birisi olduğunu vurgulamak gerekmektedir. ABD'ye (yapısal) uyum ve (siyasî) sadakatin Türkiye de iktidar olabilme-

nin altın anahtarı olduğu ise başka bir tartışmanın konusu. Nitekim Zabcı (2010: 140) da benzer bir noktanın altını çizer:¹¹

AKP'nin iktidara geldiği tarihten bu yana izlediği siyaset açısından düşündüğümüzde, acaba nasıl bir siyasi deneyimi arkasında barındırdığını söyleyebiliriz... Bütün bu soruları... [yanıtlayabilmek] için şöyle bir ön kabulümüzün olması gerekir:... AKP hükümeti, kendi güç ve iradesiyle karar almasını sağlayacak özerk (ya da özgür) bir yapıya sahiptir"... Sadece AKP hükümetini değil, belli bir dönemden itibaren pek çok hükümeti analiz birimi olarak aldığımızda acaba yukarıdaki ön kabulden hareket edebilir miyiz?... bu soruyu "evet" diye yanıtlamanın çok zor olduğunu görebiliyoruz... AKP hükümeti... kendinden önceki iktidar partilerinin siyasi parametrelerini oluşturan yeni liberal politikarlardan ayrılmamıştır. Hükümetin uygulamaları IMF ve Dünya Bankası'nın direktifleri doğrultusunda dışa bağımlı bir şekilde gerçekleşmiştir ve böyle olmaya devam ediyor.

Hiç kuşkusuz, yukarıda ifade edilmeye çalışılan yargı, daha önce de belirtilmeye çalışıldığı gibi, MNP-Saadet çizgisinin ya da MHP çizgisinin "*anti-kapitalist*" siyasî söylemlere, programlara, icraata sahip olduklarının ya da koalisyon hükümetleri aracılığıyla da olsa iktidara geldikleri dönemlerde, Bretton Woods kurumlarınca ve/ya ABD tarafından yönlendirilen siyasî ve ekonomik politikalara karşı durabildiklerinin iddia edildiği şeklinde okunmalıdır. Fakat şu da bir gerçektir ki, küresel kapitalizmin gerektirdiği (dayattığı) reformların gerçekleştirilmesi, Milli Görüş'ün '*nurlu ufukları*' veya ülkücülerin '*büyük Türkiye*' söylemleri –

¹¹ Ziya Öniş (2010: 261) ise bu konuda farklı bir yorum getirmekte ve AKP'nin başarısını bizzat küresel sermayeye uyumu ile ilişkilendirmektedir: "...*Türkiye siyasetinde yeni bir güç olarak geleneksel siyasal partilerin başarısızlıklarından da faydalanan AK Parti kendini toplumun geniş kesimlerine ekonomik küreselleşmenin küresel piyasalara aktif katılım ve rekabete dayanan olumlu yönlerine uyum gösterebilecek ilerlemeci bir güç olarak tanıttı*".

buna 1980 sonrası SHP/CHP'nin 'sosyal demokrasî'sini ve 1980 öncesi CHP, sonrası DSP'nin 'demokratik sol' söylemlerini de dâhil edebiliriz- çerçevesinde birer 'zaruret', 'mecburiyet', hatta bir nevi 'mükellefiyet' olarak algılanır ve uygulanırken¹² DP'den başlayarak merkez sağ olarak adlandırabileceğimiz çizgide ise küresel kapitalizme (siyasî ve ekonomik) uyum, parti yöneticilerinin de içselleştirerek savundukları, heyecan ve iştihâkla uygulamaya koydukları, kendilerinin de doğruluğuna inandıkları politikalar olmuşlardır. Nitekim bu bağlamda, merkez sağ çizginin önemli aktörü Menderes'in Türkiye'yi küçük Amerika yapma heyecanıyla bir diğer önemli aktörü Erdoğan'ın BOP'un¹³ eşbaşkanı olma seviyesi arasında bir fay hattının var olduğunu görmek gerekiyor.

¹² DSP önderliğinde kurulan 57. Hükümet döneminde, 13 Ağustos 1999 tarihinde gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın 47. 125. ve 155. maddelerinde yapılan değişiklikler yoluyla özelleştirmelerin Anayasa'ya girmesi ve böylece özelleştirme uygulamalarının yargı kararı ile geciktirilmesi/önlenmesinin önüne geçilmesinin sağlanması ya da küresel uyum programının bizzat DSP'li bakan Kemal Derviş tarafından başlatılmış olması tam da bu "zarûret" ve "mecburiyet"e örnek olarak gösterilebilir.

¹³ Genişletilmiş Ortadoğu İnisiyatifi (*Greater Middle East Initiative*, Büyük Ortadoğu Projesi -BOP). BOP ve AKP arasındaki ilişki bugüne dek çok tartışıldı. Bir yandan Erdoğan'ın BOP'un eşbaşkanlarından birisi olduğunu söyleyerek Türkiye'nin küresel bir oyuncu olduğu imajını vermeye çalışması ve bu söylemi destekleyen kesimler, diğer yandan BOP'un ABD çıkarlarının emperyalist çıkarlarının siyasal izdüşümü olduğunu iddia eden yazı sayısı hayli fazladır. Merdan Yanardağ'ın kaleme aldığı *Bir ABD Projesi Olarak AKP Yeni Muhafazakârlığa, Liberalizme ve Akıl Tutulmasına İtiraz* (2007) kitabında, AKP'nin bir ABD projesi olduğunu kanıtları ile ortaya koymaya çalışmaktadır. Yanardağ'ın tespitleri doğru olsa da bu tespitlerden hareketle inşa ettiği iddiâ tartışmalıdır. Erkmen (2004: 17-32) ise BOP'a olumlu bir değer atfeder ve bu politikalar aracılığıyla ABD'nin bölgede köklü bir değişim gerçekleştirme arzusunu, uzun süredir bölgede uygulanan politikaların ABD'nin arzuladığı sonuçları üretememesinin bir neticesi olarak ele alır. Yazara göre BOP'un Türkiye politikası ise ülkenin daha demokratik ve istikrarlı bir ülke olması yoluyla bölge ülkelerine örnek teşkil edebilmesi biçimindedir.

Bu fay hattı, sadece Türkiye'deki sağ siyasî aktörler bağlamında da ele alınmamalıdır. Aksine, aynı fay hattının bizzat Marshall Planı ile yapısal uyum ve Truman Doktrini ile BOP'un kendi aralarında da mevcut olduğunu belirtmek lazım.¹⁴

Bu, 2. Dünya Savaşı sonrasında hegemonik gücü ABD'nin Türkiye'de neden merkez sağ partilerle çalışmak istediğini ve IMF ve Dünya Bankası gibi Bretton Woods kurumları ile merkez sağ siyasî partiler arasındaki (hegemonik) dil ve ülkü birliğini; en önemlisi de 1950 yılından bu yana kısa aralıklar ve koalisyon hükümetleri bir yana konulursa Türkiye'nin neden sadece merkez sağ siyasî partiler tarafından idare edile geldiği ile ilgili uluslararası koşulları anlayabilmemiz açısından da önemlidir. Nitekim AKP'yi de içerisinden çıktığı MNP-Saadet çizgisine değil de, DP-ANAP çizgisine bağlamaya imkân veren temel uluslararası faktöründe bu olduğunu tekrarlamak gerekiyor.

AKP'yi iktidara taşıyan süreci mercek altına alabilmek adına 1980 öncesini sadece ana hatlarıyla özetleyerek, 1980 sonrasında

¹⁴ Bretton Woods ile başlayan süreci, Marshall Planı, 24 Ocak Kararları ve bugün devam eden ekonomik politikalarından ayrı düşünmek mümkün olmadığı gibi, Truman Doktrini ile başlayan süreci de Büyük Ortadoğu Projesi ve (ABD ile) Stratejik Ortaklık türünden kavramlar üzerinden yürütülen ilişkilerden ayrı düşünmek mümkün değil. Farklı isimlerle de olsa 1940'lar CHP'si döneminde başlayan fakat DP döneminde hayata geçirilen bu sürecin halen devam etmekte olduğunu ve küresel kapitalizmin dayattığı ekonomik ve siyasal politikalara göre Türkiye'nin iktisat ve uluslararası ilişkiler politikalarının bu bağlamda belirlendiğini vurgulamak gerekiyor. Bu, DP'den AKP'ye uzanan bir fay hattıdır; Nitekim –ileride değinilecek iç politik gelişmelerin de etkisiyle– AKP'yi 2002'de iktidara taşıyan siyasal matriks de burada aranmalıdır. Bretton Woods sistemi ve Türkiye'ye yansımaları ile ilgili olarak Bkz. (Eichengreen, 2007: 1-6), (Özbolet, 2008: 91-102). Bretton Woods sisteminin teorik arka planı ve küresel amaçları ile ilgili olarak ayrıca Bkz. (Yeager, 1968: 346-348) ve (Bird, 1995).

Ulus Hükümeti ile başlayan yapısal uyum programının ve merkez sağ hegemonyanın 90'lara gelindiğinde nasıl sekteye uğradığına ve bu sürecin AKP hükümetleri döneminde nasıl aşılmaya çalışıldığına daha yakından bakmak gerekmektedir. Bu sürece göz atmak sadece AKP ile birlikte yaşanan restorasyona değil, aynı zamanda 2000'lerin Türkiye'sinde sağ siyasal gelenek içerisindeki dönüşüm ve farklılaşmaya da bakabilme fırsatı verecektir.

Marshall Planı'ndan '24 Ocak'a, 'Bretton Woods'dan 'Yapısal Uyum'a: 1990'lara kadar Merkez Sağın Hegemonyası

ABD'nin New Hampshire eyaletine bağlı Carroll kasabasında yer alan bu bölge, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya tarihinin önemli mekânları arasında yer almıştır. Temmuz 1944'te *BM Para ve Maliye Konferansı*'nda bir araya gelen 44 ülkeden 730 delege, küresel kapitalizmi düzenleyen uluslararası kurumların ve savaş sonrası izlenecek temel iktisadî politikaların temellerini burada atmış; IMF ve Dünya Bankası¹⁵ gibi küresel kapitalizmi düzenleyen uluslararası mekanizmaların hayata geçirilmesine yine bu konferansta karar verilmiştir. Bu tarih, yaklaşık olarak, Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçiş tartışmalarının gündeme geldiği bir döneme de denk gelir: Dünya Bankası faaliyetlerine Haziran 1946'da, IMF ise finansal işlemlere Mart 1947'de başlamıştır (Karluk, 1995: 223). Türkiye, 11 Kasım 1947'de IMF'ye, IMF Ana Sözleşmesi'nin 4. maddesi çerçevesinde kambiyo kısıtlamalarını uygulayan ülke statüsünde üye olmuştur.¹⁶ İşte tam da bu dönemde, Temmuz 1945'te Millî

¹⁵ Banka kurulduğu dönemde Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD = *International Bank for Reconstruction and Development*) adını taşımaktaydı.

¹⁶ TBMM 14 Şubat 1947 tarihinde 5016 Sayılı Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına katılmak için Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanun (Resmi Gazete 25.02.1947, No: 6541) ile

Kalkınma Partisi, Ocak 1946'da da Demokrat Parti kurulmuş, Türkiye çok partili siyasi yaşama geçmiştir.

Türkiye'nin IMF ile imzaladığı ilk stand-by anlaşması 1 Ocak 1961 tarihindedir; ancak küresel kapitalizme uyum amacı taşıyan iktisadî ve malî düzenlemeler ve IMF destekli (1958 Ağustos'unda alınan istikrar önlemleri gibi) politikalar da bu kapsamda değerlendirilirse, Türkiye'nin küresel kapitalizme uyum politikalarını, IMF'ye üye olmasından daha önceki bir tarihe; 7 Eylül 1946 tarihinde Recep Peker Hükümeti tarafından gerçekleştirilen devalüasyona kadar götürmek mümkündür. Nitekim Türkiye'nin Marshall Planı içerisinde yer almadığının görülmesiyle birlikte, dönemin hükümetinin plana dâhil olmak için sarf ettiği girişimleri de bu bağlamda ele almak; küresel kapitalizme uyum ve Türkiye konusunu sadece stand-by anlaşmalarına indirgeyerek tartışmamak gerekmektedir.

1971'e gelindiğinde yaşanan küresel krizin etkisiyle ABD, Bretton Woods politikalarını sonlandırdığını açıklamasına¹⁷ rağ-

hükümete yetki verdi. Dönemin hükümeti IMF'nin parasal operasyonlara başlamasından 10 gün sonra kuruma başvurdu. Türkiye IMF ilişkilerinin kronolojik seyri için Bkz. (Turhan-Gündüz, 2003).

¹⁷ ABD'nin Bretton Woods sistemini iptal etmesinin küresel ve ABD ekonomisiyle ilgili nedenleri için bkz. (Turan, 1980: 163-165). Bununla birlikte Altıok (2002: 82), yapısal uyum programlarının küresel amacının sadece krizi önlemek değil merkezi de etkileyen küresel krizlere bir çözüm olarak kaynaklanan ödemeler bilânçosu açığı, yüksek enflasyon ve dayatıldığının altını çizmektedir: "Kapitalist üretim sürecinden kaynaklanan aşırı birikim, yani kâr oranlarının düşme eğilimi krizi, öncelikle sermaye çevrimindeki dolaşım (talep yönünde) evresinde ortaya çıkan eksik tüketim, aşırı yatırım ve üretimden işsizlik gibi makro ekonomik dengesizlikler biçiminde kendini göstermektedir. Bu nedenle krizin yönetilmesi ve birikim koşullarının yeniden yaratılması amacıyla ilk olarak dolaşım sürecinde ortaya çıkan gerçekleşme problemlerinin çözümünü düzenleyen kısa dönemli talep genişletici ya da talep daraltıcı düzenlemeler içeren istikrar politikaları uygulanmaktadır"

men küresel kapitalizmin düzenlenmesi ve çevre ülkelerin merkez ülkelerin temel gereksinimlerine uygun bir şekilde yapısal uyumlarını gerçekleştirmesi politikalarına 1971'den sonra da devam edildi; tabii ki bu operasyonlar yine Bretton Woods kurumları eliyle sürdürüldü. Ancak, bir yandan 70'lerden başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik kriz ve Türkiye'de 60'lardan beri uygulanmakta olan ithal ikameci birikim modelinin yol açtığı sorunlar,¹⁸ diğer yandan sosyalist toplumsal muhalefet ve bu muhalefeti bastırmaya yönelik olarak paramiliter örgütlerin körüklediği şiddet ortamı; tüm bunlara ilave olarak mevcut tüm bu sorunları çözebilecek istikrar ve ömürde hükümetlerin kurulamaması gibi gelişmeler, 70'li yılların ikinci yarısına gelindiğinde, 12 Eylül darbesine kadar devam edecek olan yeni bir konjonktürü ortaya çıkarmıştı: Bir yandan kapitalizmin küresel sorunları devam ederken diğer yandan Türkiye'de sosyalist toplumsal muhalefet 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana inşa edilen merkez sağ hegemonyayı sorguluyor, tartışmaya açıyor ve aşındırıyor.

¹⁸ İthal ikameci birikim modelinin Türkiye'de 70'lerde yol açtığı krizle ilgili Altıok (2002: 85-86), şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "İİBM'de [ithal ikameci birikim modeli] ülke içinde üretilmeyen dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarının ülke içinde üretilmesi nedeniyle bu malların üretimi için zorunlu bulunan girdi ve sermaye mallarının ithal edilmesi dışa bağımlı bir sermaye yapısını yaratmıştır. Üretimde dışa bağımlılığın azaltılmaması, iç piyasaya üretim yapan sanayiye döviz tüketen bir yapıya büründürmüştür. İhracat gelirleri yeterince artınlmadığından üretimin sürmesi ancak dış borçlarla sağlanabilmiştir. Böylece, dış borca bağımlı bir sanayi yapısı oluşurken, maliyetlerin ve fiyatların artması nedeniyle üretimde düşüşler ortaya çıkmıştır. İİBM'de uygulanan korumacılık önlemleri, iç pazarda yüksek kârlar sağlayan özel sektörü verimlilik, etkinlik ve teknolojik gelişmeler gibi rekabeti artıran stratejilerden uzaklaştırmış, iç pazar için üretim yapan ve ihracata yönelmeyen bir sanayi yapısı ortaya çıkarmıştır. 70'lerin sonuna kadar uygulanan sabit döviz kuru politikaları nedeniyle ihracatını artıramayan, hızla artan ithal talebine cevap veremeyen İİBM'nin artan çelişkisi birikim biçiminin yeniden üretimini engelleyecek boyutlara ulaşmıştır".

yor; kısa ömürlü ve/ya koalisyon hükümetleriyle iktidarda tutunan merkez sağ, aşınan, sorgulanan hegemonyasını restore edecek temsil imkânlarını bir bir yitiriyordu. Darbe, merkez sağın 70'lerin ikinci yarısındaki hegemonya krizinin ilk restorasyonu için uygun toplumsal koşulları tesis; yapısal uyum programının uygulamaya konulacağı siyasî zemini inşâ etti. 24 Ocak kararları böyle bir siyasal toplumsal zeminde uygulanmaya başladı. Daha önce vurgulandığı gibi, Türkiye, bu yeni uyum projeleri ile 12 Eylül darbesinin hemen öncesinde, Ocak ayında tanıştı. 80'de yürürlüğe giren program, sadece IMF ile yapılan bir anlaşma değil, IMF, Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası örgütlerin, hatta AB ve ABD'nin de farklı boyutlarda dâhil olduğu bir ekonomik paketti: Teknik içeriği OECD'nin katkılarıyla Dünya Bankası tarafından belirlenen çalışmalar, IMF tarafından malî yaptırımlara bağlanarak güvence altına alınarak uygulamaya konuluyordu (Güler, 2003: 10).

12 Eylül darbesi, 24 Ocak kararlarının uygulamaya konulabilmesi için oldukça uygun (!) bir siyasî atmosfer tesis etti. Bu süreçte darbe ortamı, 24 Ocak kararlarına karşı çıkacak tüm siyasî ve sendikal örgütlenmeleri lağvetti; toplumsal muhalefeti susturdu. 24 Ocak kararları ve bu kararları tüm toplumun çıkarıymışçasına sunacak merkez sağ hegemonya darbe ile tesis edilen bu “*takrîr-i sükur*” ortamında restore edilmeye başlandı.¹⁹ Nite-

¹⁹ 24 Ocak kararları ve 12 Eylül darbesi arasındaki ilişkiyi, darbeyi sadece ve sadece bu kararların uygulanması için gerekli siyasî ve sosyal koşulların sağlanmasına indirgemenin ele almak, tartışmak gerekmektedir. Nitekim darbeye neden olan koşullar sadece 24 Ocak kararları ile izâh edilemez. Ancak, 12 Eylül'ün darbesinin 24 Ocak kararlarını “uygulanabilir” kıldığını, 24 Ocak kararlarının 1980 Eylül'ünden sonra da devam ettirilmesine karar verilmesinin de darbeye “uluslararası meşrûiyet” kattığını belirtmeden geçmemek gerekiyor. Nitekim Ahmad (1995: 208) da benzer bir noktanın altını

kim, Dünya Bankası ve IMF yetkilileri, darbeden sadece dört gün sonra Türk gazetecilere yaptıkları açıklamalarda, Türkiye’de ekonomik istikrar politikalarına devam edildikçe yardımların da aksamadan süreceğini belirtiyorlar; aynı gün basın toplantısı düzenleyen Kenan Evren de istikrar programının uygulanmasına devam edileceğini, *“bu programın OECD ülkeleri ve milletlerarası ekonomik ve finans kuruluşlarınca desteklenmesinin”* sağlanacağını ifade ediyordu (Milliyet, 17.09.1980, s. 7).

Merkez sağ hegemonyanın 70’lerdeki ilk krizi ve 12 Eylül-24 Ocak arasındaki ilişkinin mâhiyetini Boratav (2000: 161) *“1960’lı yıllarda başlayıp 1976’da son bulan... içe dönük dışa bağımlı ifade-siyle nitelendirdiğim gelişim biçiminden”*²⁰ farklılaşan bir dönem olarak tanımlamaktadır. Boratav’a (2000: 161) göre, 1980’de *“24 Ocak şok tedavisi 12 Eylül askeri darbesiyle son bulmuş ve ekonomi 1981’de yeni bir düzenleme biçimine geçilmiştir”*. 12 Eylül

çizmekte ve darbenin tek amacının anarşiyi durdurmakla açıklanamayacağını belirtmektedir. Ona göre, askerin amacı sadece bu olsaydı, darbe yapmadan da bunu gerçekleştirebilecek enstrümanlara sahipti. Yazar, askerin Türkiye’nin acilen istikrara kavuşturulması konusunda duyduğu endişeyi ve İran Devrimi’nden sonra Türkiye’nin Batı için taşıdığı stratejik önemi de darbenin nedenleri arasında düşünmemiz gerektiğini belirtir. Ancak 1970 ortalarından darbeye kadar geçen süre içerisinde artan siyasal şiddet olaylarına, gerçekleştirilecek darbeye bir toplumsal destek, bir meşrûyet sağlayacağı düşüncesiyle göz yumulduğu da unutulmamalıdır. Nitekim Keleş ve Ünsal’ın (1982: 35) da belirttikleri gibi sadece 1980 yılında (12 Eylül’e kadar) 2.206 kişi bu olaylar sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Cangızbay’ın (1996: 20) 12 Eylül darbesini *“zahiren”* darbe olarak nitelendirmesi de bu çerçevede anlam kazanır. Ona göre, 12 Eylül’ü basitçe bir *“askeri darbe”* olarak tanımlamak, taşeronu bakmaktan müteahhidi göremeyenlerin işidir.

²⁰ Boratav’ın AKP dönemi ekonomi politikaları ile ilgili daha ayrıntılı değerlendirme ve analizleri ile ilgili olarak Bkz. Boratav (2010: 463-472). Konu ile ilgili olarak ayrıca Bkz. (Ekzen, 2010: 473-491), (Köse-Sarıbahçe, 2010: 492-508), (Eres-Bahçe, 2010: 510-521) ve (Ertuğrul, 2010: 522-558).

darbesi ve 24 Ocak kararları arasındaki ilişki, 28 Kasım 2012'de açıklanan ve kamuoyunda Darbe Komisyonu olarak anılan Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda²¹ da dile getirilmektedir. Aşağıdaki alıntından da görüleceği gibi, komisyon, aslında sadece 12 Eylül darbesi ve 24 Ocak kararları arasındaki ilişkiyi değil, Türkiye'de darbeler ve ekonomi arasındaki sıkı bağları da ifşa ediyor:

Keza 12 Eylül'e baktığınızda da 24 Ocak istikrar tedbirlerinin alınmasından itibaren, ... tıpkı 71'de olduğu gibi serbest piyasa ekonomisinin Türkiye'de uygulanması yönünde atılmış son derece önemli bir adımdı ve bu adım atıldığında dönemin DPT Müsteşarı Turgut Özal 3 kere askerlere giderek 24 Ocak istikrar tedbirlerini onlara izah etme ihtiyacı duymuştur, ne zamandan bahsediyoruz? Henüz 12 Eylül askerî rejimi gerçekleşmemiş ve orada Kaya Erdem diyor ki: "Biz, özellikle DİSK'in gerçekleştirdiği ve yaklaşık 100-110 bin işçiyi kapsayan, mesela, karşı hak grevleri sırasında bunları anlattığımızda, dönemin kuvvet komutanlarından biri, "O zaman bu iktisadî tedbirleri uygulamanın imkânı yok, işçileri bir şekilde bu sürecin dışında bırakmak gerekir" açıklamasını yapıyor. Sayın Evren de o dönemde, eğer 12 Eylül olmasaydı 24 Ocak 1980 istikrar tedbirlerinin bu ülkede uygulanamayacağı yönünde bir beyanatta bulunmuştur. Benzer bir beyanat Memduh Tağmaç tarafından 12 Mart döneminde halkın sosyal uyanışıyla iktisadî gelişmenin geride kalması arasındaki benzetmesidir. Dolayısıyla, 28 Şubat sürecinde, alâmetifarikalarından biri 1994 iktisadî krizinin yarattığı ortam ve o ortamla 2001 krizine kadar giden o süreç içerisinde Türkiye'deki sermaye birikiminin çeşitli çevreler tarafından bir şekilde içselleştirilmeye ya da bundan büyük bir pay kapma yarışına girmiş olmalarıdır.

²¹ Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Kasım 2012, s. 93.

27 Eylül'de hükümeti kurma görevi verilen B. Ulusu da Milli Güvenlik Konseyi üyeleri huzurunda okuduğu hükümet programında, 24 Ocak'ta yürürlüğe konulan istikrar programının hassasiyetle uygulanacağını *“İstikrar içinde kalkınma amacıyla kamu harcamaları sağlam kaynaklardan finanse edile[ceğini], tutarlı ekonomik ve malî politikaları ihtiva eden mevcut ekonomik istikrar programının uygulanmasına devam”* edileceğini, *“Piyasa ekonomisi kurallarının işlediği bir ortam içinde ekonomik sorunlarımızın halledilmesine”* çalışılacağını *“Ekonomik hayatın canlandırılması ve sosyal barışın sağlanması için, ekonominin genel dengelerini kuran ve bu dengeleri koruyan etkin ve kalıcı ekonomik karar ve tedbirler ısrarla”* uygulanacağını *“ekonomik ilişkimizde OECD ülkeleri ve milletlerarası ekonomik ve finans kuruluşlarının desteklediği ekonomik istikrar programımızın uygulanmasında mevcut anlaşmalar çerçevesinde bu kuruluşlarla yakın işbirliği sürdürülmeye devam”* edileceğinin altını çiziyordu.²²

24 Ocak Kararları ile 1980 yılında alınan yapısal uyum tedbirlerinin uygulanmasına, 6 Kasım 1983 seçimleri sonucunda kurulan 45. Hükümet (I. Özal Hükümeti) döneminde de devam edildi. Zaten 1983'te Hükümeti kuran Özal, Ulusu Hükümeti'nde de (ekonomiden sorumlu) Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev yapmaktaydı. Tıpkı Ulusu Hükümeti döneminde olduğu gibi, 19 Aralık 1983 tarihinde okunan hükümet programında da yapısal uyum programının gerektir-

²² Bülent Ulusu'nun Başbakanlığında kurulan 44. Hükümetin Başbakan yardımcılığı ve Devlet Bakanlığı görevinde, 12 Eylül öncesi Demirel Hükümeti'nin Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar vekilliği ve Başbakanlık Müsteşarlığı görevlerinde bulunmuş olan ve 24 Ocak kararlarının mimarı T. Özal bulunuyordu. Ulusu Hükümeti'nin Ekonomik ve Malî İstikrar başlıklı bölümünün kaleme alınmasında Özal'ın önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekiyor.

diği yeni düzenlemeler “*istikrar tedbirleri*” adı altında anıldı²³ ve bu istikrar tedbirlerinin 12 Eylül’ün sağladığı sulh ortamında uygulanmasıyla ekonomide iyileşmenin görülmeye başladığının altı sürekli olarak çizildi. Nitekim, hükümet programının okunduğu tarihte toplanan TBMM oturumunda söz alan Özal bu konuya şu şekilde değinmektedir:²⁴

Ekonomik İstikrar Programı birkaç ay içerisinde olumlu sonuçlarını göstermiş, özellikle 12 Eylül 1980’den sonra anarşi ve terörün de ortadan kalkmasıyla ekonomik tablo süratle iyileşmeye başlamıştır. Program 24 Ocak 1980-den sonra da ilave tedbirlerle geliştirilmiştir. İstikrar Programının ilk sonuçları enflasyonun hızla aşağıya çekilmesi; yoklukların, karaborsanın ve haksız kazançların ortadan kaldırılması, transferlerin tekrar normale döndürülmesi olmuştur. Dış itibarı süratle düzenlenen Türkiye, tekrar kredi verilebilir ülkeler arasına girmiştir... dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilecek bir sanayileşme politikasına geçilmesini zorunlu görüyoruz. Genel kaide olarak temelinde her şeyi kendimizin yapmasını öngören ithal ikamesi politikası, kalite unsurunun da geri planda kaldığı yüksek maliyetlerin meydana gelmesine sebep olmuş[tur].

Turgut Özal, mecliste okuduğu hükümet programının önemli bir kısmını ekonomiye ayırmıştır. Özal’a göre, hükümet programında yapılması vaadedilenlerin tamamı ülkede ekonomik istikrarı sağlamak içindir. Nitekim ekonomik istikrarın sağlanamama-

²³ Üye ülkelerin ekonomik istikrarının sağlanması IMF’nin temel amaçları arasında da yer almaktadır (Birds, 1995: 1). Buradan hareketle küresel uyum ve denetimin bir “istikrar” söylemi çerçevesinde meşrûlaştırılmasını sadece Türkiye’ye ve ANAP’a özgü bir hegemonik söylem değil, küresel bir hegemonya tesisi bağlamında ele almak daha doğru olacaktır. Nitekim hegemonyayı sadece verili bir devlet içerisinde düşünmek de doğru değildir.

²⁴ TBMM tutanak Dergisi, C. 1, Yasama Yılı: 1, 10. Birleşim, 19.12.1983, 64.

sı demek, yine Özal'a ve onun hükümetinin programına göre, "...demokratik rejimin tartışılmasına, komünizme aşırı cereyanlara, bölücülüğe, anarşi ve teröre çıkartılmış en güzel davetiye" çıkarmak demektir. Demokratik rejimi korumak (yani rejimi komünizmden, terörden korumak) için ekonomik istikrar, ekonomik istikrarı tesis etmek için de huzur ve güveni tesis etmek, bunu tesis edebilmek için de "...Çocuklarımızı ve gençlerimizi, millî ve ahlâkî değerlerimizi benimsemiş, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili; Türkiye'nin meselelerinin ancak millî birlik ve dayanışma" anlayışı içerisinde yetiştirmek gerekmektedir.

Yukarıdaki ifadelere dikkat edildiğinde Özal'ın –ki bu ekonomik programların merkez sağ jargonda hep istikrarla özdeşleştirilerek savunulageldiğini de vurgulamak gerekiyor– Bretton Woods kurumlarınca belirlenmiş ekonomik programların uygulanması ile istikrarı, istikrarın olmaması durumuyla komünizm tehdidini ve bu tehdidin savulabilmesi için gençlerde bulunması gereken nitelikleri ustalıkla birbirine bağladığını görebiliriz. Özal'ın elinde yapısal uyum programı, artık, komünizmle mücadelenin ve yeni nesli millî ve ahlâkî değerlere bağlı olarak yetiştirebilmemizin ayrılmaz parçasıdır. Bu postüla bir kez böyle konduğunda, doğal olarak, bu programa karşı çıkmak da rahatlıkla komünist olmak ya da gençlerimizin millî ve ahlâkî değerlere göre yetişmesini istememekle özdeşleştirilebilir. Programa muhalefetin ötekileştirmenin bir aracı hâline getirilmesinin yolu böylece döşenmiştir.

Küresel kapitalizme uyum programının hayata geçirilmesinin tüm toplumsal kesimlerin çıkarlarına uygun olduğu²⁵ ve ül-

²⁵ Örneğin, Özal, 19 Aralık 1983'te okuduğu Hükümet Programında yapısal uyum programının en önemli koşullarından biri olan serbest piyasa koşulunun tüm toplumun menfaatini teşkil edeceğini şu sözlerle dile getirmektedir: "serbest pazar ekonomisinin uygulanması ekonomik sistem tercihimiz-

keye istikrar getireceği düşüncesi ise ancak Gramsci'nin hegemonya kavramı ile birlikte düşünöldüğünde anlam kazanıyor: Hiç tartışmasız, geçmişten günümüze Bretton Woods kurumlarınca dayatılan programların etkin bir şekilde uygulanması hem küresel kapitalizmin merkezi, hem de Türkiye'deki belirli kesimler açısından bir "istikrar" ve "gelişme" sağlamıştır, sağlamaktadır da; ancak bunun, tüm toplumsal sınıf ve kesimlere şâmil bir "istikrar" ve "gelişme"ye tekabül ettiğini söylemek ise imkânsız. Zaten, uyum programlarını "istikrar programları" olarak adlandırmayı bir hegemonik söylem hâline getiren de onun bu yönüdü: Ekonomik program, bazıları için elbette istikrar getirir; ama hegemonya ancak bu istikrarı tüm toplumun çıkarına bir istikrar ve gelişme olarak sunabildiği; faklı, tâbî toplumsal kesimleri buna inandırabildiği ölçüde gerçek anlamda "hegemonya" olabilir. Nitekim Gramsci'den yararlanarak söylemek gerekirse, hegemonya, tâbî toplumsal kesimlerin çıkar ve menfaatlerinin hegemonik sınıfın çıkarlarına eklenmesi sürecidir ve bu eklenme sadece cebir ya da politik süreçlerle değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal süreçlerle de gerçekleşmektedir. Hegemonya, aynı zamanda, hegemonik sınıfın entelektüel üstünlüğünü; kendi söylemini, diğer toplumsal katmanlar nezninde kabul ettirebilme, kendi çıkarını bir "common good" hâline getirebilme gücünü de ima eder. Nitekim hegemonyayı, hâkimiyetten (domination) ayıran temel çizgi de buradadır.

Merkez sağın 1980'lerle birlikte restore etmeye başladığı hegemonya, hiç tartışmasız sadece "istikrar" kavramına indirgenerek açıklanamaz. Zaten hegemonya denilen olgu da bir kavram üzerine bina edilerek kurulamaz; bu hegemonyanın toplumsal kurum-

dir. Büyük halk kitlelerine yeterli, kaliteli ve ucuz mal ve hizmet sunulmasının en iyi şekilde bu sistem içerisinde mümkün olabileceğine inanıyoruz". TBMM tutanak Dergisi, C.1, Yasama Yılı:1, 10. Birleşim, 19.12.1983, 66.

ların tüm süreçlerinde, sanatta, medyada ve tabii ki politik süreçlerde dolaşıma sokulan bir dil ile inşa edildiği gerçeğine tamamen terstir. Bu açıdan, uygulanan ekonomik programın merkez sağın (ANAP) “dil”inde²⁶ tüm toplum kesimlerinin “istikrarını” sağlayacak bir programmış gibi sunulabilmesini, 1980 sonrasında hegemonyanın restorasyonunu izleyebilmek için mümtaz bir örnek olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Nitekim hegemonyanın (yeniden) inşasını izleyebileceğimiz bir misal olarak aynı konuya dönecek olursak, onun istikrar, ülkenin gelişmesi, millî ve ahlakî değerlere bağlılık vb. ile kurduğu ilinti de göstermektedir; ki 1980 sonrasında yeniden inşa edilmekte olan bu hegemonya, merkez sağın farklı hâllerinin de yardımıyla kurulmaya çalışılmakta, milliyetçi, İslamcı ve muhafazakâr siyasal dil, hegemonyanın inşasında ve kitlelere ulaştırılmasında etkin bir rol oynamaktadır.

II. Özal Hükümeti, 29 Ekim 1987’de gerçekleştirilen genel seçimlerden sonra kuruldu. Özal, hükümet programını 25 Aralık 1987’deki meclis oturumunda okudu. 1987’deki Özal, 1983’ten farklı olarak, artık, uyguladığı ekonomik programın getirdiği başarılarından bahsediyor; *“Türkiye[nin], Anavatan iktidarı döneminde, cehaleti ve karanlığı yen[diğini]; çeşmeden akan suyuyla, otoyolları, köprüleri, telefonu; pırl pırl şehirleri, ıslıl ıslıl köyleriyle medeniyete doğru koş[tuğunu]; çağ atla[dığını]”*²⁷ söylüyordu. Özal’ın “istikrar” programıyla birlikte Türkiye, *“fakir ve fukaranın ıstırabını durduracak, insanını yuva sahibi yapacak,*

²⁶ Özal dönemi bu açıdan oldukça geniş bir literatüre sahiptir. Yukarıda değinilen örneklere ilave olarak *“12 Eylül öncesine dönmek”*ten, *“dışa açılan Türkiye”*ye; *“Türk milletinin yeni atılım seferberliği”*nden *“ekonomik kurtuluş savaşı”*na, *“çağ atlayan Türkiye”*ye kadar hegemonyanın restorasyonu sürecinde dolaşıma sokulan birçok kavramdan bahsedebiliriz.

²⁷ TBMM tutanak Dergisi, C. 1, Yasama Yılı: 1, 18. Dönem 3. Birleşim, 25.12.1987, s. 41.

*savunma sanayini kuracak malî kaynakları bütçe dışından sağla-
mış; ülke potansiyelini öncelikli hedeflere seferber etmeyi başara-
mıştır*". Özal'a göre bu başarılar, yurtdışında da takdir toplamak-
tadır. Özal, hükümet programında Türkiye'nin kredi itibarının
yükselmesini bu başarılarla bağlar ve konuşmasında bu "başarı"
sından dört defa bahseder. 1983'te yapısal uyum programını,
bir "istikrar" programı olarak sunan Özal, 1987'ye gelindiğinde
ise bu istikrarın nasıl temin edildiğini göstermek için borçlanma
limitinin (kredi itibarı) artmasını örnek olarak vermesi de "başarı"
dan ne anlaşıldığını ve "başarı" denilen şeyin nasıl bağlamın-
dan koparılarak hegemonik söylemin unsurları arasına kaydedil-
diğini göstermesi açısından manidardır. Tıpkı "istikrar" söylemi
ya da borçlanma kapasitesinin artışın bir "başarı" olarak sunulma-
sı örneklerinde olduğu gibi, artık çeşmelerinde sular akan, ıslıl ıslıl
köylerde yaşayan, fakir fukaranın ıstırabını dindirecek ekonomi
politikaları izledikleri söylemini de yine merkez sağın hegemonik
dilinin sözlüğüne dâhil etmek doğru iş olacaktır.

Özal'ın ikinci hükümeti sadece iki yıl sürdü. 9 Kasım 1989'da
Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte Özal, ANAP genel başkanlı-
ğında da ayrıldı. Ancak, hukukî bir mecburiyetten dolayı parti
genel başkanlığı ve üyeliğinden istifa etmesi gerekse de, fiilen
parti genel başkanlığına devam etme arzusundan hiçbir zaman
vazgeçmedi; bunu çok açık bir şekilde dile getirmekten de sak-
ınmadı ve parti delegelerinden, hükümeti kurmakla görevlendi-
receği kişiyi kongrede de genel başkan olarak seçmelerini istedi.

Özal sonrası dönemde, başbakanlığa ve parti genel başkanlı-
ğına talip olan birçok isim ortaya çıktı. Genel Başkan adaylığını
açıklayan isim ilk Hasan Celal Güzel olsa da henüz resmen gö-
revi devralmamış müstakbel Cumhurbaşkanı tarafından partiyi
bölmekle ve "Celali İsyanı" çıkartmakla eleştirildi. Kongreye gi-
derken öne çıkan dört isim, Mesut Yılmaz, Ekrem Pakdemirli,

Cengiz Tuncer ve Oltan Sungurlu oldu. Oysa Özal, fiili olarak genel başkanlığa devam etmesine imkan tanıyacak bir ismi başbakanlık ve parti genel başkanlığı için düşünmekteydi; nitekim öyle de oldu. Özal, resmen Cumhurbaşkanlığı görevini devralır almaz Meclis Başkanı Yıldırım Akbulut'u hükümeti kurmakla görevlendirdi. Bu, aynı zamanda, Özal'ın Yıldırım Akbulut'u partinin müstakbel genel başkanı olarak görmek istediğinin de açık işareti olarak yorumlandı.

Parti genel başkanlığına "*tayin*" edilen Akbulut, bir anlamda Özal'ın "*maslahatgüzarı*" olarak görev yapacaktı. Ancak, Akbulut'un başbakanlığa getirilmesi parti içerisinde çok ciddi tartışmalara yol açtı; hatta Akbulut'un kuracağı hükümete bizzat kendi partisindeki muhalif milletvekillerinin güvenoyu vermesi bile gündeme geldi.

Yıldırım Akbulut, hükümetini 9 Kasım 1989 (47. Hükümet) tarihinde kurdu ve güvenoyu aldı. Akbulut, Özal'ın kendisine biçtiği (maslahatgüzar) rolü(nü) o kadar benimsemişti ki, yeni hükümetin programı, ikinci Özal Hükümeti Programı'nın birebir kopyası olarak meclise getirildi. O kadar ki, Akbulut, Özal'ın 1987 programında yer alan ve onun iki yıllık başbakanlığı döneminde hayata geçirmiş olduğu kimi düzenlemelere bile dikkat etmeden hükümet programını kaleme aldı. Örneğin, Özal'ın 1987 programında yer alan "*Bankalar Kanunu ve bununla ilgili mevzuatta günün şartlarına uygun değişiklikler yapılması*" ifadesine, yanlılıkla Akbulut'un 47. Hükümet Programı'nda da yer veriliyordu. Ancak bununla ilgili düzenleme daha önceden yapılmış ve 26 Ekim 1989'daki Resmi Gazete'de yayınlanmıştı.

Parti delegeleri, Özal'ın işaretini göyerek partinin 17 Kasım 1989 tarihinde toplanan 1. Olağanüstü Kongresi'nde Akbulut'u genel başkanlığa seçtiler. Fakat Özal'ın, Yıldırım Akbulut aracılığıyla ANAP genel başkanlığına ve başbakanlığa fiilen devam

etme planı çok da uzun sürmedi. 16 Haziran 1991 tarihinde toplanan 3. Olağan Büyük Kongre’de Genel Başkanlığa Mesut Yılmaz seçildi ve 30 Haziran’da kendi hükümetini kurdu. 20 Ekim 1991 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlere de parti yeni lideri Mesut Yılmaz’ın genel başkanlığında girdi.

1991 seçimleri ile birlikte Türkiye, yeniden kısa ömürlü hükümetler ve koalisyonlarla tanışmaya başladı. Bu dönem aynı zamanda, merkez sağın iki partisi arasındaki (DYP-ANAP) rekabet ve çekişmenin ciddi bir temsil ve meşruiyet sorununu da beraberinde getirdiği; merkez sağ hegemonyada ciddi bir aşınmanın yaşanmaya başladığı bir dönem olarak tarihe geçti. Merkez sağın 1970’ler Türkiye’sinde yaşadığı ve 1980 restorasyonu ile aştığı kriz, 1990’lı yıllarda yeniden yaşanmaya başlanacak; bu aşınma ve (siyasî, ekonomik ve hegemonya) krizinin ikinci restorasyonu, merkez sağ hegemonyasının ikinci kez yeniden inşası, DSP-ANAP-MHP koalisyonun devlet bakanı, Kemal Derviş döneminde başlayacak (Soyak-Eroğlu, 2008: 502-503), fakat gerçekte AKP hükümetleri döneminde hayata geçirilecektir. Ancak bu defa, hegemonyanın ikinci restorasyonu, merkez sağın kendi içerisindeki dönüşümü de beraberinde getirecektir.

Merkez Sağın Hegemonya Krizi ve AKP’yi İktidara Taşıyan İç Faktörler

Yukarıda da tartışıldığı gibi, merkez sağın, sağın diğer siyasî çizgilerinden farklı olarak küresel siyasî ve ekonomik politikalara uyum/itaat konusundaki heyecanı ile 1950’den bu yana iktidar koltuğunda oturuyor olması arasında bir illiyetin varlığı aşikârdır. Ancak yine de, AKP’yi doğuran ve iktidara taşıyan nedenleri, sadece küresel ekonomik politikalara uyum ve ABD’nin küresel siyasî politikalarına itaate indirgeyerek ele almak doğru olmayacaktır. Nitekim bu değerlendirme, tartışmasız, AKP önceli diğer merkez sağ siyasî partiler için de geçerlidir.

Böyle bir indirgeme, yani AKP'yi sadece bir uluslararası proje, ya da bir *truva atı* olarak ele almak iki nedenle doğru değildir. Birincisi, AKP'nin bir dış gücün ajanı, projesi olarak ele alınması, küresel kapitalizme yapısal uyumun imâ ettiği emperyalist ilişkilerin doğasına da terstir. İkincisi, Özal'ın Cumhurbaşkanlığı ile başlayan, M. Yılmaz'ın ANAP genel başkanlığı döneminde belirginleşen ve Özal'ın 1993'te ölümünden sonra iyiden iyiye derinleşmeye başlayan merkez sağdaki temsiliyet ve hegemonya krizi sürecinde merkez sağdaki dönüşüme yakından bakmadan, AKP iktidarını ortaya çıkaran ve daha da önemlisi onu arizî bir durum değil de on yıldan bu yana devam etmekte olan kalıcı bir pozisyon hâline getiren nedenleri tartışmak da zor görünüyor.

Başta dönersek, birinci olarak, AKP'yi sadece dış güçlerin kuklası gibi değerlendirmek bugünün dünyasında “yapısal uyum” istikrar programları” vb. isimlerle somutlanan emperyalist ilişkilerin doğasına aykırıdır. Aksine AKP, tam da bu eşitsiz ilişkilerin doğasına uygun bir şekilde, Türkiye içerisinde farklı sınıf ve kesimlerin taleplerine de yanıt veren, onların talep ve beklentilerini yansıtan bir siyasî örgütlenmedir. Nitekim Galtung (2004: 26)'dan da yararlanarak tanımlanacak olursa; “ulusları aşan ve merkez ulustaki merkezin, çevre ulustaki merkezle her ikisinin de ortak çıkarı için kurduğu köprübaşına dayanan karmaşık bir hâkimiyet ilişkisi çeşidi” olarak ele alınabilecek emperyalizm, emperyal ülkenin diğeri ile kurduğu basit sömürü ilişkisine indirgenemez. Nitekim başlı başına “yapısal uyum” kavramı bile emperyal ilişkilerin kalıcı doğasını nitelenebilir. Ayrıca emperyal ilişkiler, çevre ülkedeki belirli sınıfların çıkarları ile emperyal ülkenin belirli sınıflarının çıkarlarının uyumu ve işbirliğine dayanır ve bu işbirliği üzerine bina edilir. Sonuç olarak, küresel kapitalizme uyum ve onun gerektirdiği küresel politikalara itaat, Türkiye içinde de belirli kesimlerin sınıfsal tercihlerinin/taleplerinin

sonucu olarak ortaya çıkar; sadece bir parti olarak DP, AP ya da ANAP veya AKP'nin şahsî tercihleri olarak değil. Bir başka ifadeyle, Türkiye içerisinde, çıkarları bu küresel programlar ile uyum içinde olan sınıf ve kesimler olmasaydı ve Türkiye'de sağın hâlleri olarak ifade edilen milliyetçi, İslamcı ve muhafazakâr dilin de yardımıyla inşa edilen hegemonya ile bu tercihler tüm tâbî sınıflara kabul ettirilemeseydi ne DP'nin, ne AP, ANAP'ın ne de AKP'nin, Türkiye ve ABD arasındaki emperyalist ilişkilerin somut tezahürü olan bu politikaları hayata geçirmesi ve istikrarlı bir şekilde sürdürmesi mümkün olabilirdi. Bu da bize gösteriyor ki, AKP sadece bir ABD projesi değil, ülke içerisinde de sınıfsal desteğe sahip bir partidir; hatta olmak da “zorundadır”.²⁸

²⁸ Emperyalizmi, bir ulusun başka bir ulus üzerindeki herhangi bir hâkimiyet türü, periphery ülkenin kaynaklarının merkeze transferi, çevre ülkenin basitçe sömürülmesi ya da işgal edilmesine indirgeyerek tanımlamak da doğru değildir. Nitekim emperyalizm, iki farklı ülke arasındaki eşitsiz ilişkilerin tek biçimi değildir. Emperyalizmi, farklı birçok biçimde kendini gösterebilecek bu eşitsiz ilişkilerin, bu hâkimiyet ilişkilerinin bir alt türü, kapitalist üretim ilişkilerinin doğasına içkin, kapitalizmin onsuz yaşayamayacağı bir türü olarak ele almak doğru olacaktır. Bu, bir yandan neden emperyalizmin kapitalist ilişkilerden ayrılamayacağını, ayrılmaması gerektiğini nitelerken, diğer yandan da neden anti-emperyalist bir mücadelenin de kapitalist üretim ilişkilerinin doğasına içkin hâkimiyet ilişkilerine, eşitsiz ilişkilerine yönelik bir sınıfsal hareket olması gerektiğinin altını çizer. Emperyalizm, kapitalist ilişkilerin doğasında yer alır. Emperyalizmi ortaya çıkaran, (ister ticarî, ister sanayî, ister malî sermaye(dârın)nin) homoeconomicus'un davranışından, onun kâr maksimizasyonu güdüsünden ayrı düşünülemez (Başkaya, 2010: 10-11). Bu güdüdür ki, kapitalist genişlemeyi zorunlu kılmakta, Marx'ın (1997: 36) belirttiği gibi, “Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinmesi, burjuvaziyi, yeryüzünün dört bir yanına [koyalamakta] her yerde barınmak, her yerde yerleşmek, her yerde bağlantılar kurmak zorunda” bırakmaktadır. Çünkü Harvey'in de (2004: 26) vurguladığı gibi: “...rekabet ve tekelleşme, yoğunlaşma ve ayrışma, merkezileşme ve âdem-i merkezileşme, sabitlik ve devinim, dinamizm ve atalet arasındaki gerilimlerin tümü, zaman ve mekan içindeki sonsuz sermaye bi-

İkinci olarak, merkez sağın 1993'te iyiden iyiye derinleşen hegemonya krizinden, bu krizin restore edilmeye başlandığı 2000'li yıllara kadar geçen on yılda merkez sağın kendi içindeki dönüşüme odaklanmadan AKP'yi tartışmak da zor görünmektedir. İlk, bu süreçte, Soğuk Savaş döneminde sağ siyasî geleneğin hegemonyasını tesis ederken kullandığı milliyetçi, İslamcı, muhafazakâr dili kitleselleştiren ve sağın meşruiyet, hatta vazgeçilmezliğinin –bu arada merkez sağ çizginin de siyasî iktidarının sürekliliğinin– temeline yerleşen “komünizm tehdidi” söyleminin miadını doldurmaya, “geçer akçe”liğini yitirmeye başlaması önemli bir noktadır. 1990'lara gelindiğinde ortada artık, ne İslam'ı yok etmeyi hedefleyen ve Müslüman Türk milletinin fitratına aykırı bir “komünizm” ne de Türk milletini Ruslara peşkeş çekmeye çalışan “komünistler” vardır. Merkez sağın, sağın “hâl”lerine tahvil ederek tesis etmeye alışkın olduğu bu meşrûiyet ve inandırıcılık membanın, hegemonyanın tesisinde işlevsel olabilmesinin uluslararası şartları da 1990'larda ortadan kalkmaya başlamıştır.

Bu krize, yine aynı dönemlerde kendisini hissettirmeye başlayan merkez sağın temsiliyet krizi de eklendi. Hem merkez sağ partiler ANAP ve DYP arasında, yüce divanlara, gensorulara varan çekişme ve rekabet, yolsuzluk dosyaları, Susurluk kazaları... hem de yükselen Kürt muhalefeti ve bu toplumsal muhalefet ile başetmek için gündeme taşınan yargısız infazlar, köy boşaltmalar, kontr-gerillalar, operasyonlar, siyasi suikastlar... merkez sağ partilerin kitle ile kurdukları temsiliyet ilişkisini zede-

rikim süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu gerilimleri kapitalist genişlemeci mantık yaratmaktadır. Bunların sonucunda kapitalizm sürekli olarak kendi faaliyetlerini kolaylaştıracak coğrafi mekânlar arar, zamanın bir noktasında bu mekânı tamamen yok etmek zorunda kalır ve yine zamanın bir başka kesitinde sermaye birikimi açlığını doyuracak farklı, başka bir coğrafi mekân yaratır. İşte bu, sermaye birikiminin yaratıcı yıkım etkinliğinin tarihidir”.

meye başladığı gibi onun meşrûyetini de tartışmalı hale getirdi. 1990'lı yıllara koalisyon dönemleri ve kısa ömürlü hükümetler ve ekonomik krizler damgasını vurdu. Nitekim Yıldızoğlu'nun da altını çizdiği gibi, 1990'lar, *“12 Eylül darbesi ve Özal restorasyonundan miras kalan tüm temsil ilişkileri matrisi (siyasî partiler, kadrolar, ideolojiler)... büyük bir gürültüyle çökmeye başlayan neoliberal ekonominin altında kaldılar. Bu durum, 12 Eylül ve Özal restorasyonunun tükendiğini gösteriyordu”*

Merkez sağın bu durumuna Dünya Bankası raporlarında da yer verilmektedir. Dünya Bankası'nın, 1 Temmuz 1993 ile 30 Haziran 2004 tarihleri arasında Türkiye'ye yapmış olduğu yardımın sonuçlarını değerlendirmek amacıyla hazırlamış olduğu *“Türkiye’de Dünya Bankası, 1993-2004 Ülke Yardım Değerlendirmesi”* (2005)²⁹ başlıklı raporda, Türkiye ekonomisinin 1980'den 2004'e bir resmi çekilmektedir:

80'lerin başlarında Başbakan Özal devlet kontrollerini kaldırmaya ve Türk ekonomisini liberalleştirmeye çalıştı... 80'lerin sonlarında ekonomi yavaşlamaya başladı. Kamu kesimi önemli bir rant ve siyasal vesayet kaynağı olduğundan malî disiplini

²⁹ Türkiye Ekonomisi ile ilgili olarak benzer değerlendirmeler için Bkz. International Monetary Fund November 2005 IMF Country Report No. 05/412-Turkey, Request for Stand-By Arrangement and Extension of Repurchase Expectations–Staff Report, Staff Supplements, Press Release on the Executive Board Discussion and Statement by the Executive Director for Turkey. International Monetary Fund November 2001 IMF Country Report No. 01/89-Turkey, “Turkey: Sixth and Seventh Reveiws Under The Stand-By Arrangement; Staff Supplement, And Press Release on The Ececutive Board Discussion. International Monetary Fund August 2008 IMF Country Report No. 08/272,Turkey: Seventh Review and Inflation Consultation Under the Stand-By Arrangement and Request for Waiver of Nonobservance of Performance Criteria–Staff Report; Staff Supplement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Turkey.

gerçekleştirmenin zor olduğu ve büyümeyi sürdürmek için ikinci nesil reformlar gerektiği, ortaya çıktı. Hükümet devlet teşebbüslerinin özelleştirilmesini sürdürmedi ve toplam açığı azaltmadı... 1993'te Özal'ın ölümüyle, Başbakan Demirel Cumhurbaşkanı oldu ve Tansu Çiller... göreve başladı. Bu, bakanların ve üst düzey kamu görevlilerin sık sık değiştiği bir istikrarsız koalisyon hükümetleri dönemi idi. 1994'te, uzun süredir beklenen malî kriz sonunda patlak verdi. Kriz sırasında Hükümet hem Uluslararası Para Fonu (IMF) hem de Dünya Bankası'ndan destek istedi. Ancak, ekonomi sanıldığından daha dayanıklı olduğunu gösterdi; esnek döviz kuru önemli ölçüde bir reel devalüasyona imkân verdi ve iç borç seviyeleri düşük olduğundan hükümet harcama yaparak krizden çıkabildi. Ekonomi düzeline, hükümet politik olarak hassas önlemler alma konusundaki ilgisini kaybetti ve ne Fon programına ne de Banka uyarılma kredisine devam etmedi. 1995-97 yılları arasında büyüme hızı ortalama %7ydi. Büyümedeki şişkinlik özel yatırımların ve hasılanın hızlı büyümesinin sonucuydu... [G]üçsüz bir koalisyon hükümeti, önemli iç güvenlik sorunları, geniş ölçüde kabul edilmiş yapısal dengesizlikler ve üç haneli rakamlara ulaşan enflasyon olan bir ülkede tuhaf görünebilir, ama bunun birkaç sebebi vardı. Birinci olarak, daha zengin ekonomilerdeki yüksek büyüme oranları ihracat ve Türk işçilerine olan talebi hızla yükseltti. İkinci olarak, eski Sovyetler Birliği ile "bavul ticareti"... Üçüncü olarak, 80'lerdeki turizm yatırımları 90'larda bu sektördeki kazançlarda çok büyük bir artış getirdi... 1998'de... Türk ekonomisi yavaşlamaya ve tekrar kriz beklenmeye başladı. Bir önlem olarak, IMF tarafından izlenen bir program uygulamaya konuldu. 1999 baharında, yenide seçilen Hükümet bir istikrar programına ilişkin görüşmeleri başlatmak için Fon'a başvurdu. 1 Ocak 2000'de yürürlüğe konulan programın başlıca özelliği önceden ilan edilen yönlendirilmiş sabit parite ve malî açığın kapatılmasıydı... Kısa vadeli etkiler olumlu oldu ve 2000'de yeni bir hızlı canlanma gerçekleşti... 2000'deki ekonomik

canlanma kısa ömürlüydü. Başlangıçta, kendi başarısının kurbanı oldu. Nominal faiz hadleri yıllardır Türkiye’de görülmemiş düzeylere düştü... Koalisyon ortakları arasındaki konsensüsü görünürdeki bir canlanma döneminde sürdürmek zordu ve Hükümet piyasaların programa güvenmesini sağlayabilecek diğer malî tedbirleri çok fazla erteledi. 2000 sonlarında, özel bir ticari banka ciddi likidite sorunları yaşadı ve yabancı alacaklılar ödenmemiş borçlarını istemeye karar verdiler. Daha sonra, Şubat 2001’de, Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasındaki bir tartışmanın kamuoyuna yansması piyasaları sarstı ve yönlendirilmiş sabit parite uygulanamaz oldu... Mart 2001’de, dalgalı kur haddi, bankacılık sisteminin yeniden sermayelendirilmesi ve özelleştirilmenin sürdürülmesini de içeren önemli bir istikrar ve yapısal reform programı başlatıldı. Bu, o tarihe kadar en kapsamlı destek programı olan, 16,2 milyar \$ tutarında bir IMF programı ile desteklendi. Bu paket ekonomiyi istikrara kavuşturdu, 2002-04 döneminde canlanma ve hızlı büyüme gerçekleşti ve enflasyon 2004 sonuna doğru tek haneli rakamlara indi. 2002 sonbaharında seçilen yeni hükümet reform paketinin kilit öğelerini devam ettirdi ve Aralık 2004’te kritik bir dönüm noktası olarak, AB üyeliği için müzakerelerin başlatılması konusunda anlaşmaya varıldı (ss. 1-3).

Merkez sağının yaşadığı temsiliyet krizi, yıllardır kullanmaya alışkın oldukları Soğuk Savaş döneminin hegemonik dilindeki erimeyle çakışınca, kriz iyiden iyiye kronikleşti. Ne de olsa artık, kitleleri kendi arkalarında seferber edebilecek bir komünizm tehdidi mevcut değildi. Ekonomik kriz ve kısa vadeli ya da koalisyonla dayalı hükümetler ise bu hegemonya krizi ile baş etmeyi, onu aşabilmeyi iyiden iyiye imkânsız hale getirdi. Gerçekten de, 1983’ten 2002’ye, yani Abdullah Gül Hükümeti’nin (58. Hükümet) kurulduğu döneme kadar gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına ana hatlarıyla baktığımızda bile bu temsiliyet krizini net bir şekilde görmemiz mümkündür.

1980-87 arası dönemin ilk üç yılı bir tek parti dönemi idi ve bu hükümetin ekonomik kararları Özal tarafından alınıp yönetiliyordu. Böylece, 70'lerin ikinci yarısı boyunca devam eden ilk hegemonya krizi, darbenin de sağladığı siyasî ve sosyal zeminle tedavi edilmeye çalışıldı. Oy oranı %36,3'e gerilemekle birlikte ANAP, 1987 seçimlerini de kazandı ve Özal ikinci defa hükümet kurmakla görevlendirildi. 1991 seçimlerine gelene kadar geçen 5 yıllık sürede ANAP içerisinde çok ciddi değişimler yaşandı. İlk önce 1989'da partinin kurucu genel başkanı Özal, K. Evren'den boşalan Cumhurbaşkanlığı görevine aday oldu ve seçilmesinin ardından görevini Yıldırım Akbulut'a; o da 1991 seçimlerine az bir süre kala da görevini Mesut Yılmaz'a bıraktı. Parti, 1991 seçimlerinde Yılmaz liderliğinde girdi. 1991 seçimleri, kurulduğu tarihlerden 1991'e kadar ANAP karşısında oylarını gittikçe artıran merkez sağın diğer partisi DYP için bir zafer; 1980'den 91 seçimlerine kadar siyasal sistemin ve ekonominin dümeninde yer alan Özal için bir hezimet oldu. Ancak, Demirel'in DYP'si de bu süreçte, merkez sağın liderliğini ANAP'tan devralarak mevcut iktidar (olma) geleneğini sürdürmeyi başaramadı. Nitekim bu seçimlerden sonra ANAP muhalefete düşerken DYP, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) destekli bir koalisyon hükümeti kurmak zorunda kaldı. Bu koalisyon devam ederken, Özal'ın vefatı ile boşalan Cumhurbaşkanlığı koltuğuna Süleyman Demirel geçerken DYP Genel Başkanlığı koltuğuna da Tansu Çiller oturdu.

Merkez sağ partilerin yaşadıkları temsiliyet krizi, Grafik 1'e yakından bakıldığında da çok net görülebilmektedir: 1983'ten 1991 seçimlerine kadar oyları düşen ANAP ile 1987'den (DYP 1983 seçimlerine katılmadı) 1991 seçimlerine oyları yükselen bir DYP. Nitekim dikkat edilirse, Grafik 1'deki eğrilerin kesişim noktası, hem iki partinin güçlerinin dengelendiği, hem de bu iki merkez sağ parti arasında yolsuzluk dosyaları, gensorular, yüce

divan tartışmaları vb. şeklinde tezahür edecek bir rekabet ve mücadele dönemini nitelemektedir. Grafik 1'den çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç ise, 1991 sonrasında her iki partinin birden oylarındaki ciddi düşüştür. Her iki parti de bir daha 1991 seçimlerinde elde ettikleri oy oranını elde edemeyeceklerdir.

Merkez sağ oylarda 90'larda başlayan erime, ilk önce sağ siyasî geleneğin diğer iki çizgisi, milliyetçi ve siyasal İslamcı çizgiler tarafından doldurulmaya çalışıldı. Nitekim milliyetçi ve İslamcı sağ siyasî çizgilerdeki tırmanışa yakından baktığımızda bunun söz konusu partilerin *geleneksel oy düzeylerinin*³⁰ hayli üzerinde seyrettiğini görebiliriz. İslamcı sağ çizginin 1991 seçimlerine kadar geleneksel oy düzeyi, ortalama %9,2 iken, Refah Partisi adı altında girdiği 91 seçimlerinde %16,9 oy almış; 95 seçimlerinde oylarını %21,4'e çıkarmıştır. 28 Şubat darbesine rağmen, Fazilet Partisi adı altında girdiği seçimlerde ise İslamcı sağ, %15,4 oranında oy almıştır. Merkez sağdaki krizin 2000'lerde aşılmasıyla birlikte İslamcı çizginin oylarında radikal bir düşüşün yaşandığı gözlenmektedir.

1991'e kadar geleneksel oy düzeyinin %3,9 olduğu milliyetçi sağ çizginin ise 1991 seçimlerinde oy oranını %18'e çıkarttığı görülmektedir. Partinin oyları 2002 seçimlerinde %8,4'e kadar düşerken 2007 ve 2012 seçimlerinde oyların %13-14 seviyesine, çıktığı gözlemlenmektedir.

³⁰ "*Geleneksel oy düzeyi*" kavramı ile ifade edilen, merkez sağın İslamcı ve milliyetçi çizgilerinin farklı dönemlerde farklı isimlerle de olsa, 1991 seçimlerine kadar katıldıkları tüm seçimlerde kazandıkları oy nispetinin ortalaması ifade edilmektedir. 1980 sonrası merkez sağın yaşadığı krizi daha net görebilmek için bu sadece tarihe kadar olan seçimler değerlendirmeye alınmıştır. Sağ siyasî geleneğin İslamcı çizgisi için geleneksel oy düzeyi (1973 seçimleri (MSP), %11,8; 1977 seçimleri (MSP), %8,6; 1987 seçimleri (RP), %7,2 olmak üzere) %9,2'dir. Milliyetçi sağ çizgi için geleneksel oy düzeyi ise (1969 seçimleri %3; 1973 seçimleri %3,4; 1977 seçimleri, %6,4; 1987 seçimleri (MÇP) %2,9 olmak üzere) %3,9'dur.

Tablo 1: 1983-2002 Yılları Arası ANAP ve DYP'nin Milletvekili Genel Seçimlerinden Aldığı oylar (%)

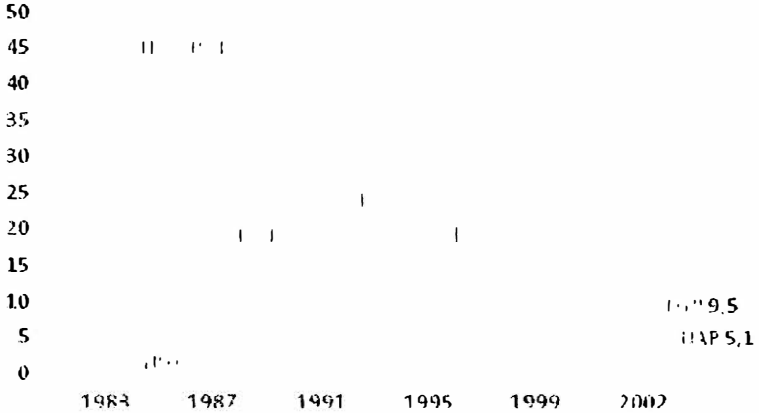
Seçimler %	1983	1987	1991	1995	1999	2002
ANAP	45,1	36,3	24	19,6	13,2	5,1
DYP	0,0	19,1	27	19,2	12,0	9,5

Sağ siyasî geleneğin 1980'den sonra gerçekleştirilen sekiz seçimdeki elde ettiği oy oranlarına baktığımızda, 1980'den 2012'ye kadar bu oy oranlarında ciddi bir değişimin olmadığını görülmektedir. Tablo 2'deki verilerden de görüldüğü gibi, 1983 seçimlerinde sağ oyların toplamı %68,4'ken, 2012 seçimlerinde toplam sağ oylar %64,1 düzeyinde kalmıştır ki yaklaşık 30 yıllık bir periyotta dört puanlık bir dalgalanma Türkiye'deki ana siyasî tercihlerde büyük bir değişimin olmadığını göstermektedir. Ancak bu, 1980'den 2012'ye Türk siyasetinde, özellikle de sağ siyasî geleneğin kendi içerisinde hiçbir şeyin değişmediği şeklinde değerlendirilmemelidir. Aksine, söz konusu bu periyotta Türkiye sağının kendi içerisinde önemli bir dönüşüm yaşanmış; sağ içerisinde merkez sağ çizginin lokomotif olan parti/kadrolar dönüşmüş; merkez sağ, artık, İslamcı sağ çizgiden bölünüp çıkan AKP temsil eder hale gelmiştir.

Sağ siyasî gelenek içerisinde yaşanan bu değişim, AKP'nin iktidara gelmesinden sonra yaygın olarak dile getirildiği gibi, Türkiye'nin daha fazla muhafazakârlaşması şeklinde değerlendirilmemelidir. Nitekim bu çalışmanın temel argümanını da oluşturduğu gibi, AKP, Türk sağının İslamcı çizgisinin ikiye bölünmesi ve bu geleneğin içerisinde çıkan partinin iktidara gelmesi şeklinde değil, somutta böyle bir bölünme yaşanmış olsa da, AKP'nin merkez sağlaşması ile sonuçlandığı şeklindedir. AKP'nin bu merkez sağlaşmasıdır ki, 2002'de iktidara gelen –geçmişten günümüze kimi dönemlerde tekrarlanmış arizî, konjonktürel– bir iktidar değil de kalıcı ve Türkiye siyasetinde iktidarın 1950'den

bu yana sahip olduğu temel özelliklere uygun; bu nitelikleri bünyesinde barındıran bir parti olarak ele almaya imkân verecektir. Başka bir ifadeyle, AKP İslamcı çizgideki bir sağ parti olduğu için değil, tam tersine olmadığı için iktidarda kalabilmektedir.

Grafik 1: ANAP ve DYP'nin Seçim Dönemleri İtibariyle Aldıkları Oy Oranlarının (%) Karşılaştırması

Tablo 2: 1983-2002 Tarihleri Arasında Sağ Partilerin Kendi İçindeki Dönüşüm

	1983		1987		1991		1995		1999	
İslamcı	YOK	0	RP	7,2	RP	16,9	RP	21,4	FP	15,4
Merkez Sağ	ANAP+MDP	68,4	ANAP+DYP	55,4	ANAP+DYP	51	ANAP+DYP	38,8	ANAP+DYP	25,2
Milliyetçi	YOK	0	MÇP	2,9	YOK	0	MHP	8,2	MHP	18
Toplam		68,4		65,5				68,4		58,6

	2002		2007		2011	
İslamcı	Saadet	2,5	Saadet	2,3	Saadet	1,3
Merkez Sağ	ANAP+DYP+AKP	48,9	DP+AKP	52	AKP	49,8
Milliyetçi	MHP	8,4	MHP	14,3	MHP	13
Toplam		59,8		68,6		64,1

Sözün özü, AKP'nin niteliğini ve 2002'den bu yana gösterdiği seçim başarılarını anlayabilmek için Türk sağını ve 1950'den bu yana Türkiye'deki siyasî iktidarların genel karakteristiklerini iyi analiz etmek gerekmektedir. Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçiş tartışmalarının başladığı, (San Francisco konferansı hatırlanırsa) başlattırıldığı dönem, aynı zamanda dünya tarihinde ilk kez, kapitalizmin küresel düzeyde yönetilebilmesi, olası krizlerin önlenmesi ve müesses iktisadî ve siyasî düzenin devamı için küresel kurumsal düzenlemelere gidildiği bir dönemdir. Kapitalizmin bu aşaması, 1950 sonrası Türkiye'de siyasî iktidarların temel rengini de tayin edici bir rol oynamıştır: Nitekim Türkiye'de, konjonktürel olarak, kısa ömürlü hükümetler ya da koalisyonlar aracılığıyla sosyal demokratların ya da sağ siyasî geleneğin milliyetçi ve siyasal İslamcı çizgilerinin iktidara gelmelerine rağmen, iktidarda kalıcı olanın sadece ama sadece merkez sağ partiler olmaları ve merkez sağ partilerin sağ siyasî gelenek içerisindeki diğer çizgilerden farklı olarak küresel kapitalizme uyumu, entegrasyonu içselleştirmiş partiler olmaları, bir analiz olmaktan da öte sadece “vaka”dır; tartışmasız bir realitedir. Bu yargı, “1950'den bu yana Türkiye'de iktidarları ABD belirler” şeklinde değerlendirilmemeli; kapitalizmin 2. Dünya Savaşı sonrasında örgütlenme ve siyasî iktidarları belirleme kabiliyeti çerçevesinde; bir başka ifadeyle kapitalizmin merkezinin çevresi ile girdiği emperyal ilişkilerin doğası bağlamında okunmalıdır. Hatta bu açıdan, neden ABD'de “de” siyasî iktidarın sürekli olarak sadece birbirlerinden nüanslarla ayrılabilen iki parti arasında el değiştirdiğini sorgularsak, Türkiye'deki siyasî iktidarların belirlenmesinin bir ABD konspirasyonuna indirgenmesinin yanlış bir değerlendirme olduğunu daha net ifade edebiliriz.

Kapitalizme küresel uyum vb. üzerinden yürütülen tartışmalar, AKP'yi açıklamanın sadece bir boyutunu oluşturur; tartışma-

nın uluslararası veçhesini teşkil eder. Oysa iç dinamikleri dikkate almadan Türkiye'deki siyasî iktidarın “merkez sağ” rengini tartışamayız. Bir örnekle açıklık getirmek gerekirse, iç dinamikleri hesaba katmadan, küresel kapitalizme uyum konusundaki ilk çabaların ve girişimlerin tek parti dönemi CHP'sinde başlamasına rağmen, neden bunu sürdüren ve devam ettirenin CHP değil de merkez sağ partiler olduğunu; CHP'nin konjonktürel dönemler hariç asla iktidarda kalıcı olamadığını anlayamayız. Burada devreye Türk sağına rengini veren üç “hâl”, milliyetçilik, İslamcılık ve muhafazakârlığın Türkiye sosyolojisindeki karşılığı ve bunlarla yaratılan hegemonik dil karşımıza çıkmaktadır. Merkez sağ, sadece küresel kapitalizmin siyasî ve ekonomik politikalarına uyumu, itaâti esas aldığı için değil; bunu milliyetçi, İslamcı ve muhafazakâr bir dil ile yarattığı hegemonyanın arkasına gizleyerek, tüm tâbî sınıfların da desteğini kolayca devşirebildiği için iktidardır.

Kaynakça

Ahmad, Feroz (1995), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, İstanbul: Sarmel Yayınları.

Altuok, Metin (2002), “Yeni Liberal İstikrar ve Yapısal Uyum Programları: Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kriz”, *Praksis*, Sayı 5, ss. 77-130.

Başkaya, Fikret (2010), *Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme*, Ankara: Türkiye Ortadoğu Vakfı Yayınları.

Bird, Graham (1995), *IMF Lending To Developing Countries, Issues and Evidence*, London: Routledge Publ.

BORATAV, Korkut (2000), “İktisat Tarihi (1981-1994)”, *Türkiye Tarihi 5: Bugünkü Türkiye 1980-1995*, Ed. Sina Akşin, İstanbul: Cem Yayınları, ss. 159-214.

Boratav, Korkut (2010), “AKP’li Yıllarda Türkiye Ekonomisi”, *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der. İlhan Uzgel, Buket Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 463-472.

- Bulaç, Ali (1995), *Bir Aydın Sapması*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cangızbay, Kadir (1996), *Komprador Rejimin Anatomisi*, Ankara: Öteki Yayınları.
- Çakır, Ruşen – Fehmi Çalmuk (2001), *Recep Tayyip Erdoğan-Bir Dönüşümün Öyküsü*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çulha-Zabcı, Filiz. (2010), “Bağımlılığın İçselleştirilmesinde AKP ve Dünya Bankası”, *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der: İlhan Uzel, Buket Duru, Ankara: Phoenix Yay., ss. 139-152.
- Eichengreen, Barry (2007), *Global Imbalances and The Lessons of Bretton Woods*, London, Cambridge: MIT Press.
- Ekzen, Nazif (2010), “AKP İktisat Politikaları (2002-2007)”, *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der: İlhan Uzel, Buket Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 473-491.
- Eres, Benan – Seçil Kaya Bahçe (2010), “Sermaye Birikimi ve Siyasal Dönüşüm”, *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der. İlhan Uzel, Buket Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 492-509.
- Erkmen, Serhat (2004), “ABD, Büyük Ortadoğu ve Türkiye”, *Stratejik Analiz*, C. 5, Sayı 52, Ağustos, ss. 17-32.
- Ertuğrul, İlder (2010), “AKP ve Özelleştirme”, *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der. İlhan Uzel, Buket Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 522-558.
- Galtung, Johan (2004), “Emperyalizmin Yapısal Teorisi-Kısım – I”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 1, Sayı 2 (Yaz), ss. 25-46.
- Güler, Birgül Ayman (2003), *İkinci Dalga Siyasal ve Yönetimsel Liberalizasyon Kamu Yönetimi Temel Kanunu*, Ankara: Yol-İş Sendikası Yay.
- Gürel, Tuğçe (2007), Türk Siyasi Tarihinde “Muhafazakârlık”, Kimliği ve AKP Örneği İncelemesi, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Harvey, David (2004), *Yeni Emperyalizm*, çev. Hür Güldü, İstanbul: Evrensel Yayınları.

International Monetary Fund August 2008 IMF Country Report No. 08/272, Turkey: Seventh Review and Inflation Consultation Under the Stand-By Arrangement and Request for Waiver of

Nonobservance of Performance Criteria–Staff Report; Staff Supplement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Turkey.

International Monetary Fund November 2001 IMF Country Report No. 01/89Turkey, “Turkey: Sixth and Seventh Reviews Under The Stand-By Arrangement; Staff Supplement, And Press Release on The Executive Board Discussion.

International Monetary Fund November 2005 IMF Country Report No. 05/412Turkey, “Request for Stand-By Arrangement and Extension of Repurchase Expectations–Staff Report; Staff Supplements”, Press Release on the Executive Board Discussion and Statement by the Executive Director for Turkey.

Karluğ, Rıdvan (1995), *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar*, Eskişehir: Anadolu Üni. Yay.

Kaynar, Mete K. (Ed.). (2007), *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006*, Ankara: İmge Yayınları.

Keleş, Ruşen-Artun Ünsal (1982), *Kent ve Siyasal Şiddet*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Köse, Ahmet Haşim – Serdal Bahçe (2010), “Hayırsever Devletin Yükselişi: AKP Yönetiminde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu, Der. İlhan Uzgel, Buket Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 492-509.

Marx, Karl (1997), *Komünist Parti Manifestosu*, Ankara: Sol Yay.

Mert, Nuray (2003), “Muhafazakârlık ve Laiklik”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce Muhafazakârlık*, Cilt 5, Ed. Ahmet Çigdem, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Öniş, Ziya (2010), “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Ekonomi-Politigi”, *AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri*, Ed. Hakan Yavuz, İstanbul: Kitap Yayınevi, ss. 259-286.

Özboilat, Nida Kamil (2008), “Bretton Woods Sistemi”, *Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Maki Yayıncılık.

Soyak, Alkan – Nadir Eroğlu (2008), “Türkiye’nin Kalkınma Anlayışının Dönüşümünde IMF-Dünya Bankası Yapısal Uyum Politikalarının

Rolü”, *International Symposium on Globalization, Democratization and Turkey*, 27-30 March, Antalya, ss. 526-535.

Tatar-Peker, Ayse (1996), “Dünya Bankası: Büyüme Söyleminden İyi Yönetme Söylemine”, *Toplum ve Bilim*, Bahar, s. 69.

TBMM, Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Kasım 2012.

Thomas, Vinod – R. Kyle Peters – Basil Kavalsky (2005), “Türkiye’de Dünya Bankası, 1993-2004 Ülke Yardım Değerlendirmesi Tokin, Firuzan Hüsrev (1965)”, *Türkiye’de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965*, İstanbul: Ekin Basımevi.

Tunaya, Tarık Zafer (1995), *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Turan, Gül Günver (1980), *Uluslararası Para Sistemi, Dünyü, Bugünü*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Turhan, İbrahim – Lokman Gündüz (2003), *Türkiye-IMF İlişkilerinin Kronolojisi*, İstanbul: MÜSİAD Yayınları.

Yanardağ, Merdan (2007), *Bir ABD Projesi Olarak AKP Yeni Muhafazakârlığa, Liberalizme ve Akıl Tutulmasına İtiraz*, İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları.

Yeager, Leland B. (1968), *International Relations, Theory, History, and Policy*, London: Harper International Edition.

Yıldızoğlu, Ergin (2010), “AKP ve Liberal Entelektüellerin Yavaş İntiharı”, *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, ss. 108-125.

Zürcher, Eric (2004), *Turkey: A Modern History*, I.B. Tauris Publ.

AKP NASIL İKTİDAR OLMUŞTU?

ŞABAN İBA

Bazen olayların ortaya çıkış nedenleri sonuçlarından daha fazla önem kazanabilir. Ancak biz, genellikle sonuçlar üzerinden analizler yapar, geçmiş ve gelecek üzerine fazla kafa yormayız. Bu bağlamda tarihsel hafızamızın zayıf olduğundan ve hatta bir tarihsel bilince sahip olmadığımızdan da söz edilebilir.

Türkiye'nin siyasal tarihinde önemli bir dönemden geçiyoruz. 10 yıldan beri iktidarda olan AKP totalitarizminde korku ve gelecek kaygısıyla yaşıyoruz. Türkiye'de hiç bir iktidar AKP hükümeti kadar milliyetçi, mukaddesatçı, muhafazakâr, militarist ve Amerikancı olmadı. Hiçbir Türk Başbakanı, Erdoğan kadar Avrupa'nın kentlerini böylesine aşındırmadı. Beyaz Saray'da olağanüstü kabul görmedi. Siyasal İslam hiç bu kadar toplumu ve devleti değiştirme/dönüştürme imkânına kavuşmadı.

Herkesin AKP'nin geleceği üzerine kafa yorduğu bu günlerde, bu partinin hangi siyasal ve toplumsal sürecin sonunda iktidara geldiğinin analiz edilmesi önem kazanıyor. AKP'yi iktidara taşıyan gelişmeleri 12 Eylül müdahalesi ile başlayan Türkiye'nin yeniden yapılanma sürecinin yeni bir aşaması olan 6 Eylül 1987

Anayasa Referandumu'ndan itibaren ele alacağız. Aynı zamanda 12 Eylül döneminden çıkış sürecinin başlangıcı olan 6 Eylül 1987 anayasa referandumundan başlayarak AKP'nin iktidara geldiği 3 Kasım 2002'ye kadar olan dönemi genel seçimleri baz alarak irdedeceğiz. Daha sonra AKP iktidarının niteliği üzerine bazı vurgular yapacağız.

1) 6 Eylül 1987 Anayasa Referandumu ve Politikada Yeni Dönem

Eski parti liderlerine siyasi yasak getiren Anayasa'nın geçici 4. maddesinin kaldırılmasıyla ilgili 6 Eylül 1987 yapılan Anayasa Referandumu 12 Eylül'den çıkış sürecinin önemli bir aşamasını oluşturdu. Referandumda "Evet dersiniz 12 Eylül öncesine döneriz" tehditlerine rağmen Özal sonucu değiştiremedi. Muhalefet partileri, hep bir ağızdan "Evet demek 12 Eylül'e ve Özal'a hayır demektir" sloganıyla çok az bir farkla da olsa halkın desteğini almayı başardılar. Referandumda %49'luk "hayır" oyu, %51 "evet" oyu çıktı.¹

12 Eylül'den sonra yapılan bu ilk referandumda 1982'de %92,5 oyla kabul edilen/ettirilen anayasanın bir tek geçici maddesiyle de olsa değiştirilmesi, 12 Eylül Anayasasının halkın oylarıyla delinmesi demektir. ANAP'ın tek başına ve 12 Eylül savunusuyla diğer bütün partilerle boy ölçüşmesi ise, Özal-Evren ittifakının ve 12 Eylül anlayışının reddi anlamına geliyordu.

Partilerinin başına geçme olanağına kavuşan eski siyasilerin ve partilerin toparlanma ve güçlenmelerine fırsat vermeden %49'luk hayır oyunu ANAP'a tahvil etmek ve halkın desteğiyle güven tazelemek isteyen Özal, alalecele seçimlere gitti. 29 Kasım 1987'de yapılan erken genel seçimlerden hemen önce Özal

¹ 1987 Anayasa Referandumu Sonuçları, www.belgenet.com.

iş i garantiye almak için seçim yasasında düzenleme yaparak %10 genel seçim barajının yanına bir de en çok oy alan partiye bir milletvekili fazla çıkarma avantajı sağlayan il/çevre seçim barajını getirdi. İlk kez bir güç denemesine girecek olan SHP, Ecevit'in liderliğindeki DSP'nin parlamentoya girmesini engellemek için ANAP'ın bu değişiklik önerisini destekleyerek yasa-laşması için katkı sundu.

Seçimler sonunda oyların %36'sını alan ANAP, 1983 seçim-lerindeki %45,5 oyundan oldukça gerilere düştü. %10'luk genel seçim barajı ile il/çevre barajından dolayı 292 milletvekili çıkar-dı. Bu oran parlamentodaki milletvekillerinin %65'ne tekabül ediyordu ki, bu gerçekte Özal iktidarına azınlık hükümeti görü-nümü vermişti. Parlamenteoya 1983 seçimlerinde olduğu gibi gene üç parti (DYP, SHP ve ANAP) girdi. Bu kez ANAP dı-şındaki diğer iki parti, 12 Eylül öncesinin iki büyük partisnin devamlıları oldu. Ecevit tek başına ve karizmatik kişiliğine da-yanarak %10 barajını aşabileceği umuduyla seçime girmiş, ancak %8,5'te kalmıştı. Refah Partisi (RP) ve Milliyetçi Çalışma Par-tisi (MÇP) ise, eski MSP ve MHP'nin devamlıları olarak %7 ve %3,5 oy oranlarıyla varlıklarını kanıtlamışlardı.²

Bu durum, 12 Eylülcülerin ideolojik ve siyasal gerekçelerinin tartışılır hale geldiğini, ülkede siyasal bir istikrarsızlığın kapıda görüldüğünü ve rejimin geleceğinin yeniden tartışılmaya baş-landığı yeni bir sürecin öncüllerini gösteriyordu. Ekonominin darboğaza girme eğilimi göstermesi, enflasyonun aşağı çekile-memesi ve bunun kitlelerde yarattığı olumsuz etkiler vb. neden-lerle Özal erken genel seçimlere de bağlı olarak, yerel seçimleri öne almak istedi. Haziran 1987'de SHP ve DYP'nin muhalefe-tine ve anayasanın açık hükümlerine rağmen yerel seçimleri öne

² 1987 Genel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

almak için bir yasa çıkardı. Ancak SHP'nin müracaatıyla bu yasanın anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine Özal, Eylül ayı başında parlamentoyu olağanüstü toplantıya çağırarak 28 Eylül 1988'de yeni bir anayasa referandumuna gitti.

Özal, Anayasaya göre normal olarak Mart 1989 da yapılması gereken yerel seçimlerin Kasım 1988'de yapılmasını istiyordu. Referandumda muhalefet bu kez Hayır'cı oldu. ANAP gene tek başındaydı ve Evet'çiydi. Önceki referandumda olduğu gibi bu referandumda da muhalefet işi hükümetle hesaplaşma taktiğine dönüştürerek "Referandumda hayır demek, Özal'a hayır demektir" sloganını kullandı. Referandum sonunda ANAP'ın oyları, yani "Evet" oyları %34,5 civarında kaldı. "Hayır" oyları ise, %65'lere kadar yükseldi. ANAP'ın oyları genel seçimlerden daha bir yıl bile geçmeden bir buçuk puana yakın bir düşme göstermiş, muhalefet partileri ise oylarını yükseltmişti. Böylelikle Özal bir kez daha yenilmiş ve giderek köşeye sıkışmaya başlamıştı.

Bir yıl içerisinde yapılan iki referandum ve bir genel seçim yaşayan seçmen kitlesi, 12 Eylülcülerin yarattığı depolitizasyonu aşma çabasını gösteriyordu. Meydanlar artık dolup taşıyor, ülke genelinde politik bir atmosfer oluşuyordu. Muhalefet partileri kitleleri harekete geçirmekte daha başarılıydı ve mitingler adeta 12 Eylül öncesini andırıyordu.

İktidardaki ANAP ve muhalefet partileri için siyasette yeni bir dönemeç yaratan bu seçim, aynı zamanda rejimin gelecekteki istikrarı için de önem taşıyordu. Nispi siyasal istikrar sürecekti miydi? Yoksa ülke ekonomisi ve siyasetiyle yeni bir kaosa mı sürüklenecekti? Rejimin geleceği üzerine artan kaygılar, hazırlanan senaryolar devamlı olarak bu konuları içeriyordu.

26 Mart 1989 yerel seçimlerinin galibi gene muhalefet partileri oldu. Bu kez SHP %28,7 ile birinci parti, DYP %25,7 ile ikinci

parti, ANAP %21,8 ile üçüncü parti oldular. Diğer partilerin oy oranları da şöyleydi: RP %9,7, DSP %9,1, MÇP %4,2, IDP %1,0. Bu sonuçlara göre 39 ilde SHP, 16 ilde DYP, 2 ilde ANAP, 5 ilde RP ve 3 ilde MÇP belediye başkanlığı kazandılar.³

SHP'nin kapitalizmin geliştiği bölgelerde oyları yükselmiş, DYP de geleneksel oy potansiyelini eski bölgelerinde koruyarak kırsal alanda hâlâ güçlü olduğunu göstermişti. ANAP şehirlerde oy kaybetmiş, şehir orta sınıfları ve küçük burjuvazi ANAP'tan uzaklaşmaya başlamıştı. İşçi sınıfı ve diğer emekçi kitleler ise, SHP ve DSP'ye oy vermişlerdi. RP ve MÇP, eskiden MSP ve MHP'nin güçlü olduğu bölgelerde başarı kazanmışlar ve hatta bunu aşma eğilimi göstermişlerdi. Özellikle RP'nin şehir orta ve küçük burjuva sınıflardan destek almaya başlamıştı.

Seçim sonuçları, bir erken seçim olasılığıyla birlikte ANAP iktidarının sonunun geldiğini ve yeni koalisyonlar döneminin başlayacağını gösteriyordu. Muhalefet partilerinin erken seçim taleplerinin yarattığı gergin ortam içerisinde Özal, sürpriz bir açıklama yaparak Cumhurbaşkanlığına aday olduğunu açıkladı. Muhalefet partilerinin seçimleri boykot etmelerine ve parlamentodan çekilme tehditlerine rağmen Özal, mecliste sadece kendi partisinin oylarıyla 31 Ekim 1989 günü 3. turda Cumhurbaşkanı seçildi. Türkiye'de siyasette yükselmenin son basamağı olan Cumhurbaşkanlığı gibi bir fırsatı kullanan Özal'ın bu tutumu, giderek güç kaybeden ve iktidarı kaybetmesine kesin gözle bakılan partisinin önderliğini terk etmesi anlamına geliyordu. Özal bu zafiyeti, ANAP'ın başına bir dönem kendisine vekalet edecek Yıldırım Akbulut gibi güdümlü bir başkan getirerek aşmaya ve 12 Eylül'den sonra kazandığı karizmasıyla hem Cumhurbaşkanı ve hem başbakan gibi ülkeyi yönetmeye başladı.

³ 1989 Yerel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

Özal'ın bu tutumu muhalefet partilerinde, kamuoyunda ve daha da önemlisi kendi partisi içinde çeşitli tepkilere neden oldu. 15-16 Haziran 1991 günlerinde toplanan ANAP Kongresinde yaşanan saflaşmada, Özal'ın desteklediği Akbulut'a karşı Mesut Yılmaz seçimi kazanarak ANAP Genel Başkanı ve Başbakan oldu. Yılmaz'ın başbakanlığı döneminde yaklaşık 4 ay sonra yapılan genel seçimler ise, ANAP iktidarının sonunu hazırladı.

a) 20 Ekim 1991 Seçimleri ve Demirel İktidarı

Seçim kampanyası öncekilere göre çok renkli geçti. Meydanlar dolup taşı, sokaklar ve caddeler görülmemiş biçimde propaganda malzemeleriyle süslendi. Bir özel TV kanalının varlığı, partilerin propaganda filmleri ile daha yaygın ve görsel kampanyalar yapma imkanı sağladı.

Bu seçimlerde seçim yasasının boşluklarından yararlanarak bazı partiler seçim ittifakları yaptılar. Refah Partisi (RP), Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP) kendi aralarında bir seçim ittifakı yaparak, RP çatısı altında ve tek liste halinde seçime girdiler. Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) de Halkın Emek Partisi (HEP) ile ittifak yaparak seçimlere katıldı ve HEP'in adaylarına Kürt illerinde öncelik tanıdı.

Üçlü ittifak, %10'luk seçim barajını aşma şansı olmayan RP ile MÇP'nin rasyonel bir seçim dayanışması ve daha da önemlisi yerel seçimlerde %10 barajı zorlayan RP'yi iktidara taşıyacak olan yeni bir sürecin başlangıç adımlarıydı.

Seçimlerin sonunda, DYP %27,03 oy oranıyla 178 milletvekili, ANAP %24,01 oy oranıyla 118 milletvekili, SHP %20,75 oy oranıyla 88 milletvekili, RP+MÇP+IDP ittifakı %16,88 oy oranıyla 60 milletvekili, DSP %10,75 oy oranıyla 7 milletvekili çıkardılar. Bu sonuçlar ANAP'ın 9 yıllık tek parti iktidarını sona

erdirdi. 12 Eylül'den sonra ilk kez RP, MÇP, IDP ve DSP parlamentoya girdiler.⁴

Hiçbir partinin tek başına iktidara gelemediği bu seçimlerden sonra, yeniden koalisyonlar dönemi başladı. Cumhurbaşkanı Özal'ın hükümeti kurmakla görevlendirdiği Demirel'den herkes 1970'li yılların Milliyetçi Cephe'lerine benzer hükümet formülleri beklerken, oligarşinin yıllardan beri savunup geldiği bir özlemi gerçekleştirdi. Demirel, SHP ile Türkiye'nin ilk "merkez sağ ve merkez sol koalisyonu" kurarak ANAP dönemi de sona erdirdi.⁵

Bu süreçte birçok yönleriyle politikada yeni bir dönemin başlangıcı sayılabilecek olaylar ve olgular gelişti. Bunlardan biri, eski partilerin yeniden aynı isimlerle kurulması ve malvarlıklarının iade edilmesiydi. Bu durum MÇP içinde çalkantılar yaratarak MHP'ye dönüşümünü sağlarken, CHP'nin yeniden kurulması merkez solun bir kez daha bölünmesine neden oldu. Adalet Partisi geleneğini sürdüren DYP ise, isim değişikliğine gerek duymadan yoluna devam etti.

İkincisi, Özal'ın ani ölümü ile Demirel'e Çankaya kapılarının açılmasıydı. Demirel'in Çankaya'ya çıkması ise DYP'de genel başkanlık bunalımı yarattı ve partinin bölünmesine neden oldu. Özal gibi Demirel'de kendi partisinin genel başkanlık yarısında yenilgiye uğradı. ABD'nin desteğiyle genç ve dinamik bir kadın olma imajıyla DYP'nin başına getirilen Tansu Çiller, Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olarak 1993-95 yıllarında merkez sağda yeni bir dönemi başlattı.

⁴ 1991 Genel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

⁵ Şaban İba, "Devlet, Toplum, Siyaset", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 4, Mayıs 2004.

Üçüncüsü, 12 Eylül'den çıkışın yarattığı bu yeni siyasal ve toplumsal süreçte RP'nin iktidar olmaya doğru tırmanışa geçmesi, rejimin yeni bir krizine yol açmaya potansiyeli taşıyordu.⁶

Bu olgular 24 Aralık 1995 genel seçimlerini olağanüstü düzeyde etkiledi. Seçim sonuçları RP'nin %21,38 oy oranı ile 158 milletvekili, ANAP'ın %19,65 oy oranı ile 132 milletvekili, DYP'nin %19,18 oy oranı ile 135 milletvekili, DSP %14,64 oy oranı ile 76 milletvekili ve CHP %10,71 ile 49 milletvekili kazanmasına yol açtı. Böylelikle RP seçimlerin galibi olmuş, ANAP ve DYP'nin oyları gerilemiş, DSP ve CHP oylarını artırmış, MHP ise %8,18 ile seçim barajını aşamamıştı.⁷

1991 seçimlerinde yükselmeye başlayan siyasal İslam'ın partisi RP, 1994 yerel seçimindeki başarısının ardından muhafazakâr Anadolu sermayesinin desteğinde büyük kentlerin yoksullarının oylarıyla iktidara yürümüştü. HADEP'in %4,17 oy alarak önemli bir varlık gösterdiği bu seçimlerde, kuruluşundan itibaren medyada ve burjuvazinin bir kesiminde ilgi toplayan Yeni Demokrasi Hareketi (YDH) hezimetle uğradı. MHP'den ayrılan Muhsin Yazıcıoğlu'nun kurduğu BBP ise, ANAP listelerinden parlamento'ya girdi. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın görev süresini tamamlayamadan ölümünden sonra 16 Mayıs 1993 tarihinde cumhurbaşkanı seçilerek Çankaya'ya çıkan Demirel, parlamentoda en çok milletvekili bulunan RP genel başkanı Necmettin Erbakan'a hükümeti kurma görevi vermesine rağmen Erbakan'la hiçbir parti koalisyonuna yanaşmadı. Hem merkez sağın liderliği ve hem de Çillere yönelik yolsuzluk iddiaları yüzünden kavgalı olan ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile DYP lideri Tansu Çiller arasında ANAP-DYP (ANAYOL) Koalisyon Hü-

⁶ Şaban İba, *A.g.e.*

⁷ 1995 Genel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

kümeti kuruldu. DSP'nin dışarıdan desteklediği bu koalisyon, Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve 28 Şubat sürecinde önemli roller üstlenmeye başlayan Cumhurbaşkanı Demirel'in teşvik ve destekleri ile kurulmuştu. Yılmaz ve Çiller'in dönüşümlü olarak Başbakanlık yapacakları olan bu koalisyon hükümeti fazla sürmedi. İki liderin kişisel çekişmeleri sonunda Yılmaz, 6 Haziran 1996'da istifa ederek koalisyonu sonlandırdı.

RP'ye karşı zorlama bir anlayışla kurulan ANAP-DYP koalisyonunun bozulmasının ardından 28 Haziran 1996'da Çiller'le anlaşan Erbakan, REFAHYOL koalisyonunu kurdu. Necmettin Erbakan'ın başkanlığında kurulan REFAHYOL hükümeti, 8 Temmuzda güvenoyu alarak göreve başladı. Yaklaşık 8 ay sonra bu hükümet 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan 18 maddelik irtica ile mücadele kararlarıyla istifaya zorlandı. Başka bir deyişle REFAHYOL Hükümeti, Genelkurmay başkanı ve Kuvvet Komutanları tarafından 28 Şubat askeri darbesiyle istifa ettirilerek iktidardan düşürüldü.

REFAHYOL'un yerine ANAP Genel Başkanı M. Yılmaz tarafından ANASOL-D olarak telaffuz edilen koalisyon hükümeti kuruldu. 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 arası görev yapan ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisi (DTP) tarafından oluşturulan bu azınlık koalisyonunu CHP de dışarıdan destekledi. Ancak TÜRK BANK ihalesindeki yolsuzluk iddiaları üzerine CHP'nin hükümete desteğini geri çekerek hükümet aleyhinde verdiği genşoru önergesinin TBMM'de kabul edilmesi üzerine güvenoyu kalmayan ANASOL-D hükümeti düştü. Yerine kurulan Ecevit'in azınlık hükümeti kuruldu. Türkiye'nin "en azınlık" hükümeti olan Ecevit hükümetini, ANAP ile DYP dışarıdan destekledi.

28 Şubat döneminin bu son iki hükümeti, 28 Şubat'ın ara rejim hükümetleri olarak görev ifa eden "güdümlü" hükümet-

lerdi. Parlatentonun siyasi iradesine karşı askeri-politik bir odak olarak Genelkurmay tarafından yönlendirilen bu hükümetler ile nispi bir siyasi istikrar sağlanamayınca 18 Nisan 1999'da erken seçime gidildi.

b) 28 Şubat Süreci: Milliyetçiliğin ve Militarizmin Yükselişi

18 Nisan 1999 seçimlerinde DSP, %22,19 oy oranı ile 136 milletvekili, MHP %17,98 oy orana ile 129 milletvekili, Fazilet Partisi (FP) %15,41 oy oranı ile 129 milletvekili, ANAP %13,22 oy oranı ile 86 milletvekili, DYP %12,01 ile 85 milletvekili kazandılar. CHP %7,1 ile barajı aşamayıp parlamento dışında kaldı. HADEP %4,75 oy oranı ile gücünü korudu. Diğer partilerin hiçbiri (BBP, ÖDP, DTP, LDP, DP, MP, BP, İP, EMEP, YDP, SİP, DEPAR, DBP) elle tutulur bir varlık gösteremediler.⁸

Parlamentodaki bu siyasi tablo, diğer sosyal ve siyasi nedenlerin yanında esas olarak 28 Şubatçıların devleti yukarıdan aşağıya doğru yeniden düzenleme ve denetleme çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. 28 Şubatçıların toplumu "laik ve anti-laik" şeklinde saflaşmaya zorlamaları, RP ve onun devamı olarak kurulan FP'nin sistemin içine çekilerek geriletilmesi çabaları, bu seçimde DSP'nin ve MHP'nin atak yapmasını sağladı. Bir önceki dönemde siyasi İslam'ın yükselişine karşı, bu seçimler şoven milliyetçilik dalgasını yarattı.

28 Şubatçıların siyasi İslam'ın sistemin içine çekilerek hizaya sokulması kısa süreli bir başarısı sayılmıştı. Ancak Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde tehdit önceliklerinde üçüncü sırada gösterilen "ırkçı milliyetçiliğin" yükselmesi, DSP-ANAP ittifakına dayanan bir koalisyonu oluşturacak parlamento aritmetiğinin oluşmaması

⁸ 1999 Genel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

ve çeşitli engellere rağmen seçimlere katılan HADEP'in gücünü göstermesi, 28 Şubatçıların önemli bir açmazını oluşturdu.

Bu siyasal tablonun şekillenmesinde parlamentodaki siyasal tıkanıklığın aşılması için 9 ay önceden erken seçim kararı alınmasının ve her şeyin seçimlere endekslenmesinin de payı vardı. Ayrıca Cumhurbaşkanı Demirel'in uyarılarına rağmen, seçim ve partiler yasasında öngörülen değişikliklerin yapılmadan seçimlere gidilmesinin de etkisi olmuştu.

1995 Genel Seçimlerinde barajı zar-zor aşan CHP, gerilemesini sürdürerek geçmişte DSP'ye karşı kullandığı seçim barajına bu kez kendisi takıldı. Baykal da Çiller ve Yılmaz gibi devraldığı partiyi, CHP-SHP birleşmesine rağmen barajın altına düşürmüştü.

Seçimlerin ortaya çıkardığı politik tablo verili koşullara göre adeta "üç Türkiye" yaratmıştı. Buna göre, HADEP, ulusal bilincin geliştiği ve ulusal demokratik mücadelenin güçlendiği Kürt illerindeki etkisini sürdürmüştü; MHP, İç ve Batı Anadolu'ya kadar olan bölgeden; DSP' ise İç Batı Anadolu'dan Trakya'ya kadar olan bölgeden oy almıştı. Sonuç olarak 18 Nisan seçimlerinin yarattığı siyasal konjonktür, 28 Şubat sürecini tamamlayan/sonlandıran bir durum yaratmamıştı. Seçmen tercihleri bağlamında ortaya çıkan bu coğrafi bölünmüşlük, Türkiye'nin ulusal, sınıfsal, etnik, dinsel ve kültürel dinamiklerini ortaya çıkartması bakımından önemliydi.

28 Şubat konseptini sürdüren DSP, MHP ve ANAP kısa sürede aralarında anlaşarak Türkiye tarihinin en uzun süreli ve parlamentoda en yüksek oya sahip üçlü koalisyonunu kurdular. 28 Şubat sürecinin devamı ve rejimin nispi siyasal istikrarı için kurulan DSP-MHP-ANAP Koalisyonu'nun önünde önemli sorunlar vardı: Koalisyonun geleceği rejimin yeniden yapılandırılması; başta Kürt sorunu olmak üzere Kıbrıs, AB ve ABD ile

ilişkiler; Türkiye'nin bölgede üstlendiği yeni roller vb. sorunların çözümüne ve bunların yaratacağı kriz durumlarına bağlıydı.

18 Nisan 1999 seçiminde üç parti MHP, DSP ve HADEP başarılı olmuştu. Seçimin birinci galibi olan MHP, 15 yıldan beri sürmekte olan “kirli savaş”ın yarattığı egemen ulus milliyetçiliği ve militarizmin etkisiyle oylarını yükseltmişti. Bu yükseliş “kirli savaşa” karşı ordu, devlet ve hükümetler tarafından yükseltilen resmi şoven milliyetçiliğin MHP ajitasyonu ile oya tahvil edilmesiydi.

Seçimlerin ikinci galibi DSP'nin yükselişi ve Ecevit'in dönüşü şeklindeydi. Yelkeni 28 Şubat rüzgarı ve devlet tarafından şişirilen Ecevit, eskiden beri sürdürdüğü *milli ve laik sol* çizgisiyle yeni bir atak yaptı. Ecevit, ‘kirli savaşın’ rantını elde etmek için asıl manevrayı Kürt Özgürlük Hareketi'ne karşı aldığı kararlı ‘milliyetçi sol’ tutumla MGK ve ordunun desteğini alarak yapmıştı.

Susurluk Kazası'ndan sonra “karizmatik kişiliği” ile ordu-teknelci sermaye bloku tarafından önü açılan Ecevit'e, önce dünyanın “en azınlık hükümeti” bahşedilmiş, ardından PKK lideri Öcalan uluslararası bir kompluyla kendisine adeta bir yılbaşı hediyesi olarak sunulmuştu. Böylelikle 28 Şubat sürecine uyum sağlayamayan ve güven vermeyen CHP'den umudunu kesen ordu, Ecevit'i iktidara taşımıştı.⁹

HADEP, oylarını artırarak bu seçimlerden başarıyla çıkan üçüncü parti oldu. Devletin çok yönlü baskısına, yükselen ırkçı milliyetçi dalgaya, Medya'nın yoğun aleyhte kampanyasına, Öcalan'ın bir komplo ile Türkiye'ye getirilmesine, seçim çalışmalarının her yerde engellenmesine vb. tüm olumsuzluklara rağmen, HADEP oylarını yükselterek kalıcı bir güç olduğunu gösterdi.

⁹ 1999 Genel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

FP, 28 Şubatçılarının onca ağır baskısına ve parti içinde başlatılan ayrışma sürecine rağmen genel seçimlerde 6 puanlık bir oy kaybetmiş, fakat yerel seçimlerde %22 oy alarak birinci parti olmuştu. 28 Şubat müdahalesiyle iktidardan düşürülmesine, RP'nin kapatılmasına, Erbakan ve parti kurmaylarının yasaklı hale getirilmesine vb. olumsuzluklara rağmen elde edilen bu sonuç her şeye karşın başarılı sayılırdı. Özal'ın ölümü, Demirel'in Çankaya'ya çıkmasından sonra Çiller ve Yılmaz'ın iki karizmatik liderden devrildikleri partilerini kör bir inatlaşmayla rekabete sokmaları ve her iki parti içinde süren ayrışma ve saflaşmalar iki hareketi de bitirme noktasına doğru sürüklemişti. Bu nedenle gerilemesini sürdüreceği anlaşılan merkez sağdan boşalan yeri, yerel seçimlerde büyük atak yapmış olan FP doldurmaya aday görünüyordu.

c) 3 Kasım 2002 Seçimleri ve AKP İktidarı

Her şey DSP-MHP-ANAP Koalisyonu'nun başbakanı Ecevit'in hastalığı ile başladı. Ecevit hastalığı ile cebelleşirken, kendi tabiriyle birileri "düğmeye basarak" DSP'de büyük bir tasfiye hareketine girişmişlerdi. Sürecin başında "erken seçim ve yeni oluşumun" düğmesine basan IMF mutemedi Kemal Derviş'ti. Ancak Derviş son anda kulvar değiştirip CHP'ye gidince, hareket İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan liderliğindeki bir grup milletvekilinin DSP'den ayrılarak yeni bir parti kurma girişimiyle sürdürüldü.

Parlamentoda AB yanlısı ve AB karşıtlığı temelinde bir saflaşmanın hüküm sürdüğü bir ortamda Ecevit'in hastalığı ve kişiliği üzerine Medya'da insani etik sınırlarını aşan kampanyaya rağmen, Ecevit çekilmemekte ısrar edince DSP karpuz gibi ortadan ikiye bölündü. Parlamentoda ve hükümette gücünü yitiren Ecevit, Bahçeli'nin tasfiyeye karşı erken seçim ısrarına direnemedi ve istemeyerek de olsa erken seçime gitti. Ecevit'in ve MHP-

nin hükümetten tasfiyesine yönelik olan yeni oluşumun içinde ve hatta tezgahçılarında biri olduğu söylenen Mesut Yılmaz da, erken seçim önerisini desteklemişti. Böylelikle koalisyonun üç lideri, yeni bir hükümet kuruluşunu engellemek amacıyla ve Türkiye’de iktidardaki partilerin her zamanki avantajlı konumlarını kullanmayı tasarlayarak bir baskın seçim kararı aldılar.

Türkiye siyasetindeki basiretsizliğin ve siyasal öngörüsüzlüğün önemli bir örneğini oluşturan bu erken seçim kararı, koalisyonun üç partisinin de sonunu hazırlarken seçmen idaresiyle de olsa yeni bir dönemin radikal gelişmelerini başlattı. Üçlü koalisyonun yıkılması için “yeni oluşum” adıyla boy gösterenler, ordu ve tekelci sermaye ittifakının amaçlarına koşut olarak hazırlanan bir senaryonun aktörleri olarak ortaya çıkmışlardı. Yoğun bir şekilde tekelci medyanın desteğini de alan “yeni oluşum”cuların hedefleri şöyleydi:

1) AB’ye uyum sürecini gerçekleştirecek yeni bir hükümetin veya parlamento dengelerini değiştirecek seçimden sonra oluşacak bir hükümetin kurucu unsuru olmak.

2) 11 Eylül saldırısından sonra yeni saldırı politikaları geliştiren ABD’nin Irak, Afganistan ve Ortadoğu’daki operasyonlarına sorun çıkarmayacak ve IMF programını eksiksiz uygulayacak bir hükümet oluşumuna katkıda bulunmak.

3) Yeniden yükselmekte olan ‘Milli Görüş’ hareketine karşı ‘Milli ve laik’ alternatif oluşturacak yeni bir siyasal platform oluşturmak.

IMF’nin mutemedi ve üçlü koalisyonun ekonomi politikalarını oluşturan Kemal Derviş, Nisan 2002’den itibaren siyasete soyunacağından, Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanı ile görüştükten sonra da bir erken seçimden söz ederek yeni süreci başlatan kişi konumunda olmuştu. Yılmaz ise, kapalı kapılar ar-

dında Ecevit'i çekilmeye zorlamıştı. Çiller de, bu yeni durumdan istifade ile başbakanlık hayalleri kurmaya başlamıştı.

“Yeni oluşum”un “iç ve dış güçler tarafından bir komplo ile” gerçekleştiğini söyleyen Ecevit, eski karizmasına dayanarak kuyruğunu dik tutmaya çalıştı. Ancak Türk siyaset tarzında her zaman varolan kişisel inatlaşma, ulusal dar görüşlülük ve basiretsizlik, bu kez de Türkiye'nin en uzlaşmacı, en istikrarlı ve uzun süreli üçlü koalisyonunu dağıtmaya yetti. Kendilerine karşı başlatılan komployu, medyanın kampanyasını yeni bir seçimle boşa çıkarabileceklerini düşünerek, ancak iktidardaki yıpranmışlıklarının farkında olmayan üç lider, adeta birer at gözlüğü takınarak seçimlere gittiler. Fazilet Partisi'nden ayrılarak ABD'nin icazetine dayanan ve düzen sınırları içinde siyaset yapmak için oligarşiye her türlü güveni vermeye çalışan, henüz bir hükümette ve bir seçimde denenmemiş olan AKP'nin ve geçen seçimde parlamento dışında kalan ve bu kez DSP'nin bölünmesiyle de şansı iyice açılan CHP'nin yararlanacağını önceden hesap edemediler.

3 Kasım 2002 genel seçimlerinde Türkiye'nin birçok ilki yaşadı. 1957 seçimlerinden bu yana ilk defa iki partili bir parlamento oluştu. 1991 seçimlerinden bu yana ilk defa bir parti tek başına iktidara geldi. Bir parti kuruluşundan* kısa bir süre sonra katıldığı ilk seçimlerde tek başına iktidar oldu. İktidardaki bir partinin (DSP) 3,5 yıl sonra katıldığı erken seçimde oyları %21'den %1,5'e düştü. İlk defa 3,5 yılı boyunca iktidarda kalan koalisyon partilerininin 3'ü birden parlamento dışında kaldı.

* 22 Haziran 2001'de Fazilet Partisi'nin kapatılmasının ardından yeni bir siyasi oluşum başlatan ve kendilerine *Yenilikçiler* diyen 55 milletvekili partilerinden ayrılarak 14 Ağustos 2001'de Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) kurdular. AKP, kuruluşuyla birlikte TBMM'de 55 milletvekili ile temsil edildi.

Seçimler sonunda AKP %34,28 oyla 363 milletvekili çıkarak tek başına iktidar oldu. CHP %19,39 oyla 178 milletvekili çıkararak ana muhalefet partisi haline geldi. DYP %9,54 oyla, MHP %8,36 oyla, DSP %1,22 oyla, DSP'den ayrılanların kurduğu Yeni Türkiye Partisi (YTP) %1,15 oyla, ANAP %5,13 oyla, Genç Parti %7,25 oyla baraja takılarak parlamentoya giremediler. Oylarını önemli lde artıran DEHAP %6,22 oy alarak barajı aşamadı. Fazilet Partisi'nin devamı olarak kurulan Saadet Partisi ise %2,49 oy aldı. %10 seçim barajı nedeniyle kullanılan oyların %46,33'lk oyu çöpe atıldı. Yani kullanılan oyların %46,33'lk kısmı seçmen iradesi olarak Meclise yansımadı.¹⁰

Siyasal ve sosyal gelişmeler bir sistem veya bir rejim değişikliğine yol amadığına veya bir "devrimci kriz durumu" olmadığına göre, bu kadar önemli değişiklikler neden ve nasıl oldu? Üstelik 28 şubat konjonktürü devam ederken, "28 şubat'ın bin yıl daha devam edeceği" söylemleri sürerken ve ordu içindeki cuntacı faaliyetler yoğunlaşırken, AKP nasıl oldu da tek başına iktidara gelmişti? Bu durumun birkaç neden şöyle özetlenebilir:

1) Merkez sağın blnmşlğn sürdürmesi ve 28 şubat sürecinde yıpranması, seçmenin yeni arayışlara yönelmesini sağladı. Merkez sağda DYP ve ANAP arasındaki birleşme ve bütünleşme çabaları başarılamayınca, milliyetçi ve muhafazakâr seçmen kitlesi yeni bir rzgr estiren AKP'ye yöneldi.¹¹

2) Merkez solda da blnmşlğn sürmesi, önceki seçimde merkez solu toparlamış olan DSP'nin 28 şubat sürecinde yıpranması, Baykal'ın partinin kuruluş öncülleri olan milliyetçi ve laik çizgiye çektiği CHP'nin yeniden toparlanmasını sağladı. AKP-

¹⁰ şaban İba, "28 şubat Süreci, Seçimler ve Politikada Yeni Dönem", *Kurtuluş – Teorik ve Politik Dergi*, sayı 3, Haziran 1999.

¹¹ 2002 Genel Seçim Sonuçları, www.belgenet.com.

ye karşı denge unsuru olarak vizyona çıkarılması CHP'nin şansını daha da artırmış, YTP projesinin başarısızlığı da buna eklenince iktidar hayalleri gören CHP, ikinci parti konumuna yükselmişti.

3) Gerek AKP ve gerekse CHP bu seçimlerde Kemal Deriş'in formüle ettiği "sosyal-liberal senteze" uygun ve birbirlerine yakın politikalar savunarak seçmen kitlesinin karşısına çıktılar. AKP daha oportünist ve takiyeci bir parti olarak ve tam olarak ne dediği de pek anlaşılmayan mağdur bir parti portresi çizdi. CHP ise, yine ordudan ve yeni bir askeri müdahaleden medet umarak Kemalist laikliğin ve milliyetçiliğin sözcüsü konumunu pekiştirmeye çalıştı.

4) Her iki parti de kendi köklerine ve geleneklerine aykırı olarak 28 Şubat konjonktürünü dikkate alan politik tavırlar sergilediler. AKP ve CHP, IMF'nin istikrar politikalarını, AB üyeliğini, ABD'nin Ortadoğu ve Avrasya politikalarını, ABD'nin ve oligarşinin tercihi olan iki partili tahterevallî sistemini, ABD, IMF, AB, oligarşiye siyasal istikrar ve güven verme konularında ortaklaşmışlardı.¹²

"Ya istikrar ya kriz" sloganıyla krizden çıkmanın kapısını aralayan ve bunun bedelini halkın desteğini yitirerek ödeyen Ecevit koalisyonunun erken seçime zorlanma nedenleri, AKP'nin tek başına iktidara gelmesinden sonra daha iyi anlaşıldı. Eğer Ecevit koalisyonu devam etseydi, ABD'nin Irak, Afganistan, BOP, Kıbrıs ve AB politikaları rahat bir ortamda realize edilemeyecekti.

AKP'yi iktidara taşıyan olgulardan biri, ekonomik krizden çıkış için Ecevit koalisyonunun yıpranmayı göze alan uygulamaları ve öngörüsüz erken seçim kararı ise, ikincisi de Erbakan'ın

¹² Necdet İleri, "3 Kasım 2002 Seçimleri ve AKP İktidarı", *Kurtuluş – Teorik ve Politik Dergi*, sayı 1, Mart 2003.

yaklaşık 30 yıllık “milli görüş ideolojisi” ve iktidar olma stratejisinin yeni koşullara iyi bir tarzda uyarlanmasıydı.

2) AKP İktidarının Niteliği: Ak mı Kara mı?

AKP’yi tek başına iktidara taşıyan siyasal İslam’ın gücü nereden geliyor? Bu soruya yanıt aradığımızda, siyasal İslam’ın uzun yıllara dayanan bir tarihsel süreçte gelişip güçlendiğini ve sonunda iktidar olma amacına ulaştığını görüyoruz.

a) Siyasal İslam’ın Motor Gücü İki Siyasi ve Dini Kurum

Cumhuriyet dönemi boyunca Kemalist laikliğin gelişim seyrine göre değişiklikler içerse de, devletin ve toplumun İslami dönüşümünde iki dini ve siyasi kurum etkili oldu. Bunlardan biri siyasal İslam’ın kadrolarını yetiştiren İmam Hatip okulları, ikincisi de siyasal İslam’ın ayrıcalıklı dini vesayet kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. Özellikle 1950’den sonraki dönem boyunca siyasal İslam’ın gelişip güçlenmesinde ve uzun bir sürecin sonunda iktidar olmasında bu iki kurum motor gücü oldu.

aa) Siyasal İslam’ın Kadro Kaynağı İmam Hatip Okulları

1946 yılında yapılan çok partili seçimde henüz kurulalı bir yıl olan Demokrat Parti’nin 54 milletvekili çıkararak başarılı olmasında dine karşı ılımlı bir tavır alması ve dini açılım yapma vaatleri etkili olmuştu. Bu durumdan kaygılanan CHP iktidarı dini açılım çalışmalarına başladı. 17 Kasım 1947’de toplanan CHP’nin 7. Kurultayı’nda “Türk ve din büyüklerinin türbeleri ziyarete açılması, haftada birer saatlik seçmeli din dersleri verilmesinin ilk ve ortaokul müfredatına dahil edilmesi, din eğitimi veren yüksek okullar ile İmam Hatip okullarının yeniden açılması” gibi kararları alınarak hükümet tarafından uygulamaya konuldu.

15 Ocak 1949 tarihinde önce İstanbul ve Ankara, daha sonra da Afyon, İzmir, Isparta, Kayseri, Kastamonu, Adana, Trabzon

ve Urfa'da 10 ay süreli İmam Hatip Kursları açıldı. Daha sonra kurslar iki yıla çıkarıldı ve meslek okulu mezunlarının da bu kurslara gitmesine imkân sağlanarak ülke çapında yaygınlaştırıldı. Ayrıca Ankara Üniversitesi bünyesinde bir İlahiyat Fakültesi açıldı.

CHP'nin bu tutumunun bir nedeni de, dünyanın iki kutba ayrıldığı yenedünya koşullarında emperyalist kapitalist kampın yanında yer alan İnönü liderliğindeki Türkiye'nin, Sovyetler Birliği ve Komünizm tehlikesine karşı din olgusunu bir fren olarak kullanmak istemesiydi.

CHP'nin bu açılım sürecinde Ocak 1949'da İslami çevrelere bir mesaj niteliğinde Şemsettin Günaltay başbakanlığa getirildi; medrese eğitimi almış, İslami kitap ve makaleler yazmış, Cumhuriyetin ilk yıllarında İslamcı muhalif dergilerinden Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad dergisinin yazarı iken Mustafa Kemal'in emriyle CHP İstanbul il örgütünü kurmakla görevlendirilmiş ve partinin çeşitli kademelerinde görev almış bir profesördü.¹³ Ancak 1950 Genel Seçimleri'nde "Yeter artık söz milletin" şiarıyla Demokrat Parti (DP) büyük bir atak yaparak tek başına iktidara geldi. DP, programında "Din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır" şeklinde bir hükme yer verdi. CHP'nin dini açılımını genişleterek sürdüren DP, ilk olarak ezanın Türkçe okunmasını kaldırdı ve devlet radyosunda Kur'an yayınları başlattı. 1951'ye kadar 7 ilde 7 yıllık İmam Hatip Okulları (İHO) açıldı. 1954-55 öğretim yılı sonunda ilk mezunlarını veren İHO'nun 3 yıllık lise kısmı açılarak öğretime başladı. 19 Eylül 1956'da ortaokulların birinci ve ikinci sınıflarına din dersleri konuldu. 1958'de İHO'ların sayısı 26'ya çıktı. 19 Kasım 1959 tarihinde İstanbul'da bir Yüksek İslam Enstitüsü açıldı.

¹³ Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, *Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*, TESEV, 2000, s. 58.

27 Mayıs 1960 askeri darbe döneminde İmam Hatip Okulları'na dokunulmadı. 1962-63 yıllarında, İsmet İnönü'nün başbakanlığındaki koalisyon döneminde 7 adet İmam Hatip okulu açıldı. 1965 yılında Adalet Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra İHO'lar ülke çapında yaygınlaştırıldı. 1965-71 yılları arasında Süleyman Demirel'in başbakanlığı döneminde 46 adet İmam Hatip Okulu daha açılarak ülke çapında sayısı 71'e ulaştı.

12 Mart 1971 askeri müdahale döneminde İmam Hatip okullarının dört yıllık orta kısımları kapatıldı. İmam Hatip Liseleri (İHL) üç yıldan dört yıla çıkartılarak meslek lisesi haline dönüştürüldü. Ancak 1974-75'teki CHP-MSP koalisyonu döneminde İmam Hatip okullarının orta kısımları yeniden açıldı. Bu dönemde 29 yeni İmam Hatip Okulu daha eğitime başladı. Bu koalisyon hükümeti döneminde bir taraftan yeni İHL'ler açılırken, İmam Hatip Ortaokulları'nın seçmeli dersleri arasına Kur'an-ı Kerim ve Arapça dersleri konuldu. Bu gelişme ile İmam Hatip Okulları 3+4=7 yıllık bir okul haline dönüştürülerek yeniden bütünleştirildi. Bu değişim orta kısımlara olan ilgiyi yeniden artırdı ve öğrenci sayısı her geçen yıl katlanarak çoğaldı.

1975-78 Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde 150 İHL öğretime açıldı ve toplam sayı 251'i buldu. 1976 yılında kız öğrenciler de, İmam Hatip okullarına alınmaya başlandı. 1978-79 döneminde Bülent Ecevit'in başbakanlığı döneminde 4 adet İmam Hatip okulu daha açıldı.

1979-80'deki Demirel azınlık hükümeti döneminde 36 yeni İHL daha açılarak 1951'den 1980'e kadar açılan toplam İHL sayısı 374'e ulaştı. Böylelikle 1973-74 eğitim öğretim yılından itibaren sonraki 5 yıl içerisinde öğrenci sayısında %94,5'luk bir artış oldu.

12 Eylül askeri darbesinin ardından 35 tane daha İmam Hatip Okulu eğitime başladı. 1982 yılında askeri yönetim, İmam Hatip

Lisesi mezunlarını üniversite sınavında diledikleri fakülteleri tercih etme hakkına kavuşturdu. 1982 Anayasası'nın 24. maddesiyle din eğitimi devlet güvencesi altına alındı. Seçmeli olarak okutulan din dersleri, ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu hale getirildi. Böylelikle din, devlet ve siyasette yeni bir dönem başladı.

1984-89 döneminde Turgut Özal liderliğindeki ANAP döneminde 90 adet İmam Hatip Lisesi açıldı. ANAP'ın Özal'dan sonraki lideri Mesut Yılmaz da 23 adet İmam Hatip Lisesi açarak Özal'ın yolundan gitti.

1992-94 döneminde Demirel başkanlığındaki SHP-DYP koalisyonu 12 adet İmam Hatip okulu açtı. Demirel, en çok İmam Hatip okulu açan politikacısı oldu. 1994-95 DYP lideri Tansu Çiller döneminde 13 adet daha İmam Hatip okulu açıldı. 1996-97 döneminde REFAHYOL koalisyonu döneminde 28 Şubatçıların baskısıyla orta kısımları kapatılan İmam Hatip okullarının sayısında bir miktar düşüş oldu. Bu okulların orta kısımlarında 1996-97 eğitim öğretim yılında 214 bin öğrenci okuyordu.

1997-98 İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve çok programlı lise sayısı 609'a ulaşmıştı. Üniversite giriş sınavında genel lise ve meslek lisesi mezunlarına aynı katsayıların verildiği son yıl olan 1998'de ise, her beş meslek lisesi öğrencisinden biri İmam Hatip Lisesi öğrencisiydi. 2001 yılında İmam Hatip sayısı 558'e düştü.

2002-03 öğretim yılında, İmam Hatip sayısı 536'ya düştü. Öğrenci sayısı ise 64.534'tü. 2004'te AKP'nin seçim öncesi "katsayı uygulaması değişecek" vaadinin ardından, İmam Hatip Liseleri'nde okuyan toplam öğrenci sayısı %35 gibi bir artışla 97 bine ulaştı. AKP döneminde bu sayı giderek artmaya başladı.¹⁴

¹⁴ Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öcal, Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ'dan İmam Hatip Liselerine, Akt. www.imamhatipokullari.org, 2 Ekim 2012.

2012 öğretim yılında 4+4+4 eğitim sistemine geçilmesi ile birlikte İmam Hatip okullarının orta kısımları yeniden açıldı. Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Emin Zararsız'ın basına yaptığı açıklamaya göre 24 Eylül 2012 tarihi itibariyle İmam Hatip okullarının sayısı şöyledir: Bağımsız İmam Hatip Ortaokulu sayısı 700, bir İmam Hatip lisesinin bünyesindeki ortaokul sayısı 405. İmam Hatip Lisesi sayısı ise 694.

bb) Siyasal İslam'ın Ayrıcalıklı Dini Vesayet Kurumu: Diyanet İşleri Başkanlığı

CHP iktidarının son günlerinde Diyanet İşleri Reisliği'ne ilişkin de yeni bir düzenleme yapıldı. 29 Mart 1950 tarihinde yürürlüğe giren 5634 sayılı kanunla; 1) Diyanet İşleri Reisliği ismi Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) olarak değiştirildi. 2) 1931 yılında Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devredilmiş olan camiler ve cami görevlileri tekrar Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlandı. 3) Merkezdeki bazı birimlerin isimleri değiştirilip bazı yeni birimler açıldı. 4) Başkanlığa 941 yeni kadro tahsis edildi. 5) İlk defa gezici vaizlik kurumu getirildi ve vaizler maaşlı olarak kadroya geçirildi. 6) Köy ve kasabalarda kadrosuz olarak imamlık yapma işi de başkanlık ve müftülerin yazılı iznine bağlandı.¹⁵

61 Anayasası'nda ilk defa DİB kurumuna yer verilerek Anayasanın 154. Maddesi'nde, "Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir" şeklinde tanımlandı. Anayasa'da sözü edilen özel kanun, 22 Haziran 1965 tarih ve 633 sayı ile çıkarılarak DİB ilk kez kapsamlı bir resmi statüye kavuşturuldu. 633 sayılı kanuna göre, birisi ilmi diğeri de idari işlere bakmak üzere iki başkan yardımcılığı oluşturuldu.

¹⁵ İslam Ansiklopedisi, 457, Akt. Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, *Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*, TESEV, 2000, s. 59.

arak Diyanet İşleri'nin en yüksek karar ve danışma organı olan (bir başkan, 10 üyeden oluşan) Din İşleri Yüksek Kurulu kuruldu.

Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin seçimi ve ataması, Diyanet İşleri Başkanı'nın teklifi ve Başbakanın ile Bakanlar Kurulu'na verilerek kurulun faaliyetleri siyasal iktidarın tasarrufuna bırakıldı. Dini ve siyasi bir vesayet kurumu haline getirilen Din İşleri Yüksek Kurulu'nun görevleri 5. Madde'de şöyle tanımlanmıştır:

a) Din İşleri ile ilgili konularda ilmi incelemeler ve araştırmalar yapmak.

b) Dini eserler telif ve tercüme etmek, Başkanlıkça yayımlanması istenen telif ve tercüme eserlerin yayımına karar vermek, tetkiki istenen eserler hakkında mütalaa bildirmek

c) Din ile ilgili soruların cevaplarını hazırlamak

d) Hutbe ve vaazların esaslarını tespit etmek ve örnek metinler hazırlamak.

e) Yurt içinde ve yurtdışındaki din ile ilgili yayınları izlemek, gereğine karar vermek ve karşı yayımlarla bilimsel mücadele esaslarını hazırlamak.

f) Başkanlık teşkilatının çalışmaları için lüzumlu tüzük, yönetmelik ve programlar gibi metinleri hazırlamak, ilgili dairelerce hazırlanmış olanları kabul etmek.

g) Başkanlıkça havale edilen hususları tetkik etmek ve bunlar hakkında düşüncelerini bildirmek.

h. Din hususunda toplumu ve yurtdışındaki yurttaşlarımızı aydınlatmak amacı ile ilgili çalışmaların programlarını tespit etmek.

i) Başkanlıkça toplanacak Din Şurasına sunulacak raporlarla Başkanlık görüşünü hazırlamak.

j) Kuruluşa eleman yetiştiren okulların meslek dersleri ile diğer okullardaki din derslerinin kitap, müfredat ve programları hakkında rapor hazırlamak ve gerektiğinde ilgililerle işbirliği yapmak".¹⁶

¹⁶ Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, *A.g.e.*, s. 63.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev ve yetkilerine ilişkin 22 Haziran 1965 tarih ve 633 sayılı bu kanunu Prof. Bahri Savcı şöyle eleştirmişti: “Bu kanun Diyanet İşleri Başkanlığı'nı genel idare içinde, tali ve tabi bir idare olarak tutma hususundaki Anayasa emrine şeklen uymuştur. Fakat Başkanlığı, hem örgüt olarak dinsel bir yönetim uygulayabilecek ayarlarla donatmıştır, hem de hayatın ahlak, kültür ve toplum işlerine dinci bir açı getirecek yetkilerle donatmıştır”.¹⁷

İştar B. Tarhanlı'ya göre de bu düzenlemede “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevleri ‘İslam dininin inançları, ibadet, ahlak esaslarıyla işleri yürütmek din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek’ olarak belirlenmiştir... Bu kuruma ‘ahlak esaslarıyla ilgili işleri yürütmek’ gibi içeriği hukuken belirlenecek bir işlev yüklemek ancak devletin bir dini, ideoloji olarak benimsemiş olduğu anlamına gelir”.¹⁸

1982 Anayasası, Diyanet İşleri Başkanlığı'na “Yürütme” bölümü içinde yer verdi. Anayasa'nın 136. Maddesi, 1961 Anayasası'ndakilere ek olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'na bu kez “milletçe dayanışma ve bütünleşme” görevini de yükledi. 136. Madde de “Genel idare içerisinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir” denilmişti.

1982 Anayasası'nın din konusunda 1961 Anayasası'ndan farklı olarak getirdiği önemli düzenlemelerden biri de, “din ve vicdan hürriyeti” başlıklı 24. maddenin 4. paragrafında “din kültürü ve ahlak öğretimi”nin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zo-

¹⁷ Bahri Savcı, “Diyanet İşleri Teşkilatı'nın Gelişmeleri”, 1967. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 22. cilt, 3. sayı, Ankara, Akt. *TESEV A.g.e.*, s. 51.

¹⁸ Tarhanlı 1993: 159, Akt., *A.g.e.*, s. 52.

runlu dersler arasında sayılmasıydı. Bu iki değişikliğin anlamı, devletin ve hükümetlerin dini kendi politikalarına hizmet eden bir araç olarak görmesi, yararlı ve gerekli görüldüğünde dinin siyasal ve toplumsal dönüşümde bir güç olarak kullanılmasıdır.

b) Devlet Desteğinde Yaratılan Yeni İslami Kuşak

1950'lerden başlayarak günümüze kadar gelen tarihsel süreçte devlet, siyasal İslam'ın gelişip güçlenmesine yardımcı oldu. Özellikle 12 Mart ve 12 Eylül askeri müdahale dönemlerinde sosyalistlere ve Kürtlere karşı geliştirilen Türk-İslam Sentezi'ne dayalı politikalar, siyasal İslam'ın hızla gelişip güçlenmesine yol açtı.

1960'lı yıllarda başlayan devletin Komünizme karşı İslami ideolojiyi ve cemaatleri kullanmaya başlaması, giderek siyasal İslam'ın kendi rotasında gelişmesini de sağladı. Bu süreçte önce İmam Hatip Okulları ülke çapında yaygınlaştırıldı. İmam Hatip okullarında yetişen on binlerce genç siyasal İslam'ın eğitimli öncü kadrolarını oluşturdu. Ayrıca İslami ideolojinin ve tarikatların toplum hayatında etkili olması için devletin açık ve gizli desteği kesintisizce sürdü.

Kuran Kursları ve İmam-Hatip Okulları çoğaldıkça 7 yaşından itibaren kız ve erkek çocukları "İslami hayat" tarzına göre yetiştirildi. 1970'lerde Türkiye'nin bazı kentlerinde gelişen bu yeni yaşam tarzı, 80'lerde yaygınlaşmaya başladı ve 90'lardan itibaren de bütün ülkede fundamentalist bir yaşam tarzına dönüştü. Doğum kontrolüne de karşı olan siyasal İslam, daha fazla çocuk yaparak ve doğan her çocuğu İslami kurallara göre eğitilerek, ülke nüfusunun önemli bir kesimini oluşturan İslami bir kuşak yaratıldı.

Giyimde-kuşamda eski İslami geleneklere göre erkeklerde takke, sarık, cübbe, şalvar, yakasız gömlek; kadınlarda çarşaf, türban, pardesü ile bir dönüşüm başladı. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak eşarp hızla türbana dönüştü ve ticari bir meta ha-

line de geldi. İslami cemaatlerin pragmatist yaklaşımlarıyla te-
settür yerine ikame edilen “türban-pardösü-pantolon” modası
muazzam bir pazar haline getirilerek “tesettür mağazaları” ül-
kenin dört bir yanını kapladı.

İslami sermaye güçlendikçe bununla yetinmeyerek gıdadan
tekstile, beyaz eşyadan finansa, medyadan inşaata kadar birçok
sektörde büyük yatırımlara girişti. Özellikle yurtdışı (Avru-
pa’daki işçilerden makbuz karşılığı toplanan paralar ile Arap
sermayesinin dolaylı ve dolaysız yollardan Türkiye’ye girmesi)
kaynaklı sermaye transferleriyle politik faaliyetin arka planını
oluşturan güçlü ekonomik yatırımlar gerçekleştirildi.

İslami ideolojinin “dünyevi” niteliğine göre oluşan ulusal, sı-
nıfsal, cinsel ve kültürel yönelim, devlet ve toplum hayatının bü-
tün alanlarına sokularak dinin dönüştürücü gücünden olağanüstü
derecede yararlandı. Böylelikle on binlerce genç, “milli görüş”
denilen bir ideoloji ile eğitilerek “mukaddesatçı”, “muhafazakâr”
ve “milliyetçi” bir kuşak yetiştirildi. Bu kuşak bir süre sonra da
siyasal ve toplumsal hayatın her alanında etkili olmaya başladı.¹⁹

Türk sağının ideoloji ve politikalarını üreten Aydınlar Oca-
ğı’nın kurucusu ve eski genel başkanlarından Süleyman Yalçın
bu durum için 1991 yılında, “İmam-Hatip okulları Türkiye’de
on binlerce insan yetiştiriyor. Bir süre sonra bunlar daha gür bir
sesle çıkacaklar ortaya”²⁰ demişti. 1991 yılında siyasal ve sosyal
gelişmelerin farkında olan Süleyman Yalçın’ın bu öngörüsü bir
süre sonra gerçekleşti. Gerçekten de, siyasal İslam’ın 1969’larda
başlayan partileşme süreci sistemli bir şekilde ve devletin deste-

¹⁹ Necdet İleri, “3 Kasım 2002 Seçimleri ve AKP İktidarı”, *Kurtuluş –
Teorik ve Politik Dergi*, sayı 1, Mart-2003.

²⁰ Hıdır Göktaş – Ruşen Çakır, *Vatan Millet Pragmatizm*, Metis Yayınla-
rı, 1991, s. 102.

giyle sürdürülerek 1991 yılından itibaren iktidar yürüyüşünü hızlandırmıştı. Yalçın'ın bu öngörüsü onun müneccimliğinden değil, 12 Eylül'den sonra devlet ve toplum hayatına Türk-İslam Sentezi'nin egemen olmasını sağlayan eğitim ve kültür programlarını hazırlayan bir kurumun, yani Aydınlar Ocağı'nın kurucularından olmasıydı.

c) ABD'nin Türkiye'ye Verdiği Rol

Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'nın çöküşünün ardından uygulamaya koyduğu "Büyük Avrasya Stratejisi"ne Yugoslavya'nın parçalanması ve yeni bir Balkanlaştırma politikasıyla başlayan ABD, ardından Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelmişti. 12 Eylül'den sonraki ilk askeri müdahale olan 28 Şubat'ta ABD, geleneksel tavrını sürdürerek 28 Şubatçıları destekledi ve Gülen Cemaati'ni de bu desteğine ortak etti.

Türkiye ABD'nin en sadık müttefiki, NATO'nun bölgedeki ileri karakolu ve Ortadoğu'daki model ülkesiydi. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası global stratejilerinin mimarı Brzezinski, "Büyük Satranç Tahtası" adlı kitabında "Türkiye'nin yeni stratejik işlevini" açıklarken şöyle yazmıştı:

Türkiye, Karadeniz Bölgesi'ni stabilize eder. Karadeniz'in Akdeniz'e geçişini kontrol altında tutar, Kafkaslarda Rusya'yı dengeler. NATO'nun Güney ayağı olarak hizmet eder. İstikrarsız bir Türkiye, Güney Balkarlarda şiddetin zincirlerinden kopmasına yol açmak yanında Rusya'nın bağımsız Kafkas devletleri üzerinde yeniden kontrolü ele geçirmesini sağlayabilir."

ABD Başkanı Clinton'un AGİT toplantısı nedeniyle 1999 yılında geldiği Türkiye'de TBMM'deki açıklamaları ile Türkiye'nin bu yeni konumu bizzat ABD başkanı tarafından da tescil

edildi. Clinton, TBMM’de ayakta alkışlanan konuşmasında, Türkiye’nin yeni yüzyılın belirleyici ülkelerinden biri olacağını ve artık Avrupa’nın bir parçası olması gerektiğini, bu nedenle “İstikrarlı, demokratik ve laik bir İslam devleti” olması için ABD’nin her türlü desteği vereceğini açıklamıştı.

Bu tespitin stratejik kavramlarla ifadesi, 21. yüzyılda Türkiye’nin bölgenin süper güçlerinden biri olabileceği ya da böyle görevler üstlenebilecek bir potansiyele sahip olduğu anlamına geliyordu. Bu da, ABD’nin bölgesel stratejilerinde Türkiye’ye verdiği yeni roldü. NATO’nun yeni küresel stratejilerine dayanan bu tez, aynı zamanda ABD’nin Türkiye’den beklentilerini de içeriyordu. Bu nedenle Türkiye’de ve bölgede ABD stratejilerinin öngördüğü çok önemli gelişmeler oldu.

Bu bağlamda resmi adıyla “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi” olan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ABD’nin batıda Fas, doğuda Moğolistan, kuzeyde Çeçenistan, güneyde Yemen’e kadar uzanan bir coğrafyada yer alan ülkelere yönelik siyasi, hukuki, bilgi/egitim, ekonomi, sosyal ve güvenlik boyutlarını içeren kapsamlı bir “İslam coğrafyası” dönüşüm stratejisiydi. Bu alanlarda uzun vadeli bir değişimi hedefleyen BOP, Donald Rumfeld, Dick Cheney, Paul Wolfwitz, Richard Perle ve William Kistol öncülüğünde, 1997’de oluşturulan “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi”nin bir alt unsuru olarak uygulamaya konulmuştu.²¹

11 Eylül’den sonra ise ABD için “radikal İslam-ılımlı İslam” ayrımı önem kazandı ve yeni başkan Bush’un Ortadoğu ve Irak politikalarında Türkiye’nin önemi daha da arttı. Bu süreçte Türkiye’ye verilmek istenilen yeni role uygun bir iktidar değişikliği ihtiyacı ortaya çıkmıştı. AKP, her askeri müdahale dö-

²¹ “Büyük Ortadoğu Girişimi Taslağı”, *Büyük Ortadoğu Projesi ve Sosyalist Strateji*, Araf Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 27.

neminden güçlenerek çıkan siyasal İslam'ın gücü ve ABD'nin toplum mühendisliği taktikleri ile 28 Şubat'ın ürünü olarak iktidara getirildi.

Gerçek yüzünü kitlelerden gizlemeye çalışarak kendisine karşı geliştirilen sloganları ve argümanları el çabukluğuyla öteleyen AKP'nin ampülü iktidarda yanınca, Türkiye'de birçok şey değişmeye başladı. İktidarının birinci döneminde kendisini Avrupa Birliği (AB) müktesebatına göre endeksleyen AKP, CHP'nin uysal muhalefetinden de yararlanarak her aşamada kendisini konsolide ederek ikinci dönemde, hem oylarını artırdı ve hem de kendisine yeni bir siyasal kulvar açtı.

Bu bağlamda kendisini Avrupa'daki Hıristiyan Demokrat partilerin eşdeğeri olarak "muhafazakâr demokrat" şeklinde nitelleyen AKP, üçüncü döneminde oylarını gene artırarak "ustalık dönemini" yaşamaya başladı. Üçüncü dönemini kendisine "ileri demokrasi" gibi bir söylem uydurarak sürdüren AKP'nin lideri Erdoğan; Özal'ın ve Demirel'in izinden giderek Çankaya'ya çıkmaya hazırlanıyor.

İSLAMCILIK, SİYASAL İSLAM VE İLİMLİ İSLAM

FAİK BULUT

Tanım

Son yıllarda “İslamcılık, siyasal İslam, radikal İslam, ılımlı İslam, cemaatçilik sefilik ve vahabilik” gibi birçok dinsel kavram; toplumun fikirsel, kültürel, siyasal ve toplumsal gündemini hayli işgal ediyor. Günümüzdeki hemen her şeyde olduğu gibi kavram kargaşasının önü bir türlü alınamıyor. Zıt kutuplar (aydınlanmacılar ve laikler ile muhafazakâr ve İslami kesimler), bu kavramları kendilerince tanımlayıp anlamlandırabiliyorlar. Bu tür tanımlamalar, genelde günün gereklerine, küresel emperyalizmin sıkça değişebilen pragmatist siyasal ve fikirsel yaklaşımlarına; küresel güçlerin yanında yahut karşısında yer alan yerel siyasal akımların istikrarsız ve hatta kaygan (yahut kaypak) politikalarına göre değişiklik gösterebiliyorlar.

AKP iktidarının vesayet döneminde; aydınlanmacı ve laik akımlar (özellikle Kemalistlerle sosyal demokrat çevreler) kendilerine özgüvenlerini yitirdiler. Buna karşılık; her renkten İslamcı akım ve oluşum, aşırı özgüven kazandı. İslami fikriyat; sol çevrenin yetmezliğini de fırsat bilerek, liberal akımlarla birlikte ‘İslam-

cılık' tanımını yeniden gündeme getirdi. Sözgelimi İslamcı çevrelerin bilinen ismi Ali Bulaç, *Zaman* gazetesinde, Temmuz 2012'den itibaren, bu kavramı tartışmaya açtı. Dinsel ortamlarda "sihirli mavi boncuk" arayan pusulasını kaybetmiş kimi "sol" şahsiyetler ile fi tarihinde soldan çark edip yıllardır AKP rejiminin ve aptestli kapitalistlerin "akıl hocalığı"na soyunmuş kimi hızlı liberaller ile İslamcı çevreler, bu tartışmaya dört koldan katıldılar. Neymiş, bu 'İslamcılık' denen kavram? Öncelikle bu kavramın modern anlamda tartışmasını başlatan ve din ile siyaset alanında kendine özgün yorumlar yapabilen, İslamcı yazar Ali Bulaç'a bakalım: "Bundan sonra bölgenin ve dünyanın gündeminde daha çok yer alacağı anlaşılan 'İslamcılık' konusunda yaygın belirsizlik tanımında ortaya çıkan zorluktan kaynaklanmaktadır.

Üzerinde mutabakata varılan bir tanım olmadığından, esas itibarıyla 'İslamcı' sayılan birçok kişi ve grubu, İslamcı ismini almaktan uzak tutar. Kimine göre liberalizm, sosyalizm veya milliyetçilik gibi bir 'ideoloji', kimine göre belli bir yoruma ve doktrine indirgenmiş bir 'siyaset veya siyasallaştırma' biçimidir. 'Dinin siyasette istismarı' şeklinde görenlerin sayısı da az değildir.

Karışıklığı tümüyle gidermek mümkün olmasa da ana çerçeveye işaret edecek bir tanım yapmak mümkündür. Zaten tanım (tarif) sınırlar çizmek (tahdit)'tir. Benim tanımım şudur:

İslamcılık, İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle 'yeni' bir insan, toplum, siyaset/devlet ve dünya tasavvurunu, buna bağlı yeni bir sosyal örgütlenme modelini ve evrensel anlamda İslam Birliği'ni hedefleyen entelektüel, ahlaki, toplumsal, ekonomik, politik ve devletlerarası harekettir. Başka bir deyişle İslam'ın hayat bulması, hükümlerinin uygulanması, dünyanın her tarihsel ve toplumsal durumunda İslam'a göre yeniden kurulması ideali ve çabasıdır.

‘Ed Din’ olan İslam bakış açısından bu tanımsal çerçeve her Müslüman’ın farz-ı ayn (bizzat yapması şart olan) hükmünde daveti, davası ve duasıdır. Bu manada her Müslüman potansiyel, bittabi ve bizzarure (zorunlu olarak) İslamcıdır. Değilse; bu Müslüman’ın ‘din algısı’nda sorun var demektir. Gayet açık ve tartışmasız ilahi hükümler hayatta uygulanmak için indirilmiştir; hükümler illetlerine mebni (nedenlerine bağlı) olarak değişebilirler, ama ne maksatlarına aykırı değiştirebilirler, ne ebediyen yürürlükten kaldırılabilirler.

Salt inanç, ahlak ve ibadete indirgenen din, ‘Allah’ın bizim için seçtiği ve kemale erdirdiği din’ (5/Maide suresi, 3. ayet) olmayıp muamelatı ve ukubatı ya iptal eden veya etkisizleştirmek suretiyle bilfiil nesheden bambaşka bir telakki olup buna dinin ‘diyanet’e indirgenmesi denir. Din’in kendine çizdikleri özerk sınırlar içinde siyasete, iktisadi hayata, devletler arası ilişkilere, toplumsal ve kamusal politikalara karışmayacağını/karıştırılmayacağını; hayat alanlarının düzenlenmesinde dinin referans alınmayacağını savunanlar, hakikatte dini kendi içinde reforme uğratanlar, Kur’an’ın açık ifadesiyle ‘Kitab’ın bir kısmını kabul edip bir kısmını reddeden kimseler’dir: ‘Kitabın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkar etmeyi’ göze alamayan her Müslüman bittabi ve bizzarure İslamcı’dır. Elbette kendini ‘İslamcı’ olarak isimlendirmek zorunda değildir, ama dininin hayatla, insanla ve toplumla ilişkilerini bu çerçevede ele almak durumundadır.

19. yüzyılın ikinci yarısından önce İslamcılık yoktu. Olmaması doğaldı, çünkü zaten Osmanlı, kurucu ideolojisi ve iyi-kötü meşruiyet çerçevesi İslam olan bir devletti; zaaflarına rağmen Osmanlı Daru’l İslam’dı. Var olan şey istenmez. Osmanlı’nın Batı karşısında askeri, ekonomik ve politik yenilgilere uğraması, iktidar seçkinlerini yeni arayışlara sevk edince Batıcılığa paralel olarak İslam’ın ana kaynaklarına dönerek yeni düzenleme yapma ih-

tiyacı ortaya çıkmış oldu. İslamcılığın içinde aktığı mecra da söz konusu tarihsel ve toplumsal durumda ortaya çıktı. Bu anlamda:

1) İslamcılık modern bir akımdır, aynı zamanda modernliğe bir cevap ve meydan okumadır. Ancak bu durum tespiti bizi yanıltmamalıdır: a) İslamcılık modern menşe'li hegemonik söylem ve sistemlerin teyidi, uzantısı veya meşrulaştırıcı çerçevesi değildir. b) Marksizm-sosyalizm gibi sistem-içi muhalefet biçimi değildir. c) Retçi-entegrist değildir.

2) İslamcılık 'müteal/aşkın olan'a 'var olanı aşmak' suretiyle uruc etme (yönelme) çabasıdır. Onu ortaya çıkartan şartlar dolayısıyla zamansal/yatay olarak rucu' (dönüş) değil, ahlaki/dikey olarak urucdur. İslamcılığın urucu, modern durumda Allah'a rucu'dur, bu açıdan Aydınlanma'nın domine ettiği zamanın ruhuna, hegemonik modernliğe eleştirel bakar; epistemolojisi ve politığı diri, işlevsel, değişimci ve dönüştürücüdür.

3) Belli başlı meşru versiyonları ıslah, ihya ve tecdittir" (*Zaman* gazetesi, 21 Temmuz 2012).

Ali Bulaç; bununla yetinmez; kavramın altını şöyle doldurur: "İslamcılık, 'İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle İslam'ın ve Müslümanların yeniden ayağa kalkması, İslamî hükümlerin uygulanması, birlik kurması' ise, İslam'ın iki kaynağı olan Kur'an ve Sünnet hafızalardan tümüyle silinmedikçe; Müslümanlar tümüyle Allah'ın iradesine teslim olma davasından vazgeçmedikçe; vazgeçseler bile yeryüzünde tek bir Müslüman kendini İbrahim aleyhisselam gibi 'tek başına ümmet' gibi gördükçe; İslamcılık da gündemde kalmaya devam edecektir. Bu manada İslamcılık bir tercih değil, dinî bir vecibe, akaide (dini öğretiyeye, imana) ilişkin bir zorunluluktur" (*Zaman* gazetesi, 28 Temmuz 2012).

İslamcılıktan kopmuş muhafazakârlar, "ben dindarım, ama İslamcı değilim" diyenler ayrı bir fasıldır (A. Bulaç, *Zaman*, 28

Temmuz 2012). Ali Bulaç'a göre; İslam "teoloji (ilahiyat)" değildir; çünkü beşeri idrakin üstünde olan Zat'la uğraşmaz; Zat'ın bilgisi ve tabiatı üzerinde tartışma Hıristiyanlığa aittir... İslamiyet'in işi "teoloji" değildir; hayat alanları dinden kopuk "dindarlık veya diyanet" de değildir.

(Günümüzdeki) Üçüncü nesil İslamcılar, "teoloji"den-ilahiyatlardan uzak durup İslam Kelamı'nı bu dünyayı yeniden anlamak ve açıklamak üzere ihya etmelidirler. Üçüncü nesil İslamcılar, "teoloji"den-ilahiyatlardan uzak durup İslam Kelamı'nı bu dünyayı yeniden anlamak ve açıklamak üzere ihya etmelidirler (*Zaman*, 6 Ağustos 2012).

Biz, Ali Bulaç'ın tanımıyla yetinmeyelim. Farklı birkaç görüş daha alalım: İslami çevreden Abdulaziz Tantik, genel hatlarıyla Bulaç'ın "İslamcılık" tanımına katılmakla birlikte, "üçüncü Nesil İslamcılık (veya yeni İslamcılık) denen günümüz akımının (özellikle Arap İsyanlarının da etki ve itkisiyle FB) algı, kültürel doku ve siyasal yaklaşım olarak önceki emsallerinden farklı olduğunu; içinde çoğulculuğu, toplumsal, siyasal ve düşünsel olanı taşıdığını; daha önemlisi Türkiye'nin ve İslam dünyasının geleceğini belirleyecek kudrette olduğunu" vurguluyor (*timeturk.com*, 1 Ağustos 2012).

Umran dergisine göre; "İslâmîcılar, İslâm'ın bir 'hayat tarzı' olduğuna inanır ve kavram ve kurumlarıyla birlikte 'özgün' olduğunda ısrarcıdırlar." ("İslamcılık Fikri" başlıklı kapak konusu, sayı 217, 2012).

İslami fikriyat ve akımlar üzerine derin araştırmalarıyla tanınan geleneksel İslam'ın önde gelen isimlerinden Prof. Dr. İsmail Kara'nın tanımına göz atalım:

"Nereden baktığınıza bağlı olarak İslamcılığın tarifinde bazı değişiklikler, öncelik farklılaşmaları olabilir, bu normal. Yine de

bazı özellikleri sıralayabiliriz. Birincisi, İslâmcılık modern dönemde ortaya çıkmış, bütünlüğü olan yeni bir İslam yorumudur. Bu yüzden modern ve hatta kısmen modernist yönleri öne çıkar. Aynı zamanda din merkezli yüksek bir sese ve samimi bir feryada sahiptir. Uyandırmak ve ayağa kaldırmak istediği bir müslüman kitle aramaktadır. Burada biz İslamcılığın karşı çıkan, meydan okuyan, muhalefet eden tarafı kadar paradoksal olarak düşman bildiği batılı değerlerle, modern Avrupa düşüncesiyle bir şekilde uyum arayan yönlerini birlikte görürüz. Hareketin aynı zamanda gelenekçi bir akım olarak tanımlanması alt ayırımlara göredir. Elbette diyelim ki daha batılılaşmacı akımlara göre İslamcılık gelenekçi kalabilir, çünkü daha dini bir söyleme sahiptir, koruması gereken şeyler daha çoktur, daha dindarane bir gelecek ve toplum tasavvuru vardır falan. Fakat bu onun, aynı zamanda modern ve modernist bir hareket olmasını ortadan kaldırmaz...

Geniş manasıyla dinle alakalı bütün meseleleri içerir İslamcılık. Siyasi alan, bu dairenin önemli fakat sadece bir unsurudur. İsterseniz burada benim çeyrek yüzyıl önce yaptığım uzun tarifi verelim (*Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi* adlı kitabından okuyor): ‘İslamcılık 19. ve 20. yüzyılda İslam’ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...) ‘yeniden’ hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist ve eklektik (seçmeci, devşirmeci –F.B.) yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların bütününe ihtiva eden bir hareket...’’ (*Star gazetesinden Fadime Özkan ile söyleşi, 13 Ağustos 2012*)

Türkiye’de İslamcı ve dindar çevrelerde, din konusunda fetva ve hüküm verebilecek kadar “âlim” (din bilgini) olduğu genel kabul gören Hayrettin Karaman’ın “İslamcı” tanımını şöyledir:

“İslamcılık, ‘İslam’ın müminlerden taleplerini en geniş manada idrak etmek ve bunu dava edinmek’ olunca aslında her Müslüman’ın aynı zamanda İslamcı olması gerekirdi. Ama nasıl her Müslüman namaz kılmıyor, oruç tutmuyor, bazı haramları işli-yorsa aynı şekilde İslamcı olmama kusurunu/günahını da işliyor.

Bugün İslamcılığı tartışanların bir kısmı ‘İslam’ın kapsamını tartışma konusu yapmaya cesaret edemedikleri için’ bunu İslamcılık üzerinden yapıyor, aslında İslam’da mevcut olmayan taleplerin bazı Müslümanlar tarafından hatta dışarıdan sokulan bir fikir, bir cereyan olarak benimsendiğini, uydurulduğunu, İslam’a maledildiğini söylemeye çalışıyorlar.

Gelin açıkça ve mertçe İslam’ın kapsamını tartışalım. ‘İslam’da siyaset yok, devlet yok; sosyal, hukuki, ekonomik düzen yok’ diyorsanız bunu açıkça söyleyin, delillerinizi serd edin, bunu tartışalım. Bize göre İslam hayatın her alanını kaplıyor, her alanı ile ilgili irşadları, emirleri, tavsiyeleri, yasakları... var. Baştan beri –adı konsun konmasın– İslam’ın taleplerini ferdin ve toplumun hayarında var kılmayı, korumayı ve İslam’ı yaymayı dava edinenler İslamcıdır; bu manada İslamcılık her devirde var olmuştur ve olmaya devam edecektir” (*Yeni Şafak* gazetesi, 24 Ağustos 2012).

İslami kesimde, felsefeyi İslam açısından irdeleyen ve kendince içtihatlarında bulunan düşünür-yazar Yusuf Kaplana göre: “İslâmıcılık, tek bir zeitgeist’in (Batı-merkezciliğin) dünyaya çeki düzen vermesine karşı başlatılmış bir direniş, bir diriliş ve bir varoluş hareketidir. İslâmıcılık, İslâm’la kurulan ilişkinin aslî mi, arızî mi olduğunu belirleyen bir ‘üçüncü alan’dır” (*Yeni Şafak* gazetesi, 30 Temmuz 2012).

Geçerken değinmekte yarar var: Ali Bulaç’ın başlattığı ve yukarıda adı geçenlerin ana hatlarıyla destekledikleri “İslamcılık” tarifine itiraz edenler, karşı çıkanlar, bu tanımı yanlış bulan

kesimler de var. Örneklersek; Hilal Kaplan, “Neden İslamcı Değilim? Ve “Hz. Muhammed (s.a.v) İslamcı mıydı?” başlıklı iki makalesinde, “Hz. Muhammed’in İslamcı olmadığını” vurguladıktan sonra, itirazını şu ifadelerle dillendirmiş:

“Ali Bulaç’a göre ‘İslamcılık, İslam’ın ana referans kaynaklarından hareketle ‘yeni’ bir insan, toplum, siyaset/devlet ve dünya tasavvurunu, buna bağlı yeni bir sosyal örgütlenme modelini ve evrensel anlamda İslam Birliği’ni hedefleyen entelektüel, ahlaki, toplumsal, ekonomik, politik ve devletlerarası harekettir’.

İslâmci/lik tanımlarına kaçınılmaz olarak mündemiç olan Müslüman’ın siyasasının, onun varlığından bağımsız/ayrı bir vaka olarak konumlandırılabilmesi ihtimalidir. Toplumsal-siyasal tüm amellerini İslâm’dan ilham alarak gerçekleştirmek zaten Müslümanların üzerine farzdır. Ancak bu farızı ‘İslâmci’ sıfatıyla tanımlamak, aslında bu amel anlayışının paranteze alınabilir bir yükümlülük olduğu intibasını uyandırır. Uyandırmakla da kalmaz, her söylemsel oluşum gibi birtakım sonuçlara da yol açar. Bu sonuçlardan en önemlisiyse İslâm’ın düsturlarının toplumsal-siyasal alana hâkim kılınması gayretini marjinalleştirmesidir. Müslüman’a yük olan bir vazifesinin askıya alınabilir olmasını sağlamasıdır” (*Yeni Şafak* gazetesi, 13 ve 24 Ağustos 2012).

Zaman gazetesi yazarı Nuriye Akman, bu tartışmalara, esprili bir dille ve şiirle şöyle karşılık vermiş: “İslamcı mı olalım Müslüman mı yoksa âşık mı?” (7 Eylül 2012).

Akademisyen Aliye Çınar’ın itiraz noktası daha özlüdür: “Esasında İslamcılık, özü itibariyle reaksiyonerd. Bu tepkisel tavır, İslam dininin bir gerileme nedeni olmadığını ısrarla vurguluyordu. Dolayısıyla İslamcılığın mekanizması –reddetmekle birlikte– sekülerizm ve İslam diyalektiği üzerine kuruludur” (Aliye Çınar, *Star* gazetesi, 23 Ağustos 2012).

Özellikle Nakşibendî cemaati çevresinde iyi tanınan Nazif Gürdoğan, tartışma ve tanımı farklı bir noktadan ele alıyor: “Tunus’tan Yemen’e, Özbekistan’dan Azerbaycan’a kadar İslam dünyasında, dayatmacı yönetimlere karşı yapılan gösteriler, bütün dünyada, İslamcılık tartışmalarına büyük bir hız ve yoğunluk kazandırdı. Dünyada bir kesim, *siyasal İslam’ın sonunun geldiğini* gündeme taşırken bir kesim de *demokratik İslam’ın başladığını* gündeme taşıyor. İslam söz konusu olduğunda, tartışılması gereken, *siyasal İslam’dan önce, demokratik, İslam’dır*. Türkiye başta olmak üzere, bütün İslam dünyasında *Arap Baharı* değil, *Demokrasi Baharı* yaşanıyor. Bütün dünyada, özellikle Müslüman aydınların başta gelen, en önemli görev ve sorumlulukları, demokratik ve ekonomik kültüre, yeni boyutlar kazandırmak, olmalıdır.

Nasıl bilim ve teknolojinin vatanı yoksa, demokrasi ve ekonominin de vatanı yoktur. Önemli olan yerel bilim, yerel teknoloji üretmektir. Aynı şekilde can alıcı olan, *yerel demokrasi, yerel ekonomi inşa etmek değil, küresel demokrasi, küresel ekonomi inşa etmektir*. Teknolojinin bilimin, ekonomi demokrasi-nin türevidir” (*Yeni Şafak* gazetesi, 4 Eylül 2012).

İslami aydın kesimden İbrahim Kiras ile Mustafa Karaalioğlu’nun daha mülayim ve ince itirazlarını, 30 Ağustos ve 3 Eylül tarihli *Star* gazetesindeki makalelerinden anlamak mümkün.

Amerikan tipi liberalizmin savunucularından Mustafa Akyol, çoğulculuk kuralından yola çıkarak, “tek İslamcılık” tanımı yerine, farklı ve zengin İslamcı akımların varlığından yana olduğunu vurguluyor. Bunu, “İslamcılıklar Olmalı” makalesinden anlıyoruz (*Star* gazetesi, 13 Ağustos 2102).

Zaman gazetesinin köşe yazarı ve liberal fikriyatın iki önemli ismi Etyen Mahçupyan (soldan dönme post-modern liberal) ve Mümtazer Türköne’nin (Türkçülükten dönme post-modern libe-

ral), A. Bulaç ile günlerce süren tartışmalarını özetlemek gerekirse şöyle bir cümle kurulabilir: “Ali Bulaç’ın tarif ettiği şekilde İslamcılık bitmiştir; küreselleşmeye, kapitalizme, post-modernizme yenilmiştir; en azından onlara biat etmiştir” (Mümtazer Türköne’nin görüşleri için bkz. 24-27 ve 29 Temmuz ile 3 ve 7 Ağustos ve Etyen Mahçupyan’ın görüşleri için bkz. 8-9-15-16-22-23 ve 29 Ağustos 2012 tarihli *Zaman* gazetesi)

Soldan dönme liberal aydın Şahin Alpay’ın görüşleri ise, Türköne ve Mahçupyan’ın genel çerçevesini destekler mahiyettedir (*Zaman* gazetesi, 30 Ağustos 2012).

Türkiye’deki İslamcı kuruluşlar ve fikriyat üzerine birkaç kitap yazan, meseleyi yakından izleyen Ruşen Çakır, kendisine yakışan tarzda, yani liberal sol, empati, araştırmacı gazetecilik ve nesnellik ekseninde tartışmayı değerlendirmiştir:

“Sonuçta İslamcılık düşüncesi ve İslami hareket dendiğinde çok zengin ve dinamik bir tarihten söz ediyoruz... Lakin yazının başında sözünü ettiğimiz ülkemizdeki son İslamcılık tartışması için aynı şeyi söylemek pek mümkün değil; hayli yavan ve ufuk açıcı olmayan bir polemikler toplamıyla karşı karşıya olduğumuz bile söylenebilir. Halbuki tartışmaya birbirlerinden farklı isimler katılıyor: Kimisi kendisini hâlâ İslamcı görüyor, kimisi İslamcılıkla bağı (yumuşak ya da sert, önemli değil) bir şekilde koparmış, kimilerininse İslamcılıkla hiç ilgisi olmamış ama bu hareketi anlamaya çalışıyor, hatta içlerinde Müslüman olmayan da var...

Yaklaşık 140 yıl sonra İslamcılığın yeniden bir ‘devlet projesi’ haline geldiğini, getirildiğini; yani tıpkı II. Abdülhamit gibi Recep Tayyip Erdoğan’ın da Türkiye İslamcılığının ufuk ve sınırlarını ‘devletin çıkarları’na göre belirlediğini; bunun sonucunda İslamcı ideolojinin çoğulcu bir ortamda ve açık tartışmayla oluşmasının önlendiğini düşünüyorum” (Ruşen Çakır, “Bir Devlet Projesi Olarak Türkiye’de İslamcılık”, *Vatan*, 10 Eylül 2012).

Siyaset tarihçisi ve Princeton Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Şükrü Hanioglu, İslamcılığın Osmanlı Devleti'nde geç organize olmasını esas olarak onun bir "devlet projesi" haline getirilmesi olduğunu ileri sürüyor (*Sabah gazetesi*, 9 Eylül 2012):

"İslamcılığın 'din ü devlet' temelinde bir 'devlet projesi' haline getirilmesi, hem ideolojinin çoğulcu bir ortamda ve açık tartışmayla oluşturulmasını önlüyor, hem de 'devletin çıkarları'nın onun ufuk ve sınırlarını belirlemesi sonucunu doğuruyordu" (*Sabah gazetesi*, 9 Eylül 2012).

Cemaatçilik

Türkiye ve İslam ülkelerinde son derece yaygın olan cemaatçilik, Sovyetik rejim ile birçok ulus-devlet yapısının çökmesine paralel biçimde ön plana çıkan ırkçı-ayırımçı postmodern çağda sahnede iyice boy gösterdi. Alt kimliklere habire vurgu yapıp teşvik eden postmodern fikriyatın etkili olduğu zeminlerde, özellikle çatışma ve kargaşanın hâkim olduğu ülkelerde, cemaatçilik alıp başını yürüdü. Cemaatçiler büyüyüp yaygınlaştıkça, toplumdaki kutuplaşmalar artıyor; hasım ve rakipleriyle boğazlaşıyor ve toplumu mikro kümelere ayırmayı sürdürüyorlar. Somut örneklerine şu ülkelerde sıkça rastlıyoruz: Pakistan (Şii-Sünni), Bahreyn ve Suudi Arabistan (Şii-Sünni rejimler), Yemen (Şii-Sünni topluluklar), Mısır (Hıristiyan Kıptiler ile Sünni Selefiler), Tunus (Selefiler ile laikler ve toplum), Lübnan (Şii-Sünni-Hıristiyan topluluklar), Irak (Şii-Sünni-Hıristiyan), Suriye (Alevi-Sünni-Hıristiyan), Türkiye (Alevi-Sünni kutuplaşması ve Sünni söylemli AKP iktidarı ile cemaat ve tarikat çevreleri arasındaki gerginlikler).

O halde, nedir bu cemaatçilik? Öncelikle Wikipedia ansiklopedisinin tanımına göz atalım: "*Cemaatçi yönetim* veya *cemaatçilik* (İngilizcesi Congregationalism), her yerel cemaatin ken-

di bağımsız olduğu bir kilise yönetim biçimidir. Anabaptizm, Baptizm ve diğer bazı kiliseler bu tarzda yönetilmektedir.”

Yukarıdaki tanım, İslam ülkeleri ve Türkiye’de bildiğimiz cemaat kalıbına ve tutumuna pek benzemiyor.

Başka tanım ve tariflere bakmakta yarar var: Örneğin; itü sözlükte daha farklı birkaç tanıma rastlamak mümkün: 1) “Almanca *gemeinschaft*”tır. Aynı cemaatten olanların birbirini kayırması demektir. Cemaati burada dinle diyanetle ilgili olarak almayın direkt. Her topluluk kendinden olanı kollar (berkcel, 28.08.2008), gruplaşmadır. Kutuplaşmanın temelidir (xe 28.08.2008) modern zamanların en ‘süper’ paradigma kayması. Çıkış noktası tamamen din-dışı öğelerden oluşsa da zaman içerisinde içerisine bir tutam dinsel motif, bir avuç kadar mezhepçilik, üç dış de etnik kimlik eklenerek bugün “bizim anladığımız” şekle evrilmiştir... Bu kavram kargaşasından kaçınmak için Şerif Mardin Hoca, çalışmalarında tesanütçülük kavramını kullanır, bence iyi de eder, zira modernizmden hiç hazzetmeyen aynı zamanda post-modernleşemeyen akademide kişinin ne söylediğine değil, nasıl söylediğine bakarlar.”

Görece daha titiz ve doğru bir tanıma doğru gidiyoruz. Özellikle Türkiye örneğinden hareketle folklorik karakterde birkaç tarikat ve cemaati saymazsak, genelde cemaatçilik şunu ifade eder: Küresel sermayenin yerel uzantısı sayılan şirketleşmeler ve ticari ortaklıklar; ülke çapında etkin siyasi partiler aracılığıyla parlamentoda oluşturulan temsilcilikler; askeri-sivil bürokraside kadrolaşmalar; toplumun kültürel ve ruhani dünyasını yönlendiren ve denetleyen kurumsallaşmalar; yerel ve küresel ölçekte çıkar eksenli çok yönlü lobicilik faaliyetleri. Nakşi ve Nur hareketinin çeşitli kollarının, ulusal ve uluslararası çaptaki faaliyetlerine bakılınca, bu kolayca anlaşılır. Son yıllarda en fazla tartışılıp konuşulan Gülen Cemaati, bunun sadece bir örneğidir. Ancak Gülen Cemaati,

kavramın çağrıştırdığı olumsuz anlamı hafızalardan silmek gayesiyle; önce kendisi için “gönül verenler hareketi”, ardından “cama” dedi. Son olarak “hizmet” kavramında karar kaldı.

Geçerken değinelim; ileride görüleceği gibi “ılımlı İslam-radikal İslam” ayırımında, cemaatlerin hemen tümü, kendilerini “köktendinci, radikal” tanımlamaya kesin bir dille karşı çıktılar; içrek (zımnî) olarak “ılımlı İslam” denmesine sessiz onay verdiler. Bununla birlikte “hoşgörülü İslam, muhafazakâr demokrat, demokrat İslam” ibarelerini kullanmaktan çekinmediler. Ama tarikat eksenli bazı geleneksel cemaat ve siyasi oluşumlar dünya görüşleri itibarıyla küreselleşmeyi benimserken; inançsal, siyasal ve ideolojik düzlemde emperyalizmle işbirliğine karşı çıktılar; “ılımlı İslam” kavramı yerine “işbirlikçi İslam, Amerikan İslamı” gibi tanımları tercih ederek, bu yolu benimseyenleri sert biçimde eleştirdiler. Türkiye’deki iki örneği var; Dr. Haydar Baş önderliğinde Kadiri cemaati tabanına dayanan Bağımsız Türkiye Partisi ile Necmeddin Erbakan geleneğini sürdüren Saadet Partisi’nin söylemleri bu yöndedir. Prof. Mehmet Bekaroğlu ve Prof. Numa Kurtulmuş’un yönetiminde yer aldıkları HAS (Halkın Sesi Partisi) de bu söylemi devam ettirdi. Ancak Numan Kurtulmuş’un arkadaşlarıyla birlikte AKP’ye katılmasıyla (Eylül 2012) parti kendisini feshetti.

İslamcılık Ne Zaman Başladı?

İslamcılık fikriyatının başlangıç tarihi için Bulaç’tan alıntı yapalım: “Hasan El Eş’ari’nin kullandığı ikinci terim olan İslamiyyun’un bugünkü Arapçada tam karşılığı ‘İslamcılar’dır. (Eş’ari’nin yazdığı) *Kitap İlk Dönem İslam Mezhepleri* adı altında Türkçede yayımlandı (çev. M. Dalkılıç-Ö. Aydın, Kabalcı, İstanbul, 2005). Yakın tarihte kelime ağırlıklı olarak siyaset yoluyla İslam’ın temsili veya ‘resmi İslam’ı, yani Müslümanlığı politik toplumun/dev-

letin kurum ve kuruluşları aracılığıyla yaşatma, toplumsal ve ekonomik bir düzen formuna sokma çabasını ifade ettiğinden Eş'ari'nin fikir ve kelimeler zemininde yapmak istediklerinden bir miktar farklılık göstermektedir. Bizim kavramsallaştırmamıza göre İslamcılığı salt 'siyasi olan'a veya 'resmi İslamcılık'a hasretmek yanlıştır; bir de 'sivil İslam' versiyonu bulunmaktadır (Bkz. A. Bulaç, *Nuh'un Gemisine Binmek*, İstanbul, 2012). Her iki İslamcı versiyonun da alt versiyonları, tezleri ve bu tezleri savunan çok sayıda İslamcı gruplar, akım ve hareketler söz konusudur.

Filhakika içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal durumun yeterince farkında olan Müslüman fikir ve ilim adamlarının yapmak istedikleri ile geçmişte büyük ekol kurucusu âlimlerin yaptıkları arasında mahiyetçe fark yoktur. Dün İmam Eş'ari, İmam Gazali, İbn Teymiye, İmam Rabbani vd. her ne yapmak istemişlerse, modern zamanların İslamcıları da aynı şeyi yapmaya çalışmaktadırlar.

İslamcılar kendilerini "Batı karşıtlığı" üzerinden tanımlamıyorlar, askerî saldırılara karşı nefsi müdafaa da bulunurlarken kendi sahih geleneklerine yaslanarak fikrî, sosyal ve ahlakî alanlarda da tezlerini savunup meydan okuyorlar. Eş'ari ve Gazali bugün yaşasaydı, aydınlanma felsefesi ve ondan neş'et eden akımlar, sekülerizm, pozitivism, materyalizm, feminizm, milliyetçilik, sosyalizm-Marksizm, kapitalizm, liberalizm vb.leriyle uğraşacaklardı" (*Zaman gazetesi*, 13 Ağustos 2012).

Ali Bulaç, iman ettiği fikirlerin kendince doğruluğunu kanıtlamak için öteden beri zaman zaman öznel (sübjektif) davranır; bilimsel olan ile inanç gereği iman ettiği şeyleri karıştırır; bu uğurda tarihi eğip büker, kendine hizmet edebilecek biçimde yontar. Birçok eserinde bu tür öznel tefsir tarzlarına ve abartılara rastlamak mümkündür.

Kanımcıca, son yüzyıldan beri kamuoyunca bir şekilde bilinen İslamcılık kavramı ve deyimini, Ortaçağ'dan miras kalmış ve gelekselleşmiş değildir. Bulaç'ın ortaçağ din âlimi Hasan el Eş'ari ve benzerlerini (makalat –dinsel içerikli bir çeşit manifesto veya tez) “İslamcılık” fikriyatının mucidi yahut babası gibi göstermesine, birçok yerden itiraz gelmiştir (Hilal Kaplan ve Şükrü Hanioglu örnekleri); gelmeye devam edecektir. Bildiğimiz kadarıyla, sözü edilen Hasan el Eş'ari'den sonra ortaçağ din bilginlerinin hiçbirisi, bir daha “İslamiyyun” (İslamcılar) deyimini yüzyıllar boyunca kullanmadılar.

Bulaç'ın kafasındaki “İslamcılık” deyiminin arka planına tarihi birikimleri ve İslam fikriyatını koymakta bir yere kadar haklı olabilir, fakat günümüzdeki anlamıyla, bütün bunlar “İslamcılık” olmaya yetmezler. Deyim yerindeyse, elinizde “İslamcılık” gibi modern bir ideolojik silah varsa; Ortaçağ'dan günümüze kadar gelen İslami fikriyat paslanmış yahut işlenmiş haldeki “cephanelik” olmaktan öteye gidemez.

Nitekim, Ali Bulaç, tartışmalarının bir yerinde; İslamcılık akımında birbirini izleyen üç ayrı kuşaktan bahsederken, kendisi de bu kavramın modern bir çağın ürünü olduğunu dolaylı biçimde kabullenmektedir: “Birinci nesil İslamcılar 1850-1924; ikinci nesil İslamcılar 1950-2000 yılları arasında rol oynadılar. 21. yüzyılın ilk yıllarından başlamak üzere üçüncü nesil İslamcılar yakın tarih sahnesine çıkmış bulunuyorlar. Anlaşılır olması bakımından her neslin diğeriyle ilişkisini ve kendi içindeki fikri ve politik konumunu ortaya koyabilmek için bazı kriterlere ihtiyacımız var. Ben söz konusu kriterleri ‘referans çerçevesi; politik tema-yönelim; önderlik profili’ şeklinde belirleyebileceğimizi düşünüyorum. Buna göre:

1850-1924 yılları arasında rol oynamış bulunan birinci nesil İslamcıların referans çerçevesi ‘Kur’an ve Sünnet’e dönüş’tür.

Bununla bağlantılı olarak ilk nesil İslamcılar ‘içtihat kapısının açılması’ ve ‘cihad ruhunun uyandırılması’ hedeflerini öne çıkarıyorlardı. Onların bakış açısından içinde bulunduğu zayıf durumdan kurtulması için Osmanlı devleti reform yapacaksa ulemanın Kur’an ve Sünnet’e dönüp ‘içtihat yapma’ zarureti var. İçtihat yapılmadığı zaman Batı’dan gelen reformlar olduğu gibi kabul edilecek, bu da laikliğe zihni ve hukuki müsait zemin hazırlayacaktır ki, aynen böyle olmuştur. ‘Cihad ruhunun uyandırılması’ndan anladıkları şey sömürgecilğe karşı fiili savaş ve sosyo-ekonomik kalkınma hamlesinin manevi motivasyonu idi.

Birinci nesil İslamcılarının politik tema ve yönelimleri ‘devletin kurtarılması’ idi ki, söz konusu olan devlet kurucu ideolojisi ve meşruiyet çerçevesi İslam olan ve başında Müslümanların halifesi bulunan Osmanlı devleti idi. Devlet zaafa uğramıştı, onu Batı’yı olduğu gibi taklit ederek kurtarmak mümkün olamazdı, kurtuluş İslam’ın asli kaynaklarına dönmekte yatıyordu.

İlk nesil İslamcılarının entelektüelleri, kanaat önderleri ve politik sözcüleri ‘ulema-aydın profili’ne sahipti. Hemen hepsi İslami ilimlere, İslam tefekkürüne ve İslam tarihine vâkıf kimselerdi. Bunun yanında Batılı eğitimden geçmişlerdi. Her iki dünyayı az çok tanıyan bu insanlar hem Emevi-Abbasi uleması gibi kamusal alanda mücadele ediyor hem de Osmanlı resmi ulemasından farklı olarak ‘sivil karakterleri’ni koruyabiliyorlardı. Bu yüzden Osmanlı yöneticileri ve resmi uleması onlardan hazzetmiyordu.

İlk nesil İslamcılar Çanakkale savaşının mağduru oldular, 1925 Takrir-i Sükun ve tek parti diktasıyla tasfiye edildiler. Söz konusu radikal tasfiyeden sonra İslamcılık 1950’ye kadar derin bir uykuya yattı.

1950-2000 yılları arasında sahneye çıkan ikinci nesil İslamcılarının referans çerçevesi ‘modern-ulus devlet’ oldu. İnsiyaki olarak

meşruiyet krizini aşma kaygısıyla Batılı sosyo-politik yapıları İslamileştirme çabasına büyük önem verdiler. Bu dönem İslamcılarının zihin evreninde bilgi, eğitim, toplumsal kurumlar, siyaset ve ekonomik gündem esas itibarıyla Batılı karakterde teşekkül etti. Ancak bu ya ‘İslami renge büründürüldü’ ya da yan tarafa ‘icad edilmiş ahlaki-manevi/imani-metafizik özerk alanlar’ ilave edildi.

İkinci nesil İslamcılarda ana politik tema ve yönelim ‘İslam devleti ve İslam toplumu’dur. Bu dönemde Türkiye, İran ve Afganistan’da totaliter-baskıcı rejimler İslam’a karşı tasfiye politikalarını ‘devlet merkezli’ yürüttüler. Bu üç ülkenin dışındaki Arap ve İslam coğrafyası ise sömürgeciliğe karşı fiili mücadele vermekle meşguldür, sömürgecilikten kurtuluşun arkasından gelecek olan ‘yeni ulus devlet’ten başkası olmayacaktır. Bu zihni ve pratik konjonktürde hem hilafet ilga edilmiş hem baskı ve sömürgecilik altında inleyen Müslümanlar, ilk Hıristiyanların Roma’yı zihinlerinde yüceltip onu ‘dini Vatikan’da tecessüm ettirmeleri’ gibi, modern ulus devleti İslamileştirme sürecine girmişlerdir. Bu nesil İslamcılarının önder profili İslami ilimlerden habersiz, İslam tefekkürünü bilmeyen, İslam tarihiyle teması zayıf; ancak Batılı eğitimden geçmiş bilim adamı, mühendis, doktor, hukukçu, gazeteci gibi mesleklerden gelme ‘aydınlar, akademisyenler ve modern iktidarı hedeflemiş siyasetçiler’dir” (*Zaman gazetesi*, 23 Temmuz 2012).

Prof. Şükrü Hanioglu; İslamcılık kavramının muğlak ve bulanık bulunduğunu belirterek; modern zamanların bu akımını Ortaçağ’a kadar uzatacak kadar abartan Bulaç’a bakın nasıl itiraz ediyor: “Tartışmayı zorlaştıran en önemli iddia bir ideoloji olarak *İslâmcılık* ile modernlik arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığı tezidir. Bunun tartışmayı farklı bir mecraya soktuğu şüphesizdir. Burada söylenilmeye çalışılan *İslâmcılık*’ın gelenekle herhangi bir bağlantısı olmadığı, ondan tamamen kopuk bir ütopya yarattığı

değildir. Buna karşın *İslâmcılık*'ın modernlikten soyutlanarak, dindarlığın tarihî süreçteki doğal gelişimi olarak kavramsallaştırılması onu anlayabilmemizi imkânsız kılar. Bir örnek vermek gerekirse Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'nin Makâlâtü'l-İslâmîyyîn ve ihtilâfî'l-musallîn eserinde '*İslâmîyyîr*' kelimesinin kullanılması nedeniyle *İslâmcılık*'ın miladî 10. asra kadar geri götürülebilmesinin mümkün olabileceğinin ileri sürülmesi tipik bir anakronizmdir" ("İslamcılık Tartışması Üzerine Notlar", *Sabah*, 2 Eylül 2012).

Hanioğlu, tartışmaya daha öznel ve yerel bir boyut katabiliyor. Örneğin diyor ki; "İslamcılık'ın gelişimini incelerken, bu ideolojinin Osmanlı merkezine oldukça geç taşındığı ve merkezi entelektüel tartışmada kendisine çok kısa süre yer bulduğu unutulmamalıdır. İslamcılık'ın bir devlet projesi haline getirilmesinden kaynaklanan bu gelişme, toplumumuzdaki İslamcılık hareketinin gelişimini fazlasıyla etkilemiştir.

Modernliğin ürünü ve aktivist bir ideoloji olan 'İslâmcılık' tartışılırken üzerinde durulması gereken önemli bir husus da onun tarihî gelişimidir. 'İslâmcılık'ı 'İslâmiyet'in tarihi, 'İslâmcılar'ı da 'Müslümanların tümü (olmaktan çıkartarak bunlardan birincisini on dokuzuncu asırda şekillenen bir ideoloji, diğerini de bu eylemci ve tedafüû (itkisel savunmacı) boyutları baskın, dünyayı kapsayıcı bir şekilde yeniden açıklamaya çalışan ideolojiyi benimseyenler olarak kavramsallaştırırsak söz konusu tarihî süreci de değerlendirmemiz mümkün olabilir. İslâmcılık..."

'İslâmcılık'ın bir diğer temel sorunu II. Abdülhamid'in 'İttihadı İslâm'ı, Osmanlı merkezli olarak ve Sufi araçlar kullanarak gerçekleştirmek istemesiydi. Sultan'a 'İttihad-ı İslâm' siyasetinin hayata geçirilmesinde en büyük desteği veren, ona itaatin Müslümanların en önemli vazifesi olduğunu vurgulayan eserleri devlet tarafından tüm İslâm dünyasına dağıtılan Rıfâî Şeyhi Ebu'l-Huda el-Sayyadî gibi liderler (selefi köktenci) Muhammed

Abduh'un ki benzeri İslâmcılığın tehlikeli olduğunu düşünüyorlar ve onu şiddetle eleştiriyorlardı”.

Örneğin 'İttihad-ı İslâm', Batı'da 'Sarı Tehlike'nin yerini alan 'Panislâmizm Tehdidi' nedeniyle, bir 'İslâmcılık' projesinden ziyade, devletin Avrupa devletleriyle dış siyaset pazarlıkları yaparken kullandığı bir araç haline gelebiliyordu” (Aynı makalenin ikinci bölümü, (*Sabah* gazetesi, 9 Eylül 2012). Gazeteci Ruşen Çakır, Prof. Hanioglu'nun izinden giderek, İslamcılık kavramının modern çağ siyasetlerine tekabül ettiğini ve yaklaşık 19. yüzyıldan başladığını belirtiyor: “140 yıl sonra İslamcılığın yeniden bir 'devlet projesi' haline geldiğini, getirildiğini; yani tıpkı II. Abdülhamit gibi Recep Tayyip Erdoğan'ın da Türkiye İslamcılığının ufuk ve sınırlarını 'devletin çıkarları'na göre belirlediğini; bunun sonucunda İslamcı ideolojinin çoğulcu bir ortamda ve açık tartışmayla oluşmasının önlendiğini düşünüyorum (*Vatan* gazetesi, 10 Eylül 2012).

Prof. İsmail Kara, yukarıda alıntılanan söyleşisinde, “yeni İslamcılık kavramının modern ve hatta modernist yönünün olduğunu”, peşinen söyleyebiliyor.

Özetleyelim: Bulaç'ın tartışmaya açtığı İslamcılık kavramı, esas olarak 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış olup; Osmanlı ve Arap-İslam coğrafyasında Ali Suavi, Cemaleddin Afgani, Muhammed Abdu, Reşit Rıza, Cemaleddin el Kasımi, Tahir el Cezairi ve Abdurrezak el Bitar gibi düşünürler tarafından siyasi ağırlıklı ve Batı modernizminden etkilenerek ona alternatifmiş gibi emanet alınmış dini-politik bir kavramdır. O dönem İslamcılık akımı için, genel olarak 'modern Selefilik' tanımı da getirilmiştir.

Modern İslamcı (geleneksel, radikal ve ılımlı) akımlar konusunda farklı araştırmalar yapmış olan Mümtazer Türköne (*Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, İletişim Yay., 1991),

Fransız Olivier Roy (*Siyasal İslam'ın İflası*, Metis Yay. 1994), Amerikalı siyaset bilimcisi Leonard Binder (*Liberal İslam*, Rey Yayın, Kayseri, 1996) ve Fransız araştırmacı Gilles Kelel (*Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi*, Doğan Kitap, 2001) şu noktada görüş birliği içindeler: İslamcılık, modern zamanların bir ideolojisidir ve büyük ölçüde politika eksenlidir.

Kavramı ayrıntılarıyla tartıştıktan sonra, İslamcılık akımından, “ılımlı İslam-radikal İslam” ayırımının arka bahçesini, siyasi ve ideolojik açıdan inceleyebiliriz.

İlmlı İslam Bir Amerikan İcadıdır

Gazeteci sıfatıyla Ortadoğu ve İslam ülkelerini gezen, bu dünyaya kendi solundan bakabilen Mete Çubukçu'nun “ılımlı İslam” tanımına ilişkin görüşleri dikkate değerdir:

“İlmlı İslam, muhafazakâr demokrat, Müslüman demokrat, İslamcı vb. sıfatlar uzayıp gidiyor AKP, Gül ve Türkiye'deki son durum için. Kim nereden hangi amaçla bakıyorsa kullandığı sıfat da değişiyor. AKP, ilmlı İslam tanımını ısrarla reddetse de ABD'deki bir kesime göre ‘ılımlı İslam’ iktidarı kendi işlerini kolaylaştıracak, ‘yola getirmek’ istedikleri ülkelere örnek olacak.

Türkiye'de bazı yazarlar ‘ılımlı İslam’ teriminden rahatsız olup karşı çıkarken bu terim Türk modernleşmesinin, içinde bulunduğumuz uluslararası konjonktüre denk düşen Müslümanlıkla örtüşüyor. Yani, sadece Türkiye değil dünyanın büyük bir coğrafyasında son 25 yılda farklı biçimlerde İslami duyarlılığın öne çıktığı bir yükseliş söz konusu. Bu yükseliş her ülkenin kendine özgü koşullarında farklı yönere evrilebiliyor...

Türkiye ile ilgisi olmayan Malezya, Endonezya ise ABD eski dışişleri bakan yardımcısı Richard Hoolbroke gibi isimlerin, cehaletlerinden ya da niyetlerinden (wishful thinking) kaynakla-

nan örnekler. Malezya'nın ılımlı İslam'la filan ilgisi yok, basba-
yağı şeriat rejimine geçiyorlar.

İlimli İslam ya da kendilerinin kullandığı 'muhafazakâr de-
mokrat' şeriatla bağlarını kesmiş ancak hayatın her alanını, özel-
likle toplumsal yaşamı olabildiğince muhafazakârlaştıran, bu mu-
hafazakârlığı içselleştirip, normalleştiren, ekonomik olarak da ka-
pitalist sistemle buluşan ve nimetlerinden yararlanan bir anlayış.
Yani ekonomide liberal toplumsal hayatta koyu muhafazakârlık,
fazlasıyla dini referans içeriyor. 'İlimli İslam' sıfatında İslamcılar,
AKP ve onu destekleyen muhafazakârları, liberalleri rahatsız eden
ABD'nin Müslüman ülkelere biçtiği rolle ilgili. Bu role göre ılımlı
olmak ABD'nin çıkarları ile örtüşmeye yetiyor. Bu ülkelerin
demokratik ya da antidemokratik olması, şeriatla yönetilip yöne-
tilmemesi önemli değil. Son dönemde ABD'nin müttefik olarak
seçerek, ılımlı olarak niteliği ülkeler arasında S. Arabistan, Mısır
ve Ürdün de var. İlki şeriatçı bir krallık, ikincisi de tek adam re-
jimi". Yani ABD için ılımlı İslam kendi yanında olan için geçerli.
Bu yüzden bu tanımlama tam Türkiye'de karşılığını bulamıyor"
("İlimli İslam, Muhafazakâr Demokrat", *Birgün*, 5 Eylül 2007).

Çubukçu'nun tanımının özü şudur: İlimli İslam denen şey,
ABD'nin küresel ve bölgesel politikalarıyla örtüşmektedir; ABD
politikalarına uyumlu olmaktır. Ancak biz, Çubukçu'nun "ılımlı
İslam'ın bu tanımlamasının, Türkiye'de karşılığını bulmadığı",
yani AKP ile ABD politikaları arasında uyum ve örtüşme olma-
dığı konusundaki tespitine katılmıyoruz. Kanımca, bazı küçük
ve taktik ayrıntı yahut manevraları saymazsak, AKP ile Ameri-
kan siyasetlerinin gereğinden fazla örtüşmektedir.

İlimli İslam Kavramı Ne Zaman Ortaya Çıktı?

Aydınlık çevresinden gazeteci Hasan Böğün yazmış: "İlimli
İslam' ABD'nin, daha özelleştirirsek, Graham Fuller, Paul

Henze, Ian Lesser gibi CIA görevlilerinin siyaset yazınına kattıkları bir kavram. ABD, Sovyetler Birliği'ni istikrarsızlaştırmak ve İslam dünyasında ilerici, halkçı, milli hareketlere barikat oluşturmak için geliştirdiği 'Yeşil Kuşak' projesi sürecinde işbirlikçisi haline getirdiği Ortaçağ kuvvetlerine 'ılımlı İslam' adını verdi. 1979'daki İran Devrimi'ne önderlik eden ABD karşıtı Humeynicilik ise 'radikal İslam' oldu" (ılımlı İslam Çöküş Sürecine Girdi başlıklı makale, *Aydınlık*, 28 Haziran 2012).

Kanımcı yazar, ilk elde tarihleme noktasında yanlış düşmüş. Çünkü kavram olarak adı değişse bile, bir politik tez ve önerme olarak, "ılımlı İslam" politikasını 1950'li yıllara kadar uzatmak mümkün. Türkiye, İran, Pakistan, Suudi Arabistan gibi Batı bağlantılı ülkelerin (NATO ve CENTO veya diğer adıyla Bağdat Paktı) gibi askeri kuruluşlara üye oluşları sırasında; "uluslararası komünist tehlikeye karşı" ortak ve çok yönlü mücadele şartı bulunuyordu. Bu şartlardan biri; Batı tipi hayat tarzı ve ekonomik sistemi inşa etmek, diğeri ise bağlantılı biçimde her yönüyle dine önem verip gerekli altyapı ve üstyapı kurumlarını oluşturmak idi.

Somut üç örnek sunalım: İlki, dönemin Sovyetler Birliği'ndeki Amerikan büyükelçisi, William C. Buillitt'ten:

"Manevi hayatımızı devlet adamlarından ziyade, büyük din adamlarının kılavuzluğuna borçluyuz... Stalin'i (askeri ve politik alanda) durdurmakla iş bitmez. Tanrıdan başka efendi tanımayan biz Amerikalılar... (için) bu mücadelede kullanılacak en meşru silah, manevi kuvvet olan dindir. Hz. (Musa), Buda, Konfüçyüs, Muhammed (peygamber), ayrı ayrı yollardan bizi ışığa çıkardılar.. Düşmanımız komünizm Tanrı'yı inkar esası üzerine kuruludur. Din, komünist diktatörlüğü yok edecek ilahi bir kudrete sahiptir" (*Asıl Büyük Dünya*, Nebioğlu Yayın, 1947).

İkincisi; aynı yazıya paralel yayın yapan dönemin dindar-muhafazakar yayın organından: “İslam hayatının Türk davasına ne kadar bağlı olduğunu” belirterek; İslam milletlerinin, inkılapçı ve modern İslamlığı temsil eden bir Türkiye’den yardım beklediklerini...” müjdelemişti (*Millet* dergisi, 31 Ocak 1946).

Üçüncüsü, zamanın ABD Dışişleri Bakanı J. Foster Daltan: “Din ve siyaset birbirinden ayrılamaz. Dünya meselelerini halletmek hususunda seçeceğimiz yol, dini görüştür...” (*Serdengeçti* dergisi, Mart 1956).

Türkiye’de CHP’nin son dönemleri (1946 ve sonrası) ile Demokrat Parti’nin ilk iktidar yıllarına ait yayınlara göz atıldığında, genel hatlarıyla şu açıkça görülmektedir. Bir: resmi bir anlaşmada bulunmamasına rağmen Türkiye’nin NATO ve benzeri Batıcı kuruluşlara girmesinin görünmez şartlarından biri, hem siyasi hem ideolojik bakımdan “dini” eksen alan bir uygulama programı benimsemesidir. Tek parti iktidarının son dönemlerinde CHP’nin ilahiyat fakülteleri açması, İslami kökenli bir politik-dini şahsiyeti başbakan yapması, imam-hatip ve ilahiyat okullarının açmasının nedenlerinden biri de budur. DP iktidarı ise, bu programı son derece fırsatçı, menfaatçi ve popülist biçimde uç noktalara vardırılmıştı. Bu din-eksenli politikanın incelemelerini ve arka planını anlayabilmek için, çok sayıda yayının içinden üç kitabın adını analım: 1) Cengiz Özakıncı: *United States of İrtica 1945-1999: Soğuk Savaş Dönemi’nden Yeni Dünya Düzeni’ne Türkiye’de İrtica ve Emperyalizm*; 2) Soner Yalçın: *Efendi Beyaz Türklerin Büyük Sırrı*; 3) Ahmed Özer: *Seyyid Salih Özcan Bedüzzaman’ın Hariciye Vekili*.

Hemen belirtelim; gerek C. Özakıncı gerekse S. Yalçın’ın kitaplarındaki analizler, zaman zaman ifrat derecesinde komplovari kurgu ve iddialara varabiliyor. Bu nedenle somut belge ve verileri alıp geri kalanına daha dikkatli ve ihtiyatlı yaklaşmakta

yarar var. En azından irdeleyici ve sorgulayıcı bir süzgeçten geçirmek suretiyle karşılaştırmalı yöntemlere başvurduktan sonra, kesin bir dil kullanmak gerekir.

Kanımcı, daha yakın döneme ait belgeler, “ılımlı İslam” kavramının İran İslam Devrimi sonrasında ortaya çıktığını gösteriyorsa da, henüz olgunlaştırılmamış önermeler halindeydi. O sırada, İran’daki köktendincilik, yani bilinen adıyla “radikal İslam” önermesi, bir yere kadar İran’ın mezhepsel özgünlüğüne, Şiiilerin tarihsel bakımdan ezilmişliklerine ve Sünni deryası içindeki muhalif konumları gibi örneklerle açıklanıyordu. Bu konuda İranlı sosyolog ve İran devriminin teorik-ideolojik yol göstericisi sayılan Dr. Ali Şeriatı’nın, hem İslam hem de Şiiliğe dair radikal yorumlarından (analiz, ilahiyat ve tefsir) esinleniyordu.

Bana kalırsa; “ılımlı İslam-radikal İslam” tanımı, özellikle Afganistan’da Rus askerlerinin işgaline direnen İslamcı kümeler üzerinde (Mücahitler) kimin etkili olacağına cevap aranırken, yeniden mercek altına alındı. İran’ın ideolojik-politik etkisi mi egemen olacaktı yoksa Suudi Vahabiliği mi (Olivier Roy, *Afganistan’da Direniş ve İslam*, Yöneliş Yayın, 1990) veya tarikat-cemaat temelli geleneksel İslami kurumlar mı? Bu soruya cevap aranmasının zamanlaması da ilginçti: 1990lı yıllarında başında Sovyetik yapı çöküyordu; cihat fikri geliyordu. Bu çerçevede Türkiye’ye “Türk-İslam sentezi” temelinde “abi” ve “model” olma misyonu biçiliyordu. Somut örneği belgelidir:

Taliban kurulduktan ve Afganistan’da gerilla direnişine katılan Arap İslamcıları ülkelerine döndükten sonra, hem kendi ülke rejimleriyle (Suudi Arabistan, Yemen, Ürdün, Mısır, Ceza-yir) hem de eskiden dost oldukları Batılı (ABD, Avrupa ve istihbarat servisleri) devletler, limon gibi sıkıp kullandıkları bu mücahitleri, “potansiyel tehlike” olarak görüyorlardı.

İşte, CIA istasyon şeflerinden Graham Fuller'in "ılımlı İslam-radikal İslam" kavramı, tam da bu döneme denk düşmüştü; çünkü Cezayir'de, radikal İslamcılar rejimle silahlı çatışmaya giriştiler. İç savaş başlamıştı. Sudan'da Hasan Turabi'nin radikal yorumları bölgeye yayılıyordu; El Kaide'nin nüveleri Nil havzasında uç veriyordu. Cezayir'deki rejim değişikliği; Avrupa için, özellikle İspanya, Fransa ve Belçika için; özelde ise ABD'nin Afrika'daki çıkarları açısından ilaket olacaktı. Bu görüşü destekleyen yazı ve belgeler için Faik Bulut'un üç ayrı kitabı (*Şeriat Gölgesinde Cezayir*, 1994; *Cihat Yolcuları El Kaide'nin Sırları*, 2008; *İslamcı Örgütler* üç ayrı cilt halinde, 2009) ve Graham E. Fuller-Ian O. Lesser tarafından kaleme alınan *Kuşatılanlar: İslam ve Batı'nın Jeopolitiği* isimli esere bakmak yeterlidir.

İlimli İslam'ın Hedefleri

İlimli İslam'ın politikasıyla hedeflenen şey çok boyutludur. Ayrıntıları bir kenara bırakırsak, üç ölçekli bir boyutu olduğu söylenebilir: Ulusal (yerel), bölgesel ve uluslararası stratejinin bir parçasıdır. Bilinen anlamıyla şöyle tanımlanabilir: 1) Büyük Ortadoğu Projesi BOP. ABD'nin Irak'tan çekilme kararı ve Iraklı bir gazetecinin dönemin ABD Başkanı G. Bush'a ayakkabı fırlatılmasıyla fiilen sonra eren BOP, Obama döneminde Büyük Asya Projesi'ne dönüştürüldü. Buradaki İlimli İslam, jeo-politik ve jeo-stratejik hesaplarla çıkarların inançsal temelde meşrulaştırıcı, kamuoyu oluşturuvcu aracıdır. 2) İlimli İslam, aynı zamanda Avrasya ile Ortadoğu'daki petrol, doğal gaz ve enerji hatlarının denetlenmesi amacıyla emperyalistlerce icat edilip kitleleri uyutmak için sunulmuş bir uyuşturuvcu reçetesidir.

Bu kavramı icat edip emperyalist strateji yararına teoriden pratiğe dönüştüren akıl hocalarından birkaç örnek alalım:

Amerikan istihbarat kuruluğu CIA'nın eski Türkiye istasyon Şefi Paul Henze'nin yorumu: "Avrupa'nın Türkiye'yi bütünün bir parÇası olarak görmesi ve Türkiye'nin Ortadoğu ve Ortaas-ya'daki ilişkilerini maksimize etmesi kendi Őıkarınadır... Türkiye dünyayı etkileyebilir, sadece kendi mahallesini değil, daha uzak bölgeleri de etkileyebilir..." (Haluk Geray, "Yeni Dünya Senaryoları ve Türkiye", *Cumhuriyet* gazetesi, 20 Şubat 1995).

Bir analiz de yine CIA istasyon Şeflerinden G. Fuller'den: "Uluslararası terörizmin Ortadoğu ayağının etki gücü deđiŐmekte; eski kuşak eylemciler (ulusal kurtuluşu veya sosyalist direnişi güçleri temsil eden ŐeŐitli Filistin rgtleri FB) yerlerini İslami Cihad ve Hamas gibi İslamcı gruplara bırakmaktadır. Bur ŐerŐevede Mısır ve Cezayir'den söz ederken bir zamanlar Afganistan'da Sovyet işgaline karşı gerilla savaşı yürüten Arap gazilerin simgesel rolleri, uluslararası terörizmin vurucu gücünü etkileyebilir..."

Radikal İslami terörizmin Batılıların algılayıŐında kazandığı ağırlık, barış hareketlerinde ABD ile Avrupa'nın üstleneceği rolün kapsamını ve niteliğini de etkileyebilir..." (Bkz. G. Fuller, *Kuşatılanlar*, s. 72, Sabah Yay. 1996).

CIA eski Şefi, bu kadarla yetinmiyor. İslam dünyası ile Batı arasındaki Őetrefilli problemlerin ekonomik, stratejik, politik, ideolojik, dinsel ve kültürel boyutunu enine boyuna irdeliyor. Ve Şu sonuca varıyor: "Batılı devletler, kendi başlarına radikal İslami örgütlere karşı doğrudan mücadele yürütecek konuma ve Őartlara sahip değildir. Radikal örgütlerle başa Őıkmada temel sorumluluk tek tek Müslüman devletlere düŐmektedir..."

Radikal İslam'ın potansiyel negatif, hoşgörüsüz, Batı karşıtı eğilimlerine karşı neler yapılabileceği sorusunu cevaplamak kolay değildir. Yapılacak iki iş var. Bunlardan ilki, İslamcı hareket-

lere karşı izlenen uzlaşmaz politikaları ve tutumları mümkün olduğunca değiştirmektir... İkincisi ise, daha aşırı unsurları marjinalleştirmektir” (Fuller, *A.g.e.*, s. 113-115-116).

Özetle Fuller; İslamcı örgütleri, mevcut sisteme dahil ve entegre etmeyi öneriyor. Çünkü kendisi, İslamcı örgütlerin dış ilişkiler, İsrail, ekonomi, petrol, bölgesel güvenlik, serbest piyasa gibi alanlardaki politikalarını iyice incelemiş, mealen şu sonuca varmıştır: “Ne kadar radikal olurlarsa olsunlar; onlara aşamalı biçimde sisteme dâhil olma şansı tanınmalıdır. Çünkü İslamcıların, (dinsel ve kültürel bazı sorunlar, gerginlikler ve çatışmalar hariç) küresel sistemle çözülmez çelişkileri bulunmuyor” (*A.g.e.*, s.125-127).

Buna ilişkin makul bir gerekçesi de bulunuyor: “Ne İslam’ın ne de İslamcılarının temelde serbest piyasa ve ticari faaliyetlere bir düşmanlığı vardır...” (*A.g.e.*, s. 82).

Meslektaş Paul Henze, benzer bir mantıkla hareket ederek, bu kez Türkiye üzerinden somut örnekler veriyor: “Eski Sovyetler’de püriten (arınması-bağnaz softa) Vahabi doktrinler, kirlenmeye ve materyalizme karşı panzehir yarattı. Ancak bunların (Sovyetlerden koparak) demokratik düzene geçen ülkelerde nasıl bir tavır alacakları henüz belli değil...”

Said-i Nursi’nin öğrencileri olan Nurcular; bilim, modern bilgi ve ciddi modern eğitimin geleneksel olarak İslam’da bulunduğunu savunuyorlar. Tük aydınlarının Nakşibendiler konusundaki endişeleri yapaydır. Türkiye’nin doğusunda ve kasabalarda yaygın olan Nakşibendiler, eski Sovyet ülkelerinde ve İslam dünyasında oldukça güçlüdürler. Gericici değiller. Nakşibendiler, eski Sovyetler’den bağımsız Türki cumhuriyetlerde ortaya çıkan girişimci sınıflar için doğal bir bağlantı noktası işlevini görmektedirler” (H. Geray’ın yukarıda anılan yazısından alıntı).

Dikkat edilirse, burada tanımlanan Nakşibendîler ile Nurcular; özellikle Ortaasya ülkelerinde eğitimden ideolojiye, ticaretten siyasete ve jeopolitik kadar uzana alanda faaliyet gösteren günümüzde Gülen Cemaati olarak bilinen çevredir. Belki bunlara bazı uydu cemaat ve benzeri unsurları da katabiliriz.

İlmî İslam'ı benimseyen güç odakları (cemaat, tarikat ve sermaye kesimleri) ile siyasi iktidarların evrensel ölçekte bağımsız bir politikalarının olduğunu söylemek, günümüz gerçeklerine pek uygun değil. Kendileri ne denli "cihanşumul İslam" iddiasında olurlarsa olsunlar; hedefleri yereldir; sistem içidir, kapitalizme ve emperyalizme içkindir.

Bu yüzden küresel güçlerin, süper devletlerin, emperyalistlerin ve sınırötesi dev şirketlerin kâhıyalığını, taşeronluğunu, aceneliğini ve vekilliğini yapabilirler.

Malum cemaat müşşidinin (şeyh yahut hoca) isabetli biçimde tespit ettiği gibi; dünya gemisinin dümeninde Amerika bulunmaktadır. Onunla sürekli irtibat halinde olunarak kazanımlar elde edilebilir.

İlmî İslam'ı temsil ettiği ve başarılı biçimde uyguladığı söylenen AKP iktidarı, aynı nedenle göklere çıkarılmakta; başta Arap ülkeleri olmak üzere İslam dünyasına model diye gösterilmekte ve bölgenin lideri biçiminde sunulmaktadır.

Türkiye'deki Caferilerin ruhani önderlerinden sayılan Selahattin Özgündüz, yaraya parmak basan bir değerlendirme yapmıştır:

“Uzun bir süredir, emperyalizmin hizmetinde olan teslimiyetçi bir İslam hedefleniyor. Anti-emperyalist olan bu din şimdi emperyalizme hizmet edecek. İlmî İslam projesi, bir teslim alma projesi olduğu için Kuzey Batı Afrika'dan buraya kadar gelen ve adına 'Arap baharı' denen şeyin özü budur. İran Şia'dır, Bahreyn, Irak, Suriye'nin üçte biri Şia'dır. Emperyalist-

lerde bunu bildikleri için Şia'yı karşalarına, Sünniliği arkalarına alacak şekilde uzun vadeli bir savaş planlamaktadır. Sen ise, Arap dünyasında Osmanlı İmparatoru olma hayaline kapılmışsın. Mısır seni kabul eder mi? Suudi Kralı seni kabul eder mi? Sana dolar vermiştir. Veren el hükmeder, senin liderliğini kabul etmez. O, seni kullanıyor. Şu andaki gelişmeler Şia'yı yüceltiyor, klasik Sünni mezheplerini yutuyor.

El-Kaide kökenli çevrelerin ABD ajanlarının silah arkadaşları oldukları, artık sadece bizim tarafımızdan değil, Amerika halkı tarafından da bilinen bir gerçektir. El-Kaideciler ABD'lilerin, CIA'nin silah arkadaşıysa, orada büyükelçiyi öldürmelerinin de altında yine emperyalizm Siyonizm'in bir oyunu çok rahat olabilir.

Önümüzdeki dönem 'ılımlı İslam' yerine Selefici, Tekfirci İslam gelecek. Bu daha fazla şiddet ve kan demektir. Biz Orta-doğu'da barışın ve demokrasinin tarafıyız, kardeş kavgasının değil. Biri tahttan indirilip bir başkası tahta çıkacak diye çıkarılan kardeş kavgasına karşıyız. Müslüman, kanını ancak vatanı işgal edildiğinde feda eder. Yiğitsen git İsrail'e karşı savaş, Afganistan'ı işgal edenlere karşı savaş, Bosna'yı işgal edenlere karşı savaş, Yemen'i birbirine kırdıranlarla savaş, Sudan'ı bölüp birbiriyle çatıştıranlara karşı savaş.

Buna rağmen tepkilerin, öfkelerin, telinlerin yöneleceği adres, dünyayı kasıp kavuran, sömüren, fitne sokan emperyalizm, Siyonizm ve vahşi kapitalizm olmalıdır. Müslümanların arasına mezhep, ırk, kabile savaşları fitneleri sokanlar, son zamanlarda Budist-Müslüman, Hıristiyan-Müslüman savaşını da körüklüyorlar. Çünkü kapitalizm çöküşe geçmiştir" (*Yurt* gazetesinden Necdet Saraç ile söyleşi, 17 Eylül 2012).

Amerika'da Hz. Muhammed'i kötüleyen bir film üzerine galeyana gelen İslami kesimlerin farklı tepkileri münasebetiyle,

meseleyi anti-emperyalist bir pencereden sorgulayan İslami aydın Nurettin Şirin, bakın neleri ve kimleri eleştiriyor:

“(İranlı) Dr. Ali Şeriatî’nin deyimiyle ‘eskiden hendek vardı, insanları hendeğin o tarafındakiler ve bu tarafındakiler diye ayırabiliyorduk; şimdi ise hendek aradan kalktı, herkes birbirine karıştı’. Arada hendek olmayınca, ‘Amerika’nın sakallı şövalyeleri’ni (ABD yanlısı ılımlı İslamcı ve işbirlikçi çevreleri kastediyor FB), ‘Muhammed askeri’ veya ‘Peygamber varisi’ gibi görme yanlışlığından da kurtulamıyoruz... Artık onlardan ‘Amerika ile savaşmak haramdır’ fetvasını işitsek şaşırılmayacağız... Ne de olsa, gittikleri yolu onu gösteriyor.

Evet beyler! Yürekleriniz, dilleriniz ve kalemlerinizle paylaştığınız ‘stratejik derinlik’lerin cazibesi, ABD ile kapışmaya uygun düşmüyorsa eğer, buna ‘stratejik derinlik’ demek yerine ‘esfel-i safilin’ (aşağının da aşağısı) demek daha doğru olmaz mı?” (N. Şirin, “Sakallı Bilgelerimiz ABD Şövalyesi Olduktan Sonra, Amerika’nın Sırtı Yere Gelir mi Hiç” başlıklı makale, *Velfecr* web sitesi, 20 Eylül 2012).

Batı’nın işbirlikçisi, emperyalizmin Müslüman mahallesindeki temsilcisi, küresel kapitalizmin yereldeki sömürücü acentesi ve komisyoncusu olan “İslamcı kesimlerin” radikal ve ılımlı olanı da, (günümüzde İran çizgisinde olan ya da bilinç ve vicdanın düzeyiyle ilgili biçimde doğru tutumlar takınan Mehmet Bekaroğlu, Kenan Çamurcu, Hayri Kırbaş gibi belirli sayıdaki şahsiyetleri, istisnaları saymazsak) öznel ve nesnel düzlemde efendisinin hedeflerine hizmet edebilmektedir. Ortaasya ve Kafkasya’dan Suriye’ye üşüşen Cihatçı ve El Kaidecilerin; Lübnan’da Hariri sermayesi ve Suudi petro-dolarıyla beslenen Trablusşam’daki hemen her renkteki “İslamcının” silahlı faaliyetleri buna örnektir. Demek olay, Türkiye ile sınırlı değildir. Olmadığına ilişkin yakın bir ör-

nek ise; ABD'nin askeri karargâhı haline gelmiş Katar ve Suudi Arabistan şeyhlerinin Arap ülkelerinde "İslami devrimler" yapmaya yeltenmesi, "ABD ile çelişen-çatışan her rejime müdahale etmesi; isyancıları petro-dolar ile beslemesidir.

İkinci örnek Katar'da toplanan Müslüman Kardeşler isimli örgütün İslam ülkelerindeki temsilcilerinin dünya ahvalini değerlendirmek, buna uygun politika üretmek üzere toplanmasıdır. Toplantıya katılanlar arasında Mısır, Yemen, Tunus gibi ülkelerde iktidara gelen İslamcı örgüt liderleri ve yöneticileri de vardı. İktidara ortak veya aday örgüt temsilcilerini de saymıyoruz. Özetle ABD ve Batı ile ilişkiler; İsrail-Filistin sorunu, eski egemen sınıf ve sistem temsilcileriyle ilişkiler, çözümcü ekonomik programlar vs. tartışıldı. Geleneksel politikalarda ısrar edenler olduysa da; esasında ABD ve Batı ile çok boyutlu ilişkilerin geliştirilmesi; İsrail'e karşı takınılan eski katı düşmanca tutumun yumuşatılması ve bu Yahudi devletiyle hemen irtibata geçmektense, onun tavırlarına bakılarak daha ihtiyatlı bir tutum takınılması; IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan yardım alınması gibi görüşler benimsendi (*Al Quds Al Arabi*, "Arap Devrimleri'nin İslamcılarını İsrail'e karşı İhtiyatlı Davranıyorlar" başlıklı makale, 13 Eylül 2012). Bütün bunlar neyi gösterir? İlimli İslam denen şeyin, küresel vahşi sermayenin ve emperyalist yayılmacılığın mütemmim cüz'ü (tamamlayıcı ayrılmaz parçası) olduğunu. Ya da sakallı-abdestli şövalyelerin ABD adına serhat beyleri olduğu gerçeğini...

TÜRKİYE'DEKİ EN BÜYÜK “CEMAAT” DEVLET DINDARLIĞI ÜZERİNE

OSMAN TİFTİKÇİ

Hiç değilse şu son döneme kadar, Türkiye’de devlet denilince laik bir yapı, ya da tarihi süreç içinde üstyapı kurumlarını ve toplumu laikleştirmeye uğraşmış bir kurum akla geliyordu. İnsanlara ilkokuldan beri böyle öğretilmiş, basın yayın organları, Kemalist tarihçiler böyle yazmışlardı. Hala “laiklik” anayasanın değiştiremez ilkeleri arasındadır. Resmi ideoloji, İslam ülkeleri içinde tek laik olan ülke olmakla, Batı uygarlığına en yakın ülke olmakla öğünüyor, hatta işi diğer “geri” İslam ülkelerine model olmaya kadar vardıyordu. Tabii İslam ülkeleri denilince akla eski Sovyetler Birliği’nin Cumhuriyetleri değil, emperyalizmin sömürgesi olan ama adı devlet olan ülkeler geliyordu. Eski Sovyetler Birliğinde yaşayan Müslümanlar, bunların kurdukları Cumhuriyetler devletten, ülkeden sayılmıyordu. Gerçekte ise ilk laik Müslüman ve Türk devletler, ülkeler (Türkistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Azerbaycan, Tatar özerk bölgesi gibi) bunlardı. Bunlar hem de Türkiye’den daha laiktiler. Ama konumuz bu değil.

Gerçekten de özellikle II. Mahmut’tan sonra üstyapıyı eski dindar özelliklerinden uzaklaştıran, askeriye, bürokrasiyi mo-

dernleştiren (kapitalistleştiren) adımlar devlet eliyle atılmıştı. II. Abdülhamit dönemi ve arkasından gelen II. Meşrutiyet bu sürecin zirvesi oldu. 1918-24 arasındaki 5 yıl, yani İttihatçılığın iktidardan düşüp, yerine Vahdettin liderliğinde eski yapının tekrar ikame edilme girişimleriyle geçen süreç bir kesinti yarattı. Ama ardından Halifeliğin kaldırılması, medreselerin, tekke ve zaviyelerin kapatılması, kılık kıyafete konulan yasaklar, 1928 yılında da anayasaya laikliğin konulması vs. ile bu süreç kaldığı yerden hızla devam etti. Sonuçta askeri örgütlenme, sivil devlet bürokrasisi, eğitim, yasama ve yargı eski dini özelliklerini tümüyle kaybettiler. Biçimsel olarak, görünürde laik bir devlet ve laik bir toplum kuruldu. Resmi olarak öğretilen de bu tarihi gelişimdi. Burjuvazinin sağladığı bu tarihi binikimin, Türkiye'deki laiklik mücadelesi açısından küçümsenmemesi gerektiğini de özellikle belirtelim.

Görünürde durum böyle olmasına rağmen, Türkiye devleti tarihin hiçbir döneminde laik bir devlet olmadı. Resmi bir devlet dindarlığı her dönemde var oldu. Devletin resmi bir dini hep oldu ve bu resmi din koşullara göre, egemen sınıfların ihtiyaçlarına göre değişiklikler geçirdi. Ne Osmanlı, ne tek parti döneminin Türkiye'si, ne DP'den sonraki Türkiye Cumhuriyeti, dini inançlar karşısında nötr bir devlet değildi. Yani burjuvazi laiklik konusunda da, iki yüzlü, kitleleri kandıran bir tavır takındı.

Biz bu yazıda devlet dindarlığının gelişimini düzenleyen dinamikleri ve bunların somut olarak nasıl işlediklerini incelemeye çalışacağız. Yazıda Osmanlı dönemi üzerinde durmayacağız. Laikliğin saptırılarak yüceltildiği tek parti dönemi ve esas olarak da 1960'lar sonrası dönem üzerinde duracağız.

Devlet Dindarlığı ya da resmi devlet dini, bir yandan sola karşı ama aynı zamanda da Cemaat Dindarlığına ve Tevhidi anlayışa karşı mücadele içinde gelişip büyümüştür. Devlet Dindar-

lığı ile Cemaat Dindarlığı arasındaki ilişki: çelişkileri, tasfiyeleri içeren, ama sürekli bir işbirliği süreci şeklinde gelişmiştir.

1960 ve 70'lerde Cemaatler hızla geliştiler. Nakşî İskenderpaşa Cemaati ve Nurcuların Yazıcılar kanadı MNP ve MSP'yi kurarak partileşirken diğer Cemaatler de hızla politize oldu. 1970'lerin ortalarında da İslamcılık (Tevhidi hareket) tekrar gündeme geldi. 12 Eylül cuntasından sonra ise hem Devlet Dindarlığı hem de Cemaatler açısından eskinin tekrarı olmayan yeni ve değişik bir süreç başladı. Bu süreç sonunda Devlet Dindarlığı tarihimizde görülmedik bir boyut kazandı ve deyim yerindeyse devlet, en büyük "Cemaat" haline geldi. Bu nedenle 1960 sonrası dönemi, Devlet Dindarlığının daha iyi anlaşılabilmesi bakımından öne çıkardık.

Devlet Dindarlığının anlaşılabilmesi için mutlaka hesaba katılması gereken olgulardan biri emperyalizmdir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İslam'ın, sosyalist harekete, ulusal kurtuluş savaşlarına, özellikle Nasır'da ifadesini bulan Arap milliyetçiliğine ve Sovyetler Birliği'ne karşı kullanılması konusunda, Türkiye egemen sınıflarıyla emperyalizm arasındaki işbirliği, devlet Dindarlığının gelişiminde de çok önemli rol oynamıştır.

I – Tek Parti Döneminde Devlet Dindarlığı

1923 yılında ilan edilen Cumhuriyetten sonra kurulan tek parti tek adam döneminde, devlet kendisi dışında hiç kimseye dini çalışma yapma hakkı tanımadı. Devletin kendine göre yorumladığı Sünniliğin Hanefi mezhebi, resmi din olarak halka dayatıldı. Bu dönemde devlet dışında örgütlü hiçbir dini cemaat, tarikat, mezhep vs. bırakılmadı. Ama bu baskıcı, yasakçı politikanın istenmeyen sonuçları da ortaya çıktı. Devletin dini tekelinde tutan resmi kurumları, dini ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldılar. En başta genel bir din adamı açığı ortaya çıktı. Hatta bazı yerlerde cenaze kaldıracak imam bile bulunmuyordu. Benzer şekilde

halk kendi dini inancını çocuklarına öğretebilecek, aktarabilecek bütün imkanlardan yoksun bırakılmıştı. Dini eğitim veren resmi kurum, yani okullar, yetersizlik bir yana tümüyle kaldırılmıştı. Okullarda din dersi de verilmiyordu. Kur'an kursu gibi dini eğitim kurumları açmak da yasaklanmıştı. Arapça öğretmek bile yasaktı. Yani devlet kendi Diyaneti dışındaki Sünniliğe bile yasak koymuştu. Hıristiyanlara, Yahudilere, Alevilere, Süryanilere, Ezidilere vs., yani Müslüman olmayan ve Sünni-Hanefi olmayan kesimlere konan yasalara, bunlara yapılanlara değinmiyoruz bile.

Cemaatlerin Biçimlenmesi ve Alevilerin Devlete Bağlanması

Dini gerekleri yerine getirebilmek için ihtiyaç duyulan din adamı yokluğu, halkın dini inançlarını çocuklarına aktarmak için duyduğu karşı konulmaz istek, dine ve özel olarak İslam'a karşı yürütülen ideolojik mücadele, Cemaatleri yaratan zemin oldu. Yani tek parti döneminin baskı ve yasalara dayalı dini politikaları, bugün de yaşamaya devam eden Cemaatleri ortaya çıkardı. Dört büyük Cemaat; Nurcular (Saidi Nursi), Nakşîler (Mehmet Zahit Kotku ve İskenderpaşa Cemaati), Işıkçılar (Hüseyin Hilmi Işık. Cemaat daha sonra Türkiye gazetesini çıkardı, İhlâs Holding ve TGR T'yi kurdu), Süleymancılar (Süleyman Hilmi Tunahan; bu Cemaat Kur'an Kurslarıyla ünlendi) tek parti döneminde 1930'larda mayalanıp biçimlendiler. Tek parti döneminin Devlet Dindarlığı politikaları, Cemaatlerin oluşmaya başlamasının yanı sıra dini açıdan bir başka sonuç daha doğurdu; Aleviler devlete ve Kemalizm'e bağlandılar. Bu durum Osmanlı'ya karşı ayaklanmaların en önemli unsuru olan Alevileri muhalif bir güç olmaktan çıkardığı gibi, onları Kürtlerden de kopardı. Aleviler, Atatürkçülük ile birlikte Cemaat Dindarlığının da hedefi haline geldiler.

Aleviler, 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanmasıyla birlikte, ibadet ve geleneklerini gizlice sürdürmek zorunda kalmışlardı.

Osmanlı'nın son dönemlerinde bile devlet etek boylarının ne kadar olacağını belirliyor, haremlik selamlık uygulamasını bizzat denetliyordu. Heykel, resim, tiyatro gibi sanatsal faaliyetler üzerinde, bazı ilerlemelere rağmen ağır kısıtlamalar vardı. Devletin günlük yaşamı Sünnilik doğrultusunda biçimlendirme, şeriatı uygulama gayretleri, Sünni tarikatların, din adamlarının çabalarıyla birleşince ortaya, hem devletin hem de Sünni kesimin baskısı altında bunalan bir Alevi kesim ortaya çıkmıştı.

Tek parti yönetiminin dini alana yönelik tedbirleri Alevi kesim üzerinde büyük bir rahatlama yarattı. Bu kesimin günlük yaşamı ve kültürü üzerindeki devlet baskısı kalktı. Devletin 'kılık-kıyafet devrimi' türünden uygulamaları, Batı tarzı yaşamı özendirmesi genel olarak Alevi kültürü ile uyum içindeydi. Aleviler üzerinden kalkan sadece devlet baskısı değildi. Devletin tarikatlarla işbirliği de son bulmuştu. Bu tarikatların, din adamlarının toplum, eğitim, devlet üzerindeki etkinliği, hatta dini alandaki fonksiyonları bile büyük darbe yemişti. Toplum üzerinde esen genel hava artık Sünni İslam değildi. Tarikatlara, Sünni din adamlarına ve bunların toplum üzerindeki etkisine karşı alınan tedbirler, bu kesimin prestijini de silecek bir ideolojik kampanya ile birlikte yürütülüyordu. Sünni din adamları, hacı, hoca, imam kitesi, gericilik tim-sali yobazlar olarak resmediliyordu. Bunlar ilerlemenin önündeki en büyük engeller olarak gösteriliyordu. Hatta İslam'ın beş şartını yerine getirmeye çalışan sıradan insanlar bile, dindarlıkları, giyim kuşamları nedeniyle hor görülüyordu.¹

Bir yandan devletin dini baskılarının ortadan kalkması, bunun yanı sıra Sünni dini örgütlenmelerin de baskı altına alınma-

¹ Burjuvazinin 1924'e kadar yan yana, iç içe bulunduğu, ittifak yaptığı İslamcı, dindar kesim ve örgütlenmelerle bu tarz sert bir kopuş yaşamasının nedenleri için bkz. *İslamcılığın Doğuşu* kitabımızın "Dördüncü Bölüm"ü.

sı, yasaklanması ve bu kesimi toplumun gözünden düşürmeye yönelik çabalar, Alevileri devlete ve Atatürkçülük'e bağladı. Ortada Alevilerle devlet arasında resmi bir ittifak, bir işbirliği yoktu. Tam tersine Alevilik gene resmi olarak tanınmıyordu, devletin dini Sünni İslam'dı, Aleviler ibadetlerini, cemlerini gene gizli olarak yapıyorlardı. Hatta Alevi olmak resmi ve sivil bürokrasinin üst kademelerine getirilmemek için gizli bir sebep de olabiliyordu. Alevilerin devlete ve Atatürkçülük'e bağlanmaları tümüyle kendiliğinden bir olguydu.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Devlet Dindarlığı ile Sünni dini çevreler arasında tek parti döneminde bozulan ittifak, yeni temellerde ve yeni biçimlerde tekrar kuruldu. Sınıf mücadelesinin yükseldiği dönemlerde, devletin Sünni İslamı Alevilere karşı kışkırtması ile çok acı olaylar yaşandı. Maraş katliamı (1978), Malatya, Çorum katliam girişimleri, 1990'lı yıllarda Sivas ve Gazi katliamları ile Aleviler devletten ve Atatürkçülük'ten kopmaya başladı. Zaten daha öncesinde sol düşüncenin kolayca girebildiği Alevilik esas olarak devrimci, demokrat saflarda yer alan bir kitleydi. 1990'larda Aleviler ilk kez yasal olarak kendi örgütlerini, kendi Cem Evlerini kurdular, kendi kimliklerine açıkça sahip çıktılar ve istemlerini açık biçimde dile getirdiler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması, Alevi köylerine zorla cami yapılmaması, okullarda zorunlu din dersinin kaldırılması, Cem Evlerinin ibadethane olarak resmen tanınması bu istemlerin önemli olanlarıydı.

II – İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonraki Süreç

Bu süreç, Devlet Dindarlığı ile bu Cemaatler arasında, hem işbirliği hem çatışma biçiminde gelişti. Bu süreçte, hem Devlet Dindarlığı hem de Cemaatler büyüdü.

Savaştan sonra devletin Cemaatlerle işbirliğine gitmesinin nedeni, bir yandan içte sınıf mücadelesinin ihtiyaçları, diğer yandan

da bu konuda emperyalizmin dayatmalarıydı. Burjuvazi açısından içteki ihtiyaçlarla emperyalizmin politikaları çelişmiyor, tersine uyum içinde bulunuyordu. Tek parti dönemi, için için kaynayan ama kendisini dışa vuramayan ciddi bir toplumsal tepki de yaratmıştı. Serbest Fırka deneyimi bu tepkilerin boyutunu göstermişti. Bu içten birikim 2. Dünya Savaşı döneminin baskı ve zorbalıklarıyla daha da büyüdü. Ayrıca dünyada gene sosyalizmin havası esiyordu. Türkiye’de bu havanın dışında değildi. Üniversite gençliği komünistler tarafından örgütleniyordu. Yasal basında sol kendisini duyuracak kanallar arıyor, baskılara karşı değişik yöntemler bulmaya çalışıyordu. İki sol parti kurulmuştu. Birdenbire yayılan sendikal örgütlenmeler içinde güçlü bir sol eğilim vardı. Sonuç olarak Türkiye egemen sınıfları, hem dünya genelinde sosyalist havayı değiştirebilmek için emperyalist dostlarına yardım etmek, hem de içteki tepkilerle baş edebilmek için onlardan yardım istemek zorundaydılar. Emperyalizmle birlikte başlatılan dini açılımlar ve Devlet Dindarlığının güçlendirilmesi, bu çabalardan biriydi.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, önce CHP sonra DP tarafından yapılan dini açılımlar ya da Kemalistlerin deyimiyle dinciliğe “verilen tavizler”, Cemaatler öncülüğünde dini biçimler alan kitlesele tepkileri denetim altına alma ve bu tepkileri sol demokratik harekete karşı kullanma çabasıydı. Eğer bu tavizler verilmez, tek parti dönemindeki dini baskılar aynen sürdürülürse, bu tepkiler devlet inisiyatifi dışında bağımsız siyasi biçimler alabilirdi. Bunun örnekleri, yani “esnaf” başlığı altında toplayabileceğimiz, kırlarda ve kentlerde bulunan küçük burjuva yığınlarının tepkilerinin dini siyasi örgüt biçimini alması, İslam dünyasında genel bir kuraldı. Mısır ve Pakistan bunun gelişmiş örneklerine sahipti. Üstelik Türkiye’de de 1940’lı yıllarda İslamcı, dinci partiler kurulmuştu. Ama bunlar ilgi görmemiş, henüz güçlenmemiş Cemaatler böyle bir işe kalkışmamışlardı.

Türkiye devleti Cemaatleri kontrollü biçimde geliştirmede, onların muhalif siyasi örgütlere dönüşümünü engellemede, daha baştan aldığı tedbirlerle son derece başarılı oldu. Devletin bunu başarılmasında devlet dindarlığındaki artışın büyük payı vardı. Okullara yeniden din dersi konulması, devlete bağlı Kuran kurslarının, İmam Hatiplerin açılması, İlahiyat Fakültesinin açılışı, Diyanetin güçlendirilmesi, bütün bu tedbirler, hem dini gericiliği devletin tekelinde tutma, hem de cemaatlere işbirliği kapısını açık bırakma anlamına geliyordu. Özetle devlet dindarlığının güçlenmesi, Cemaat dindarlığının güçlenmesinin de bir ürünüydü.

Devlet Cemaatleri kendi inisiyatifi altında tutabilmek için sadece 'taviz' politikası izlemedi, çok sık biçimde zora da başvurdu. Tabii bu zor, sola kullanılan zorla karşılaştırıldığında çok cılız kalıyordu; ama netice almaya yetiyordu. Örneğin Menderes'li DP döneminde de, Saidi Nursi gibi liderlerin, Necip Fazıl vb.nin arada bir tutuklanması, kısa süreli hapiste bırakılması, yayınlara konulan yasaklar, açılan davalar istenilen sonucun alınmasına, cemaatlerin düzenin istediği sınırlar içinde tutulabilmesine yetiyordu.

Özetle devlet, 2. Dünya Savaşı sonrasında Devlet Dindarlığını güçlendirme ihtiyacı duydu. Bu, hem sola karşı mücadele için hem de esnaf tabanında belli bir yer edinmiş olan ve giderek daha da güçlenen Cemaatleri denetim altına alabilmek için gerekiyordu.

Emperyalizmin Dinci Politikalarıyla Bütünleşme

Batı sömürgeciliği, 19. yüzyılda İslam dünyasını sömürgeleştirmeye başladığı andan itibaren, İslam dinini ve İstanbul'daki Halifeyi kendi amaçları için kullanmaya çalıştı.²

² Bu konu, *İslamcılığın Doğuşu Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi* isimli kitabımızda ayrıntılı olarak işlenmiştir. Özet bir anlatım için, Özgür Üniversite ve Yarın Gazetesinin internet sitelerinde yer alan; "Os-

ABD, 1946 yılında CHP hükümetine okullara zorunlu din dersi konulması için baskı yapıyordu. Fransa ve bazı Avrupa ülkelerinde okullara zorunlu din dersi konulmuştu. Cemal Kuyucu'nun Millet dergisi, Sebülürreşad, bazı yayınevleri emperyalizmin bu dini politikasının açık taşeronluğunu yapıyorlardı. Bu propaganda ile Türkiye, komünizme karşı mücadelede Müslüman ülkelerin önderliğine çağrılıyordu. SSCB'ye karşı dine sarılmak, tek yol olarak gösteriliyordu.

1950'li yıllarda emperyalizm sola, bağımsızlık hareketlerine, Arap milliyetçiliğine karşı daha çok askeri yöntemleri denedi. CENTO bunlardan biriydi. Ama başarılı olamadı. Saidi Nursi ve Nurcular kraldan çok kralcı biçimde emperyalizmin bu girişimlerinin arkasında oldular. Örneğin Saidi Nursi, Kore'ye şakirtlerinin gönüllü olarak gitmelerini istedi, CENTO'yu İslam birliği olarak göstermeye çalıştı. Amerika ve Menderes'in İslamcılıklarına övgüler düzdü.

1962 sonlarında "Rabıta-tül Alem El İslam" (Dünya İslam Birliği, kısaca "Rabıta") kuruldu. Kuruluşun merkezi Mekke'de idi. Rabıta'nın tüzüğünde milliyetçilik ve ırkçılıkla mücadele vardı. Bunlarla kastedilen başta Nasır ve Baas partilerinde ifadesini bulan Arap milliyetçiliği olmak üzere, genel olarak ulusal kurtuluş mücadeleleriydi.

Türkiye devleti Rabıta ile doğrudan resmi ilişki içinde olmadı. Ama Suudi sermayesinin de yardımıyla 1958 yılından itibaren Hilal dergisini çıkaran Salih Özcan, Rabıta'nın 19 kurucu üyesi içinde yer alıyordu. Salih Özcan, uluslararası dini ilişkilerde Türkiye devletinin gayri resmi temsilcisi görünümündeydi. Salih Özcan, 1962'de bir diğer İslami örgütlenme olan İslam

manlı Devlet Panislamizm'inden İlimli İslam'a: Emperyalizm İslam Dinini Kullanmaya Devam Ediyor Hâlâ" başlıklı yazımıza bakılabilir.

Kongresi'ne de katıldı; ve bu kongrede Türkiye'yi resmi olarak temsil etti.

Türkiye devletinin emperyalizmle dini temelde kurduğu ilişkiler başlangıçta ve genel olarak, Nurcu Cemaate mensup olan ya da bu cemaatle ilişki içinde bulunan kişiler aracılığıyla sağlanmıştır. Cemaatler içinde emperyalizme en yakın duran, ona en çok güven veren Nurcu Cemaat olmuştur. Nurcu çevrelerin emperyalizm işbirliği Gülen grubunun 12 Eylül sonrası tavırlarıyla doruk noktasına çıkmıştır.

Emperyalizmin İslam'ı kullanma politikası, 1977'de 'Yeşil Kuşak' biçimini aldı. Bu stratejide silahlı Dindar grupların oluşturulması da vardı. Bu strateji İslam Birliği, İslam Konferansı gibi genelde devlet düzeyinde kalan girişimlere göre çok daha başarılı oldu. Yeşil Kuşak projesinin en başarılı olduğu alanlar Afganistan, Pakistan ve Orta Asya'da Özbekistan, Tacikistan idi. Pakistan'da gerici Ziya ül Hak darbesi, Türkiye'de 12 Eylül 1980 cuntası, bu projenin uygulanmasını daha da kolaylaştırdı.

III – 1960'lardan Sonra Devlet Dindarlığının Büyümesi

Türkiye'de devlet en önemli ve en güçlü dini kurumdur. Alışıldık deyimle ifade edersek, Türkiye'de en güçlü Cemaat devlettir.

Tek parti dönemiyle birlikte, Türkiye devletinin iki kurumu din işlerine ayrıldı: Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı. Devlet bu iki kurum aracılığıyla ve elbette sopayı elden bırakmadan, Devlet Dindarlığını egemen kılmaya, buna raking olabilecek gelişmeleri kontrol altına almaya çalıştı.

Okullardaki zorunlu din eğitimi devlet tarafından verilmektedir. İmam Hatip Liseleri Milli Eğitim Bakanlığı'na, İlahiyat Fakülteleri YÖK'e bağlıdır. Camiler ve buralarda görev yapan

on binlerce imam, müezzin, hatip vs. Diyanete bağılı devlet memurlarıdır. 28 Şubat'tan beri camilerde merkezden gönderilen hutbeler okunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, ayrıca yayınlarıyla devletin istediğı doğrultuda kamuoyu yaratabilmektedir.

Diyanet günümüzde; 100 bini aşkın personeli olan, bütçesi birkaç bakanlıktan fazla, köylere, mahallelere eleman gönderebilen, Amerika, Avrupa, Balkanlar ve Kıbrıs'ta, Türki cumhuriyetlerde kurumları ve görevlileri bulunan, Türkiye Diyanet Vakfı sayesinde hayır işyeri, akademik ve ticari faaliyetler sürdüren devasa bir kurum durumuna gelmiştir.

Devlet Dindarlığının önu İkinci Dünya Savaşı sonrasında CHP ve ardından da DP tarafından açıldı. Savaş sonrası Devlet Dindarlığını, tek parti döneminden ayıran olgu, tek parti döneminde Devlet Dindarlığının yokluğu değil, bu dindarlığın tekke, zaviye, tarikat vs. gibi dindar kurumlarla var olan geleneksel ittifakı bozmuş olması, kendi dışında hiçbir dini güç bırakmak istememesiydi. Devlet Dindarlığı en hızlı gelişim dönemini 1960'lardan sonra yaşadı. Bunun nedeni, yükselen anti-empyralist, sosyalist hareket kadar, hızla gelişen ve uluslararası ilişkiler geliştiren Cemaat Dindarlığı idi.

Tekrar edersek; Devlet Dindarlığını güçlendiren dinamiklerden biri gelişen sol hareket, diğeri küçük burjuva tabakaların dini biçimler alan muhalefetine karşı mücadele idi. Cemaatlerin esnaf, yani küçük burjuva örgütlenmeleri olduğunu tekrar hatırlatalım.³

Devlet dindarlığı 1960 darbesinden sonra şöyle bir seyir izledi:

³ Geleneksel Cemaatlerin küçük burjuva "esnaf" niteliğı günümüzde değişmiştir. Bunlar uluslararası siyasi, ekonomik ilişkilere de sahip holdingler durumuna gelmişlerdir.

27 Mayıs darbesini yapanlar, din politikasında yapısal bir değişiklik yapmadılar. Örneğin Devlet Dindarlığı için yeni kurumlar oluşturulmadı. Elde olan Diyanet yeniden düzenlendi ve güçlendirildi, Milli Eğitim Bakanlığı da resmi dini eğitimin yaygınlaştırılıp, etkin hale getirilmesi için seferber edildi. Darbeciler birkaç İslamcının görevine son vermekle yetindiler.⁴

27 Mayıs darbecileri görünürde dini gericiliğe karşı savaş açmışlardı. Örneğin Said Nursi mezarından alınıp bilinmeyen bir yere götürülmüştü. Diyanet İşleri Başkanlığı, Nurculuk başta olmak üzere (o zaman en güçlü Cemaat Nurculuk'tu) irticai harekete karşı broşürler yayınlıyordu. Diyanetin bu çabaları, T. Zafer Tunaya, Çetin Özek gibi ülkenin önde gelen aydın ve akademisyenleri tarafından yapılan çalışmalarla destekleniyordu.⁵

Ama devlet irticaya karşı mücadelesinde hiç de samimi değildi. Kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri Cemaatlerle ve Cemaat gençliği ile iç içeydi. Cemaatlerle özellikle de Nurcuların değişik kesimleriyle adı konulmamış bir işbirliği vardı. Türkiye emperyalizmin inisiyatifindeki uluslararası İslami kuruluşlarda gayri resmi de olsa yer almaya başlamıştı. Cemaatlerin özellikle yayın faaliyetlerinin Suudiler tarafından desteklenmesine ses çıkarılmıyordu. Cemaatlerin bütün yayın organları, gazeteleri, dergileri, broşürleri sola karşı mücadelede devletin organik bir parçası durumundaydı.

27 Mayıs cuntasının yaptığı ilk iş Diyanet İşleri Başkanlığının güçlendirilmesi oldu.

⁴ Hamza Türkmen, *Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri*, Ekin Yayınları, 2. Baskı, 2008, s. 43.

⁵ Burada Türkiye'de İslami hareket üzerine ilk ciddi ve kapsamlı çalışmanın bu yıllarda Tarık Zafer Tunaya tarafından yapıldığını da belirtelim. Bu çalışma, *İslamcılık Cereyanı* ismiyle 1962 yılında yayımlandı.

MBK'nin Diyanetle de ilgilenen üyesi Yarbay Ahmet Yıldız mecliste; "*Diyanet Riyaseti Hakkında*" bir konuşma yaptı. Yıldız bu konuşmasında, şöyle der:

"Diyanet İşleri Başkanlığı'mızın kelimenin tam manasıyla bir ortaçağ cami idaresi, medrese idaresi durumunu, manzarasını arz etmektedir".⁶

Ahmet Yıldız, bu kurumun yeniden örgütlenip etkin ve güçlü hale getirilmesini, bu kurumda çalışanların maaşlarının artırılmasını öneriyordu.

Ahmet Yıldız'ın "ortaçağ cami idaresi" diye nitelendirdiği Diyanetle ilgili kanun 1965 yılında, "*Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Yönetmeliği Hakkındaki Kanun*" adıyla yürürlüğe girdi. Kanuna göre, kadrolu imam olmak isteyenler İmam Hatip Okulunun 4 yıllık birinci devresinden mezun olmak zorundaydılar. Gene 1965 yılından itibaren, Diyanetteki görevlere, cami ve mescitlere, imam hatipleri, ilahiyat fakültesini ve İslam enstitülerini bitirenler atanmaya başladılar.

Diyanetle ilgili yeni kanunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı da İmam Hatip Okulları açmak için seferber oldu. İmam Hatip Okullarının sayısı 1965'te 45'ken, bu sayı 1968'de 84'ü buldu. Bu okullarda okuyan öğrenci sayısı da 13,5 binden 29 bine yükseldi.

Bu tedbirlerle devlet, din adamı eğitimini, yetiştirilmesini denetimi altına almak, kendisine bağlı yeni Dindar kadrolar yetiştirmek, bütün bu alanlarda Cemaatlerin etkinliğini kırmak istiyordu. Devletin bu müdahalesi, Diyanetle Süleymancı Cemaat arasında kıyasıya bir mücadelenin de başlangıcı oldu.

⁶ *Sebilürreşad*, C. XIII, Sayı 318, Mart 1961.

Din eğitimi ve din adamı ihtiyacında, tek parti döneminden itibaren ortaya çıkan boşluk, Süleymancılar tarafından Kur'an kurslarıyla doldurulmuştu. İmam Hatiplerin yaygınlaşmadığı yıllarda Süleymancıların Kur'an kurslarından mezun olanlar, Diyanetin imtihanına giriyor ve resmi Diyanet görevlisi olarak camilerde görev alıyorlardı. Süleymancıların Kur'an kursları, devletin dini adam ihtiyacını karşılayan gayri resmi kurumlar haline gelmişlerdi. 1965 yılına kadar Diyanet kadroları Süleymancı Kuran Kursu mezunları tarafından doldurulmuştu.

Kanun değişikliği ile mevcut Süleymancı görevliler de kadroya alındılar. Böylece Cemaat kadroları, aynı zamanda devlet kadrosuna dönüştü. Devletin maaşlı imamı, din adamı haline gelen Cemaat kadroları devleti temsil eden kişiler haline geldiler. Özetle bu uygulamalardan esas kârlı çıkan devlet dindarlığı oldu.

12 Mart cuntası, 17 Ekim 1971'de Kuran kursu yönetmeliğine bir madde ekleyerek, Süleymancılar ve Işıkçılar başta olmak üzere Cemaatlere bir darbe daha vurdu. Bu maddeye göre var olan ve açılacak olan Kur'an kursu binaları Diyanet İşleri'ne devredilecekti. Yani Kur'an kursları devletleştiriliyordu. Süleymancılar bu saldırıdan kurtulabilmek için, "*Kuran Kursu Yapıtırma ve Yaşatma Dernekleri*"nin adını "*Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri*" biçiminde değiştirdiler. 1974 yılından sonra tüzüklerinde değişiklik yaparak Kur'an sözünü çıkardılar. "*Kurs ve Okul Talebelerine Yardım*", "*Tahsil Çağındaki Talebelere Yardım*" isimli derneklere dönüştüler. Dernekler merkezi İstanbul'da bulunan "*Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonu*" adında bir üst kurum oluşturdular.

Diyanetin Süleymancılar ve Işıkçılarla mücadelesi 1970'li yıllar boyunca devam etti. O kadar ki, çelişki; "*Diyanet imamlarının arkasında namaz kılınmaz*" hükmünün verilmesine kadar

vardı. Süleymancılar MSP'yi desteklemediler. Süleymancılar, AP içinde siyaset yapıyorlardı. Süleyman Tunahan'dan sonra cemaat lideri olan Kemal Kaçar, aynı zamanda AP milletvekiliydi. Federasyonun başına da gene bir Süleymancı milletvekili, AP Mersin milletvekili Ali Ak getirilmişti. MSP, Nakşî İskenderpaşa Cemaatinin yanı sıra, başlangıçta Nurcuların Yazıcılar kanadı tarafından da desteklenen bir partiydi. Diyanet kadroları, genelde devlete ve emperyalizme daha yakın duran Nurcular tarafından doldurulmuştu. MSP, 1977 yılında değişik Cemaatlerden 12 bin din adamını Diyanet kadrosuna aldı. Böylece Devlet Dindarlığı ve devletin Cemaatlerle ittifakı daha da güçlendi.

1970'lerde Milli Eğitim bakanlığı da boş durmadı. 1973'te İmam Hatip Okulları, İmam Hatip Liselerine (İHL) dönüştürüldü. 1975'te de İHL'ler genel liselere denk hale getirildiler.

Kişi düzeyinde Tayyar Altıkulaç, Devlet Dindarlığının büyümesine, Cemaatler üzerinde etkinlik kurmasına en büyük hizmetleri veren Diyanet İşleri Başkanı oldu.

Tayyar Altıkulaç, 9 Şubat 1978'de Ecevit tarafından Diyanet İşleri Başkanı yapılmıştı. 12 Eylül cuntası Altıkulaç'ı görevden almadı. Hatta Altıkulaç, ANAP döneminde de bu görevini 1986 yılına kadar sürdürdü. 1960 sonrasında en uzun süre görevde kalma rekoru Tayyar Altıkulaç'a aittir. Bu süre içinde Altıkulaç, cuntanın dinle ilgili politikalarının belirlenmesinde, cemaatlerle ilişkilerin yeniden organize edilmesinde, yurt dışına dönük çalışmalarda, din derslerinin ilk ve ortaokullarda zorunlu hale getirilmesinde etkili oldu.⁷ Altıkulaç, daha sonra DYP'den milletvekili seçildi. Sonrasında AKP kurucularından oldu ve AKP'den de

⁷ İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam*, Dergah Yayınları, 3. Baskı, Mart 2000 s. 86.

milletvekili seçildi. Altıkulaç, II. Tayyip Erdoğan hükümetinde Diyanetten sorumlu devlet bakanı idi.

IV – 12 Eylül ve Sonrasında Devlet Dindarlığı

12 Eylül Cuntasının dini alanda yapmaya çalıştığı işleri şöyle özetleyebiliriz:

Cunta öncesinde birbiriyle ve Diyanetle çatışan, ama hatırı sayılır bir kitle tabanına da ulaşan Cemaatleri, bunların siyasi faaliyetlerini, Cemaat Dindarlığı içinden çıkan İslamcı akımları kontrol altına almak. Devlet Dindarlığını daha da geliştirerek topluma bu anlayışı, tek parti dönemine benzer biçimde zorla dayatmak.

Türkiye egemen sınıfları her zaman olduğu gibi bu konuda da gene emperyalizmle işbirliği içindeydiler. Toplumu devlet eliyle dindarlaştırma sadece Türkiye’de değil, genel olarak İslam ülkelerinde uygulanan bir politika haline gelmişti. Örneğin Pakistan’da 1979’da darbe yapıp Butto’yu asan Ziya ül Hak, bir şeriat devleti kurmaya uğraşıyordu. Mısır’da Enver Sedat ve onun yerine gelen Hüsnü Mübarek, hem Devlet Dindarlığının hem de Müslüman Kardeşler ve Selefilerin önünü ardına kadar açmışlardı. Afganistan direnişi de tüm işbirlikçi İslam ülkelerinin desteklediği bir cihada dönüşmüştü. Tüm bunlar, ABD emperyalizminin ‘Yeşil Kuşak’ projesine uygun gelişmelerdi. Türkiye de emperyalizmle ve ABD’nin kasası olarak iş gören S. Arabistan’la, bunların yanı sıra işbirlikçi bütün İslam ülkeleriyle ilişkilerini daha sıkılaştırdı. Uluslararası dini örgütlenmeler içinde resmi olarak yer almaya başladı.

Cunta’dan sonra Türkiye’de Devlet Dindarlığının nasıl güçlendirilebileceği konusunda raporlar hazırlandı. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Ecevit’in bu kurumun başına getirdiği Tayyar Altıkulaç bu konuda çok gayretliydi. 1981’de cunta şeflerine gizli bir brifing veren Altıkulaç:

“Bu kurum (DİB–bn), hizmetlerini yaygınlaştırdığı ve güvenilir olduğu ölçüde zararlı dini akımlar zayıflayacaktır”⁸

“Nurculuk, Ticanilik gibi dini sapmaların önlenmesi, din konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı’nın etkin ve tutarlı din hizmeti verdirilmesine ve din öğrenimi veren okulların mesleki yeterliliklerinin artırılmasına bağlıdır”.⁹

Özetle Diyanetin ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı dini eğitim kurumlarının daha da güçlendirilmesini öneriyordu.

Rapor’da:

“Nurculuk faaliyetlerinin önemli bir etkinliği olduğu söylenemez”.¹⁰

deniyor ama Süleymancılar düşman ilan ediliyordu. Süleymancıların, biçki dikiş, muhasebecilik, halıcılık gibi adlar altında çalışan Kur’an kurslarının devlete devredilmesi ve Süleymancıların mal varlıklarına el konulması öneriliyordu.¹¹ Nitekim Cemaat lideri Kemal Kaçar ve arkadaşları aleyhine 17 Haziran 1983’te Antalya’da dava açıldı. Kaçar ve arkadaşlarına ikişer yıl hapis cezası verildi ve derneklerin mal varlıklarının hazineye devredilmesi kararı alındı. Ama Yargıtay 9. Dairesi 21 Mart 1984’te bu kararı bozdu ve Süleymancılar yargılanma sonunda aklandılar.

⁸ Mehmet Şevket Eygi’nin 26 Ağustos 1998 tarihli yazısından akt. İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye’sinde Bir Mesele Olarak İslam*, s. 165, 166.

Faik Bulut’un *Ordu ve Din* (Tümzamanlar Yayıncılık, 1994) isimli çalışmasında da, gene 1981 tarihli, “Türkiye’de Din Eğitimi ve Din İstismarı” isimli bir rapordan bölümler var (ss. 133-144). Tahminimiz bu iki raporun aynı rapor olduğu doğrudur. Bu nedenle iki parçayı tek bir rapor gibi değerlendireceğiz.

⁹ Faik Bulut, *A.g.e.*, s. 134.

¹⁰ Faik Bulut, *A.g.e.*, s. 134.

¹¹ İ. Kara, *Cumh...* EK 10 s. 165, 166.

Raporda çözüm yolu olarak, “Genel eğitim içerisinde, her dereceden okullara mecburi din bilgisi dersleri konulma(sı)” öneriliyordu. Bir başka öneri, devletin yurt dışında çalışmalar yapan Cemaatlerin faaliyetlerini engelleyebilmek için, Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışı örgütünün kurulmasıydı.¹²

K. Evren 12 Ekim 1981’deki konuşmasında şöyle diyordu:

“Biz, hurafelerle, çocuklarımızın beyinleri yıkanmasını diye okullarımıza mecburi din dersi koyma kararı aldık”¹³

Cemaatlere yapılan baskılar istenilen neticeyi verdi. Cemaatler bu baskılara karşı ciddi bir direniş göstermediler ve tek parti döneminde tarikatların, tekkelerin yaptığı gibi kendilerinden istenileni yaptılar. Üstelik şimdi devlet tek parti döneminde olduğu gibi onlardan yok olmalarını istemiyor, tersine kendisiyle birlikte çalışmalarını, Devlet Dindarlığına hizmet etmelerini istiyordu. Cemaatler istenildiği gibi davranırlarsa onlara mükâfatlar da vardı. Örneğin bir yandan Adıyaman’daki Menzilköy Dergahı Şeyhi Raşit Erol 1980’lerde dergahından alınıp Çanakkale’ye sürgüne gönderilirken, diğer yandan aynı Şeyhin Ankara’da oturan oğlu ile askeri ihale pazarlıkları yapılıyordu.¹⁴

Adıyamanlı Nakşî tarikat şeyhi “Menzil” grubu darbeyi ve anayasayı açıkça savundu ve karşılığında askerlerden destek gördü. Emekli subaylar ve devlet bunların örgütlenmelerine yardım etti.¹⁵ H. Türkmen, 12 Eylül’ün, dine karşı dini kullandığını, Tevhidi bilinçlenmeye karşı millici dini desteklediğini yazıyor. Kitleleri İslami hareketin devrimci etkisinden kurtarabilmek için

¹² Faik Bulut, *A.g.e.*, s. 134, 138.

¹³ Faik Bulut, *A.g.e.*, s. 75.

¹⁴ Faik Bulut, *A.g.e.*, s. 74.

¹⁵ H. Türkmen, *A.g.e.*, s. 64, 65.

tarikatlarnın, cemaatlerin kullanıldığını, özellikle Nurcular, Nakşî-ler, Süleymancılar, Kadirilerle uzlaşıldığını belirtiyor. Türkmen:

“Özalizmle birlikte onuru, kültürü, emeğin değerini, şahsi-yetçiliği, fedakârlığı, adalet duygusunu hapsetti; çıkarıcılı-ğın, işbirlikçiliğin, münafıklığın yolunu açtı. 12 Eylül son-rası özendirilen erdemsizlik ruhu, toplumun bütün kat-manlarını etkiledi”.¹⁶

Devletin ilk hedefine koyduğu Süleymancılar da Anayasayı desteklediler. Süleymancıların yanı sıra eskiden AP’yi destekle-yen Işıkçılar, devletle pazarlıktan en kârlı çıkan Cemaatlerden biri oldu. Cemaatin “Türkiye” isimli gazetesi cuntanın yarı res-mi yayın organı olarak esnafa bedava dağıtılıyor, kapı altlarından atılıyordu. Cemaat, İhlâs Holding, TGRT gibi kurumlarla Türkiye’nin büyük bir sermaye grubu haline geldi.

Ercüment Özkan¹⁷ da 1992’de, kendisiyle yapılan söyleşide, Cemaatlerin, Devlet Dindarlığı ile uzlaşmasını şöyle anlatıyordu:

“Süleymancılık, Nurculuk, tarikatlar; aslında esas itibarıyla rejime karşı temelli fikirleri, görüşleri olmamakla beraber, devlet dışındaki örgütlenmelerdir bunlar... 12 Eylül 1980 yönetiminden bu tarafa devletin resmi mezhebi gibi Nurcu-luk. Devlet resmen, profesörüyle, bürokratlarıyla, bakanıyla ‘Bediüzzaman’ günleri düzenleniyor yani. Orada burada günler yapılıyor... Bu cemaatler hep uzlaşmacı olmuşlar, var-lıklarını korumak için. Zaten, varlıkları tevhide çizginin dı-

¹⁶ H. Türkmen, *A.g.e.*, s. 96, 97.

¹⁷ E. Özkan, Türkiye’deki Tevhidi hareketin, İslamcı hareketin ilk başlatıcı-sı olarak kabul edilmektedir. Özkan, 60’larda Hizbu’t-Tahrir’i Türkiye’de örgütlemeye çalıştı. Tutuklandı, tutukluymken Hizbu’t-Tahrir’den ayrıldı. Daha sonra gizli İslam Partisi çalışması yürüttü. 12 Eylül’den sonra “İkti-bas” dergisini çıkardı, 1995’te öldü.

şında bir varlık... Kitlesele oy kullanan gruplarla devlet resmen anlaştı... Nurcularla, Nakşî ve Kadirilerle, hepsiyle anlaştı. Süleymancılara resmen 'Ya toptan bu anayasaya EVET oyu vereceksiniz ya da Kur'an kurslarınızın hepsini devletleştireceğiz' dendi: Yıllarca milleti soymuşlar, orada burada Kur'an kursları yapmışlar şato gibi. Onca emekleri ellerinden gitsin, razı olmadılar. İkinci bir şart da bütün Kur'an kurslarına Atatürk resmi asacaksınız. Onu da kabul ettiler. Kur'an kursları kendilerinde kaldı. Yaptıkları ne? Zaten oy veriyorlar. O parti olmazsa bu partiye. Kerhen oy vermiş oldular anayasaya. Yani böyle bir mazeret bulmuş oldular".¹⁸

Türkiye devletinin emperyalizmle birlikte geliştirdiği Devlet Dindarlığının finansını Suudi Arabistan'ın yaptığına yukarıda değinmiştik. 28 Nisan 1981'de altında Evren ve Ulusu'nun da imzaları olan bir kararname çıkarıldı. Bu kararnameye göre devletin yurtdışına gönderdiği imamların maaşı (1.100 Dolar idi) Arabistan tarafından ödenecekti. Nitekim 1982-84 yılları arasında imamların maaşı Rabıta örgütü tarafından ödendi. Paralar Türkiye büyükelçiliklerine geliyor, elçilikler de imamlara ödüyordu.¹⁹

Suudi yardımı, yurtdışındaki imamların maaşının ödenmesiyle sınırlı kalmadı. 14 Aralık 1983'te göreve başlayan Özal hükümeti, daha koltuğunu ısıtmadan, iki gün içinde, 16 Aralık'ta Suudi finans kuruluşları ile ilgili bir kararname imzaladı. Kararnameye göre özel finans kurumlarının tasfiye işlemlerinde Türk Ticaret Yasası ve İcra ve İflas Yasası hükümleri uygulanmayacaktı.

5 Ağustos 1984 tarihli Resmi Gazetede "Al Baraka Türk Özel Finansman Kurumu"nun kurulduğu bildiriliyordu.²⁰ Ku-

¹⁸ Abdullah Burak Bircan, Mehmed Kürşad Atalar, *Ercümed Özkan ile İslami Hareket Üzerine Söyleşi*, Anlam Yayınları, Şubat 1997 s. 309.

¹⁹ Ayrıntı için; Uğur Mumcu, *Rabıta*, um:ag Vakfı Yayınları, Mayıs 1997.

²⁰ Uğur Mumcu, *A.g.e.*, s. 144.

rucular Nakşi Korkut Özal ve Eymen Topbaş'tı. Yönetim kurulu-
lunda Kemal Unakıtan da vardı. Ardından yeni şirketler kurul-
duvar olan şirketler de büyüdü. Özal ve Topbaşlar kısa sürede
dolar milyarderleri oldular. Korkut Özal, aynı zamanda İslam
Kalkınma Bankası'nda da müşavirlik yapıyordu. Hükümet bu
bankaya vergi muafiyeti tanıyan bir kararnameyi de kabul et-
mişti. Devlet kendi yasalarını Suudi finans kurumlarına uygu-
lamayarak, kurulan şirketlere, vakıflara vergi muafiyeti ve ayrı-
calıklar tanıyarak Cemaatleri ekonomik olarak güçlendirmeye
çalışıyordu. Finans kurumları, şirket ve vakıf kurma dışında bir
çok değişik yoldan da Cemaatlere destek oluyordu. Örneğin Al
Baraka 1984-85 yılları arasında Işıkçıların Türkiye gazetesine
833 ton kağıt sağlarken, Faisal Finans kurumu da gazete için
SEKA'dan 53 milyon değerinde 268 ton kağıt almıştı.²¹

Devlet, Cemaatleri sindirerek denetimi altına aldı ve devletin
inisiyatifi altında hareket ettikleri sürece Cemaatlere gelişme im-
kanı sağladı. Ama devlet 12 Eylül cuntasından sonra o zamana
kadar olmayan bir iş daha yaptı; Devlet Dindarlığı, var olan Ce-
maatlere de alternatif olarak kendi cemaatini yarattı. Tabii em-
peryalizmin doğrudan müdahalesi ve desteğiyle. Bu Gülen Ce-
maati idi. E. Özkan'ın daha 1990'ların başında tespit ettiği gibi;
Nurculuk "*12 Eylül 1980 yönetiminden bu tarafa devletin resmi
mezhebi gibi*" idi. Daha sonraki süreçte bu 'gibi' eki fazlalık oldu.

Tek Parti döneminde Türkiye'de esas olarak dört Cemaat bi-
çimlenmeye başladı: Nakşi İskenderpaşa Cemaati, Nurcular, Sü-
leymancılar ve Işıkçılar. 1960'ların başlarında en güçlü Cemaat
Nurculardı. Ama Saidi Nursi'nin ölümünden sonra bölündüler
ve etkilerini yitirdiler. Nurcular esas olarak "Okuyucular" ve "Ya-
zıcılar" olmak üzere iki kanada bölündüler. 70'lerde Kürtler de

²¹ Uğur Mumcu, *A.g.e.*, s. 155.

Med-Zehra grubu olarak ayrıştı. “Okuyucular”ın çıkardığı Yeni Asya gazetesi 1970’li yılların sonlarında okunmuyordu. O kadar ki İstanbul bayilerinde bile bulunmuyordu. “Okuyucular” istikrarlı biçimde AP’yi desteklemişlerdi. “Yazıcılar” ise önce MNP ve MSP’nin kuruluşuna katılmışlar, MSP’nin CHP ile koalisyon kurmasından ve çıkarılan aftan sonra ayrılıklar başlamıştı. “Yazıcılar”, 1977 yılında MSP’den ayrılıp kendi partilerini kurdular. Ama seçime bile girmeyen bu parti eridi gitti. Med-Zehra’nın da ciddi bir etkisi yoktu, adı bile kamuoyunda fazla bilinmiyordu. Özetle Nurculuk, 12 Eylül geldiğinde dağınık, etkisiz, güçsüz bir akım durumundaydı. Bu nedenle Cunta şeflerine sunulan, yukarıda sözünü ettiğimiz rapordaki; *“Nurculuk faaliyetlerinin önemli bir etkinliği olduğu söylenemez”* tespiti, doğru bir tespitti.

1960 ve 70’lerde en hızlı büyümeyi gerçekleştiren Süleymancı Cemaat oldu. Yurtiçinde ve yurtdışında en yaygın örgütlenme buydu. Milli Görüş adıyla örgütlenen Nakşî İskenderpaşa Cemaati de önemli bir gruptu.

Fethullah Gülen, 70’lerde camilerde vaaz veriyordu, ama kendisinin bir Cemaat örgütlenmesi yoktu. Cemaatler çevresi içinde önemli bir kişilik değildi. 12 Eylül Gülen’in tüm kaderini değiştirdi. Emperyalizm, CIA-FBP’nin desteği sayesinde Gülen Cemaati, sadece Türkiye’nin en büyük Cemaati değil, dünya çapında bir Cemaat haline geldi. Gülen Cemaatini diğerlerinden ayıran en önemli özellik şudur: Nakşî Cemaatler, Süleymancılar, Işıkcılar ve Gülen dışındaki Nurcu çevreler, Türkiye’deki esnaf kesiminin düzene ve devlete karşı tepkilerini dile getiren, aşağıdan yukarı oluşmuş örgütlenmelerdi. Gülen Cemaati ise yukarıdan aşağı devlet ve emperyalizm eliyle topluma dayatılmış bir yapıydı. Diğer geleneksel Cemaatler, devlet ve emperyalizmle sürekli işbirliği içinde oldular ama çelişkilerini de muhafaza ettiler. Gülen Cemaati ise işbirlikçi değil, doğrudan emperyalist kurumların ve devle-

tin uzantısı durumundaydı. Bu nedenle de uluslararası sermayeyi ve Türkiye’de de bu sermayenin işbirlikçilerini temsil eden bir güçtü Gülen Cemaati. Yani Gülen Cemaati ile geleneksel Cemaatler arasında sınıfsal bakımdan da fark vardı. Ama süreç içinde geleneksel Cemaatlerin Holdinglere dönüşümüyle, dış pazarlara açılmalarıyla, yani bunların küçük ve orta sınıf hareketi olma özelliklerini kaybetmeleriyle birlikte bu fark da ortadan kalktı. Ama birinin doğrudan emperyalizm ve devlet örgütlenmesi, diğerlerinin organik olarak kendi başlarına yapılar olmasından kaynaklanan çelişkiler, varlığını sürdürmeye devam etti.

Kaldığımız yere dönersek, 12 Eylül’den sonra Devlet Dindarlığı elinde var olan DİB ve Milli Eğitim Bakanlığı’na, bir de Cemaat ekledi. Devletin, sadece Diyanet kadroları değil, bürokrasisi de, polis teşkilatından başlayarak Gülen Cemaati kadrolarıyla dolduruldu.

Devlet Dindarlığının eğitim alanında 12 Eylül’den sonra nasıl geliştiği üzerinde de kısaca duralım.

1983’te İHL mezunlarının istediği yüksek okula girebilmesini sağlayan yasa çıktı. 28 Şubat sürecinde, ordu ile Devlet Dindarlığı arasındaki çelişkiler, bu hızlı gelişimi geçici olarak frenledi. İHL’lerin orta kısımları kapatıldı ve üniversiteye girişte katsayı uygulaması başlatıldı. Bu uygulama İHL’lere olan ilgiyi epeyce düşürdü. İHL’lerde okuyan öğrenci sayısı 1996-97 öğretim yılında 180 binken 2002-03 döneminde 64 bine düştü. Mart 1998’den itibaren ‘İrtica Yasaları’ gündeme geldi. Bu kanuni düzenlemelere göre cami ve mescitler Diyanet’in izniyle açılabilirdi. İzinsiz açılmış olanlar da üç ay içinde yönetimi Diyanet’e devredecekti. Bu cami ve mescitlerin kadroları Diyanet tarafından tahsis edilecekti.²²

²² İsmail Kara, *A.g.e.*, s. 68.

Devlet Dindarlığının en önemli aracı olan Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki büyümeyle özellikle AKP ile birlikte 'korkunç' denilecek boyutlara vardı. 2007 yılında 67 bin okula karşılık 85 bin cami vardı. Her 60 bin kişiye bir hastane düşerken 350 kişiye bir cami düşüyordu. Devlet için devletin resmi dini, halkın sağlığından çok çok daha önemliydi. DİB'in bütçesi, 8 bakanlığın toplam bütçesinden daha fazlaydı. 1997 yılında 66 trilyon olan DİB bütçesi, 2007 yılında 1,7 katrilyona yükselmişti.²³

AKP iktidarı ile birlikte süreç tekrar İHL'ler lehine döndü. Toplam liseler içinde genel liselerin oranı düşerken, İHL'nin ve özel liselerin oranı arttı. 2002-03 ile 2002-12 dönemleri arasındaki 10 yıllık AKP döneminde, toplam liseler içinde genel liselerin oranı %51,9'dan %25'e indi. Buna karşın İHL'in oranı %2,6'dan %7'e yükseldi. İHL'li öğrenci sayısı da 64.534'ten 268.245'e çıktı.²⁴ Günümüzde devlet okullarının İmam Hatiplere dönüştürüldüğü bir süreci yaşıyoruz.

Devlet Dindarlığının tarihi gelişimi açısından şöyle bir özet yapabiliriz:

Osmanlı'da II. Mahmut'tan itibaren, Tanzimat, Meşrutiyet süreçlerinde ve tek parti döneminin başlarında Devlet Dindarlığı, kapitalist üretim ilişkilerinin geliştirilmesinin, toplumsal yapının kapitalizm doğrultusunda dönüştürülmesinin hizmetine koşulmuştu. Sözü ettiğimiz süreçteki tüm Osmanlı padişahları, İttihatçılar ve Kemalistler bu amaç doğrultusunda davrandılar. Devlet Dindarlığı o dönemler için, henüz emperyalist sisteme entegre olamamış, azınlık burjuvaziye bağımlı olarak iş yapan esnaf, küçük tüccar, tarım kapitalisti düzeyinde bulunan, iç pazara egemen olmayan Müslüman Türk burjuvazinin dam-

²³ Can Dündar, "Sayıyla kendine gelmek", *Milliyet*, 21 Haziran 2007.

²⁴ Bkz. Sedat Ergin, "İmam Hatiplerin Yükselişi" *Hürriyet*, 8 Haziran 2012.

gasını taşıyordu. O dönemler için Devlet Dindarlığının, neden olduğu bir yığın felaket bir yana, nispi ilerici yanları da vardı. Kemalist tarihçiler bu Devlet Dindarlığını, laiklik, devrimcilik biçiminde abartarak sundular.

Günümüzün Devlet Dindarlığı ise emperyalizmin, emperyalizm işbirlikçisi tekelci sermayenin ve holdingleşmiş Cemaat sermayesinin damgasını taşımaktadır. Bu tümüyle gerici, sadece Türkiye halklarının değil, tüm İslam coğrafyasının düşmanı olan bir Devlet Dindarlığıdır. Kamuoyunda bilinen adıyla “ılımlı İslam”dır bu.

Türkiye egemen sınıflarının Atatürkçülük’ü, ikiyüzlü laikliği bir kenara bırakıp, devlet kurumlarını ve toplumu, yukarıdan aşağı, devlet zorunu da kullanarak dindarlaştırmaları, gelip geçici bir olgu değildir. Hele hele bugün var yarın yok bir siyasi partinin (AKP), devlete, emperyalizme, yerli egemen sınıflara rağmen yaptığı siyasi tercihinin ürünü hiç değildir. Emperyalizm ve onunla bütünleşmiş, kader ortaklığı yapmış egemen sınıflar, İslam ülkelerinin siyasi yönetimleri, toplumsal muhalefeti engellemek, rakip gördüğü siyasi güçleri alaşağı edebilmek ve kurulan sömürü düzenini muhafaza edebilmek için, İslam ülkelerini baştan aşağı kendi Dindarlığına göre dönüştürme yolunu seçmiştir.

Şimdi Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet dönemlerinin tersi bir süreç işliyor. O dönemlerde Din siyasi yapının, bürokrasinin, yasama ve yargının, eğitim sisteminin dışına itilmeye çalışılıyor, toplumsal yaşam, aile ve kadın erkek ilişkileri din dışı yollarla düzenlenmeye çalışılıyordu. 12 Eylül’den sonra ise bu süreç tersine çevrildi. Önümüzdeki dönemde bu süreç devam edecektir. Eğer tepkiler büyürse geçici rötuşlar, hatta geriye dönüşler de yaşanabilir. Ama emperyalizmin ve egemen sınıfların genel eğiliminin bu yönde olduğu çok açıktır.

Osmanlının son dönemlerinden günümüze kadar olan süreç içinde, Devlet Dindarlığı ile mezhep, tarikat örgütlenmeleri arasındaki ilişkiler de şu ana aşamalardan geçti:

Osmanlı devleti, İttihatçılar dâhil bunlarla ittifak içindeydiler. Kurtuluş Savaşı sırasında bölünme oldu. Bazı İslamcılar, dini örgütlenmeler Vahdettin ve İstanbul hükümeti yanında yer alırken, bazıları da Ana 'olu'daki direnişten yana tavır aldılar. 1924 yılında ittifak tümüyle bozuldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra arta kalan tarikatlarla (Nakşîler başka olmak üzere) ve oluşmaya başlayan Cemaatlerle (Nurcular önde geliyordu) yeniden ittifak kuruldu. Bu ittifak, 12 Eylül cuntasına kadar problemleri bir şekilde devam etti. 12 Eylül cuntasından sonra ittifak devam etti, ama bu devamlılığı sağlayan devlet sopası ve Cemaatlerin ekonomik tavizlerle satın alınmasıydı. Devlet, Cemaatlerle arasında yaşanan sonu gelmez sorunlara çareyi, emperyalizmle birlikte kendi cemaatini yaratmakta buldu. Ve devlet tüm bunları yaparken, sorunları çözümler derken aslında uzun dönemde başına daha büyük dertler açacak yeni çelişkiler yarattı.

Var olan Cemaat-Devlet Dindarlığı çelişmesine şimdi bir de Devlet Cemaati eklendi. Devlet Cemaati, yani Gülen çevresi, diğer Cemaatlerin aleyhine geliştirilmek, diğerleri etkisizleştirilmek isteniyor. Bu da yeni çatışmaları doğuruyor.

Diğer yandan bütün Cemaatlerin holdingleşmesi, sınıf atlaması, emperyalizm ve Türkiye'deki bağımlı kapitalist düzenle bütünleşmesi, şu ana kadar bu Cemaatler sayesinde kontrol altında tutulabilen ve sol muhalefete karşı yönlendirilen küçük burjuva yığınları da öndersiz bırakmak riskini taşıyor. Dindar kitle içinde zenginleşen Cemaat mensuplarının yaşam biçimine karşı oluşmaya başlayan tepkiler bunun göstergesidir.

AK PARTİ: MUASIR İLİMLİ İSLAM SEVİYESİ

MEHMED DURMUŞ

AKP'nin Referansları

Kısa adı AK Parti (AKP) olan Adalet ve Kalkınma Partisi, 14 Ağustos 2001 tarihinde kurulmuş, on beş ay gibi kısa bir süre sonra, 3 Kasım 2002'de iktidar koltuğuna oturmuş bir partidir. On yıldır iktidarda olup da toplumun desteğini azaltmak bir yana, bilakis artırması, AKP'nin Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleştirdiği bir ilktir. Bu başarısının bir numaralı aktörü, kuşkusuz partinin genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır.

AKP kurulduğu günden itibaren hem Türkiye kamuoyunu hem de batı dünyasını çok meşgul etmiştir. Acaba AKP nasıl bir partiydi; İslamcı mıydı, dindar-demokrat mıydı, liberal miydi, takiyye ile devlet yönetimini ele geçirip ülkeyi şeriata götürecektir bir gündemi saklı tutan radikal İslamcı bir parti miydi? AKP iktidarı ve Tayyip Erdoğan gerçeğini açıklarken komplo teorilerine başvurmanın gerekli olduğuna inanmıyorum. Bunun yerine o, ideolojisi ve icraatlarıyla değerlendirilmelidir.

AK Parti'nin referansları, Parti tüzüğü'nün "Kuruluşun Temel Dayanakları" başlıklı ikinci bölümünde şöyle sıralanmaktadır:

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, başta ‘İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ ile ‘İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’ olmak üzere TBMM tarafından onaylanmış uluslararası belgeler, Siyasi Partiler Kanunu, seçim kanunları, diğer ilgili kanun ve mevzuat...”

Partinin temel amaçları milli irade, hukukun üstünlüğü, akıl, bilim, tecrübe, demokrasi, bireyin temel hak ve özgürlükleri ve ahlakiliği; Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine ulaşmak ve hatta onu aşabilmek için ikinci maddede açıklanan normlar ve genel kabullere uygun faaliyetlerde bulunmak olarak belirlenmiştir. Bu hedef çizilirken, “geçmişten gelen değerlerimizin korunması” kaydın düşülmüş olması (4. Madde) ayrıca önemlidir.

İşbu “muasır medeniyet seviyesi”, soyut bir söylem olmayıp, Başbakan Tayyip Erdoğan’ın 29 Mayıs 2003’te Mecliste yaptığı konuşmada açıkladığı üzere, ekonomik gelişme, demokrasi ve AB üyeliği¹ gibi somut kriterlere tekabül etmektedir. Dolayısıyla, AKP’nin gizli bir İslam gündemi olduğuna dair oluşturulan sanal korku böylece, anlamını yitirmektedir.

Tayyip Erdoğan, Davos zirvesine katılmak üzere gittiği, “Küresel kapitalizmin Kabesi” olarak nitelenen New York’ta temasları esnasında sorulan bir soru üzerine şöyle demişti: “Ders aldık... Referansımız İslam değil, anayasadır. Temel hak ve özgürlüklerde Kopenhag kriterlerinin uygulanmasını istiyoruz. Türkiye, AB üyesi olmalıdır”.²

Aynı gezi kapsamında Erdoğan, Washington’da Ulusal Demokratik Enstitü adlı kuruluştaki bir toplantıda, laiklik ve şariat anlayışının sorulması üzerine şiarı, “anayasa, kurallar bütünü”

¹ Taha Akyol, İslam, “Devlet ve Değişim”, *Milliyet*, 30.05.2003.

² Derya Sazak, “Erdoğan İkiz Kuleler Değişimi”, *Milliyet*, 02.02.2002.

diye tanımlamıştır. “Müslümanlar için kullandığınızda (İslami şeriat) dediğiniz gibi, Amerikan kuralları, anayasası için de (Amerikan şeriatı) diyebilirsiniz” gibi laf oyunu yapan Erdoğan, söylemesi arzu edilen asıl sözü söylemiş, referanslarını bir kere daha ve açık olarak yinelemiştir: “Biz dinî esaslara dayalı bir devlet istemiyoruz. İslam evrenseldir. Müslümanlar için İslam’ın prensipleri kendi içinde geçerlidir. AK Parti’nin referansı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’dır”.³

Tayyip Erdoğan bu gezisinde dinî esaslara dayalı bir devlet kesinlikle istemediklerini söylemiş, referanslarının şeriat değil Anayasa olduğunu defalarca tekrarlamış; bütün ‘izm’lere –ve bu arada Kemalizm’e de– karşı olduğunu ama Atatürk ilkelerine karşı olmadığını beyan etmiştir.⁴

AKP Laik Bir Partidir

AK Parti’nin referansı İslam değil, laik-demokratik düşüncedir. Parti programında özellikle demokrasi, hukuk devleti, laiklik, insan hakları ve özgürlüklere vurgu yapılmış; serbest piyasa ekonomisi ve dünya sistemiyle bütünleşen rekabetçi bir iktisadi anlayış savunulmuştur.⁵ Parti tüzüğü’nün ‘Temel Amaçlar’ bölümünde, Anayasa’da yer alan laiklik ve kanun önünde eşitlik ilkelerine gönderme yapılmaktadır. Aynı bölümde, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve ‘Milli irade’nin tek belirleyici güç olduğu vurgusu AKP’nin laik kimliğini gösteren önemli bir veridir.

AK Parti 2002’de iktidara gelmeden ve geldikten itibaren seküler bir dil kullanmaya özen göstermiş; İslamcı bir parti ol-

³ Tayyip Referans Değiştirdi, *Milliyet*, 31.01.2002.

⁴ B. Tuncer, Başbakan Adayı Erdoğan Amerika’da, *Radikal*, 3 Şubat 2002.

⁵ Yalçın Akdoğan, *Muhafazakâr Demokrasi*, Ak Parti Yay., Ankara, 2004.

madığının altını özellikle çizmiş, başörtüsünün öncelikli bir mesele olmadığını beyan etmiştir.⁶

Hakkında kapatma davası açıldığında Anayasa Mahkemesine verdiği savunma metni, Parti'nin manifestosu gibidir. Bu metinde, "Demokrasiyle laikliği bir araya getiren 'demokratik laiklik' kavramından bile rahatsızlık duyan bir anlayışın, ne demokrasiyi ne de laikliği koruması mümkündür"⁷ sözüyle laiklik ve demokrasinin ne kadar iyi bir hamîsi olduğu ima edilmekteydi. Doğrusu gerçek de budur. Aynı savunma metninde, "Partimiz laikliği siyasî ve hukuki bir ilke olarak görmektedir" denmekte; Partinin laiklik anlayışının, çağdaş demokratik toplumların özgürlükçü laiklik anlayışıyla tamamen uyumlu bir yaklaşım olduğu, Parti olarak, başkalarının temel hak ve özgürlüklerine asla bir tehdit içermeyen bir laikliği savundukları ifade edilmekte. Anayasanın 2. maddesinde laikliğin devletin değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek bir niteliği olarak sunulmasına ve Anayasanın 24. maddesindeki din istisması yasağının amacının da esasen devletin laik niteliğinin aşındırılmasını engellemek olduğuna yapılan vurgu⁸ oldukça önemlidir. Belki de konunun asıl önemi şuradadır: Anayasanın 2. maddesinde, değiştirilmesi teklif dahi edilemezliği kayıt altına alınan laikliğin hiçbir zaman dinsizlik anlamı olmadığını altı çizilmekte. "Toplumda barışı kurmak, sürdürebilmek için devletin laik bir hukuk düzenine, laik bir yönetim cihazına sahip olması"⁹nın olmazsa olmazlığına dikkat çekilmekte, laikliğin "dinî inanç farklılıklarını barış içinde bir arada yaşatmak için var ol[duğu]" ileri sürülmektedir.⁹

⁶ Ali Bulaç, *Göçün ve Kentin İktidarı*, Çıra Yay. İstanbul, 2010, s. 101.

⁷ AKP'nin 2008 Yılı Haziran ayında, AK Parti'yi kapatma davasına karşı Anayasa Mahkemesine verdiği savunma metni, ss. 3-4.

⁸ AKP Savunma, s. 4.

⁹ AKP Savunma, s. 4.

Sırf bu yorum bile, Anayasa Mahkemesi tarafından AKP hakkında kapatma kararı verilmesini ‘hak’ olmaktan çıkartırdı. AKP’nin bu laiklik yorumu, son yıllarda dindarlardaki ideolojik değişimin özüne işaret eder. Zaten kendi inanç sistemleriyle cepheden çatışan bir değerler sistemi başka türlü benimsenemezdi. Başbakan Erdoğan 2011 Eylül’ünde Mısır’a yaptığı gezide bir televizyondan verdiği mülakatta kendisinin Müslüman olduğunu, laik olmadığını (bu nasıl olabiliyorsa?!) söylemiş, ardından –laik bir devletin ‘müslüman’ başbakanı sıfatıyla– Müslüman Mısır halkına laik bir anayasa yapmalarını tavsiye etmiş ve laikliğin kesinlikle dinsizlik ve din düşmanlığı olmadığını sözlerine eklemiştir.¹⁰

AK Parti gibi siyasal teşkilatlardaki bu söylem değişikliği, onların sistem içinde yer almaya başlamaları ile eş zamanlı ve doğru orantılıdır. Arap Devrimi adı altında bazı Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan da bu minvaldedir. Tunus en-Nahda hareketi lideri Raşid el-Gannuşî, benzer şekilde, “bizim Batı’daki manasıyla laiklikle hâlihazırda –İslamî hareket kapsamında– sorunumuz yoktur” diyebilmektedir.¹¹ Gannuşî, Türkiye’deki sistemin laik olduğu ve Arap âleminin Türkleşmesi istendiği şeklindeki kaygıları iyimserlikle karşılamakta; Türkiye’deki laikliğin dini özgürlüğe alan açılmasıyla son bulduğunu ileri sürmektedir.¹²

AK Parti savunmasında, laikliği korumanın ve (‘müslüman’ bir topluma) benimsetmenin bilimsel izahları yapılmakta; Ali Çarkoğlu ile Binnaz Toprak’ın araştırması (2006) referans verilerek, toplumun iktisadi seviyesi yükseldikçe laikliğin benimsenme oranının da arttığına dikkat çekilerek şöyle denmektedir:

¹⁰ ‘Mısır’a Laik Bir Anayasa Tavsiye Ediyorum’, *Sabah*, 15.09.2011.

¹¹ Raşit el Gannuşî, *Laiklik ve Sivil Toplum*, Mana Yay., çev. Gülşen Topçu, İstanbul, 2010, s. 175.

¹² Raşit el Gannuşî, *A.g.e.*, s. 176.

“AK Parti, bir yandan ‘devletin temel düzenlerini’ Avrupa standartlarına uyarlayarak laikliğin hukuki boyutunu güçlendirirken, diğer yandan da demokratik özgürlükleri genişletmek, din ve vicdan özgürlüğüne özen göstermek ve ekonomik politikalarıyla refahı yükseltmek suretiyle laikliğin toplumsal temellerini pekiştirmiştir”. “Devletin sosyal, hukuki, siyasi ve ekonomik temel düzenlerini Avrupa hukukuna uyarlayarak modernleştirmiş ve laikliğin ikinci ayağı olan din ve vicdan özgürlüğünün alanını genişletmiş bir partinin, laikliği ihlal ettiğini ileri sürmek ancak bir algılama hatasından kaynaklanmış olabilir”.¹³ Bu, sokak dilinde, “AKP’yi laikliği ihlalle suçlayanın alnını karışarım” sözüyle ancak ifade edilebilir bir savunmadır.

AKP’yi laiklik için bir tehdit olarak algılayanları iki kategoride ele alabiliriz. Bunlardan biri, AKP’ye kapatma davası açan yüksek bürokrasi ve Kemalist çevreler olup, bunlar da ufuklarının yetmezliği ve siyasal bağınazlıkları saikiyle böyle hareket eden; yaprak kılmılsa, rejim elden gidiyor zehabına kapılan kesimlerdir. İkincisi ise aslında AKP’nin laiklik için tehdit olmadığını çok iyi bilmelerine, hatta laikliği laikçi kesimlerden daha iyi kökleştirdiğini fark etmelerine rağmen maslahat gereği bu çığılığı yükselten odaklardır.

Bunların dışında, objektif düşünen bazı aydınlar ise fotoğrafı olduğu gibi çekme dürüstlüğünü göstermektedirler. Bunlardan biri olan, Zaman gazetesi yazarı Şahin Alpay konuyu şöyle değerlendirmektedir: “AKP iktidarının laik düzeni tehdit ettiği kanısında kesinlikle değilim. Aksine, ‘laik düzeni savunanlar’la kıyaslandığında AKP’nin daha laik bir tutum sergilediği kanısındayım. Laikliği savunanları, laiklikten ziyade, sahip oldukları ayrıcalıkları koruma telaşında görüyorum”.¹⁴ Türkiye İran olacak, Malezya ola-

¹³ AKP Savunma, s. 4.

¹⁴ Şahin Alpay, Osman Ulagay’dan ‘Artık Yeter!’, *Zaman*, 28.02.2008.

cak gevezeliği yapılırken esasen hiçbiri olmayacağını, aslında tam da o demlerde Türkiye'nin Almanya ve ABD'ye benzeme yolunda¹⁵ olduğunu, sözü edilen laikçi odaklar bilmiyor olabilir miydi?

Türkiye'de, on yıllık AKP iktidarı döneminde, 'dinselliğin' arttığı bir gerçektir. Bu görüntü, yüzeysel bakan laik ve laikçileri telaşlandırmaktadır. Hâlbuki telaşa mahal yoktur. Çoğulculuk ve sekülerizm içinde 'dinselliğin' günlük hayatı belirleyen ağırlığı artsa da önemli olan seküler ve demokratik çizginin korunmasıdır. Bu, Cumhuriyetin yanlış modernleşme/sekülerleşme denklemini doğrultan bir sekülerleşmedir. Cumhuriyet ülkeyi zorla modernleştirme/sekülerleştirmek istemişti. AKP ise Müslümanlık (İslam değil) ve muhafazakârlık üzerinden sekülerleşmeyi sağlamaktadır.¹⁶

Devletin yönetim kademelerinde dindarların görev almasındaki artış, sakallı belediye başkanları, namaz kılan üst düzey bürokratlar, cumhurbaşkanı ve başbakanın hanımlarının başörtülü oluşu, gerek AKP'nin muhafazakâr demokrat tabanına ve gerekse laikçi kesimlere farklı mesajlar verse de, bunun sekülerleşmeden başka gerçekçi bir anlamı yoktur. Bir felsefe hocası bu gerçeği şu şekilde açıklamaktadır:

“Buna göre, devletin yönetim çarkı, dine dayanmadığı sürece, o ülkedeki rejim laik bir rejimdir; böyle bir devletin başına dünya görüşü bir dinin inançlarına dayanan bir kişi oturabilir... Hâlbuki laik bir rejimde elbette dindar bir fert bulunabilir. Bu ferdin din anlayışı öznel bir metafizik fanteziyi geçmiyorsa, günlük eylemlerinde dinsel onay beklentisi yaşamıyorsa, bu ferdin durumu laik rejimle çelişmez”.¹⁷

¹⁵ H.B. Kahraman, AK Parti ve Doğru Sekülerleşme, *Sabah*, 15.08.2012.

¹⁶ Hasan Bülent Kahraman, *a.g.m.*

¹⁷ Yasin Ceylan, AKP, “İslam ve Modernleşme”, *Radikal*, 19.12.2007.

Şurası çok iyi bilinmektedir ki, muhafazakârlık dini, ideolojik bir yaklaşım olarak görmez ve toplumu dindarlaştırmak gibi bir siyaseti yoktur. Bu sözden, ‘olmalıdır’ yüklemiyle biten bir beklenti anlamı çıkartılmamalıdır. Muhafazakârlık, dini toplumsal bir veri ve geleneğin bir parçası olarak önemsemekte, din-siyaset ilişkisini sağlıklı bir zemine oturtmak istemektedir.¹⁸ “Dinselliğin artışı” tamamen bununla alakalıdır.

AKP Muhafazakâr Demokrat Bir Partidir

AK Parti muhafazakâr demokrat bir partidir.¹⁹ Parti daha işin başında, bizzat kurucu genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kendi kimliğini ‘muhafazakâr demokrat’ olarak ortaya koymuştur. AK Parti’nin, 15 Ocak 2004 tarihinde İstanbul’da düzenlediği ‘Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu’nda Tayyip Erdoğan’ın yaptığı açılış konuşması adeta bir manifesto olarak kabul görmüş ve sempozyumun tarihi, AKP kurucularının eski gömleklerini çıkarmalarının resmi tarihi olarak telakki edilmiştir. İşte o sempozyumda Erdoğan, AK Parti’yi demokratik ve laik hukuk devletini savunan, laikliği demokrasinin teminatı ve toplumsal barışın temel ilkesi sayan ve Cumhuriyetin temel nitelikleri etrafında kalıcı bir toplumsal mutabakat arayışı içinde olan bir parti olarak nitelendirmektedir.²⁰

Muhafazakâr demokratlık, bu isimde ve AKP doktrini gibi bir kitap çalışması yapan ve halen Erdoğan’ın danışmanlığını yapan Yalçın Akdoğan’ın satırlarında, halk egemenliğine dayanan siyasal meşruiyet ile anayasallığa ve evrensel normlara dayalı hukuki

¹⁸ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

¹⁹ D. Dursun, “AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi”, *Yeni Şafak*, 14.8.2003.

²⁰ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

meşruiyeti önemseyen bir anlayış olarak ifadesini bulmaktadır.²¹ Liberal bir yazarın ‘Muhafazakâr Demokrat’ AK Parti’yi “Türk demokrasi tarihinin 1946’dan bu yana ana damarlarından birini temsil eden” bir olgu olarak tanımlaması²² haksız olmasa gerektir.

AKP’nin muhafazakârlığı, statükoculuk anlamında olmayıp,²³ geleneği dışlamayan bir modernlik; yerelliği kabul eden bir evrensellik, manayı reddetmeyen bir rasyonellik ve köktenci olmayan bir değişim istemi²⁴ olarak belirlenmektedir. Muhafazakârlık, bir nevi entegrizm olan tutuculuktan da ayırdır.²⁵ AKP’nin muhafazakârlığı belki daha bir süre sivil içeriğinden uzaklaşacak ve daha dinsel bir içeriğe kavuşacaktır. Ama Türkiye’de “yepyeni bir kültürel ortam” hazırlamakta olduğu kuşkusuzdur.²⁶

Erdoğan, Ocak 2004’te ABD Başkanı Bush’u ziyareti kapsamında American Enterprise Institute’de yaptığı konuşmada şu mesajı veriyordu: “Demokratik muhafazakârlık yaklaşımı Türkiye’nin tarihi tecrübeleri, benimsediği değerler ve çağa ayak uydurma akılcılığından kaynaklanıyor. AKP Türk siyasetinde yeni tarzı temsil ediyor. Bu anlayışın, Türkiye sınırlarını aşan bir önemi var. AKP muhafazakârlık temelinde bir kitle partisi-dir. Toplumun her alanda gelişmesi için kapsamlı ve katılımcı reform süreci başlattık”.²⁷ Mekanik demokrasiden değil, ‘derin demokrasi’den yana olduklarını belirten Erdoğan, Türkiye’nin

²¹ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

²² İhsan Dağı, “AK Parti: Müslüman Demokrat mı, Muhafazakâr Demokrat mı?”, *Zaman*, 09.11.2004.

²³ Ülkü Doğanay, “AKP’nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık”, *AÜSBF Dergisi*, 62-1, s. 70.

²⁴ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*, (R. Tayyip Erdoğan’ın yazdığı önsöz).

²⁵ Ali Bulaç, “Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi”, *Köprü*, Kış/2007, s. 97.

²⁶ H.B. Kahraman, “Ak Parti ve Doğru Sekülerleşme”, *Sabah*, 15.08.2012.

²⁷ “Müslüman Toplumlar İçin Öncü Olacağız”, *Radikal*, 30.01.2004.

tecrübesinin, diğer Müslüman toplumlara ilham kaynağı, başarılarının birçok ülkeye örnek olacağını sözlerine eklemekteydi.²⁸ AKP danışmanı Akdoğan da, idari, toplumsal ve siyasal tüm alanlara yayılmış organik bir demokrasi olarak, buna “derin demokrasi” dediklerini ifade etmektedir.²⁹

Bu noktada bir lahza durmak ve şu mülahazayı yürütmek lazım: Milli Görüş çizgisinden gelen bir partinin bile kendilerini nispet etmedikleri böylesine cesur(!) bir söylemi ne Ak Parti’nin muhafazakâr-dindar tabanı layıkıyla anlayabilmiş, ne de laikçi kesim, AK Partinin takiyye yaptığı paranoyasından kurtulabilmiştir. Bu sebeptendir ki, seçimlerden hemen sonra Aralık 2002’de Türkiye için çok önemli bir zirve olan Kopenhag’ta Erdoğan’ın gösterdiği yüksek performans hemen her kesimi öylesine şaşırtmıştı ki, bu durum AKP’nin takiyyesi olarak algılanmıştı. Aslında şaşkınlık içinde olanları yadırgamamak gerekir, çünkü AKP, 150 yıllık tarihin en köklü reformlarına imza atıyordu.³⁰

Acaba AKP liberal İslamcı bir parti midir, yoksa muhafazakâr demokrat mıdır? Graham Fuller, AKP’yi İslamcı olarak nitelenebilmektedir; bazı liberal aydınlar ise İslamcı köklerinden koptuğu ve kendini öyle tanımladığı için “Muhafazakâr Demokrat” demeyi uygun görmekteyler. Liberal İslamcılığın en ileri gittiği ülkenin Türkiye olduğunu Graham Fuller da kabul etmektedir. Demokratik kurum ve geleneklerin en güçlü olduğu Türkiye, İslamcı ve liberal demokratik geleneklerin gerçek bir sentezini yapmayı başaracak ilk ülke olmaya adaydır.³¹

²⁸ “Müslüman Topluluklar İçin Öncü Olacağız”, *Radikal*, 30.01.2004.

²⁹ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.* (R. Tayyip Erdoğan’ın yazdığı önsöz).

³⁰ Ali Bulaç, *A.g.m.*

³¹ Şahin Alpay, “Siyasal İslam’ın Geleceği”, *Zaman*, 12.08.2003.

AKP muhafazakârlığı İslamlaşma değildir. Açık Toplum Vakfı tarafından Boğaziçi Üniversitesinden Hakan Yılmaz'ın başkanlığında Mart-Nisan 2012 tarihleri aralığında yaptırılan “Türkiye’de Muhafazakârlık: Aile, Cinsellik, Din” başlıklı araştırma, muhafazakârlığın İslamlaşma değil, demokratikleşme olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.³² Ankete göre Ramazan ayı boyunca oruç tutanların oranı 60,4’ten 53,1’e inmiş, hiç tutmayanların oranı ikiye katlamıştır. Cinsellik ve dini görünürlük gibi konularda verilen cevaplar gösteriyor ki, AKP iktidarı döneminde dinsel artmamıştır, bilakis liberal bir yaşam tarzı beğenilmekte, özgürlük vurgusu belirginleşmektedir. Oysa aynı vakıf, bu araştırmanın ilkinin 2006 yılında yapmıştı ve kamuoyuna açıklandığında Milliyet gazetesi şu şekilde manşet yapmıştı:

“Hoşgörüsüz Bir Hayata Doğru –Muhafazakârlığı Ölçen Anketten düşündürücü Sonuçlar”.³³ Bu manşetin, ‘Basında Güven’ sloganıyla çıkan bir gazete tarafından 2006 yılının siyasal atmosferine göre atıldığında hiç kuşku yoktur. Aynı araştırmanın 2012 versiyonu, bilakis dindarlaşmada düşüş, sekülerleşmede ilerleme olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Belki kamusal alanda muhafazakârlık artış göstermişti, ama kamusal alanda yer almak sekülerleşmenin alametidir. Kısacası seküler bir süreç içinden yeni bir muhafazakârlık inşa edilmektedir.³⁴

AK Parti Demokrattır

AK Parti laiklikten önce demokrasiyi hazmetmiştir. On yıllık iktidar sürecinde laiklikle de, demokrasiyle de herhangi bir soru-

³² www.aciktoplumvakfi.org.tr, Ekim 2012.

³³ *Milliyet*, 16 Mart 2006.

³⁴ Murat Aksoy, “Muhafazakârlık: Hem Modern, Hem Seküler”, *Yeni Şafak*, 09.10.2012.

nun kalmadığı gözlenmektedir. 30 Eylül 2012 Pazar günü yapılan 4. Olağan Kongrede Genel başkan R.T. Erdoğan ve eşinin birlikte yürümesi için salonun ortasında tanzim edilmiş olan ‘demokrasi yolu’ ve Erdoğan’ın, “Size bir sürprizim var” anonsuyla beraber Aşık Veysel’in “gidiyorum gündüz gece” şiirini dinletmesi, “uzun ince bir yol”un demokrasi olduğunu göstermiştir.

AKP bugün DP-AP-ANAP geleneğinin devamı, yani merkez sağ’ın ana partisi konumundadır. ‘İslamcı’ olarak adlandırılan Milli Görüş Hareketinden ‘Muhafazakâr Demokrat’ bir AKP neşvü nema bulmuştur.³⁵ Milli Görüş’ün İslamcılığı hiçbir zaman Kur’an merkezli bir İslamcılık olmamışken, kendisinden adeta dokuz talakla boşanmış olan muhafazakâr demokrat AKP’yi ‘İslamcı’ gibi sıfatlarla demokratik değerler açısından hala ‘riskli’ olabilir diye anmak, ancak cehaletle izah edilebilir. Çünkü Milli Görüş çizgisini de terk eden AKP kurucularına, maruz kaldıkları baskılar, gündemlerini gizlemeyi değil, siyasi özgürlüğün önemini öğretti. O sebeple AKP, öteki partilerden daha özgürlükçü, daha demokrat ve daha laik bir kimliğe sahiptir. Demokrasi, zayıfları değiştirip-dönüştürmektedir. Türkiye’nin eksikli kusurlu demokrasisi, İslamcı akımın giderek ılımlaşmasını ve sonunda İslamcılığı aşmasını mümkün kılmıştır. Türkiye esas olarak bu anlamda İslam dünyasının yıldızıdır. Bunları anlamadan Türkiye’yi anlamak mümkün değildir”.³⁶

Ali Bulaç’a göre AKP, “Türkiye’nin özel şartlarında teşekkül etmiş bulunan Milli Görüş çerçevesinde bir ‘İslamîlik’ olan kökenini açıkça reddetmekle beraber, toplumsal bakımdan son derece heterojen olan çevre, bu partinin İslam’ın dinamizminden beslenen muhalif ve bittabi reformcu ve elbette hakikatte İslamcı bir hareket

³⁵ Şahin Alpay, “Osman Ulagay’dan ‘Artık Yeter!’”, *Zaman*, 28.02.2008.

³⁶ Şahin Alpay, *A.g.m.*

olduğunu düşündü; parti sözcülerinin seçim meydanlarında ve medyada aksi yöndeki beyanlarını bile bu çerçevede tefsir etti.³⁷

‘Millî Görüş İslamcılığı’ndan ‘Müslüman Demokrat’ Çizgiye

İslam’ın, batı medeniyetinin omurgası olan demokrasi ile bağdaşmayacağını, İslam’ı ve batı düşüncesini iyi bilen her fikir adamı teslim eder. Fakat demokrasi ile İslam arasındaki o aşıl-
maz sanılan sınırlar, artık bizzat İslam’ın müntesipleri tarafın-
dan aşılmaktadır. Bülent Arınç 1999 yılında demokratik dönü-
şümünü şöyle özetlemişti: “Beş altı sene önce İslamî bir devlet
modelinin olabileceğine ve siyasetin görevinin bunun önünü
açmak olduğuna inanıyordum, ama şimdi görüyorum ki yanıl-
mışım. Artık hedeflenmesi gereken modelin insan haklarına da-
yalı demokratik hukuk devleti olduğu inancını taşıyorum”.³⁸

“Müslüman demokrat olunabilir mi?” sorusunu, “Eğer uç
noktaya gidersek, hiçbir dindarın demokrat olamayacağı iddia
edilebilir”. [Çünkü referansı değişecek!] diye cevaplayan Etyen
Mahçupyan,³⁹ “Müslümanların bugün kendi önlerine koydukları
bahis”in, “kişinin kendi zihniyeti ile demokrattığı birleştirecek
bir senteze ulaşması” olduğunu belirtmektedir.⁴⁰ Bu sentezi san-
ki şöyle özetlemektedir Mahçupyan: 1) Kendi dininin öznel bir
tercih olduğunun bilincine varması; 2) İyi bir dindar olurken
aynı zamanda hem kendi dinine hem de genelde dinlere mesafeli
bakabilmesi; 3) Dini kişiler arası güç ilişkisinin meşruluk kayna-
ğı olarak algılamaması. Böyle bir Müslüman’ın demokrat olma-

³⁷ Ali Bulaç, *A.g.m.*

³⁸ Avni Özgürel, “Abant Platformundan Kalan”, *Radikal*, 14.07.1999.

³⁹ Etyen Mahçupyan, “Müslüman Demokrat Olunabilir mi?”, *Zaman*, 28.11.2002.

⁴⁰ Etyen Mahçupyan, *A.g.m.*

ması için bir neden yoktur!⁴¹ AK Parti'nin yaslandığı sosyal tabaka (cemaat/ler) ve entelektüel kesim, artık rahatlıkla kendilerini Müslüman-demokrat olarak tanımlayabilmektedirler.⁴² İslam'la demokrasi fitrat olarak uyuşmaları imkânsız iki ayrı yaşam biçimi iken, bu uyuşmazlık, bilakis iyi bir hısımlığa dönüştürülmektedir. İslam dünyasında Demokrasi ile İslam'ın çatıştığı, bir "iddia" olarak ele alınmakta ve bu iddia, "Demokratik İslam"ın, Ortadoğu'daki "dayatmacı, baskıcı, ilkesiz ve hayatın dışındaki yönetimlerin korkulu rüyası" olmasına bağlanmakta; İslam dünyasındaki dayatmacı yönetimlerin en büyük ve en güçlü alternatifinin "Demokratik İslam" olduğu ileri sürülmektedir.⁴³

"İslamî demokrasi" kurma hedefi yönündeki değişim, "İslam'da 'kulun kul üzerindeki tahakkümü'nün reddi" ilkesiyle temellendirilerek, tevhide denk düştüğü ileri sürülmektedir.⁴⁴ Oysa aynı kalem, dinden bağımsız bir insan hakları tanımı önebiliyor, çoğulculuğun kabul edilmesini teklif edebiliyor.⁴⁵

AK Parti'nin fikir işçilerinden Y. Akdoğan, Z. Brzezinski'nin, "21. yüzyıl manevi ve dini değerlerin hâkim olacağı bir yüzyıl olacaktır" görüşüne; Huntington'ın, "modern insan çok açık bir şekilde dine yönelmekte; hayatın amacını, varoluş gayesini yeniden sorgulayarak dine adeta sığınmaktadır. Bu yüzden dini duygunun doğasını anlamak ve ona saygı duymak gerekir" değerlendirmesine yer veriyor.⁴⁶ Bu yaklaşım, Çek siyasetçi ve fikir adamı Vaclav Havel, demokratik değerlerin, tüm kültürleri ve insanlığı

⁴¹ Etyen Mahcupyan, *A.g.m.*

⁴² Hüseyin Gülerce, "Müslüman Demokratlar", *Zaman*, 01.07.2010.

⁴³ N. Gürdoğan, *Siyasal İslam'dan Demokratik İslam'a*, *Yeni Şafak*, 20.8.2003.

⁴⁴ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

⁴⁵ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

⁴⁶ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

birbirine bağlayan ‘manevi temeller’ üzerine bina edilmesi önerisiyle aynıdır. Bu öneri gerçekleştiğinde demokrasi sadece batının değil, tüm insanlığın sahiplenebileceği bir değer olacaktır.⁴⁷ ‘Dini soslu demokrasi’ anlamına gelen bu önerinin sözcülüğünü ‘müslüman demokrat’ cemaat liderleri yapmaktadır.⁴⁸

21. yüzyıl, belki de örneği olmayan bir “dine dönüş” çağı olmaktadır. Çünkü Müslüman toplumlar nazarında “manevi değerler”in kıymeti bir başka türlü anlaşılmıştır! Sözü edilen değerler, geçmiş on yıllarda hiç olmadığı kadar rağbet görmektedir. Fakat bu “manevi değerler”, kesinlikle bir İslamlaşma değeridir. İslam’ın birtakım tezahürlerinin oldukça görünür hale geldiği bir dönüşümdür. Demokrasiyle İslam’ın modern bir izdivaç törenidir bu. Havel’in, Huntington’ın ve Brzezinski’nin önerdiği şekilde, “saygı duyulması gereken manevi temeller” üzerine demokrasi kültürünün inşa edildiği bir dönem... Bu yeni dönem, toplumun merkezinden İslamî değerlerin sökülmeğe çalışılmadığı bir ‘özgürlük ortamı’ olarak tanımlanmaktadır. Çünkü hiçbir toplumda kutsal değerlerin yeri ekonomik ya da siyasal doktrinlerle doldurulmayacaktır.⁴⁹

Türkiye’de İslamî bir demokrasi oluşturmak için batıda örnek bulunmaktadır. Bu, ‘Hıristiyan demokrat’ kültürüdür. İngiltere’nin Avrupa Bakanı Denis MacShane’e göre, “Avrupa’nın 20. yüzyıldaki en büyük politik icatlarından biri Hıristiyan demokrasininin oluşturulmasıdır”. MacShane, tam işleyen İslami bir demokrasininin oluşturulmasına giden yolda Türkiye’ye yardım edilirse bunun demokrasi için bir ödül olacağı görüşünde-

⁴⁷ Yalçın Akdoğan, *A.g.e.*

⁴⁸ Mehmed Durmuş, “Fikir ve Hareketiyle F. Gülen Tahlili”, (ed.) F. Başkaya, *Resmî Tarih Tartışmaları-7*, Maki Yay., Ankara, 2009, ss. 151-188.

⁴⁹ Nazif Gürdoğan, *A.g.m.*

dir.⁵⁰ MacShane'in, insanların dini ihtiyaçlarını tanımlamalarının engellenmez oluşuna ve bu ihtiyaçların hele de laik demokratik haklar içinde yapılmasının gereğine vurgu yapması önemlidir. Bakan, Türkiye AB'ye üye olmak için çok geride de olsa, "Avrupa, Müslüman demokrat bir Türkiye'ye 'hoş geldin' demeli" görüşündedir.⁵¹ Neden? Çünkü "Türkiye'deki İslami demokrasi Avrupa'nın doğudaki İslam dünyasına açılması için bir köprü olacak, Avrupa da kuzey ve güney Amerika ile bu şekilde bir köprü vazifesi görecek".⁵² Bu ulvi(!) hedefe hizmet etmesi içindir ki ABD başkanları, Türkiye'yi İslâmî köktencilikten kurtarmanın en iyi yolunun eleştiriyiyle vakit kaybetme yerine, onun bir an önce AB'ye alınması olduğunu" söyleyegelmişlerdir.⁵³

AK Parti yönetimindeki Türkiye, Hıristiyan demokratların İslami muadili haline gelebilme potansiyeline sahiptir.⁵⁴ AKP, İslam'ın demokratikleştirilmesini temsil etmesi noktai nazarından, Avrupa'daki Hıristiyan Demokratlarla aynı konumdadır.⁵⁵

Graham Fuller, Türkiye'ye, İslamî düşünce ve eğilimler konusunda daha esnek olmayı tavsiye etmektedir. İran gibi olun demiyormuş Fuller, ama "İslam'ın özel yaşam ve kamu yaşamındaki rolü konusunda esnek olmak ve İslam'ın Türkiye'nin kültürel ve entelektüel mirasının önemli bir parçası olduğunu, bastırılması gerektiğini kabul etmek, katılaşmayı önlemek için

⁵⁰ Denis MacShane, "Avrupa İslam'ı Kucaklamalı", *Zaman*, 28.11.2002.

⁵¹ Denis MacShane, *A.g.m.*

⁵² Denis MacShane, *A.g.m.*

⁵³ Mustafa Peköz, ABD'nin ve AB'nin Ortadoğu ve Türkiye İslam Politikası, www.sendika.org, 03.09.2006.

⁵⁴ "Ak Parti'yi Dünyaya Örnek Gösterdi (Financial Times'ın Başyazarı)", *Yeni Şafak*, 23.01.2008.

⁵⁵ "Olivier Roy: AKP Muhafazakâr Demokrat", *Radikal*, 25.01.2004.

kendisini ifade etmesine olanak sağlama”nın mümkün olduğunu öngörüymüş.⁵⁶ Fuller’ın sözlerini, “İslam’la ters düşmeyin” olarak anlamak mümkündür.

İLİMLİ İSLAM

İlimli İslam Nedir?

İlimli İslam nedir? Bu bir vakıa mıdır, yoksa salt bir söylem midir? İslam’ın ilımlısı ve ilımsızı olur mu? Bir kitap çapında cevapları olan bu soruları kısaca değerlendirelim.

İslam münzel bir dindir. Onun vazedicisi Allah’tır. Peygamber dâhil, bütün kullara düşen, ona, olduğu gibi teslim olmaktır. İslam 7. yüzyıl Arabistan’ında ilk inzal edildiği gün ne idiye, şimdi de odur, gelecekte de öyle olacaktır. Hiç tartışmasız ‘ımlı İslam’ diye bir İslam yoktur. ‘İlimli İslam’ ile kastedilen, İslam’ı beynelmilel tahakküm, sömürü ve küresel terör şebekelerine uyumlu hale getiren, daha doğrusu bazı müntesipleri şahsında İslam’ı, dünya siyasetine ses çıkartmayan, hiçbir zalimin zulmüne müdahale etmeyen, kapitalizmin halayığı, modernizmin payandası bir din misyonuna irca edici bir projenin adıdır. Bu projenin baş mimarının ABD olduğu, İsrail’in ve bazı Avrupa devletlerinin de sorumluluklar üstlendiklerinde hiç kuşku yoktur. Türkiye ise, devlet imkânları, entelektüel katkı ve projenin işlerliği için her türlü katkıyı yapan bir ‘ev sahibi’ konumundadır.

‘İlimli İslam’ projesine, ulusal ve uluslararası hiçbir nifak ilişkisine angaje olmamış Müslüman kesimin razı olması bir tarafa, bu deyim bile iğrenti sebebidir. Anlaşılacağı gibi, böyle bir İslam yoktur. Ama bilinmelidir ki ‘ımlı İslam’ İslam değildir. Bunun tarihteki benzeri, Medine’de Ebu Amir Rahib’in inşa et-

⁵⁶ Mustafa Peköz, *A.g.m.*

tiği, Peygamberi de açılışı için davet ettiği ama Kur'an'ın uyarısı ile Peygamber'in bu tuzağa düşmeyerek, yıktırdığı⁵⁷ 'mescid-i dırar' olayıdır. Kendilerini Müslüman olarak tanımlayan bazı siyaset adamları, cemaat liderleri ve entelektüeller, küresel sistemin efendilerine olan diyet borçlarını ödemek için, İslam'ı alet etmektedirler. Örnek olarak, 'terörist İslam' tabiri İslam'a ne kadar uygunsa, 'ılımlı İslam' da o kadar uygundur... 'ılımlı İslam' denilen proje, bugünün bir gerçeği olarak bilhassa Amerika'nın çıkarlarına hizmet ettiği için buna, 'Amerikancı İslam' demenin bir sakıncası yoktur.

'Müslüman demokrat' ya da 'İslamî demokrasi' formülünden ürken laikçiler gibi, ılımlı İslam sözünü duyunca, hem de Batı'da Türkiye için kullanıldığında çileden çıkanlar bulunmaktadır.⁵⁸ Kimi laikçi ve solcu aydınlar 'ılımlı İslam'ın 'düşman' ABD'nin, sanki Türkiye'ye şeriat getirmek için bir basamak olarak kullandığı bir araçmış gibi vehimlere kapılmaktadırlar. Güya ABD Türkiye'yi 'şeriat batağı'na sürüklemek ve kendi güdümü altına almak için 'ılımlı İslam'ı teşvik etmektedir.⁵⁹ Bu sebeple muhafazakâr-demokrat AKP'nin kendisini 'ılımlı İslam' gibi dini bir etiketle konumlandırmasından hayıflanmaktadırlar.⁶⁰

Oysa eski ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı R. Holbrook'un şu tavzihatının, sözü edilen kimselerin yüreğine su serpmemesi, kendileri adına ne büyük bahtsızlıktır:

"11 Eylül'den beri ABD, dünyanın her yerinde ılımlı İslami demokrasiler istiyor. İşte, sadece iki tane var: Türkiye ve Malezya... Türkler çok dramatik bir seçim yaptı. İlimli Müslüman

⁵⁷ Kur'an, 9/Tevbe Suresi, 107-108.

⁵⁸ Cüneyt Ülsever, "İlimli İslam", *Hürriyet*, 04.09.2007.

⁵⁹ Mustafa Erdoğan, "İlimli İslam Komplosu", *Star*, 11.12.2008.

⁶⁰ Yalçın Akdoğan, "BOP'un İlimli İslamı", *Yeni Şafak*, 15.03.2004.

bir parti, meşruiyetlerini Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Atatürk'ten alan ünlü milliyetçi partileri mağlup etti. Bu ılımlı Müslüman parti, İsrail ile de iyi ilişkiler içinde ve AB'ye üyelik istiyor. Ben de bunu kuvvetle destekliyorum".⁶¹

ılımlı İslam'dan korkan laikçiler yanılmaktadırlar. ılımlı İslam'dan söz edenler, İslamiyet'le demokrasinin gereklerini telif etmiş, demokratik işleyiş içinde iktidar olabilen, gene aynı kurallar içinde iktidardan uzaklaşan bir partiden söz ediyorlar. Murat Belge'nin deyimiyile "baştan aşağıya 'ılımlı İslam' kesilmiş bir Türkiye'den" kimse söz etmiyor.⁶²

Gerçekte ılımlı İslam Nedir?

Aslında ılımlı İslam projesi tarihte epeyce gerilere götürülebilir. Müslümanlara hükmetmiş olan –dört Halife döneminden sonraki– bütün devletler, bir şekilde İslam'ı devletin güdümüne girdirmişler, İslam'ı kelimenin tam anlamıyla istismar etmişlerdir. Cumhuriyet devrimleri Tanrı merkezli bir yaşam tarzından insan merkezli bir yaşam biçimine geçiş demek⁶³ olmasına rağmen, gerektiği yerde gerektiği kadar İslam'ın nüfuzundan yararlanmayı ihmal etmemesi de, Kemalist rejimin ılımlı din projesi olarak görülebilir. Esasında Türkiye'de İslam devrimci-radikal bir anlayış çerçevesinde gelişmemiş; Osmanlı'dan beri ılımlı, hatta liberal değerlere açık bir noktada bulunmuştur.⁶⁴ Bunun sebeplerinden biri, Selçuklu ve Osmanlıda İslam'ın hep devletin güdümünde olması, bir diğeri de tasavvuf kültürüdür.⁶⁵

⁶¹ Can Dündar, "ılımlı İslam ve ABD", *Milliyet*, 25.09.2007.

⁶² Murat Belge, "ılımlı İslam'?", *Radikal*, 06.05.2008

⁶³ Yasin Ceylan, "AKP, İslam ve Modernleşme", *Radikal*, 19.12.2007.

⁶⁴ Ö. Çaha, *Modern Dünyada Din ve Devlet*, Timaş Yay., İst., 2008, s. 212.

⁶⁵ Ömer Çaha, *A.g.e.*, s. 213, 215.

İslam'ın Protestanlaştırılması, küresel kapitalist sisteme uyumlu hale getirilmek için istenmektedir. Türkiye'nin tam başarılamamış batılılaşma, toplumu dönüştürme çabaları revize edilmek istenmektedir;⁶⁶ olan biten bundan ibaret. Neo-conların Ortadoğu uzmanı ve siyonist öncülerden (US Institute for Peace'in eski başkanı) Daniel Pipes 2004'te hazırladığı bir raporda, terörizmle savaşın “nihai hedefi”nin İslâm'ın modernleştirilmesi ya da kendi ifadesiyle ‘din inşası/religion building’ olduğunu ilan etmişti. Pipes, ılımlı, modern ve Amerikancı İslâm bakış açısını ortaya çıkaracaktı.⁶⁷ “Kitabı olmayan, ilahiyatı olmayan” bir İslam modeli çıkarmak;⁶⁸ yeni bir din inşa edilmek istenmektedir. Cuma namazı kıldıran ilk kadın imame olarak tarihe geçen, “Muslim Wake Up” (Müslüman Uyan) adlı örgütün üyesi Amina Wadud'un büyük destek gören bu girişimi (18 Mart 2005), bu yeni din inşasının bir parçası olarak tarihe geçmiştir. Türkiye’de ilahiyat fakültelerinin dini laikleştirici misyonu⁶⁹ ve *İslam Gerçeği*⁷⁰ kitabı gibi yayınlar, Türkiye neo-conlarının yeni bir din (İslamsız İslam) inşa etme girişimlerinin değişik tezahürleridir.

ılımlı İslam tabiri, “İslam ile modernitenin bir arada zoraki var oluşu”⁷¹ olarak okunmaya da elverişlidir. ABD'nin icadı olan BOP, geniş bir coğrafyada siyasal, sosyal, ekonomik ve dini bir dönüşümü hedeflemektedir. Dini olarak ise hedeflenen,

⁶⁶ Akif Emre, “Bir Panzehir Olarak Sufizm”, *Yeni Şafak*, 13.12.2007.

⁶⁷ T. Kışlakçı, “Cuma Namazını Pazara Alacaklar”, *Yeni Şafak*, 31.03.2005.

⁶⁸ Akif Emre, *A.g.m.*

⁶⁹ İlahiyat Hocalarının din-laiklik ilişkisini nasıl anladıkları hakkında bkz. İhsan Toker, *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*, Ankara, 2009.

⁷⁰ Hüseyin Atay, Y. Nuri Öztürk, Beyza Bilgin, Rami Ayas, Arif Güneş, Hasan Elik, *İslam Gerçeği*, Ankara, 1995.

⁷¹ Yasin Ceylan, *A.g.m.*

“İlmli İslam”dır. Bölgede terörü beslediği propagandası ile radikal dini anlayışlar ‘ehlileştirilmek’,⁷² Amerikan çıkarlarına ayak bağı olmaya karşı etkisiz hale getirilmek istenmektedir. Reel-politikte ise, küresel sistemle İşbirliği yapan sözde Müslümanları diğerlerinden ayırmak için ‘ılımlı Müslüman’ denmektedir.⁷³

Niçin ve Nasıl İlmli İslam?

İslam niçin ılımlılaştırılmak istenmektedir? Bu soruyu şöyle de sorabiliriz: İlmlileşme, İslamî hassasiyetlerin sivil hayata ve kamu alanına yansması anlamında modernleşme ve demokratikleşmenin olağan bir sonucu mudur, yoksa bu, dış güçlerin bir komplosu mudur?⁷⁴ Yukarıda ılımlı İslam’ın bir proje olduğunu belirtmiştik. Büyük Ortadoğu coğrafyasında politik sistem dönüştürülürken ve sınırlar tekrar belirlenirken ABD’nin bölgeye yönelik politikalarına destek olması; ‘yumuşatıcı’ görevini yerine getirmesi ve bir noktada tepkileri emen tampon görevi yapması için⁷⁵ ılımlı İslam gerekiyordu. İlmli İslam, dünyaya hükmeden güçlerin ‘kaçınılmaz’ olarak başvuracakları bir uyumlulaştırma yöntemidir.

Fakat ‘ılımlı İslam’a sadece bir proje gözlüğüyle bakılamaz. Aynı zamanda “İslamî hassasiyetler” denilen, dinin görünürlüğü sivil hayata ve kamu alanına yansması da bir vakıadır. “İslamî hassasiyetler” deyimi, İslam’ın laik Cumhuriyet yanında arızı ve patolojik bir fenomen olarak durduğu⁷⁶ bir vasatta, bir uzlaşma kültürünü çağrıştırmaktadır. İslam’ın ana gövdesi sakıncalı ise de, ‘hassasiyetler’ sakıncasızdır...

⁷² Yalçın Akdoğan, “BOP’un İlmli İslamı”, *Yeni Şafak*, 15.03.2004.

⁷³ Elif Ergü, “Alev Alatl İle Röportaj”, *Vatan*, 30.11.2008.

⁷⁴ Mustafa Erdoğan, “İlmli İslam Komplosu”, *Star*, 11.12.2008.

⁷⁵ Ümit Özdağ, “İlmli İslam”, www.21yyte.odg.tr, 18.12.2004.

⁷⁶ Mustafa Erdoğan, *A.g.m.*

İlimli İslam meselesi bir proje olmanın ötesinde, Türkiye'nin büyük demokratik değişim ve dönüşümü ile⁷⁷ yakından alakalıdır. Washington Uluslararası Stratejik Enstitüler Merkezi'nden bir uzman (Brad Roberts), İslam'ın, (komünizme karşı basit bir kalkan olarak ele alınmasından ziyade), toplumsal yaşamın bütün alanlarına müdahale etmesi gerektiğini belirtmekte ve şöyle demektedir: "...dindar kitlelerin siyasete, iş yaşamına, bürokrasiye, orduya, öğretmenliğe doğru çekilmesi modernizasyon süreci için önemli bir adım olabilir".⁷⁸ S. Huntington, Atatürk'ün ortadan kaldırmak istediği ama başaramadığı Müslüman mirasıyla bütünüyle yeniden barışmayı kabul eden Türkiye'nin, kendisine yeni bir misyon araması gerektiğini ileri sürmektedir.⁷⁹

Türkiye'de yaşayan halkın büyük çoğunluğu kendini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Laik-demokratik bir Türkiye'nin İslam'ı yok sayması mümkün değildir. Bu yeni dönemde siyaset adamıyla halk bir bütün halinde, ne İslam'dan vazgeçmek niyetindedir ne de demokrasiden.⁸⁰ İslam Türkiye'nin kimliğinin değiştirilemez bir parçası kabul edilmekte ve İslam'dan bir biçimde 'kurtularak' değil, onunla birlikte demokratikleşmek durumunda olduğu üzerinde ittifak sağlanmaktadır. Bu kabul, Türkiye'nin bir İslam devleti olmasını gerektirmediği gibi, laikliğin reddini gerektirmiyor. Türkiye'nin demokratikleşmesi bu yalın gerçeğin kabulüne bağlıdır.⁸¹ Kimilerinin korktuğu gibi Türkiye İslamlaşmakta değildir. Sadece, bildiğimiz cumhuriyet resmi değişmektedir. Türkiye'de din olgusu devletle daha bir

⁷⁷ Mustafa Erdoğan, *A.g.m.*

⁷⁸ Mustafa Peköz, *A.g.m.*

⁷⁹ Ümit Özdağ, *A.g.m.*

⁸⁰ Mustafa Erdoğan, *A.g.m.*

⁸¹ Mustafa Erdoğan, *A.g.m.*

eklemlenmekte,⁸² din devletle barış(tırıl)maktadır. Kamusal alandan birçok yöntemin elbirliğiyle tard edilmiş bir İslam'ın, "Türkiye'nin kimliğinin değiştirilemez bir parçası" olarak kabulü, ne hamasi bir savunmadır!

Tunus İslamî Hareketi'nin sürgündeki lideri Raşid El-Gannuşî 1990'ların ortalarında Londra'daki bir konuşmasında, Tunus halkının hür bir oylama sonucunda Tunus'ta çıplaklar plajı açılmasını istemesi durumunda, (kendisi bu yönde bir isteği onaylamasa bile) halkın isteklerini her açıdan karşılamak zorunda olduklarını söylemişti.⁸³ AK Parti'nin ılımlı, özgürlükçü ve çoğulcu anlayışı ile Gannuşî kriterleri örtüşmektedir.

Oysa aynı liberal AKP, mesela başörtüsü konusunda aynı cesareti gösterememiştir. Devlet Bakanı Mehmet S. Aydın'ın Nisan 2004'te Almanya'da bir gazeteye verdiği beyanatta, kamu kuruluşlarında bir kadının kapanma isteğinin demokratik bir hak olduğu yönündeki sözlerine, parti kapatma davasına karşı hazırlanan savunmada sahiplenilmemiş, o sözlerin, Aydın tarafından Alman gazetesine verdiği orayla ilgili bir cevap olup, Türkiye'deki sorunla kesinlikle ilgisinin olmadığı ifade edilmiştir.⁸⁴ Gazı alınmış 'ılımlı' halk, bu tavırlarda hep bir hikmet araya gelmiştir.

İlmlı İslam Bir ABD Projesidir

BOP'un Truva atı (A. Dilipak) olarak adlandırılabilen 'İlmlı İslam' bir ABD üretimidir. "ABD, ilmlı İslam'ı destekliyor mu" sorusuna dönemin ABD Büyükelçisi Ross Wilson şu cevabı ver-

⁸² "AKP Türkiye'nin Emniyet Kemerî (Nur Vergin'le Röportaj)", *Vatan*, 31.12.2007.

⁸³ İnatat Bunğlawala, "İslamî Değerler İle Demokrasiyi Uzlaştırmak", *Zaman*, 25.08.2010.

⁸⁴ AKP Savunma.

mişti: “Biz, bizim değerlerimizi ve dünyadaki amaçlarımızı paylaşan ülkelerle birlikte çalışmak isteriz ve Türkiye bu ülkelerden biri”. Bu çerçevede AKP için “moderate Islamic party” (ılımlı İslamî parti) tabiri kullanılmakta ve bu partinin başarısında ABD’nin hayati çıkarları olduğu açık bir gerçektir.⁸⁵ Georgetown Üniversitesi’nden Prof. John Esposito’ya göre de AKP, “Türkiye’nin AB’ye üyeliğini ve liberal piyasa ekonomisini savunan ılımlı, Batı yanlısı bir parti”dir.⁸⁶ ABD yönetimi, Batı ve İslâm dünyasında dini alanda reform çalışmalarını hızlandırmak için birçok çalışma içine girmiştir. Bu konuda İslâmî isimler taşıyan ve hedefi, ABD ve dünyada ‘ılımlı İslâm’ı teşvik etmek olan örgütler kurulmuş, bunlar ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ve eski CIA şefi James Woolsey gibi isimler tarafından desteklenmiştir.⁸⁷

RAND şirketi bu örgütler arasında en fazla ismi geçen bir kuruluştur. Rand Corporation’ın raporları meşhurdur. Mesela 1990 yılında CIA’den Graham Fuller’e Savunma Bakanlığı adına hazırlattığı, “Türkiye’de İslam Köktencililiğinin Geleceği” başlıklı bir rapor önemli taktikler içermektedir. Raporda Amerikan yönetimi için iki şey tavsiye edilmektedir:

1) Türkiye’deki İslamî hareketi daha yakından tanımalı, onların ideolojileri hakkında yakından bilgilenmeli ve diplomatlarını eğitmeliyiz.

2) ABD İslamcı akımının ılımlı üyeleriyle resmi olmayan ilişkiler kurmalıdır.⁸⁸

⁸⁵ F. Bila, “ABD FG’in Ne Yanında, Ne Karşısında”, *Milliyet*, 10.05.2005.

⁸⁶ “AK Parti İslamcılarını Değiştirdi”, *Milliyet*, 05.03.2010.

⁸⁷ Turan Kışlakçı, “Cuma Namazını Pazara Alacaklar”, *Yeni Şafak*, 31.03.2005.

⁸⁸ Can Dündar, “İlmlü İslam ve ABD”, *Milliyet*, 25.09.2007.

Dokuz yıl sonra (1999) ABD Dışışleri Bakanlığı'nca hazırlanan "Din Hürriyeti Raporu"nda ise F. Gülen isminin "ılımlı İslami lider" olarak yer aldığını görmekteyiz.⁸⁹ O sene (Mart 1999) Türkiye'nin 'ılımlı İslamî lider'i, ABD'ye intikal etmiştir...

2003'te, ABD'nin eski Irak büyükelçisi Z. Halilzad'ın Yahudi asıllı eşi Cheryl Barnard'ın Sivil Demokratik İslam Raporu'ndan haberdar olmuşuzdur. Bu raporda özetle şunlar önerilmektedir: 1) İslamiyet'ten kaynaklanan şiddet önlenmelidir. 2) ABD'nin İslamiyet'e karşı olduğu imajı düzeltilmelidir. 3) İslam dünyasının demokratikleştirilmesine yönelik radikal adımlar planlanmalıdır.⁹⁰ Barnard'ın raporunda İslam dünyası köktendinciler, tutucular, modernistler ve laikler olarak dört gruba ayrıştırılıyor; köktendincilerin terör eylemlerinin, baskı ve yolsuzluklarının sürekli basına yansıtılarak aralarındaki bölünmelerin hızlandırılması tavsiye ediliyordu. Tutucuların modernistlere yaklaşması ve sufizmin desteklenmesi isteniyordu.⁹¹ Bu raporda fundamentalistlerle geleneksel Müslümanların savaşmaları teşvik edilmeli; fundamentalistler zayıflatılıp, yok edilmeli gibi taktikler verilmekteydi.⁹² Ayrıca 'Batılı İslam' tezinin desteklenmesi ve "ortak bir İslam dünyası olmadığı" yönündeki kanaatin yaygınlaştırılması isteniyordu.⁹³ Bu raporun yayınlandığı tarihte Fethullah Gülen'in, "Bugün İslam dünyası diye bir dünya yok!" spotlu beyanatlar vermesi⁹⁴ –tıpkı ABD'ye yerleşmesi gibi– acaba salt bir rastlantı mıydı?

⁸⁹ Can Dünder, *A.g.m.*

⁹⁰ Can Dünder, *A.g.m.*

⁹¹ Can Dünder, *A.g.m.*; İbrahim Karagül, "ılımlı Müslümanlar Çin Yol Haritası", *Yeni Şafak*, 01.04.2007.

⁹² İ. Karagül, "Sivil Demokratik İslam ve ABD'nin...", *Yeni Şafak*, 24.4.2004.

⁹³ İbrahim Karagül, "Sivil Demokratik İslam...", *A.g.m.*

⁹⁴ Nuriye Akman, "F. Gülen'le Röportaj", *Zaman*, 22.03.2004.

Bayan Barnard'ın raporu, ABD için en iyi müttefik olarak tanımlanan "ılımlı İslamcılar"ın nasıl desteklenecekleri konusunda şunları öneriyordu: Çalışmalarının, görüşlerinin yayımlanması ve dağıtılmasına maddi katkı yapılacaktır. Daha geniş kitlelere özellikle gençlere ulaşmaları teşvik edilecek. Sivil toplum kuruluşları kurmalarına, eğitim için yer bulmalarına ve politik süreç içinde gelişmelerine destek olunacaktır. Görüşlerini yaymak için web sitesi, okul, enstitüler kurmalarının önü açılacaktır. İlimli İslam'ın kitlelerin alternatifi olması sağlanacaktır.⁹⁵

"Yönetim talebinden vazgeçirilmiş, sivil, demokratik bir İslam" modeli hedefleyen raporun sonundaki "Derin strateji" bölümünde daha somut öneriler yer alıyordu: "İlimli İslamcılarının cesur sivil liderler olmasına çalışılmalıdır. Demokrasi, insan hakları, kadın hakları konusunda etkili politikalar geliştirmeleri sağlanmalıdır. Sivil toplum örgütleri oluşturarak İlimli İslamcı liderlere yardım edilmesine çalışılmalıdır..." Fethullah Gülen'in örnek olarak verildiği ilimli İslamcılarının ekonomik güç eksikliği dile getirilip maddi destek yapılması önerilmektedir.⁹⁶ Artık Gülen, "Tüm Müslümanlara ilham veren vaiz" gibi sıfatlarla dünyaya pazarlanacak bir markaydı; çünkü Gülen hareketinin başlıca karakteristiği, "seküler devleti yıkma gibi gayesi bulunmaması" idi.⁹⁷ Artık Avrupa'da Fethullah Gülen adına Kürsüler (Avustralya Katolik Üniversitesi'nde olduğu gibi) kurulabiliyordu.⁹⁸

O yıllarda İslam neredeyse terörle özdeşleştirilmiş, B. Lewis'in denklemiyle, "Çoğu Müslüman fundamentalist değildir ve çoğu fundamentalist de terörist değildir, ama günümüz terörist-

⁹⁵ Can Dündar, *A.g.m.*

⁹⁶ Can Dündar, "İlimli İslam ve ABD-2", *Milliyet*, 27.09.2007.

⁹⁷ "Forbes'den Gülen'e Övgü", *Zaman*, 22.01.2008.

⁹⁸ "Davos Raporunda Gülen Örnek Gösterildi", *Zaman*, 23.01.2008.

lerinin çoğu müslümandır”⁹⁹ yargısı adeta kesin bir hükme dönüşmüştü. Lewis’in denklemini, sadece ifade farkıyla F. Gülen de dillendirmişti.¹⁰⁰ Aynı yıllarda İngiltere Başbakanı Tony Blair, ülkesinde yaşayan bazı Müslümanları “tutucu azınlık”, “fundamentalist”, “köktenci” gibi yaftalarla şeytanlaştırıyor,¹⁰¹ Müslümanlara karşı adeta bir cadı avı başlatıyordu.

RAND şirketi 18 Mart 2004’te “Sivil Demokratik İslam: Ortaklar, Kaynaklar ve Stratejiler” başlıklı yeni bir rapor yayınlamıştır. Raporu, 11 Eylül sonrası ABD talepleri çerçevesinde yeni bir İslam inşa edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktaydı.¹⁰² İncil, Tevrat ve Kur’an’ın karışımından oluşan 77 surelik “Gerçek Furkan” adlı “kutsal kitap” çalışmasından, pek çok ülkede İslam-demokrasi sempozyumlarına varıncaya kadar, ABD ve Batılı istihbarat kuruluşları tarafından organize edilen¹⁰³ pek çok etkinlik, bu yeni din inşası çabasının tezahürleriydi. ABD Dışişleri Bakanlığında Matt Bryza, Ankara’da, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Mehmet Görmez’le görüşerek, ABD’nin, GOP dâhilinde, Amerika ve Avrupa’da ılımlı İslam hedefine hizmet edecek ‘Müslüman din adamları’ yetiştirmek isteğini iletmış, bu konuda Diyanet’i göreve çağırmıştır.¹⁰⁴

RAND’ın, “US Strategy in the Muslim World After 9/11” başlıklı bir başka raporu 15 Aralık 2004’te açıklandı.¹⁰⁵ 26 Mart

⁹⁹ Bernard Lewis, *İslam’ın Krizi*, çev. A. Yılmaz, İstanbul, 2003, s. 119.

¹⁰⁰ Bkz. Mehmed Durmuş, *Fikir ve Hareketiyle F. Gülen Tahlili*, ss. 151-88.

¹⁰¹ Tony Blair, “Savaşım Köktencilere Karşı”, *Zaman*, 25.08.2005.

¹⁰² İ. Karagül, ‘Neo-Oryantalizm ve Amerikan İslamı’, *Yeni Şafak*, 22.3.2005.

¹⁰³ İbrahim Karagül, *A.g.m.*

¹⁰⁴ “ABD Diyanet’ten İmam Yetiştirmeyi Öğreniyor”, *Zaman*, 26.08.2005;

“ABD Diyanet’in İmamlarına Talip”, *Yeni Şafak*, 26.08.2005.

¹⁰⁵ İbrahim Karagül, “Neo-Oryantalizm...”, *A.g.m.*

2007'de 217 sayfalık, "ılımlı İslami Müslüman Ağı Oluşturmak" başlıklı yeni bir rapor geldi. Rapor, İslam ile Batı arasında bir "medeniyetler çatışması" değil, "geleneksel Vahabi İslamcılar"la "ılımlı Müslümanlar" arasında bir iç çatışma yaşandığı teşhisini yapıyor; Batı'nın bu çatışmada ılımlı Müslümanlara destek olması gerektiğini belirtiyordu. Soğuk Savaş'ta yapıldığı gibi, ılımlı Müslüman ağının genişlemesi için Amerika'nın "Marshall yardımı" türü bir destek programını yürürlüğe koyması öneriliyordu.¹⁰⁶ Bir "ılımlı Müslümanlar Enternasyonalı" oluşturulması istenen RAND raporunda, "İslam tehdidi"nin Batı için yine (ılımlı) Müslümanlar tarafından yok edilmesi isteniyordu.¹⁰⁷

Ayaan Hirsi Ali, Chahla Şefik, Caroline Fourest, B. Henri-Lévy, İrşad Manji, Mehdi Muzafferi, Meryem Namazi, Teslime Nesrin, Salman Rüşdi, Antoine Sfeir, Philippe Val ve İbn Varrak'ın olduğu on iki entelektüel, bir manifesto yayınlıyorlar ve tıpkı Amerika'da mukim ılımlı vaiz gibi, "İslamcılık, geçtiği her yerde eşitlik, özgürlük ve laikliği öldüren gerici bir ideoloji (dir)" diyorlardı.¹⁰⁸

Bu çerçevede; ılımlı Müslüman gruplar, vakıflar, reformcu kadrolar İslam'a karşı kullanılmış; İslamî radyo-televizyon kanalları kurulmuş, var olanlara finansal destek verilmiş; Müslüman isimli think-tank kuruluşları, okullar kurulmuş, medreseler açılmış, camiler restore edilmiştir. İşbirliğini kabul etmeyen Müslüman medya, dini önderler, siyasi liderler ve partiler hedef alınmış; soğuk savaş döneminde komünizm gibi tanrısız bir ideolojiye karşı verilen savaş, Dine karşı verilmeye başlanmıştır.

¹⁰⁶ Can Dündar, "ılımlı İslam ve ABD-2", *Milliyet*, 27.09.2007.

¹⁰⁷ İ. Karagül, "ılımlı Müslümanlar Çin Yol...", *A.g.m.*

¹⁰⁸ "Yeni Tehdit: İslamcılık", *Radikal*, 06.03.2006 (Fransız gazetesi Charlie Hebdo'da 01.03 2006'da yayınlandı).

Mısır, Pakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde camiler ve sufi önderlerin türbeleri ABD tarafından restore edilmiştir. Bangladeş'te imamlar eğitilmiştir.¹⁰⁹ Kısacası batının, “aşırı dincilere karşı en iyi silah ılımlı din politikası”dır¹¹⁰ stratejisi hep süregelmiştir.

RAND raporu şu grupları desteklemeyi öneriyordu: 1) Liberal ve laik Müslüman bilim adamları ve aydınlar. 2) Genç ılımlı Müslüman akademisyenler. 3) Toplum önderleri. 4) Kadın hareketi öncüleri. 5) İlimli gazeteciler ve yazarlar.¹¹¹

Gülen gibi vaiz ya da aydınlar böylesine kutsanırken (Daniel Pipes'a göre) 23 İslâm ülkesinden 2.500 aydın ve (terörizmi desteklediklerini iddia ettikleri) –aralarında Yusuf Kardavî'nin de bulunduğu– din adamının isimleri BM'ye takdim edilmiş (jurnal-lenmişler)'dir. Buna karşın Pipes, aralarında Bessam Tibi'nin yer aldığı, 'Müslüman' aydınlardan oluşan “Amerikan İslâmı Kürsüsü” adı altında bir örgütün kurulduğunu da belirtmektedir.¹¹² Rapora göre Gülen'i batılıların gözdesi yapan unsurlar şunlardı: İlimli, modern, sufi İslâm'ı temsil etmesi;¹¹³ devletin İslami yasalar dayatmasına karşı çıkması; İslâmî kuralların çoğunun, yönetimden ziyade insanların özel yaşamını ilgilendirdiğini vurgula-

¹⁰⁹ İbrahim Karagül, “İngiliz Altınlarından Sonra ABD Dolarıyla Din İnşası”, *Yeni Şafak*, 26.04.2005.

¹¹⁰ Bu söz, Avrupa Birliği henüz AET iken, 1987 yılında bir Akdeniz İşleri Sorumlusu tarafından söylenmiştir (Güneş, 27.02.1987).

¹¹¹ Can Dündar, “İlimli İslam ve ABD-2”, *Milliyet*, 27.09.2007.

¹¹² T. Kışlakçı, “Cuma Namazını Pazara Alacaklar”, *Yeni Şafak*, 31.03.2005.

¹¹³ Sufizmin, fundamentalizmin panzehiri olarak desteklenmesi gerektiğine dair önerilere sıklıkla rastlanmaktadır. Örnek olarak bkz. Akif Emre, “Bir Panzehir Olarak Sufizm”, *Yeni Şafak*, 13.12.2007 (The Christian Science Monitor dergisinde yayınlanmış bir yazıya atıf).

ması;¹¹⁴ bir inancın gereklerinin tüm topluma empoze edilemeyeceğini savunması; demokrasinin İslam'la, cumhuriyet fikrinin İslam'ın 'şûra' kavramıyla uyumlu olduğuna inanması; düşüncelere katı denetim uygulayan her tür otoriter rejime karşı çıkması; İran ve Suudi Arabistan rejimlerini eleştirmesi vb...¹¹⁵

Bu bilgileri aktaran Can Dündar'ın bir merakı var: "70'lerde kimlerin maaşını ruble ya da dolarla aldığı merak edilirdi. Günümüzde insan en çok Amerika'nın "ılımlı İslam Müslüman ağı" oluşturmak için maddi olarak desteklediği aydınları, akademisyenleri, toplumsal önderleri, gazeteci ve yazarları merak ediyor".¹¹⁶ "İlamlılığı ve modernliği savunan Müslüman STK-lar, Müslüman dünyaya yönelik ABD politikalarının temel bileşenidir. Dolayısıyla seküler ve ılımlı çevrelerin güçlendirilmesi, diğerlerinin para kaynaklarının kesilmesi gerekiyordu".¹¹⁷

İslam'ın dünyayı rahatsız eden hemen hemen tek bir niteliği var: Siyasallığı. İslam, İran İslam Devriminin yaşlı lideri Humeyni'nin, "İslam politik değilse hiçbir şey değildir"¹¹⁸ sözündeki gibi, Fethullah Gülen ve neonurculuk misali sadece bir inanç sistemi olarak dünyayı yöneten şeflere peşkeş çekildiği sürece çok sevecendir. Fakat bir yönetim biçimi olarak ortaya konulduğunda kıyamet kopmaktadır. Bassam Tibi,¹¹⁹ İslâm'ı ve

¹¹⁴ Gülen, İslam'ın %95, 97, hatta 98'inin bireysel ve toplumsal hayatta yaşanabildiğini, %2 gibi çok cüz'î bir kısmının ancak idareyle (devlet nizamı) alakalı olduğunu iddia etmekte ("E. Can'la Röportaj", *Zaman*, 22.8.1995; "H. Yavuz'la Röportaj", 13.8.1997). Geniş bilgi için bkz. M. Durmuş, *A.g.m.*

¹¹⁵ Can Dündar, "İlamlı İslam ve ABD-2", *Milliyet*, 27.09.2007.

¹¹⁶ Can Dündar, *A.g.m.*

¹¹⁷ İbrahim Karagül, "İlamlı Müslümanlar Çin...", *A.g.m.*

¹¹⁸ Bernard Lewis, *A.g.e.*, s. 20.

¹¹⁹ Suriye kökenli, Göttingen Üniversitesi öğretim üyesi.

Müslümanları anlama konusunda kafası karışık olduğunu belirttiği üst düzey bir Amerikalı komutanın ‘kafa karışıklığını’ nasıl giderdiğini anlatmaktadır. Komutan kendisine şöyle bir soru yöneltmiştir: “Hocam bana uzun uzun konuşup kafamı karıştırma. Ben bir Müslüman’la karşılaştığımda onun iyi bir Müslüman mı, kötü bir Müslüman mı olduğunu nasıl anlarım?” Tibi şöyle aydınlatmış: “Karşına aldığın bir Müslüman’a İslâm nedir diye sorduğunda eğer ‘İslâm bir inanç sistemidir’ diyorsa iyi bir Müslüman’dır. Yok, eğer İslâm bir ‘yönetim sistemidir’ diyorsa o İslâmcıdır, dolayısıyla zararlıdır!”¹²⁰

Demek ki ABD nazarında Müslümanlar ‘iyi Müslüman’ ve kötü Müslüman’ diye ikiye ayrılmaktadır. ABD İslam’a saldırılmaktan ziyade, kendince iyi Müslümanlar ile kötü Müslümanlar arasında ayırım yapmak (ve kötü Müslümanları etkisiz hale getirmek) istemektedir. İşte bu çerçevede ABD’nin Türkiye’ye (AK Parti’ye) ihtiyacı vardır.¹²¹ Amerika Türkiye’ye, radikal Müslüman ülkelere karşı ‘iyi’, sınırlı Müslüman ülkelerin yükselmesi anlamında ihtiyaç duyuyor. Başbakan Erdoğan [AKP] Amerika’nın yaptığı tarife çokça uymaktadır.¹²² Bu ihtiyacı şu anda AKP hükümeti ve başta Gülen grubu olmak üzere bir kısım cemaatler karşılıyor, yarın kişiler değişir ama roller devam eder. Amerika’yla ittifak yapan ‘iyi İslam’dır, ona karşı olan ise terörün ve şerrin kaynağı ‘kara İslam’dır. Ve bundan böyle – Henry Kissenger’ın formülasyonu– savaşın İslam’la Batı dünyası arasında değil, İslam dünyasının kendi içinde olması planlanmaktadır.¹²³

¹²⁰ Ali Şahin, “Avrupa Konseyi İslamofobiyi Tartıştı”, *Taraf*, 18.09.2009.

¹²¹ Olivier Roy, *A.g.m.*

¹²² Olivier Roy, *A.g.m.*

¹²³ Akif Emre, “Anti-İslamizm”, *Yeni Şafak*, 02.12.2003.

Kısacası, militan İslam sorun, ılımlı İslam çözüm olarak görülmektedir.¹²⁴ Alev Alatl, “İslâm’ın bu iki biçimini birbirinden nasıl ayırırız”ı ‘mesele’ olarak göredursun,¹²⁵ ABD, AKP ve Gülen cemaati bu meseleyi halletmiş durumdalar. Şayet böyle olmasaydı, Vatikan Yahudilerle İlişkiler Komisyonu Başkanı Kardinal W. Kasper, Yahudiler ve Hıristiyanlara, ılımlı İslam’la diyalog kurma çağrısında bulunmaz; “İslam bir düşman gibi görülemez. İşbirliği yapılabilecek bir ılımlı İslam da var... İslam’la kökten dinci tutumlar arasında bir ayırım yapılmalıdır”¹²⁶ demezdi.

Sonuç olarak, İslam İslam olarak kaldığı sürece demokrasi ile bağdaşmayacağı malumdur. Fakat bu zoraki izdivacın olabilmesi için İslam’ın genleriyle oynanması, İslam’ın kelime ve kavramları üzerinde olağanüstü bir mühendislik ameliyesi uygulanması gerekmektedir. Bir taraftan ABD dünyanın her yanında, “hak ettikleri dersi” radikal İslamcılara karşı kurşunlarla verirken, öte yandan da yazın dünyasında ve salon kürsülerinde güce tapan kiralık kalemler ve vaizler vasıtasıyla fikir savaşı vermektedir. Bu savaşta şimdilik ABD, bütün teknik ve maddi donanımıyla rakipsiz görünüyorsa da, onun ve işbirlikçilerinin deşifre olması sıradan bir iştir.

AKP’nin Misyonu: Siyasal İslam’ı Tasfiye

Yalçın Akdoğan’ın bir araştırmasına göre Adalet ve Kalkınma Partisi’nin üst yönetimindeki yüzde 67,7’lik bir kesim “İslam’ın siyasete karıştırılmaması” gerektiğine inanmaktadır. Bu kesimin öncelikli hedeflerinden biri, siyasi İslamcılığı tasfiye

¹²⁴ Pipes: “Çözüm İlimli İslam’da”, www.VoaNews.com, 19.02.2003.

¹²⁵ Alev Alatl, “İlimli Müslüman’ı Nasıl Bilirsiniz?”, *Zaman*, 23.01.2004.

¹²⁶ “Vatikan: İslam Düşmanımız Değil”, *Yeni Asya*, 06.04.2006.

olarak algılanmakta; böyle bir tasfiyenin en çok ‘evrensel İslam’ı huzura kavuşturacağına inanılmaktadır.¹²⁷

AK Parti İslam’ın ‘siyasal söylemi’nden geri çekilişi simgelemektedir. Bu onun merkezi misyonudur. İslam, seküler ve de otoriter devlet karşısında ‘en muhkem’ mevzisine, yani toplumun içine çekilmektedir. İslam siyasal değil, sosyal bir din olsun istenmektedir.¹²⁸ Bu çekilişte AKP’nin başat rolünü kim inkâr edebilir?

AKP, dini ve dindarları ‘önemseyen’, dinî değerlerin sosyal fonksiyonlarını kabul eden bir partidir. Dini değerlerin fonksiyonlarını anlamayan siyasî partiler gelişmemeye mahkûmdur. Yeni demokratik anlayışta din, mukaddes ve ortak bir değer olarak kabul edilir; din, bölünmeye sebebiyet vereceği gerekçeyle siyasi tarafsızlık konusu yapmaktan kaçınılır. AKP’yi, devlet aygıtı marifetiyle toplumu dönüştürmeyi [İslamlaşma] amaçlayan bir parti sanmak herkesi yanıltmaktadır. AKP, tıpkı komünizm, nasyonal sosyalizm, faşizm gibi totaliter bir ideoloji olarak görülen radikal İslam’ı¹²⁹ tasfiye etmekle vazifelidir.

Dindar olmak asla İslamcı olmak anlamına gelmemektedir. AKP’nin hem dindar, hem dindar olmayan üyeleri vardır. AKP ülkenin her bölgesinden, her toplum kesiminden oy almaktadır. Hiçbir zaman İslam hukukunun kabulünü önermemiştir. Türkiye’de liberal görüşlere en yakın parti AKP’dir.¹³⁰

AKP, bir taraftan siyasal İslam’ın önünü keserken, diğer taraftan halkı rejimle barıştırma rolünü icra etmektedir. Erdoğan 2004 başında Amerika’yı ziyaretinde, ‘Amerikan Musevi Komite-

¹²⁷ Ömer Lütfi Mete, “Siyasî İslamcılığı Tasfiye”, *Sabah*, 11.08.2003.

¹²⁸ İhsan Dağı, aynı yer.

¹²⁹ Hasan Cemal, “Radikal İslam”, *Milliyet*, 21.07.2006.

¹³⁰ Şahin Alpay, “İslamcılık ve AKP”, *Zaman*, 05.04.2008.

si' tarafından 'Cesaret Ödülü' almıştır. Acaba Erdoğan, bilahare kanlı-bıçaklı düşman gibi görüldüğü Yahudilerden ödül almayı hak edecek hangi cesareti göstermişti? Aslında bu 'cesareti' bir başka Musevi, İsrail Dışişleri eski müsteşarı Alon Liel aylar önce tespit etmişti. Liel, –her ne kadar Daniel Pipes gibileri Erdoğan-ın Atatürkçü değil 'İslamcı' olduğunu iddia etse de–¹³¹ Erdoğan-izm'in Kemalizm'i İslam'la barıştırdığını, revize ettiğini belirtmiş; Erdoğanizmin, Kemalizm'in yaşamasını sağlayan bir tür can simidi, “demokratikleştirilmiş Kemalizm” olduğunu ileri sürmüştü.¹³² A. Dilipak gibi, camiayı çok iyi bilen bir isim, “Para verecekler. Bizim dinimizle bağımızı zayıflatacak, siyonizme öfkemizi azaltacak işler yapacaklar” satırlarını yazdırmıştı bu ödül işi.¹³³

AKP halkın her kesimini sisteme dâhil etmektedir. Bunun için zamanın ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'dan, desteklemeye devam vaadi almıştır.¹³⁴ Türkiye makas değiştirmektedir (Nur Vergin). AKP böylesi bir geçişte Türkiye için emniyet kemeri mesabesinde. Çünkü radikal dinci hareketleri ve etnik başkaldırıcıyı yumuşatmaktadır.¹³⁵ Başbakan, on yıldır –paratoner misali– aşırılıkları törpülediklerini, halkın gazını aldıklarını açıkça itiraf etmiştir.¹³⁶

CHP ve diğer partilerin tükenişe doğru sürükledikleri rejimi AKP sağaltmıştır. AKP milletvekili ve genel başkan yardımcısı Ömer Çelik, CHP'ye, “Allah korusun AK Parti gelmeseydi onların kurduğu cumhuriyeti siz batırıyordunuz, zor kurtardık eli-

¹³¹ Pipes, *A.g.m.*

¹³² Mehmet Gündem, “Pazartesi Sohbeti”, *DB Tercüman*, 04.08.2003.

¹³³ Abdurrahman Dilipak, “Cesaret Ödülü!”, *Vakit*, 29.01.2004.

¹³⁴ “AKP Her Kesimi Sisteme Dahil Etti”, www.haber7.com, 21.06.2008.

¹³⁵ “AKP Türkiye'nin Emniyet Kemerini” (Nur Vergin'le Röportaj), *A.g.m.*

¹³⁶ Deniz Ülke Arıboğan, “Başbakan'la Röportaj”, *Akşam*, 17.09.2012.

nizden”¹³⁷ diye yüklenmektedir. AKP’nin iktidara gelmesi, cumhuriyet rejimini ‘kalkışma’ gibi badirelerden engellemiştir.¹³⁸

Müslüman-Demokrat Modeli

Erdoğan henüz başbakan olmadan, 2002’deki ABD gezisinde en çok, İslam’la demokrasinin bağdaşıp bağdaşmadığı sorusuna muhatap olmuştu. Erdoğan verdiği cevapta, ancak ‘radikal dinciler’ ile ‘radikal laiklerin’ bu konuda olumsuz düşündüğünü, kendisinin ve partisininse bu kanaati paylaşmadığını ifade etmiştir; hatta kendi yönetimlerinin bütün dünya için, İslam’la demokrasinin bağdaştığını gösterecek bir model olacağını iddia etmiştir.¹³⁹

NYT başyazısında, 2004’ün ilk ayında ABD’ye giden Başbakan’ın gezisi vesilesiyle Türkiye’nin, tüm Müslüman Ortadoğu için yapıcı bir örnek teşkil edecek şekilde, sürprizlerle dolu ve umut verici yollarla değiştiği tespitini yapmaktadır. Demokratik çoğulculuktan yana bir İslamcı siyasetçi olan Başbakan Erdoğan’ın önderliğinde, AB’nin kabul kriterlerini karşılamak amacıyla etkileri uzun vadeye yayılacak reformların harekete geçirildiğini belirtiyor başyazı ve ekliyor: “Amerika’nın Erdoğan’ın başarısında büyük çıkarı var”.¹⁴⁰ “Amerika ‘Türkiye Modeli’ni oldukça önemsiyor”¹⁴¹ diye adeta göğsü kabaran muhafazakâr yazarların, tam olarak neye sevindiklerini anlamak mümkün değildir.

Erdoğan, yukarıda sözünü ettiğimiz gezisinde kendisiyle mülakat yapan Newsweek dergisine, “Biz İslam kültürü ile demok-

¹³⁷ “Çelik: AK Parti Gelmece Batıyorduk”, *www.haber7.com*, 11.05.2011.

¹³⁸ S. Turgut, “Laiklerin Biraz Beyni Olsaydı”, *Habertürk*, 10.08.2012.

¹³⁹ B. Tuncer, “Başbakan Adayı Erdoğan Amerika’da”, *Radikal*, 03.02.2002.

¹⁴⁰ C. Çandar, “Washington ve Ankara’da Avare...”, *Tercüman*, 3.2.2004.

¹⁴¹ Mustafa Ünal, *Zaman*, 08.02.2002.

rasi kültürünün bir arada uyum içinde var olabileceğini kanıtladık. Ve benim partim bir kez ve her zaman bunun olabileceğini kanıtlamaya çalışıyor” şeklinde konuşmuştu.¹⁴² Başbakan, Malezya’da bir derginin sorduğu soruyu, “Türkiye, İslâmiyet’in ve demokrasinin, ahenkli bir biçimde bir arada bulunabildiğini gösteren bir model olabilir” diye cevaplamıştı.¹⁴³ İşte modellikten ne anlamamız gerektiğinin en berrak cevabı bu cümlelerdedir.

Batı’da müthiş bir radikal İslamcılık korkusu yaşanırken Türkiye’de İslamcı kökenli bir iktidar liberal değerlerle İslam’ın nasıl bağdaşabileceğini gösterdiği gibi İslam dünyasına da değişim, demokratikleşme, kadın hakları vb. konularda mesaj vermektedir.¹⁴⁴

Georgetown Üniversitesi’nden İslam ve Ortadoğu uzmanı John Esposito, bugünkü dar laiklik yorumuyla Türkiye’nin İslam ülkeleri için örnek olamayacağını, devletin kuruluşunda demokrasiye değil laikliğe öncelik verildiğini dile getirmektedir. Esposito’ya göre Türkiye ancak daha özgürlükçü bir din anlayışıyla model olabilir.¹⁴⁵ İşte on yıllık AKP iktidarı döneminde, Esposito’nun idealindeki model azımsanmayacak derecede köklemiştir.

Paul Wolfowitz, AKP’nin iktidar koltuğuna oturmadan altı ay önce, 3 Mayıs 2002’de yaptığı, “Batı ile Müslüman dünya arasındaki tehlikeli uçurumu kapatacak bir köprü kurmak” başlıklı, bugünkü Büyük Ortadoğu Girişimi’ne ilham veren konuşmasında şöyle diyordu: “Türkiye’nin başarısının temeli, demokratik karakteridir. Mevcut sorunlarını aşan ve son yüzyılda kaydettiği ilerlemeyi sürdüren bir Türkiye, gerçekten de Müslüman dünyaya örnektir. Türkiye modern, laik, demokratik kurumlar adına dinsel

¹⁴² “Demokrasi ve İslam Bira Arada Yaşayabilir”, *Zaman*, 29.01.2004.

¹⁴³ AKP Savunma.

¹⁴⁴ Taha Akyol, “Daha İyisi Olamazdı”, *Milliyet*, 29.01.2004.

¹⁴⁵ A. Bilici, “Türkiye’de Laiklik Tehlikede Değil”, *Zaman*, 21.04.2004.

inançlardan feragat edilmesi gerekmediğinin çarpıcı örneğidir”.¹⁴⁶ Batılılar, toplumsal refah ve ekonomik başarı getiren modernleşmesi ve demokratikleşmesiyle Türkiye’nin İslam dünyası için bir model olabileceğine, bunun da İslam dünyasına verilebilecek en iyi yanıt olduğuna inanılmaktadır (ABD Dışişleri Bakanı).¹⁴⁷

Abdullah Gül Dışişleri Bakanı sıfatıyla 2003 Mayıs’ında Tahran’da İKÖ zirvesinde, İslam Ülkelerini, demokrasi fikri etrafında birleşmeye çağırarak, “demokratikleşin, kadın-erkek eşitliğini sağlayın, çağdaş değerlere ulaşın ve bunu iç veya dış müdahale olmadan yapın” mealinde bir konuşma yapmıştı. Kadın-erkek eşitliği, vurguladığı belli başlı konulardan biriydi. Türkiye’nin modelliği ‘Arap Baharı’ ile artık meyveye durmuştur... İhvan üyesi Muhammed Mursi’nin Mısır’da Devlet başkanlığı koltuğunda oturması, Başbakan Tayyip Erdoğan’ın 2001 yılında Mısır gezisinde Mısır halkına laiklik tavsiyesinde bulunmasıyla alınmış bir sonuç olarak görülmektedir.¹⁴⁸ AK Parti’nin İslam anlayışı Arap-İslam âlemi için model oluşturmaktadır. Bir Arap gazeteci (Lübnan/Müstakbel), “Arap ve İslam dünyasında rejimlerle İslamcılar arasında çekişmeyle geçen 40 yıl boyunca biz böyle bir İslam anlayışı görmedik” demektedir.¹⁴⁹

AKP modelliği, kamuoyuna yansıyan yüzü farklı olsa da, ABD ile iyi ilişkiler kurduğu gibi, onun Ortadoğu’daki jandarması konumundaki İsrail’le de sorunsuz yaşamayı bilmektedir. Çünkü halkı Müslüman olan ülkelerde, ABD ve küresel sistemin diğer aktörleriyle iyi geçinme itiyadı taşıyan liderlerin önünün

¹⁴⁶ Yasemin Çongar, “İlimli İslam Tartışması”, *Milliyet*, 22.03.2004.

¹⁴⁷ Mustafa Peköz, *A.g.m.*

¹⁴⁸ M. Türköne, “Erdoğan-Mursî; Bediüzzaman-Kutup”, *Zaman*, 4.10.2012.

¹⁴⁹ Rıdvan e-Seyyid, “İslam Dünyası AKP’nin İlimli Modelini İyi İncelemeli”, *Radikal*, 30.07.2007.

açıldığını AKP kurmayları da bilmektedirler. AKP’li Cumhurbaşkanı A. Gül, Wall Street Journal’a verdiği mülakatta, Obama’nın 1967 sınırları temelinde Filistin devleti kurulması önerisini desteklemekte; Hamas’a İsrail’in varlığını tanımayı tavsiye etmektedir. İsrail’in, güvenliğini ilk sıraya koymadaki haklılığını teslim etmekte, “taktiksel konulara odaklanmamalı. Stratejik tarafa bakmalı” sözleriyle yol göstermekte, Ortadoğu’nun yeniden şekillendiğini hatırlatarak, “korkularından kurtul” uyarısında bulunmaktadır.¹⁵⁰ AKP modeli içinde bunlar da yer almaktadır.

Değişimi Anlamayanlar

Müslüman demokrat dönüşümdeki bunca emeğine rağmen AKP neden bazı çevrelerde hala kuşku ile karşılanmaktadır? Bunun cevabı, AKP’den ziyade biraz da onu anlamayan ya da anlamak istemeyen o ilgili çevrelerdedir. Yanlışlık, Malezya’da kendisine sorulan, “Türkiye modern Müslüman bir ülke olarak, ne gibi bir rol oynamak ister” sorusuna “Türkiye, İslâmiyet’in ve demokrasinin, ahenkli bir biçimde bir arada bulunabildiğini gösteren bir model olabilir”¹⁵¹ cevabını veren Erdoğan’da değil, “Başbakan Türkiye’yi bir modern bir İslam devleti olarak tanımladı” sözleriyle, Başbakanı algılayamayan Cumhuriyet Başsavcısıdır.

Bazı entelektüeller –onca tecrübelerine! rağmen– “İslamî düzen isteyen kesim”in değişiminden hala kuşku duymaktadırlar. Osman Ulagay, İslamî düzen isteyen kesimin, tecrübelerden ders çıkardığı, –özde değişmese de– taktik değiştirdiği, çağın sağladığı fırsatlardan yararlanarak, çoğunluğu peşine takacak yolu bulduğu görüşündedir. ‘Laikliği savunan’ kesiminse bunu yapamadığı ve bir ‘asr-ı saadet’ paradigmasına tutsak kaldığını, akıllarını başlarına

¹⁵⁰ “Gül: Demokrasiyi Seçen Ülkelere Ekonomik...”, *Zaman*, 25.05.2011.

¹⁵¹ AKP Savunma.

toplamazlarsa “AKP Türkiye’si”ne, yani İslamcı Türkiye’ye gideriz endişesini taşımaktadır.¹⁵² Elbette gidişi doğru okuyan, Türkiye halkının büyük çoğunluğunun temel tercihlerinin özgürleşme, demokratikleşme ve zenginleşme olduğunu gören, bu yolda ilerledikçe bunu yapanların kimliğinin önemi olmadığını fark eden fikir adamları da var. Bunlardan biri olan Şahin Alpay diyor ki: “Yani kedi fare yakaladığı sürece renginin önemi yok”.¹⁵³

Deneyimli gazeteci M. Ali Birand’ın yalın itirafları daha da öğreticidir. Birand, “Şeriat korkusuna karşı 40 yıl süngü korkusuyla kendimizi güvende hissettik” demektedir. Fakat artık dünya değişti diyor Birand ve ‘sorun’u ortaya koyuyor: “Ülkemizde Şeriat isteyenlerin sayısı çok küçük olmasına rağmen hala vardır”. Birand’ın sorusu önemli: “TSK giderek artan şekilde gerçek işlevine dönme baskısı altına girecektir. Peki, bu toplumu kimler koruyacaktır?” Cevap: içeride STK’lar, dışarıda AB. Avrupa Birliğine tam üye olmuş bir Türkiye’de Din Devleti kurulması imkânsızdır! “Tam üyelik, Türkiye’yi AB’ye öylesine, milyonlarca ince bağla bağlayacak; ekonomik, sosyal ve politik yönden öylesine bir iç içelik doğacaktır ki, Şeriat isteyenler nefes alamaz olacaklardır. Kafalarındaki dünya’yı gerçekleştirmeleri söz konusu dahi edilemeyecektir”.¹⁵⁴

AKP’nin misyonu bundan daha güzel izah edilebilir mi?

Sonuç

Dünya sürekli değişiyor, Türkiye de bu değişimden payına düşeni alıyor. Değişimin içeriği liberal demokrasi, yönü, batı düşüncesidir. Türk toplumunun kültürel temellerini İslam belir-

¹⁵² Şahin Alpay, “Osman Ulagay’dan ‘Artık Yeter!’”, *Zaman*, 28.02.2008.

¹⁵³ Şahin Alpay, *A.g.m.*

¹⁵⁴ M.A. Birand, “Şeriatı Süngü Değil Asıl AB Engeller”, *Milliyet*, 29.5.2003.

lemektedir. İslam'ın toplum hayatında görünürlüğü her geçen gün daha da artmaktadır. Fakat bu görünürlük arttıkça İslam'ın bir devlet düzenine dönüşme 'riski' de o oranda ortadan kalkmaktadır. Muhafazakâr toplumu memnun eden ılımlı dini politikalar incelikle yürütülmektedir. Siyaset mühendisleri bu ince damarı iyi keşfetmişlerdir.

İran'ın 'şeriat ülkesi' olması, küresel sistemin dışlıları arasına girmeyi reddetmesi ve üstelik sisteme kafa tutması anlamına gelmektedir. Türkiye'nin ikinci bir İran olmasına batı asla göz yummak istemez. Çünkü Türkiye sayesinde bütün bir İslam âlemi etki altına alınabilecektir. Bu durumda Türkiye'de ılımlı/Amerikancı bir İslam'ın önünde her türlü kolaylığı sağlamak 'akıllıca' bir politikadır, kazandırıcıdır. Bugün Tayyip Erdoğan Arap sokağının bir numaralı kahramanı ise ve Filistinli lider Halid Meş'al Erdoğan'a, "Kardeşim Erdoğan, sen İslam âleminin liderisin!"¹⁵⁵ diye seslenebilmişse, ılımlı İslam politikaları uğruna yapılanlar, buna değer olduklarını kanıtlamıştır.

Ülkede mesela bir sol iktidar olsaydı, ılımlılık politikaları bu kadar kolay kabul görmezdi. AKP iktidarı bu bakımdan 'ilaç gibi' gelmiştir. AKP iktidarı İslam'ı ılımlılaştırmaya devam etmektedir. 28 Şubat sürecinde nasıl ki hemen herkes durumdan vazife çıkartarak, sertleşme, otoriterleşme yönünde mesajlar alıyorduyorsa, bu yeni dönemde de aynı şekilde hemen herkes ılımlılaştırma, muhafazakârlaşma yönünde anlam çıkartmaktadır. Bu esnada, bir Din olan İslam'ın temel kavramları, bugüne kadar hiç olmadığı kadar sulandırılmakta, tahrif edilmektedir.

Çok az bir kesimin dışında hemen herkes gidişattan memnuniyet duymaktadır.

¹⁵⁵ www.haber7.com, 30.09.2012.

AKP'İN YEDEK GÜCÜ: MUHAFAZAKÂR LİBERALİZM

GÜN ZİLELİ

Sağcı-muhafazakâr AKP ile muhafazakâr liberalizmin sorunlu evliliği on yıldan fazla bir zamandır devam ediyor. Biliyorsunuz, evlilikler genellikle mülkiyete dayanır, bu yüzden de mülk sahibi çiftlerin boşanması, ev içinde saç saça baş başa kavga etseler de, mülkiyet paylaşımı önemli bir sorun olduğundan o kadar kolay değildir. İktidarı da bir anlamda mülk olarak ele alacak olursak, iktidar temelinde evlilik yapmış siyasi ya da ideolojik çiftlerin kolay kolay boşanamayacaklarını farz edebiliriz. Çünkü boşandıklarında taraflardan birinin iktidardan olması riski vardır; boşanırken iktidarı paylaşalım, örneğin iktidarın %70'i benim, %30'u senin deseler, bu da olacak şey değildir. Çünkü mülk, bir ölçüde paylaşım kabul etse bile, iktidar paylaşım ve bölünme kabul etmez. “Vatan bölünmez” diyenler, o hamaseti üstlerinden kaldırsın, aslında “iktidar bölünmez” demek isterler.

Bugünlerde iyiden iyiye faşizmi hatırlatan bir rejim görüntüsü veren sağcı-muhafazakâr AKP iktidarının bileşenlerinin geçmişini tahlil edersek, sanırım bugünkü durumu daha iyi anlama olanağını elde ederiz.

Sağcı-muhafazakâr AKP iktidarı aslında iki değil, üç bileşenden oluşmaktadır: 1) Tayyip Erdoğan'ın temsil ettiği *siyasi muhafazakârlık* (medya alanında baş temsilcisi *Star* gazetesi); 2) F. Gülen cemaatinin temsil ettiği *toplumsal muhafazakârlık* (medya alanında baş temsilcisi *Zaman* gazetesi); 3) Esas olarak *Taraf* gazetesi ile temsil edilen ve sağcı AKP iktidarına ideolojik cephanelik sunma görevini yerine getiren *muhafazakâr liberallik*.

AKP'nin Kadroları

Bilindiği gibi, birinci bileşenin ana kadroları, 1960'lı yıllardaki sağcı Milli Türk Talebe Birliği'nde (MTTB) üslenmiş dinci-sağcı öğrencilerden; 1970'li yıllardaki Erbakan hareketinin gençlik kesimini oluşturan *Akıncılardan*; 1980'li yıllardaki, cuntanın ve Özal'ın himayesindeki Türk-İslam sentezi hareketinden ve ANAP'ın Erbakanlı kesiminden; 1990'lı yıllardaki İslamcı belediyelerden vb. gelmektedir. Şimdi orta yaşlarını da aşmış o zamanki bu gençlerin ideolojik atası Necip Fazıl Kısakürek, siyasi duayeni ise Necmettin Erbakan'dı. Necip Fazıl Kısakürek, ideolojik atalık alanındaki sarsılmaz pozisyonunu bugüne kadar korudu (çünkü ideolojik alan siyasi alan kadar kaygan değildir, hatta fazlasıyla katıdır; bu alanda donmuş ikonlardan geçilmez ve dolayısıyla ideolojik putlar bir kere oluştuktan sonra kolay kolay yıkılmaz) ama siyasi alanın duayeni N. Erbakan, istikrarsız siyasi koşullar nedeniyle tökezledi ve siyasi alanda İslamcı sağın siyasi yönetimini Tayyip Erdoğan-Abdullah Gül ikilisine kaptırdı.

Aslında bu durum, toplumsal bir ihtiyaçtan kaynaklanıyordu. Çünkü 1980'lerde neoliberal yeniden yapılanmaya girişen dünya kapitalizminin Türkiye'de toplumsal bakımdan muhafazakâr (toplumsal muhalefet bu yolla denetim altında tutulacaktı), ekonomik bakımdan neoliberal (modernist atılımlar ve özelleştirme-

ler için) bir iktidara ihtiyacı vardı. Daha önceki muhafazakâr orta sağ iktidarlar (ANAP, DYP vb.) ülkenin istikrarsız siyasi ve ekonomik koşulları nedeniyle hızla yıpranmış ve güç kaybetmişlerdi. Bu da ister istemez merkez sağda büyük bir boşluk yaratmıştı. Öte yandan Necmettin Erbakan hareketi, ordunun 28 Şubat “post-modernist” müdahalesiyle büyük bir darbe yemişti, ayrıca dinsel önyargıları dolayısıyla neoliberal ekonomi ihtiyacına cevap vermekte iyi bir aday olarak gözükmüyordu. İşte tam da böyle bir anda Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül, Erbakan’ın duayeni olduğu İslamcı hareketin içinden çıkarak, dünya kapitalizminin arzuladığı muhafazakâr-neoliberal iktidara adaylıklarını koydular. Böylece AKP kuruldu ve hem İslamcı hem de modernist merkez sağ oyları alarak iktidara oturdu.

Elbette sağlam bir iktidar için tek başına merkez-sağdaki bilinen oy depolarını almak yeterli olmazdı. Daha sağlam ve istikrarlı kaynaklara, güçlere ve desteklere de ihtiyaç vardı. Eğer bir iktidar toplumsal alanda sağlam ve istikrarlı bazı güçlere dayanmıyorsa, daha önce ANAP’ın ve DYP’nin başına geldiği gibi, bir bilemediniz iki seçim sonra hızla düşüş kaybederdi. İşte bu sağlam toplumsal zemin, her zaman sağcı-muhafazakâr iktidarların destekçisi olmuş Fethullah Gülen cemaati tarafından sağlandı.

Fethullah Gülen Cemaati

Fethullah Gülen, 1960’lı yıllarda Komünizmle Mücadele Dernekleri’nde yer almış, giderek Nurcu cemaatin liderliğine yükselmiş, “ılımlı İslam” projesinin duayeni, aynı zamanda dinci akımı azılı bir anti-komünizme yönlendiren, Amerika yanlısı, İsrail dostu, uluslararası emperyalist ve kapitalist sistemin savunucusu ve işbirlikçisi, modernist bir dincidir. Fetullah Gülen’in yıllardır başında bulunduğu Nurculuk tarikatı aracılığıyla dinci-

lik, toplumun kılcal damarlarına kadar girmiş ve toplumsal bir hegemonya aracına dönüşmüştür. Öyle ki, genelde merkez-sağ partileri destekleyerek iktidarlarını sağlayan bu cemaat, siyasi partiler üzerinde son derece etkilidir, çünkü onun destek vermesi veya vermemesi herhangi bir sağ siyasi partinin (Ecevit'in DSP'si örneğinde görüldüğü gibi, "sol" adına ortaya çıkan bir partinin de) iktidarı almasında ya da alamamasında tayin edici bir etki yapabilmektedir.

Bir toplumsal hegemonya aracı olarak Fethullah Gülen cemaatinin en önemli özelliklerinin başında, "ılımlı İslam"ın temsilcisi olması gelmektedir. İlim İslam projesi nedir? Bu, Amerikan emperyalizminin Ortadoğu'da ortaya koyduğu ve geliştirdiği bir projedir. ABD'nin Ortadoğu ülkelerinde kendi egemenliğini muhafaza edebilmesi için üç şeye ihtiyacı vardır: 1) Toplumunu denetim altında tutacak ve radikal bir toplumsal muhalefeti önleyecek muhafazakâr-dinci bir toplumsal hegemonya gücü; 2) İslam'ın aşırı ve radikal bir uca savrulmasını, dolayısıyla ABD'yi ve batıyı da hedef almasını önleyecek ılımlılıkta bir İslami hegemonya gücü; 3) Toplumun modernizm ve neoliberalizm yolunda ilerlemesini önlemeyecek, tersine bunu dinginsiz bir şekilde destekleyecek, piyasacı liberalizmle aşılanmış bir hegemonya gücü.

İşte Fethullah Gülen hareketi ve cemaati bu üç amaç açısından biçilmiş kaftandır. Fethullah Gülen, yeminli bir anti-komünist ve toplumsal muhalefetin amansız düşmanıdır; radikal İslamcı çıkışların karşısındadır; ayrıca radikal bir Kürt hareketinin karşısında Kürtleri sağa çekecek tek alternatiftir; ABD, İsrail ve batı dostudur; ılımlı İslamcı yönelimiyle modernizmin ve neoliberalizmin ateşli taraftarıdır, dinginsiz bir kapitalist sömürünün ve hiyerarşinin savucusudur; laik bürokrasiyle bütün çatışmalarına rağmen yayılcı Türk-ulus devletinin en önde gelen savunucularındandır.

Üçüncü Bileşen: Muhafazakâr Liberalizm

Bu yazıda benim daha geniş olarak üzerinde durmak istediğim, sağcı-muhafazakâr AKP iktidarının üçüncü bileşeni ve ideolojik alandaki en büyük desteği muhafazâr-liberalizm akımıdır. Bu akımın üzerinde daha derinlemesine durmak istememin nedeni, hem bu akımın AKP'nin, özellikle entelijensiya üzerindeki ideolojik hegemonyasında oynadığı neredeyse tayin edici rol, hem de çok daha yakından bildiğim solun tarihiyle yakın bağlantısıdır.

Liberal akımın ilk rüşeymlerini nerede görüyoruz? Liberalizm nasıl ve ne zaman muhafazakâr bir akıma dönüştü, bu dönüşümün dünyadaki gelişmelerle bağı da var mıdır? Liberal akım ne zaman AKP'nin yedek gücü haline geldi? Muhafazakâr liberalizm entelijensiya üzerindeki hegemonyasını hangi güdülere dayanarak geliştirebildi? Bu soruları cevaplandırmak için sanırım kırk yıl kadar gerilere gitmek gerekiyor.

12 Mart Dönemi: Yeni-Bernsteincilik

Öldüğü ve müzeye kaldırıldığı sanılan teoriler, toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden ve yeniden canlanır. II. Enternasyonal içinde ortaya çıkmış ve daha o zaman bu uluslararası örgüt içinde “revizyonizm” olarak adlandırılıp mahkûm edilmiş bir teori olan Bernsteincilik, Türkiye’de, 12 Mart’ın karanlık günlerinde, elbette bu adla değil ama öz olarak yeniden canlandırıldı ve ortaya sürüldü. Teoriyi ileri süren, *Milliyet* gazetesi yazarı Ali Gevgilili’ydi.

Bernstein’in teorisinin özü neydi? Aslında Bernstein’in yaptığı, Marx ve Engels’in, sosyalizmin kurulabilmesi için “ileri üretici güçler” temelini zorunlu olduğu teorisini iyice aşırı bir noktaya götürüp üretici güçleri geliştirdiği için kapitalizmin desteklenmesi gerektiğini ileri sürmekten ibaretti. Mademki sosyalizm, kapitalizmin geliştirdiği ileri üretici güçler temelinde

kurulabilirdi, o zaman sosyalistlerin yapması gereken, kapitalizmi desteklemektir. Kapitalizm desteklenmeliydi ki, sosyalizm için gerekli üretici güçler temelini yaratabilsin. Elbette bu teori, o zamanın genç Marksistleri olan Rosa Luxemburg, Troçki ve Lenin tarafından şiddetle eleştirilmiş, Rus Marksizmin babası kabul edilen Plehanov tarafından mahkûm edilmiş, daha sonra II. Enternasyonal'de devrimci kanatla çatışmaya girecek olan, II. Enternasyonal'in manevi lideri Karl Kautsky tarafından da kınanmış ve pek bir taraftar bulamamıştı.

Gerçi daha sonraları, RSDİP içindeki Menşevik kanat, Bernstein kadar belirgin ve keskin bir şekilde olmasa da, bu teoriye yakın bazı tezler ileri sürmüştü ve bu da Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki ayrılığa katkıda bulunan önemli bir nokta olarak ön plana çıkmıştı. Menşevikler, mademki önümüzdeki devrimci aşama burjuva demokratik devrimdir (ki, bu noktada Bolşeviklerle aralarında bir ayrılık yoktu), o zaman bu devrimin gerçek sahibi burjuvazinin tarihi rolünü oynaması teşvik edilmeli, sosyalistler iktidarı almak yerine muhalefet rolü oynamalıdır diyorlardı –ki Bolşeviklerle işte bu noktada ayrılıyorlardı. Lenin ve Bolşevikler, burjuva demokratik devrimin görevlerinin, bir işçi-köylü diktatörlüğü ile yerine getirilmesi fikrindeydiler (bkz. Lenin, *İki Taktik*, Sol Yayınları).

İşte Ali Gevgilili, *Milliyet* gazetesinde yazdığı sistemli yazılarla Bernstein'ın bu fikrini yeniden gündeme getirdi. Türkiye orta gelişmişlikte kapitalist bir ülkeydi ve eğer sosyalizme ilerlenmek isteniyorsa sosyalistlerin görevi, bu kapitalizmin daha fazla gelişmesini desteklemektir. Anti-emperyalizm adına kapitalizme karşı çıkmak gericiydi ve sosyalistler, kapitalizmi değil, bürokrasiyi hedef almalıydılar. Hatta bununla da kalmamalı, kapitalizmi geliştirmek isteyen burjuvaziye destek olmalı, arka çıkmalıydılar. Burjuvazinin temsilcisi, Süleyman Demirel ve

Adalet Partisi'ydi. O halde bugün yapılması gereken, somut planda Adalet Partisi'ni desteklemek ve kapitalizmin önündeki tutucu engellerle mücadele etmektir.

Bu teori, hangi ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıkmıştı? Aslında o yıllarda egemen sınıfların iki kesimi kıyasıya bir kapışma içindeydi. Bir kesim, özel sektörcü burjuvaziydi; diğeri ise bürokrat burjuvazi. Özel sektörcü ve piyasacı burjuvazi, orta sağ bir siyasi konumlanma içindeydi; bürokrat burjuvazi ise Sovyetler Birliği'nin devletçi sisteminin yarattığı sanayileşme ve "kalkınma"yı kendine örnek alarak merkez "sol" bir konumlanış sergiliyordu.

Fakat 12 Mart'ta tuhaf bir şey oldu. Bürokrat burjuvazinin ordu ve sivil bürokrasi içindeki temsilcileri ikiye bölündü. Bir kısmı merkez sağa yaklaşırken, diğeri kısmı ("sol" –ya da devletçi diyelim– kesimi) 9 Mart'ta tasfiye edildi. Tasfiye edilmeyenler (Gürler-Batur) merkez sağa yaklaşanlarla işbirliği yaptılar. Böylece Adalet Partisi iktidardan indirilmiş ama 12 Mart muhtırasıyla iktidara el koyanlar bu partinin reaksiyoner, emperyalist işbirlikçisi ve özel kapitalizm yanlısı programını benimsemiş oldular. Zaten parlamento da tasfiye edilmemişti ve 12 Mart döneminde kurulan hükümetler sonuçta parlamentoda çoğunluğu oluşturan Adalet Partisi'nin onayını almak durumundaydılar. Devrimcilerin 1972 yılındaki idamını onaylayan da bu parlamentodur.

Böylece 12 Mart rejimi, generallerin sultanı altında bir özel sektör kapitalizmi (Adalet Partisiz bir Adalet Parti rejimi) rejimi halini almış oldu. Sol, gerek devletçi eğilimleri dolayısıyla, gerekse de işçileri greve yöneltmesi, köylüleri büyük özel mülkiyetlere saldırtması nedeniyle bu kapitalizm programının uygulanmasının önünde bir engeldi ve zor yoluyla tasfiye edilmeliydi.

Ne var ki, tek başına zor yetmezdi. Aynı zamanda ikna ve onay da gerekliydi. Hatta kapitalizmin ve emperyalizmin karşı-

sına dikilen sol bizzat kapitalizmin bir destek gücü haline getirilebilirdi. Eğer solun tarihi iyi araştırılırsa böylesi teoriler bulmak mümkündü. İşte böylece Ali Gevgilili gibi yazarlar sandık odasına girip işe yarayacak gerekli eşyaları buldular, üstlerindeki küfü ve tozu temizlediler ve yeni bir şeymiş gibi sundular.

Solun bastırıldığı ve devrimcilerin en önde gelenlerinin darağacı tehdidi altında bulunduğu koşullarda bu ideolojik aparatlar işe yaradı.

Sivil Toplumculuğun Önceli: Münir Ramazan Aktolga

Ali Gevgilili, belki liberal bir sosyal demokrat olarak kabul edilebilir ama solculukla pek ilgili değildi, dolayısıyla teorilerinin solda yankı bulması beklenemezdi. Ne var ki, benzer teoriler bizzat militan devrimci gençler içinde de seslendirilmeye başladı o sıralar. Net bir şekilde söyleyebilirim ki, hazırlıksız bir şekilde silahlı mücadele deneylerine girişen bazı gençlerin, devletin ağır cezalarıyla, hatta idam tehdidiyle karşılaşmalarının yol açtığı moral bozukluğuydu bunun nedeni.

İstanbul'da görülmekte olan THKP-C davasının önde gelen sanıklarından Münir Ramazan Aktolga ve İrfan Uçar, moral bozukluğunun yol açtığı ricada uygun teorileri allayıp pullayıp ortaya attılar mahkeme savunmalarında. Bu teori, önemli ölçüde Bernstein'ın ve bir ölçüde de Menşeviklerin "üretici güçler" teorisinden esinlenmişti ve Ali Gevgilili'nin ileri sürdüğü görüşlere de epeyce benziyordu.

Bu teoriye göre, anti-emperyalist gençlik hareketi, Adalet Partisi'ni ve Demirel'i hedef alarak aslında Türkiye'de kapitalizmin gelişmesine ve dolayısıyla toplumun sosyalizme doğru ilerlemesine engel olmak isteyen emperyalizme ve küçük burjuva bürokrasisine hizmet etmişti. Çünkü kapitalizmin gelişmesi

sınıfsız topluma doğru ilerlemenin tek yoluydu. Münir Ramazan Aktolga'nın ifadeleriyle okuyalım:

“Biz proletarya diktatörlüğünü kurarak kapitalizmi yıkmaya, sınıfsız topluma giden yolda sosyalizmi kurmaya çalışırken, o, yani sınıfsız toplum, usul usul tıpkı ana karnındaki bir çocuğun gelişmesi gibi, kapitalizmin bağrında geliyordu. Kapitalizm, kendi diyalektik inkârına doğru evriliyor, burjuvazinin ve işçi sınıfının birlikte ortadan kalktığı yeni bir dünya düzenine, sınıfsız bir topluma doğru gidiyordu dünya” (M.R. Aktolga'nın annesi Muazzez Aktolga'nın, *Bir Annenin '68 Anıları*, –Sistem Yay., 2000– kitabına Münir Ramazan Aktolga'nın “Son Söz Yerine” yazdığı yazıdan, s. 256).

“Kapitalizmin, modern toplumun güçlerinin (burjuvazi ve işçi sınıfının) artık tarihsel fonksiyonunu yitirmiş ve toplumsal ilerlemenin önünde bir ayak bağı haline gelmiş küçük burjuva ilericiliğine-gericiliğine indirdiği darbeyi ve gerçekleştirdiği atılımı bizzat kendi nefsimizde yaşayarak, tıkanan yolun açılmasına katkıda bulduk” (M.R. Aktolga'nın, 1977'de, Askeri Yargıtay'da yaptığı Savunma'dan, *A.g.e.*, s. 260).

1920'lerde burjuva devrim olmuş ve Cumhuriyet kurulmuştu, 1950'de Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesi ise bu burjuva devrimini “burjuva demokratik devrimi” aşamasına sıçratarak sürdürmüştü:

“Mart 1973, faşizmin en karanlık günleri yaşanırken Selimiye ve Mamak Askeri Cezaevleri'nin kalın duvarları arasından bir ses yükseliyordu. Türkiye sol hareketinin hiç alışık olmadığı bir ses... *1950'ler Burjuva Devrimi diyalektiğini, 23 yıl sonra 1973-ler Türkiye'sinde, kendi bünyesinde yaşayan solun sesi.* Bir yenden doğuş da diyebiliriz” (Münir Aktolga'nın, 1986'da, Almanya'da basılan, *Türk Toplumunun Tarihsel Gelişimi ve Sınıf Mücadelesi* adlı kitabından aktaran *A.g.e.*, s. 137).

Bu “burjuva demokratik devrim” 1970’lerde yeni bir atılımın daha eşiğindedir:

“1920’lerde doğan ve 50’lerde Menderes’le birlikte demokratik bir nitelik kazanan Cumhuriyet’imiz, bugün bir yeniden doğuşun arifesindedir” (1977 Savunma’sından, s. 261).

Bu yeni atılımın temsilcisi, 1970’lerde Adalet Partisi ve Süleyman Demirel’dir:

“Dengeyi bozup kapitalizmin esas iktidarını devirebilmek, Menderes’i asıp Demirel’i düşürebilmek için ABD emperyalizmiyle iyice komplolar hazırlıyorsunuz. Kendi elinizle anarşiyi besliyorsunuz (‘anarşist’ sizsiniz zaten!)” (1977 Savunma’sından, s. 262).

Oysa sanayileşmenin ve kapitalizmin yanında yer almak gerekmektedir:

“Türkiye’nin sanayileşmesini engellemek, Türkiye’de kapitalizmin gelişmesini engellemek, tek kelimeyle, Türkiye’nin toplumsal ilerlemesini engellemek için çevrilen dolapların...” (1977 Savunma’sından, s. 262).

Faşizm, üretici güçlerin gelişmesini frenlemeye çalışmaktadır, sol da bu yolu izleyerek faşizme yardımcı olmaktadır:

“Toplumsal gelişmeyi durdurmak, *üretici güçlerin gelişmesini frenlemek*, kontrol edebilmek için... *ihtiyacınız var faşizme (Solculuğa)*” (1977 Savunma’sından, s. 262).

Kapitalizmin “ilerici” gelişmesine karşı küçük burjuvalarla tekeli burjuvalar el ele vermiştir:

“*Gelişen kapitalizmin karşısında mülksüzleşen*, elindeki avucundakini kaybeden ve bu yüzden de ona karşı durmaya çalışan *küçük burjuvalarla*, her türlü rekabeti engellemek, kendi tekel kârlarını muhafaza etmek, emperyalist iş-

birliği mekanizmalarını korumak için, *gelişen kapitalizme karşı ittifak kuran tekeli burjuvaların oluşturduğu bir cephe...*” (1977 Savunma’sından, ss. 262-263).

Ordu içinde, bu ittifaka karşı çıkan “ilerici” paşalar vardır ve bunlar parlamentoyu savunmak için mücadele etmektedir. Faik Türün bu “ilerici” paşaların başında gelmektedir. Gürler kesimi ise tarihi gelişmeyi durdurmaya çalışmaktadır. Demirel ve Faik Türün, parlamentoyu savunarak “burjuva demokratik devriminin” o günkü temsilcileri olmaktadır ve bu kesimin desteklenmesi gerekmektedir:

“I. Ordu Komutanı Faik Türün’ün, ‘eğer Parlamentiyou kapatırsanız, İstanbul’da açar, milletvekillerini burada toplarım’ dediği, ordu içindeki karşıt güçlerin silahlarını çekip tetikte beklediği... günler... *Bir yanda Gürler etrafındaki en soldan en sağa 12 Mart cephesi, öte yanda koruma polisleri bile askerler tarafından dağıtılmış olan ve Demirel’de odaklaşan, çıkarları burjuva parlamenter sistemin devamından yana olan güçler*” (*Türk Toplumunun Tarihsel Gelişimi ve Sınıf Mücadelesi* adlı kitaptan alınan bölümden, s. 138).

“İşte bu şartlarda, böyle bir ortamda, 12 Mart darbecilerine; ‘Amerikan emperyalizmine ve Gürler’in cumhurbaşkanlığına karşı, *Demirel’lerin verdiği demokrasi mücadelesini destekliyoruz’ dedik*” (Aynı belgeden, s.138).

“Orgeneral Faruk Gürler’in Cumhurbaşkanı olmaya çalıştığı günlerdi... İrfan ayağa kalktı... ‘*Demirel vatanseverdir, millet onu korumalıdır*’ der demez, mahkemede bir panik yaşandı... Sonradan İrfan, ‘Biz, Münir’le Mamak’ta hücrede birlikte kaldığımız gece görüştüğ. Askeri Cunta’ya karşı Demokrasi Cephesi’nde yer almayı tartıştık. *Demokrasi Cephesi’ni* de o sıralar ABD’nin desteklediği 12 Mart’çı generallere karşı *Meclis’te temsil eden Demirel ve Ecevit’ti*. Bir de o aralar cezaevine, Güniz Sokak’taki koruma tedbirlerinin sıkıyönetim tarafından kaldırılmasını fırsat bilip Demirel’i kaçırma plan-

ları yapıldığına dair haberler geliyordu. Ona da mani olmak düşüncesiyle bir mesaj vermek istedim' şeklinde özetledi bana" (Muazzez Aktolga'nın anılarından, ss. 135-136).

Ne ilginçtir ki, bu satırları yazan Münir Ramazan Aktolga'nın mücadele arkadaşları Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan, esasen Faik Türün'lerin çabalarıyla ve Adalet Partisi'nin hâkim olduğu parlamentonun oylarıyla idama yollanıyordu. Elbette 12 Mart paşalarının her iki kesimi de reaksiyonerdi, ama en reaksiyoner klik, bu konuda Gürler-Batur kesimini bile gölgede bırakan, Adalet Partisi yandaşı Tağmaç-Türün kesimiydi.

Görüleceği gibi, 80'lerdeki sivil toplumcu liberalizmin öncülü olan Münir Ramazan Aktolga'nın bu görüşleri, sadece kapitalizm yanlısı olmaya değil, en reaksiyoner faşist klikleri de desteklemek gibi hazmedilmesi hayli zor yönelimlere yol açmıştır.

1980'lerin Sivil Toplumculuğu

1980 yılındaki 12 Eylül darbesiyle birlikte her şey değişmişti. Sol örgütlerin ideolojik hegemonyası büyük darbe yemişti. Aynı yıllarda dünya çapında başlatılan neoliberal dalga da buna katkıda bulunmuştur.

Solun ideolojik hegemonyasının yıkılması radikal kesimlerde çok büyük bir boşluk yaratmıştı. Bu boşluğu doldurmaya aday birkaç akım vardı. Bu adaylardan, 12 Eylül öncesindeki sol-Stalinist hegemonyadan dolayı kendilerini duyurma olanağı bulamayan Troçkizm, anarşizm, feminizm gibi akımlar radikal kesimde yeni bir radikal çıkış vaat ediyorlardı. Fakat Türkiye koşullarında henüz çok yeniydiler, içlerinde radikal bir çıkışın potansiyelini barındırsalar da kendilerini yeterince ifade edecekleri gerekli maddi olanaklardan, deneyimden ve etki alanlarından henüz yoksundular.

İşte bu koşullarda, böylesi maddi olanaklara, etki alanlarına ve hatta bir ölçüde deneyime sahip bir akım, radikal kesime yeni bir alternatif sunma şansına sahip oldu: Sivil toplumculuk.

Sivil toplumculuk, genel planda gücünü liberal düşünceden alıyordu. 12 Eylül'le birlikte ağırlığını şiddetli bir şekilde hissettiren devlet baskısı, böyle bir liberal çıkışa cazibe kazandırıyordu. Devletin baskısı, radikal insanların gözünde özgürlüğü her zamankinden daha değerli kılmıştı. Sivil toplumcu teoriye göre özgürlük, devletin karşısında olduğu farz edilen sivil toplum kurumlarının, sivil özgürlüklerin, parlamentonun, sivil hukukun, kısacası liberal özgürlüklerin güvence altına alınmasıyla sağlanacaktı. Öte yandan, sivil toplumculuk, neoliberalizmin özelleştirme kampanyalarına da açık kapı siyaseti izliyor, hatta esas olarak üst-yapı kurumlarına daha çok ağırlık verse de yer yer, özgürlüklerin garantisini serbest piyasa ekonomisinin sınırsızca geliştirilmesine bağladığı da oluyordu. Bu durumda, merkez sağsız bir merkez sağ politika izleyen, dünya genelindeki neoliberalizmi devlet zoruyla yürürlüğe koyan askeri cuntanın radikal alanda alternatif radikal akımlar, hatta darbe yemesine rağmen toparlanma çabaları içinde olan eski sol yerine, sivil toplumculuğun gelişmesini memnuniyetle karşılamış olabileceğini tahmin etmek zor değildir.

Sivil toplumculuğun Türkiye toplumundaki tarihsel atası Prens Sabahattin'di. Prens Sabahattin, İttihaf Terakki'nin katı devletçi ve merkeziyetçi, ulus-devletçi yönelimine karşı batı tipi liberal kurumları ve ademimerkeziyetçiliği savunmuştu. Fakat acil kalkınmacı eğilimlerin Türkiye entelijensiyasında daha fazla rağbet görmesi bu akımı gölgede bırakmıştı.

Daha yeni zamanlarda, 1960'larda Prens Sabahattin'in liberal fikirlerini sol bir jargonla yeniden canlandıran düşünür, iktisat profesörü İdris Küçükömer oldu. Küçükömer, devletçi ve darbeci MDD teorilerinin solda zirvede olduğu günlerde, 1969'da ya-

yımladığı *Düzenin Yabancılaşması* (Ant Yay.) adlı kitabında, MDD akımının tam zıddını ileri sürdü. MDD'ciler, asker-sivil aydın zümreyi Türkiye'nin önemli bir "ilerici" kesimi olarak görüyor ve solun bu kesimle ittifak yapmasını savunuyorlardı. İdris Küçükömer ise *ceberrut-bürokrasi* adını verdiği bu kesimi Türkiye'nin en tutucu siyasal gücü olarak ilan etti ve MDD'cilerin sağcı olarak gördüğü İslamcı-sağ kesimi "İslamcı halk cephesi" olarak adlandırıp esas "devrimci" potansiyelin bu kesim tarafından temsil edildiğini ileri sürdü. "İslamcı halk cephesi"nin "devrimciliği" ve "ilericiliği" görüşünün yanlışlığı bir yana, bu görüşün, bugünkü AKP iktidarını ve liberalizmin bu iktidarı desteklemesini öngören parlak bir tahlil olduğunu düşünmek mümkündür.

O sıralar TİP'in surlarını dövmekte olan "azgın" MDD'ci dalgalarla boğuşmakta olan TİP başkanı Mehmet Ali Aybar, İdris Küçükömer'in bu teorilerini, belki de biraz eklektik bir şekilde kullanmaya çalışmış ve MDD'cilerin "ilerici" asker sivil aydın zümresini "ceberut bürokrasi" olarak nitelendirmiştir ama Aybar hiçbir zaman bilinen liberal görüşlerin ya da 1980'lerin sivil toplumculuğunun önceli olarak görülemez.

1980'lerin sivil toplumculuğunun geçmişteki damarlarından biri İttihat Terakki muhalifi Prens Sabahattin, diğeri sol kesimden gelen İdris Küçükömer'se, bir diğeri de yukarda sözünü ettiğimiz, 12 Mart 1970 döneminde kendini ortaya koyan Ali Gevgilili ve yine sol militan mücadeleden ortaya çıkan, yukarda geniş alıntılar yaptığımız Münir Ramazan Aktolga'dır. Önemli bir damar daha var ki, bu damar, hem 1980'lerin sivil toplumculuğunun fiili örgütleyici kadrolarını hazırlaması, hem de bu sivil toplumculuğa belirgin bir sosyalist çeşni katmasıyla büyük önem taşır: 1970'lerin Birikim çevresi.

Birikim çevresi derken kastettiğim, öncü isimleri olarak anaçağım Murat Belge-Ömer Laçiner'in (ki, Laçiner'i bilmiyorum,

ama İstanbul'daki THKP-C davasında yargılanan Murat Belge, Çayan-Aktolga ayrılığı sırasında Aktolga-Küpelî kesimini desteklemiştir) çabalarıyla hayata geçmiş Birikim dergisi çevresindeki entelektüellerden oluşan akımdır. Aslında bu çevrenin, sol-Stalinist ideolojik hegemonyanın 1970'lerdeki nefes aldırılmayan ortamında, bu hegemonyayı sorgulayan bir tavır takınarak en azından o yıllarda olumlu bir rol oynadığını düşünüyorum. Stalinizm dışında da bir sosyalizm ve sosyalist düşünce olabileceğini, Troçki'nin de incelenmesi gerektiğini ile sürmesiyle, Costariadis gibi önemli alternatif Marksist düşünürleri gündeme getirmesiyle *Birikim*, o yıllarda fazla etkili olamasa da Türkiye sol hareketinde yeni ve olumlu bir kanal açabilmiş ve bu kanal, 1980 sonrasındaki radikal alternatif arayışlara ışık tutmuştur.

Bununla birlikte, somut olarak Birikim çevresi, 1980 sonrasında alternatif devrimci arayışlara değil, liberal sivil toplumcu akıma önyak olmuştur. Murat Belge'nin Cumhuriyet gazetesinde, yanılmıyorsam 1981 yılında, sivil hukuk ve sivil toplum konusunda yazdığı yazılar sivil toplumcu çıkışın ilk işaret fişekleri olarak kabul edilebilir. Ne var ki, sivil toplumculuğu bir kitapla (*Sivil Toplum ve Devlet*, Yazko, 1981) ilk kez derli toplu bir şekilde vazedenden Kürşat Bumin, Birikim çevresinden değildir.

Esas olarak Murat Belge ve Birikim çevresi tarafından önyak olunan, 1984 yılında, önce on beş günlük, sonra haftalık çıkmaya başlayan ve yayınına iki yıl kadar devam eden *Yeni Gündem* dergisi, 1980'li yılların sivil toplumcu akımının esas temsilcisi olarak görülebilir. Bu dergi, İtalyan Komünist Partisi'nin ve bu partinin 1970'lerdeki lideri Berlinguer'in, İKP ile merkez sağ Hıristiyan Demokrat Parti'nin parlamentoda koalisyon kurabilmesini sağlamak için ortaya attığı "tarihsel blok", "tarihsel uzlaşma" tezlerinden de önemli ölçüde etkilenerek ya da esinlenerek solun merkez-sol CHP ile ittifak siyasetini değişt-

tirip merkez-sağ partilerle ittifak siyasetini hayata geçirmeye çalıştı. Bunun için elverişli koşullar da vardı.

Turgut Özal'ın başkanlığında ve 12 Eylül cuntasının himayesinde ANAP adlı yeni bir merkez sağ parti ortaya çıkmıştı. Bu parti her ne kadar cuntanın himayesinde olsa da, “parlamentar rejime” dönüşün temsilcisi havalarındaydı ve 12 Eylül’le birlikte soldan liberalizme doğru yol alan Türkiye entelijensiyasının önemli kesimlerine “sivil” bir alternatif olarak gözükyor, denize düşen yılanı sarılır misali, aydınlar, “sivil” bir alternatif olarak ANAP’tan medet umuyorlardı. İşte *Yeni Gündem* bu eğilimin temsilcisi olarak sivil toplumculuk yoluyla “araba”yı merkez sağa bağladı.

Keza 1990’larda daha da belirginleşen, İslamcı akımlarla işbirliğine yönelmenin temel taşları da bu yıllarda, sivil toplumcu akım tarafından döşenmiştir. Bütün bunlar, bugün AKP’nin yedek gücü olan muhafazakâr liberalizmin oluşumunu hazırlayan kilometre taşlarıdır.

1990’lar: Muhafazakârlaşan Liberalizmle İslamcı Akımın İttifakı

Sivil toplumcu liberalizm, artık “ulusalcılık” diye nitelenebilecek neo-Kemalist bir akımın şekillendiği ve ordunun üst kademeleriyle ittifak halinde aşırı laik ve baskıcı bir yönelimin savunuculuğunu yaptığı koşullarda, Türkiye entelijensiyasının önemli bir kesiminin bu akıma tepki duyarak, onun karşısında bir konumlanma içinde görünen İslamcı akıma giderek daha bir hoşgörülle bakmaya başlamasından da yararlanarak İslamcı akımla ve bu akımın doğal müttefiki merkez sağla aynı safa girdi. 1980’lerde oluşturulan, “tarihi blok” teorileri de bu saflaşmaya yardımcı oldu. Hele hele ulusalcıların ve ordunun, türbanlı kız öğrencilere karşı sergiledikleri baskıcı tutum ve keza ordunun, Erbakan’ı 28 Şubat darbesiyle iktidardan uzaklaştıran

bir zorbalık sergilemesi, bu yönelime daha bir haklılık kazandırdı. Deniz Baykal yönetimindeki CHP'nin tutucu yönelimi, keza ulusalcıların Kürtlerin özgürlük mücadelesine karşı aşırı devletçi tutumları da bu yönelimin önünü açan unsurlar oldu. Artık sivil toplumcu liberalizmin hedefi belliydi: Askerlerin vesayet rejimine karşı parlamentonun hakimiyetinin kurulması.

Muhafazakâr liberalizmin kendine merkez sağda bir konumlanış edinmesi ve tek hedef olarak vesayet rejiminin sona ermesini belirlemesi, Necmettin Erbakan'ın 28 Şubat'la tasfiyesinden sonra ortaya çıkan AKP'nin, gittikçe muhafazakârlaşan ve sağa kayan sivil toplumcu liberalizmi yedeğine almasını kolaylaştırdı.

AKP, 2000'li yıllarında başında iktidara gelip ulusalcı rakiplerini hapse atarak muhafazakâr liberalizmin daha çok teveccühünü kazandı. Muhafazakâr liberalizm, Ergenekon tutuklamalarının bütün hızıyla devam ettiği koşullarda *Taraf* adlı bir günlük gazete yoluyla AKP iktidarına büyük destek verdi.

Bugün muhafazakâr liberalizmin gazetesi, generalleri içeri atarak "vesayet rejimi"ne son vermiş gibi gözüken ama aslında vesayet rejiminin tepesine kendisi oturan sağcı-islamcı-devletçi AKP iktidarına karşı zaman zaman eleştiriler yöneltse de girilen stratejik ittifaktan kurtulması oldukça zor görünmektedir.

"Elini veren kolunu kaptırır" sözü tam da bu durumlar için geçerlidir.

“LİBERAL” YANILSAMALARI*

SİBEL ÖZBUDUN

“Hareket etmeyenler,
zincirlerinin farkında olamazlar!”¹

Bir rastlantı mı, yoksa İslâmcı kesim ve onun siyasal (baş)-temsilcisi AKP’ye ilişkin liberal beklentilerin sonunu mu işaret ediyor, kestirmek zor, ama son günlerde sol kökenli liberallerin düşkünlükleriyle bezeli itirafları birbiri ardı sıra anaakım basını süslemeye başladı.

Ezgi Başaran’ın Murat Belge ile yaptığı ve “*Bu hükümetten beklentilerim kalmadı artık*” manşetiyle ‘*Radikal*’de (4 Temmuz 2011, s. 16) yayınlanan söyleşisinden söz ediyorum elbette; ama başkaları da var.

Sivas katliamıyla ilgili, Madımak otelini ve içindeki 33 canının bedenlerini saran alevlerin sıcağında kaleme aldığı satırların, yıllar sonra su yüzüne vurmasından kaynaklanan “vicdan sızıltı”sı ile Cengiz Çandar’ın kaleme aldığı, 18 yıl rötarlı “özür” örneğinin...

* *Newroz*, 13 Temmuz 2011, sayı 180, s. 2.

¹ Rosa Luxembourg.

Murat Belge'den başlayalım, derseniz. Onun düşkünlüğü bir hayli yeni. Ezgi Başaran'a 13 Haziran sabahı seçim sonuçları (ya da AKP'nin %50'ye yakın oy alması) nedeniyle hayatından memnun uyandığını açıkladıktan sonra, üç gün içinde yoğun bir düşkünlüğüne savrulduğunu ifade ediyor: AKP ile BDP'nin "dövüşmesi"nden dolayı yeise kapılmış Belge.

AKP'nin Türkiye'nin "bütün sorunlarının anası" olarak gördüğü askerî vesayetin geriletilmesi konusundaki uygulamalarını "takdir etmek"le, hatta bu alanda yaptıklarını bir "devrim" olarak nitelikle birlikte, bunun bir "sınır"ı olduğunu fark etmekten kaynaklanıyor Belge'nin yeisi esasında... AKP'nin yeni anayasayı "kendilerinin iktidar olması için neyi gerektiriyorsa onunla yetinecekler"ini keşfetmesi umutsuzluğa sevk etmiş ünlü "düşünür"ü. Bu keşif canını o kadar acıtmış ki, "seçimden ve bu geçmişten ötürü yine AKP'ye oy verecek kafada" olmasına karşın, seçim sabahı uyandığında "AKP'ye oy veremeyeceği"ni hissetmiş. Ve de oy kullanmamış.² Çünkü "yetmez ama evetçiler ölen adamların ölümünden sorumludur" diyen arkadaşı Sırrı'ya oy verecek hâli de kalmamış!³

² Tam burada Aytunç Altındal'ın bir dizesi geldi aklıma, nedendir bilinmez... "Dokunursa güllere dokunur hüznü... Ve soldurur"

³ M. Belge'nin "oy verecek hâli kalmadığı" için desteklemediği BDP İstanbul milletvekili Sırrı Süreyya Önder ise bu sözler karşısında şaşkınlığını gizleyemiyor: "Durduğu yerin hiçbir kıymeti, anlamı, gerçekle alakası da yok. İki şey beni çok şaşırttı: Bir, komünist olduğunu zannetmesi... Bir komünist neleri savunmaz diye soru sorulsa, ne cevap verilecekse, Belge'nin röportajında hepsi var. Ne olduğunu ben tanımlamam, müdahil olmam ama komünist gibi düşünmediği kesin. İkincisi de, hiçbir yerde söylemediğim ve yazmadığım bir sözü bana mal etmesi. Söylediğim şeylerden dolayı başımda yeterince dert var. Murat Belge buna bir de söylemediğim şeyleri ekledi" ("Belge'nin Komünist Gibi Düşünmediği Kesin",

Oysa Murat Belge'nin AKP'ye tanıdığı 'avans' o denli bonkörce ki... Örneğin, parasız eğitim için pankart açan öğrencilerin hâlâ hapiste olmasına 'morali bozulsa' da AKP'nin şu 'askerî vesayet' karşısındaki sallantıları olmasa, bunu da sineye çekecek gibi; tıpkı Hopa'da Başbakan'ın seçim mitingi sırasında HES'leri protesto ederken polis gazıyla yaşamını yitiren Metin Lokumcu'yu ya da bakana yumurta atan öğrencileri Ergenekon'a bağladığı gibi:

“- (...) Yalnız Hopa'daki gariban adamın bu kadar heyecanlanacağı bir durum yoktu. Biraz da yapay olarak pompalanan, ucu Ergenekon'a uzanan bir gerginlikti.

Emekli öğretmen Metin Lokumcu'yu Ergenekon'a mı bağladınız?

- Kendisini değil ama onun bir çevresi var, çevresinin çevresi var. Toplumda her şey böyle olur. O kişiyle sınırlı değil. Bir bakana yumurta atan öğrencileri düşün... Niçin darbeler iyidir diyen Süheyl Batum'a atıyorlar?”⁴

“68'den beri bu hareketlerin içinden gelen biri olarak(!)” Belge protestocu gençlerin “eğitimden aldıkları faşizmin” oyuncağı olduklarını bilmeyecek de ben mi bileceğim?

Ama bir dakika, yine de bir kısmımız, 12 Eylül darbesinin hemen ertesindeki o meşum günleri hatırlayacak yaşlardayız. Bugün “Ergenekonculuk”la suçladıklarının bedenlerinin işkence tezgâhlarında parçalandığı o günlerde, o yıllarda Murat Belge'nin “askerî vesayet rejimi”ne olan onca öfke ve tepkisini (örtülü de olsa) dile getirdiğini hatırlayanınız var mı? Yoksa entelektüel yerli turistler için İstanbul'un tarihî ve turistik mekânla-

Birgün, 5 Temmuz 2011, http://www.birgun.net/actuels_index.php?news_code=1309856853&year=2011&month=07&day=05).

⁴ Ezgi Başaran, “Bu Hükümetten Beklentim Kalmadı Artık”, Murat Belge ile söyleşi, *Radikal*, 4 Temmuz 2011, ss.16-17.

rına turlar düzenlemekle mi geçiriyordu günlerini? Ve de gazetedeki köşesinde lezzetli yemek tarifleri vererek?

Her Ne Hâl İse... Devam Edelim.

Murat Belge'nin AKP'ye olan inancı ve güveni, görüldüğü üzere, sarsılmış gibi. Ama olsun, onun bir güvencesi var. "Ergenekon'cu" solculara güvenecek değil ya, O bir "liberal" (kendisi "komünist" olduğunu söylüyor ya, neyse biz o kadar "ileri" gitmeyelim...) olarak Türkiye'nin muhafazakârlarına, Müslümanlarına güveniyor: hükümetin "Tamam artık, ben yapacağımı yaptım, muhafazakâr olma hakkım var", dediği anda, Türkiye'deki Müslüman kitlelerin kaplarına sığmayarak liberal reformları sonuna dek iteceklerini umuyor. Üstelik bu salt "sosyal" değil, aynı zamanda "kişisel" bir güvence. O, "bir komünist (!!!) olarak 'Ya bu kız başına bez bağladı diye nasıl almazsınız üniversiteye', diye bağırдыğı" için, "başına bir şey gelmesi hâlinde" o kızlardan 30 bin kadarının "bu iyi bir adamdı, niye böyle davranıyorsunuz?" diyeceğine güveniyor.

Murat Belge'nin "başına bir şeyler gelirse" o kızlar bunu der mi, demez mi bilmiyorum; ama Türk liberalinin şifresinin Belge'nin bu sözlerinde gizli olduğunu düşünüyorum. Evet, Türk liberali, nihaî olarak Sünni Müslüman Türk kitlenin "sağduyusu"na güveniyor, daha doğru bir deyişle bu kitleye "yatırım" yapıyor. "Demokratikleşme"yi ve liberalleşmeyi tarihsel olarak muhafazakâr siyasaları beslemiş bu kitleden bekliyor.

* * * * *

Hemen burada, Cengiz Çandar'ın "özür"üne geçiş yapabiliriz.

Önce olayı hatırlayalım. Sivas katliamının 18. yıldönümü vesilesiyle, olay üzerine sığığı sığığına medyada çıkan haber ve yorumların bir derlemesi, geçtiğimiz günlerde Bianet'te yayınlandı.

Derlemede, Cengiz Çandar'ın 'Sabah' gazetesindeki köşesinde "Sivas Faciası: Provokasyon ve Gaflet" başlıklı makalesindeki, Madımak'ın ve onunla birlikte yakılan aydınların, gençlerin külleri soğumadan yazdığı şu satırlar da yer almaktaydı: "Devletin vurdumduymazlığı ve aczi 'birey'in provokatörlüğü olgusunu ortadan kaldırmaz... 'Türk milletinin %60'ından fazlasının aptal olduğu' kanaatini her yerde tekrarlayan Aziz Nesin'in bu saptamasında doğru bir husus var: Eğer seksenine dayanmış Aziz Nesin bunak değilse, Türk milletinin bir aptal ferdi".⁵

Salt 'Bianet'te kalsa yazarının umursamayacağı bu satırları, Yıldırım Türker'in 'Radikal'deki köşesinde suratına çarpması Çandar'ı etkilemiş olmalı. 'Radikal' gazetesinde kendisine ayrılan köşede bir "özür" yazısı kaleme aldı geçenlerde.⁶

Anlamlı, açıklayıcı bir yazı... Bu vesileyle Çandar'ın "Katliamın kitlesel çatışma potansiyeli taşıdığıнын farkında olarak 'İslâmcılar'ı özellikle bilinçli olarak hedef kılmağını öğrenmiş olduk. Ve bu çevrelerden "dikkatli" ve "sorumlu" olarak nitelenen yazısı dolayısıyla övgüler aldığını. Ama daha da önemlisi, söz konusu yazıyı "vicdanının sesini dinleyerek" değil de "siyasî denklem kurma" hesabıyla yazdığını...

Şimdi gelin, Çandar'ın metnini, yukarıda Türk liberallerinin şifresine ilişkin saptamayı sınavacak şekilde yeniden kurgulayalım: "O zamanlar 'siyasal denklemler'in peşindeydim. Bu denklemler, Aziz Nesin'in 'provokatör' ilan edilerek İslâmcıların hedef kılınmamasını gerektiriyordu. Bu nedenle vicdanımın sesini dinlemedim. Bu yazı sayesinde de İslâmcı çevrelerden 'aferrin' aldım..."

⁵ Kaynak: <http://bianet.org/biamag/diger/131199-18-yil-once-gazetelerde-madimak>.

⁶ C. Çandar, "Madımak'ı Unutmamak", *Radikal*, 5 Temmuz 2011, s. 15.

Muhafazakâr Sünnî-Müslüman kesimlere bir “yatırım” örneği daha... “Katliam potansiyelleri”ni bile bile failleri es geçip, katliam kurbanlarını kendi ölümlerinden sorumlu kılacak kadar “hesaplı-kitaplı” bir yatırım... Getirisi salt İslâmcı çevrelerce “dikkatli”, “sorumlu” nitelendirmeleriyle sırtları sıvazlanmak mıydı diye sormadan edemiyor insan?

Cengiz Çandar Sivas katliamı üzerine yazdıklarına “nedamet getirmiş” olsa da, AKP konusundaki nikbinliği, örneğin Murat Belge’den farklı olarak, süregidiyor. “Geldiğimiz noktada Tayyip Erdoğan’ın yanında durmak, Türkiye’nin demokrasi mücadelesinde doğru tavır almak demektir”, diyerek BDP’lilere talkını verecek kertede: “BDP’lilerin AKP ile temas kurarak TBMM’ye giriş yoluna koyulmasının zamanı gelmiştir. (...) Türkiye’nin ve Kürtlerin (...) AKP’ye muhatap bir BDP’ye ihtiyacı var”.⁷

* * * * *

Diyeceksiniz ki, bunların hepsi, CHP’nin “tepeden inmeçi”, “Cumhuriyetçi”, “Jakoben”, “halka rağmen” modernizmine karşı tabana dayanan bir demokratikleşmeye olan inançtan, kısacası demokrasi aşkından kaynaklanıyor. Her ne hikmetse, “kurucu parti” olarak aynı CHP’nin tanımladığı homojen [hani Baskın Oran’ın “Lahasümüt” (Laik-Hanefi-Sünni-Müslüman-Türk) dediği] kitleye –Alevîleri gözden çıkartacak, gayrimüslimleri ka’le almayacak, Kürtlere sürekli nizam-intizam çekecek, devrimcileri “Ergenekon’cu ilan edecek kertede– tekyanlı bir bağlılık da olsa, “demokrasi aşkı” samimi olsaydı, yine amenna... Bu ülke askerî rejimlerden de, siyasal elitizmden de gerçekten çok çekti...

Ama ne menem bir “demokrasi aşkı” bu?

⁷ C. Çandar, “Nasıl Bir BDP Gerekliyor?”, *Radikal*, 2 Temmuz 2011, s.17.

Bir başka “liberal demokrat”tan, mesela Ömer Laçiner’den öğrenelim mi nasıl bir “demokratlık” olduğunu?

Taraf gazetesindeki söyleşisinde Neşe Düzel’in (CHP ve BDP’li milletvekillerinin yemin etmemesinden kaynaklanan krizin nasıl çözümlenebileceği yolundaki) sorusunu şöyle yanıtlıyor, Laçiner: “İki ihtimal var. Ya, yargının içinde çözüm bulunur. Yargıya, “*Bu işi uzatmayın*” derler ve yargı, tutuklu milletvekillerini serbest bırakır. *Fahliye’yi reddeden hâkimler fikirlerini değiştirirlerse kimse sesini çıkarmaz*”.⁸

Bir daha okuyalım: “Ya yargıya, ‘Bu işi uzatmayın’ derler...

Kim der?

AKP hükümeti.

Bir başka deyişle hükümet yargıya müdahale ederek krizi çözer. Bu da fevkalade demokratça bir iş, en azından Ömer Laçiner’in “normal” karşıladığı bir olay olur. AKP’nin yargıya direktif vermesi, hiç de “antidemokratik” filan değildir... Hatta siyaset sahnesinin “normalleşmesi” için elzemdir...

* * * * *

O zaman gelin bu yazıyı başka bir saptamayla kapatalım. Kemalizm’in özünde ve nihayetinde, bir “sermayeyi Türkleştirmek, Türkleri burjuvalaştırmak” projesi olduğu bilinir. Osmanlı bakiyesi etnik-dinsel çeşitlilik, İttihat-Terakki’den kalma bu hayalin somut ve uygulanabilir bir projeye dönüştürülmesi sürecinde bu nedenledir ki hoyratça tasfiye edilmiş ve Anadolu nüfusu “Laik-Hanefi-Sünni-Müslüman-Türk” bir kütle hâlinde mütecanisleştirilmeye tabi tutulmuştur...

⁸ Ömer Laçiner: “BDP Tıpkı Doğu’nun CHP’si Gibi”, Neşe Düzel, *Taraf* Gazetesi, <http://www.taraf.com.tr/nese-duzel/makale-omer-laciner-bdp-tipki-dogu-nun-chp-si-gibi.htm>.

AKP ise bu projenin –belki başta öngörülemeden, ama doğal- bir ürünü, sonucudur. Çünkü bu parti Laikliği yeniden yorumla tabi tutan, “Hanefi-Sünni-Müslüman-Türk” sermayenin partisidir. Burjuvalaşmayı ise, Konya’ya senfoni orkestrası, Erzurum’a opera ve bale götürmeye çabalayan öncellerinden farklı bir ‘gusto’ çerçevesinde yorumlamaktadır, bu doğru; ama çiklet çiğneyerek de olsa tiyatroya giden, haşemalarıyla Marmaris sahillerinde denize giren, tesettür defileleri düzenleyip mizansen olarak “cenaze namazı” kıldırır,⁹ mukabelelerle Divan Pub arasında mekik dokuyan, 4x4’leriyle Bağdat Caddesi’nde fink atan Chanel eşarplı tazeler ile, Rayban gözlüklü, jöleli saçlı cemaat mensubu delikanlıların “yeni-tip burjuvalar” olmadığını kimse iddia edemez.

Şu hâlde, süregen ve çatışmalı bu geleneğin bir ucunu “jakoben”, öbür ucunu ise “demokrat” ilan edip bizleri birinciye karşı ikincinin yanında saf tutmaya çağırmak, nemalanan bir kastın dışavurumu değilse eğer, en koyusundan yanılısamadır...

Hepsi yeri geldiğinde “eski tüfekliği”yle övünen yaşını başını almış “liberallerin” kalemlerinden döküldüklerinde gülünç bile olamayan zırvalara dönüşen...

⁹ “Tesettüre uygun kıyafetler üreten Tekbir Giyim’in 2012 Sonbahar-Kış Koleksiyonu önceki akşam İstanbul Yeşilköy WOW Otel’deki defileyle tanıtıldı. *Posta* gazetesinden Emir Söylemez’in haberine göre defileyi bin davetli izledi. Her yıl olduğu gibi bu yıl da podyuma önce tesettür kıyafetli mankenler çıktı. Tekbir Giyim’in yeni üretmeye başladığı erkek kıyafetleri de ilk kez bu defilede tanıtıldı. Defilenin ilk bölümlerinde mankenler tempolu müzik eşliğinde yürüdü. Son bölümde ilahiler çalmaya başladı. Podyuma çıkan 3 erkek manken ayakta kılınan cenaze namazının hareketlerini yaptı. Bu sırada arka plana projeksiyonla takke, tespih gibi dini unsurların görüntüleri yansıtıldı. Böylece Türkiye’de bir defilede ilk kez namaz kullanılmış oldu. Tesettür defilesinin baş kadın manken ise yaşadığı ilişkilerle gündemden düşmeyen Ece Gürsel’di” (Defilede cenaze namazı! <http://www.gercekgundem.com/?p=383773>).

‘NEO’SU VE ‘SOL’U İLE LİBERALLER NEDİR, NEYE YARAR?

TEMEL DEMİRER

“Düşmanlarımızın en güçlüsü
içinizdedir.”¹

“Neo’su ve ‘sol’u ile liberaller nedir, neye yarar?” sorusunun yanıtı; onların “6N 1K”sına dair tahlili “olmazsa olmaz” kılar.

“5N 1K değil miydi?” denecek olursa...

Hayır, sadece “Ne?”, “Ne zaman?”, “Nerede?”, “Nasıl?”, “Neden?”, “Kim?” sorularıyla yetinmeyiz; bunlara “6N”yi, yani “Nereden?” sorusunu da eklemeliyiz...

Konuya bu kadar geniş perspektifte eğilme ihtiyacı, liberallerin “önem”inden değil, onların manipülasyon güçlerini teşhir etmenin ve okuyucuya saygının gereği.

Kendi hesabıma liberallerle önemli olmalarından çok, “*Truva Atı*” olmalarından dolayı ilgilenirim. Bu nedenle de ‘Zaman’

¹ Hz. Muhammed.

yazarlarından Ali Ünal'ın, "Türkiye'de dün kapitalist emperyalizm karşısında dıştan ithal sosyalizm, komünizm davası verenlerin çoğu, bugün liberalleşip, küresel kapitalist emperyalizme teslim oldular",² tespitini Onlara hatırlatırım.

Yeri gelmişken Oral Çalışlar'ın, "İki Maocunun Afgan Sarayında Buluşması"na ilişkin "somut bir anı"sını aktarayım:

"1979'daki darbenin ardından ülkesini terk edip Türkiye'ye okumaya geldiğinde tanışmıştık. Siyasal Bilgiler'den okul ve Maoculuk arkadaşım, şimdinin Afganistan Cumhurbaşkanlığı Danışmanı Dr. Rangin Dadfar Spanta'yla yıllar sonra buluştuk...

Rangin, Siyasaldayken esmer ince bir gençti. 12 Eylül öncesi çıkarılan bir öğrenci affıyla Siyasal Bilgilere yeniden döndüğümde onu tanımıştım. Biz Türkiye Maocusuyduk, o da Afgan Maocusu. 1979 yılında Sovyet yanlısı Babrak Karmal darbesinin arkasından Afganistan'ı terk etmiş ve Türkiye'de okumaya gelmişti.

Afganistan'ın kuzey bölgesinde Taciklerin yaşadığı Herat kentindendi. Bölgede güçlü olan Spanta aşiretine mensuptu. Babası o yıllarda aşiretin reisiydi ve Sovyet müdahalesi sonrası tutuklanmıştı. Kardeşleri dağa çıkmışlardı...

Bizim heyetteki arkadaşlara dönüp beni göstererek, 'Benim öğretmenimdi Oral' dedi. Öğretmenlikten kastı Maocu Aydınlik örgütündeki ilişkimizdi. Hafif tebessüm ederek şöyle devam etti: 'Ben hayatım boyunca emperyalizm karşıtı oldum. Kadere bakın ki şimdi burada Afganistan'ı yeniden ayağa kaldırmak için ABD ile işbirliği yapıyoruz"³.

² Ali Ünal, "Liberaller ya Tekrar Komünist Olacaklar ya da...", *Zaman*, 17 Ekim 2011, s. 21.

³ Oral Çalışlar, "İki Maocunun Afgan Sarayında Buluşması", *Radikal Hayat*, 4 Mayıs 2011, ss. 12-13.

Evet bu durumda; “kılavuzu karga olanın...” desem; bu bir nezaketsizlik, insafsızlık olabilir mi? Zannetmiyorum...

Malûm, “eleştiri”yi, “itirazı”, gerçeklerin altının çizilmesini sevmeyen, bundan rahatsız olan liberaller; Atilla Yayla gibi, “Liberalizm eleştirilerinde insaf ve nezaket ihtiyacı”ndan⁴ söz ederler...

Bununla da sınırlanmayıp, “Son yılların gitgide azgınlaşan liberalizm düşmanlığında şaşılacak bir şey yok. ‘Yeni’ bir fenomenden çok ‘tarihin tekerrürü’ denebilir”,⁵ rüründen toptancı laflar ederler...

Tabii bunları yaparken de, bulantı verici çifte standartlıklarıyla “sosyalistleri Ergenekon’cu”(?!) ilan etmekte tereddüt etmezler!

Hayır; liberalizmi –Ferhat Taylan gibi–, “Ciddiye almak”⁶ yanlısı değilim. Tıpkı Pierre Dardot ve Christian Laval’in ‘Dünyanın Yeni Aklı: Neo-liberal Toplum Üzerine Deneme’nin giriş bölümündeki, “Bundan böyle, solda ‘liberalizm’den ya da ‘neo-liberalizm’den söz ettiğimizde karşımızda neyin olduğunu bildiğimizi düşünmekten artık vazgeçmeliyiz. ‘Anti-liberal’ hazır düşünce, özetleri ve yaklaşık ifadeleriyle bize fazla zaman kaybettirdi”,⁷ saptamasını da önemsemediğim gibi...

Nihayetinde liberalizm, Selçuk Candansayar’ın altını çizdiği üzere bir “kiç”tir;⁸ veya Sırrı Süreyya Önder’in, “Bana oy ver-

⁴ Atilla Yayla, “Liberalizm Eleştirilerinde İnsaf ve Nezaket İhtiyacı”, *Zaman*, 27 Temmuz 2012, s. 26.

⁵ Murat Belge, “Türkiye’de Liberalizm”, *Taraf*, 16 Eylül 2012, s. 3.

⁶ Ferhat Taylan, “Neo-Liberalizmi Ciddiye Almak”, *Radikal Kitap*, No: 593, 27 Temmuz 2012, s. 15.

⁷ Pierre Dardot-Christian Laval, *Dünyanın Yeni Aklı: Neo-liberal Toplum Üzerine Deneme*, çev: Işık Ergüden, İstanbul Bilgi Üni. Yay., 2012.

⁸ Selçuk Candansayar, “Bir ‘Kiç’ Olarak Türkiye Liberal Solcuları ve AKP”, *Birgün*, 30 Ocak 2012, s. 8.

mediğini ve desteklemediğini açıklayan Zeynep Tanbay'a da teşekkür ederim. İroni yapmıyorum. Bu jestiyle beni nasıl onurlandırdığını anlatmam kabil değildir",⁹ sözleriyle betimlenendir, bugünü ve geçmişiyile...

LIBERAL "İKİYÜZLÜLÜK"ÜN KÖKENİ

"Eğer nereden geldiği bilinmiyorsa, nereye gidildiği de bilinmez."¹⁰

Sözü Ergin Yıldızoğlu'na bırakırsak:

K. Marx bir yerde, "İnsanları kendileri hakkında söylediklerine değil, yaptıklarına bakarak değerlendiririz" diyordu. Bu bağlamda liberalizm, karşımıza yalnızca söyledikleriyle yaptıkları arasında değil, söylediklerinin bir yarısıyla öbür yarısı arasında inatılmaz çelişkiler sergileyen bir akım olarak çıkıyor. İkiyüzlülük söz konusu olduğunda kimse liberalizmin eline su dökemiyor!

Genelde bireysel özgürlükler, demokrasi, hoşgörü, insan hakları, kuşkuculuğun ve aklın önemi gibi kazanımların liberalizm sayesinde elde edildiğine inanılır.

Hâlbuki felsefe profesörü Domenico Losurdo'nun 2005'te İtalya'da, 2011'de de İngiltere'de yayımlanan, The Financial Times yazarlarının bile övgüyle bahsettiği 'Liberalizm: Bir Karşıt Tarih' başlıklı çalışması karşımıza başka bir tarihsel panoroma koyar:¹¹

⁹ Sırrı Süreyya Önder, "Nebbaşlar ve Hz. Ebubekir'in Yaptığı Dua", *Radikal*, 18 Temmuz 2011, s. 9.

¹⁰ Afrika Atasözü.

¹¹ Tim Black, Spiked, 25 Kasım 2011; Ed. Rooksby, *New Left Project*, 21 Kasım 2011.

İnsanlığın tüm bu kazanımları, ilk kez liberal gelenek tarafından, mutlak monarşiye, kiliseye karşı gündeme getirilmiş olsalar bile ancak liberalizmin dışladıkları, köleler, yoksullar, işçiler daha da ilginç, liberalizmin baş düşman ilan ettiği Jakobenlerin, onların mirasını devralan Marx'ın, Engels'in izinden gidenler tarafından liberalizme karşı mücadele içinde geliştirilebildiğini görüyoruz.

“Eski rejime” karşı liberal görüşlerle mücadele eden kapitalist sınıfın, kendi ekonomik kazancını arttırmak için sömürgecilikten, soykırımdan çekinmemiş, çıkarlarıyla çelişen her konuda, otoriter, baskıcı görüşleri benimsemekten, şiddet uygulamaktan kaçınmamış olması büyük bir paradoks oluşturuyor. Ekonomik liberalizm daha başından siyasi liberalizmden (özgürlüklerden) kopmuş. Kapitalist sınıf kendisi gibi olmayanları dışlamış, liberalizmin ilkelerini onlara uygulamamış. Siyasi özgürlükleri geliştirmek için dışlayıcı, “ötekileştirici” anlayışlara, ideolojilere karşı mücadeleyi de liberalizmin dışladıkları üstlenmiş. Siyasal özgürlükleri geliştirmek için mücadele edenler de kısa sürede, liberalizmin tanımladığı “ekonomik özgürlükler” kavramıyla hesaplaşmak zorunda olduklarını görmüşler.

Bu “ikiyüzlülük”, kapitalist sınıf “devrimci barutunu” yitirdikten sonra gelişmiş bir hastalık değil. Losurdo, liberal düşüncenin tarihine bakınca, bu ikiyüzlülüğün “devrimci” döneme de damgasını vurduğunu gösteriyor. Örneğin Losurdo, okuyucusuna liberal düşüncenin kurucusu sayılabilecek John Locke'un aynı zamanda, köleciliğin ateşli bir savunucusu olduğunu anımsatıyor. Locke, “bir insanın bir başkasının tutarsız, belirsiz, bilinemez ve gelişigüzel iradesine tabi olamayacağını” ileri sürerken aynı zamanda, “Carolina eyaletinin her özgür bireyi, siyah köleleri üzerinde mutlak otoriteye sahip olacaktır” diyebiliyor. Amerika'nın 1775 bağımsızlık deklarasyonu, “bütün insanların (aslında erkek-

leri kastediyor –y.n.) eşit yaratıldığını, yaratıcının bu insanlara verdiği hakların ellerinden alınamayacağını” savunurken aynı anda köleleri insan saymayarak bu haklardan dışlıyor; bu tutumunu da “Yaratıcı”nın (Tanrı’nın) iradesine dayandırıyor. *Losurdo, çalışmasında liberallerin iktidarında köleciliğin hızla geliştiğini, Amerika’daki köle sayısının, 1700’de 330 binden 1800’de üç milyona, 1850’de de altı milyona çıktığını gösteriyor.*

1770’lerde Adam Smith’in bir “gündelikçiler ve uşaklar sınıfından” söz etmeye başlaması, liberallerin, proletaryanın sefil yaşam koşullarını haklı çıkarmak için de “Yaratan”ın iradesine (takdiri ilahi), başvurduklarını gösteriyor.

‘Saturday Review’ adlı popüler bir dergi 1864’te “Nasıl bir negro kölenin, Tanrı’nın hangi deri rengini kendisine verdiğini anımsaması gerekiyorsa, yoksul İngilizlerin ve çocukların da Tanrı’nın onları koyduğu yeri anımsamaları gerekiyor” diye yazıyordu. Jefferson, Amerika’da yerlilerin kökünün kazınmasını isterken Locke da “yoksulların kiliseye gitmesinin zorunlu kılınmasının yararlı olacağını” savunuyordu. Ama bu ikiyüzlülükten başka bir gelenek daha var. Bunu da liberalizmin ötekileştiriciliğine, ayrımcılığına karşın evrenselliği savunan Jakoben hükümetin köleciliği kaldıran kararında, Fransız kolonisi Santa Domingo Adası’nda 1891’de patlak veren siyah kölelerin isyanında, Latin Amerika’da Bolívarcı hareketlerde görüyoruz.

Santa Domingo, köle isyanının lideri siyah Jakoben Toussaint L’Ouverture, eşitlik ve özgürlük kavramlarını “doğanın insanlara verdiği bir hak olarak” tanımlıyor, böylece maddi ve evrensel bir zemine oturtuyordu. Kendileri de birer köleciler olan Amerikan liberal devrimcilerinin aksine Fransa’da devrimci Jakoben hükümet, Toussaint’in bağımsızlık, özgürlük isyanını destekledi.

Toussaint’in, Napolyon ordularını yenen askeri dehasının bu süreci hızlandırdığını da söylemeden geçmemek gerekir. Jako-

ben hükümeti yıkıldıktan sonra, Napolyon Toussaint'i güvenliği konusunda garanti vererek Fransa'ya davet etti, ancak yolda tuktattırıp hapse attırdı, ölüme terk etti. Belli ki bazı şeyler hiç değişmiyordu. Sınıf egemenliğini meşrulaştırmak, yoksulların başına gelenleri açıklamak için bugünlerde de sık sık "takdiri ilahiye" dayanmaya çalışmak gibi...¹²

"İNSANCIL EMPERYALİZM"

"Görüntüyle öz aynı olsaydı bilim olmazdı."¹³

Tarihsel köklerinden bugüne uzanan liberal "ikiyüzlülük" bugün karşımıza, "insancıl emperyalizm" söylenceleriyle dikilirken; dünden bugüne üstlendiği malum ve meş'um melaneti bir kez daha tekrarlar!

Mesela emperyalist kapitalizmin, ekonomik ve askeri yayılmacılığını, talanını "meşrulaştırmak" için liberallerce tezgâhlanan kavramlardan bazıları; "insancıl emperyalizm/humanitarian imperialism", "iyi niyetli emperyalizm/benevolent imperialism", "liberal emperyalizm/liberal imperialism", "kozmpolit emperyalizm/cosmopolitan imperialism" vd.dir...¹⁴

Liberallerin diline pelesenk olan bu kavramların Irak'ta, Libya'da ne anlama geldiğine tüm insanlık tanık olsa da; liberaller, bunların küreselleşmenin devreye soktuğu "postmodern zaman-

¹² Ergin Yıldızoğlu, "Liberalizmin Dayanılmaz İkiyüzlülüğü", *Cumhuriyet*, 30 Kasım 2011, s. 4.

¹³ Karl Marx.

¹⁴ Emre Kongar, "Yeni Aldatmaca: Liberalizm ve 'İnsancıl Emperyalizm'", *Cumhuriyet*, 6 Ekim 2011, s. 3.

lar”ın, “demokrasi ve insan hakları” anlayışının kaçınılmazlığı olduğu ısrarından vazgeçemediler.

“Dünya barışı ve insanlığın gelişmesi için, başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin, demokrasisi gelişmemiş olan ülkelere demokrasi ihraç etmesi tezi”ne sarıldılar; böylelikle de emperyalist kapitalist müdahaleleri “estetize” ettiler!

Oysa Uluslararası Siyaset Profesörü Ray Kiely’nin, ‘Küreselleşmeler Çatışması’ başlıklı yapıtında, küreselleşmenin “neo-liberal kapitalizmi derinleştiren politikalar” olduğunu altı çizilirken;¹⁵ merkezin (emperyalizm) çevreye (periferi) müdahalesi, nasıl adlandırılırsa adlandırılısın; yine Kiely’nin ‘Emperyalizmi Yeniden Düşünmek’ başlıklı yapıtında işaret ettiği üzere, “İkna edici değildir, antidemokratiktir ve kendi içlerinde çelişiktir”.¹⁶

Liberalizm, emperyalizmi “estetize” ederek, zararsız, hatta “yararlı” ilan ederken; neo-liberalizm de işçi sınıfı ile emek cephesini dağıtan, örgütsüzleştirerek zayıf düşürmeye çalışan “işbirlikçi”, “uzlaşmacı” politikaları devreye sokar.

Söz konusu çevrelerde, “Genellikle karşılaştığımız tipik durum, en iyi olasılıkla, kapitalizmin çatlaklarının aranması ve buralarda alternatif ‘söylemlere’, etkinliklere ve kimliklere yer açılması” hâlidir¹⁷ sadece; bunun bir adım ötesi değil!

Tüm bunları da emperyalist kapitalizme karşı direnen, başkaldıran ne varsa; geçmişinden bugüne “doctus cum libro”cu bir tutumla (mesela Halil Berktaş gibi!¹⁸) inkâr ederek yapar!

¹⁵ Ray Kiely, *The Clash of Globalisations*, Haymarket Books, 2009, s.4.

¹⁶ Ray Kiely, *Rethinking Imperialism*, Palgrave Macmillan, 2010, s.194.

¹⁷ E.M. Wood, *Kapitalizm Demokrasiye Karşı*, çev: Oya Köymen, Yordam Kitap, s.16.

¹⁸ Bkz: Ziya Ulusoy, “Celladın Aklayıcısı ve Yamağı: H. Berktaş”, *Atılım*, Yıl:1, No:012, 11 Mayıs 2012, s.3.

“O da ne demek” mi? Bol bol alıntılarla konuşan, üzerinden “terminoloji” dökülen, bilgisine sıkışmış, bilgisinin altında ezilen sözde entelektüellere; bilgili olmayı “malumatfuruşluk” sananlara “doctus cum libro” denildiğinin altını çizerek; Ursula K. Le Guin’in, “Geçmişini inkâr etmek, geleceği inkâr etmektir. İnsan kendi alın yazısını kendi yazamaz: Ya kabul eder, ya inkâr eder. Eğer üvez ağacının kökleri derinde değilse, başı göğe ermez”, sözünü anımsatayım!

Evet, bu bağlamda neo-liberalleri, “sosyalizmin gönüllü cellâtları” olarak nitelemekte bir an dahi beis duymuyorum.

Sol, sosyalizm “gönüllü cellâtlar” tarafından katledilmeye kalkışılırken; “dogmatik olmamak”, ve “değişim” adına AB’ci, AKP’ci kesilenler; “yerelci”liğin, “etnikçi”liğin, “cemaatçi”liğin saflarına iltihak ettiler...

Tam da bu koordinatlarda, ne emperyalizm, ne kapitalizm, ne de sınıfsallık kaldı!

Siyaset(sizlik)i AB ve AKP şakşakçılığının aldatma, kandırma ve yalan(lar)ı üzerine inşa edenler, “Yetmez ama evet” ile şahikalarına ulaştılar!¹⁹

NEO-LİBERALLERİN İŞLEVİ

“Umut bize umutsuzlar için verilmiştir.”²⁰

Sungur Savran’ın, “Taraf gazetesi, AKP’nin tarafı!”;²¹ Veysi Sarısözen’in de, “Fethullah AKP’ye emir veriyor, Hüseyin Gü-

¹⁹ Bkz: Emre “Kontrgerillanın Tarafı”, *Atılım*, Yıl:1, No:012, 11 Mayıs 2012, s. 13; Kongar, “Bir Oluşum Öyküsü: Yetmez, Ama Evet!”, *Cumhuriyet*, 26 Mart 2011, s. 3; Adnan Bostancıoğlu, “Yetmez Ama Evet’çiler Soruyor: Yahu Ne Oluyor?”, *Birgün*, 4 Kasım 2011.

²⁰ Walter Benjamin.

lerce de Tarafa”²² diye tanımladığı neo-liberallerin “AKP treniyle AB yolculuğunun hazin sonu”²³ herkesin malumuyken; bu da neo-liberallerin işlevinin ne olduğunun en net yanıtıdır!

Kim ne derse desin; “solcu, özgürlükçü” olduğunu şehvetle iddia eden liberaller, nihayetinde ve sadece AKP zihniyetinin düşünce üreticileridirler; hepsi o kadar!

İyi de liberal yaklaşımlar sahiplenilirken, “sol” demekteki ısrarın anlamı ne mi? *Gayet basit: Neo-liberal politikalar karşısında yegâne muhalefet odağı olabilecek solu, sosyalizmi daha da etkisiz kılmak, paralize etmek!*

“Taraf”ın; açık bir şekilde kapitalizmin, devlet politikalarının sürdürücülüğünü üstlendiği; bunu da “demokrasi” diyerek İslâmci otoriter muhafazakârlığı alkışlayarak yaptıkları “es” geçilmemelidir.

Bir sürü neo-liberalin, İsmail (Beşikçi) Hoca’nın, Fikret (Başkaya) Hoca’nın, devrimci Kürtlerin, radikal sosyalistlerin ağır bedeller ödeyerek verdikleri mücadelenin meyvelerini devşirmeye kalkıştıkları tabloda; hem sağa hem de “sola” akıl hocalığına soyunmaları, olsa olsa bir kara mizahtır.

Hayatları boyunca iki tavuğu gütmemiş, boyundan büyük laflar ederek idare-i maslahatla meşgul olanların, taş atıp da kolları yormadan kestikleri ahkâmla kendilerini, siyasal mücadelenin merkezine yerleştirmeye kalkışmaları, kesinlikle ve açık bir dille reddedilmelidir.

²¹ Sungur Savran, “İhanete Ödül!”, *Birgün*, 20 Eylül 2011, s. 6.

²² Veysi Sarısözen, “Fethullah AKP’ye Emir Veriyor, Gülerce de Tarafa”, *Gündem*, 21 Kasım 2011, s. 9.

²³ Veysi Sarısözen, “AKP Treniyle AB Yolculuğunun Hazin Sonu”, *Gündem*, 15 Aralık 2011, s. 9.

Mesela ‘Taraf’ yazarlarının sosyalist solun tümünü toptancı bir anlayış ile “Kemalizm ile kopamamış, işçi sınıfına dayanmadan sol bir askerî darbe ile iktidara gelme hayali kuran Jakobenler” olarak tariflemeleri yanında; Mithat Sancar’ın, “Bence Ağar, Kürt sorununun çözümüne katkı sunabilecek çok önemli isimlerden biridir, onun tespitlerine de ihtiyaç var”,²⁴ diyebildiği düzlemde onlar; devrimci gençlere, Kürtlere, aydınlara sürekli dudak büken, “Bunları artık sırtımızda taşımayalım”, tavırlarıyla; bırakınız solda konumlanmayı, solun tam da karşısındadırlar.

Onların böyle olmalarının önemli bir nedeni, Mevlana’nın, “Ger tu li ber bayê wekî giya li her hêlê bihejî, tu bi qasî çîyan jî bî, tê nebî hêjayî tişteki”,²⁵ sözünde betimlenen hâlleridir; devrimci romantizmini yitirmiş yorgunluklarıdır.

Örneğin Joan Baez’ın, ‘Le Monde’ gazetesine verdiği söyleşide, “40 yıl önce direnmek daha kolaydı. Durum açtı. Sorunlar somuttu. Bugün ise düşmanı açıkça tespit etmek çok zor”, deyip, eklediği gibi:

“Zaman değişti. Bugün artık bu şenlikler büyük bir organizasyon, siyasi tarafı da pek yok. Hatta kendimi sorguluyorum, 1971’de burada söylediğim, Maxime Le Forestier’nin “Parachutiste” şarkısını tekrar bugün söylemin bir anlamı var mı?

“Dünyanın hâli öyle bir felaket ki, beklentilerimizin ufuklarını daraltmalıyız...

“Bir ara, Barack Obama’nın bu çimento işlevini yürütebileceğini düşündüm. Bu hareketleri birleştirebileceğini düşündüm ama öyle olmadı...

²⁴ Mithat Sancar, “Ağar Çözüme Katkıda Bulunabilir!”, *Taraf*, 18 Temmuz 2012.

²⁵ “Her rüzgârda otlar gibi sallanırsan, dağlar kadar olsan da bir şeye değmezsin” (Mevlana).

“Bugün artık, tiz seslerde o kadar yükseklerle çıkamıyorum. Üzgünüm, ama bugünkü sesim, gençliğimde anlatmayı bilmediğim şeyleri anlatıyor...”²⁶

DERLER Kİ...

“Dünyayı değiştirmek isteyen önce kendini değiştirsin.”²⁷

Sözünü ettiğim ruh hâlinin teslimiyeti onlara neler dedirtir, neler?!

Mesela Eser Karakaş, “AKP aslında bir vicdan partisidir”,²⁸ derken Roboski’den, Uğur Kaymaz’dan; Ankara’daki Hopa protestosu sonrası polisler tarafından kalçası kırılan ve bir bacağı 1,5 santimetre kısalan, Başbakan Erdoğan’ın “Kadın mıdır kız mıdır bilemem” dediği Halkevleri MYK Üyesi Dilşat Aktaş’tan; Hakkâri’de 23 Nisan 2009’da kafası dipçikle ezilen Seyfullah Turan’dan vd.lerinden hiç söz etmez! Sahi, bu nasıl vicdandır?

Bundan başka, Oral Çalışlar’ın ikide bir “Solun şiddetle sınavı”ndan²⁹ dem vurup da; dünyanın en örgütlü şiddetinin kapitalist devlet olduğundan söz etmemesi de tesadüfî değildir!

‘Yeni Şafak’tan Murat Aksoy, “Tarihçi Halil Berktaş, Türkiye’de sosyalist ve liberal solcuların BDP’ye desteğinin arkasındaki unsurlardan birinin ‘ezilenlerin haklı şiddeti’ anlayışı oldu-

²⁶ “Joan Baez: Düşmanı Bugün Tespit Etmek Çok Zor”, *Birgün*, 25 Eylül 2011, s. 2.

²⁷ Sokrates.

²⁸ Eser Karakaş, “AKP Aslında Bir Vicdan Partisidir”, *Zaman*, 10 Mayıs 2012, s.24.

²⁹ Oral Çalışlar, “Solun Şiddetle Sınavı”, *Radikal*, 19 Kasım 2011, s.10.

ğunu söyledi. Berktaş, ‘Bugünkü Türkiye konjektüründe, politik mücadele için şiddeti reddetmemek çok ciddi bir ahlâk meselesi, ilke meselesi. Benimle aynı veya sonraki kuşaklardan birçok solcu, hâlâ her türlü şiddeti reddediyoruz diyemiyor’, dedi”,³⁰ saptamasını dillendirirken; “Solun silahtan başka çaresi yoktu demek akıl alır bir şey değil”,³¹ diyen Murat Belge’ye, yine Halil Berktaş’ın, “Hayır, ‘savunma’ şiddeti kaçınılmaz değildir ve şimdi de değildir. Daima bir tercihtir şiddet, ideoloji tarafından koşullandırılan ve kendi ‘patika bağımlılığı’nı yaratan. Mesele şiddetleri mukayese edip hangisi ‘ilk’ veya daha haksız (ve hangisi mazur görülebilir?!) demek de değil. Başlı başına bu mantık sakat”,³² Orhan Kemal Cengiz’in, “İnsanı araçlaştıran, şiddeti fetişleştiren bu arkaik ‘sol’ anlayış, şüphesiz ki belli gruplar tarafından sorgulandı ve bir kenara bırakıldı. Belli sol grupların da bu zihniyetle bir akrabalığı hiçbir zaman olmamıştı zaten. Ama Türkiye’deki pek çok sol grubun, şiddetle olan ilişkilendirme biçimlerini hiçbir şekilde sorgulamadıklarını düşünüyorum”,³³ teraneleri eşlik ediyor...

Burada bir parantez açıp ekleyeyim: Nazizmin ilk yıllarında, Paris’teki bir yazarlar toplantısında, yazarlar peşi sıra kürsüye çıkıp, ‘yüksek ahlâkî değerlerden, kültürel değerlerden, barıştan, demokrasiden, şiddetten, uygarlığın barbarlık ve ahlâksızlık rejimine karşı savunulmasından vb. söz ettikleri bir sırada, B.

³⁰ Murat Aksoy, “Şiddeti Reddetmeyen Siyaseti Savunamaz”, *Yeni Şafak*, 16 Ocak 2012.

³¹ Murat Belge, “Solun Silahtan Başka Çaresi Vardı”, *Taraf*, 20 Mayıs 2012, s.3.

³² Halil Berktaş, “Sol, Devrim, Şiddet (Ek Notlar)”, *Taraf*, 16 Şubat 2012, s.12.

³³ Orhan Kemal Cengiz, “Sol, PKK, Şiddet”, *Radikal*, 11 Kasım 2011, s.14.

Brecht, kürsüye yönelir, mikrofonu eline alıp şöyle der: “*Yoldaşlar, gelin üretim ilişkilerinden söz edelim!*”³⁴

B. Brecht’in orada dediği, asıl tartışılması gerekeni tartışmadığınız sürece, söylenenlerin hiç bir kıymet-i harbiyesinin olmadığıdır!

O hâlde hatırlatalım: *Liberaller durmadan “şiddet”ten söz ederler; ama şiddetin kaynağının devlet olduğu gerçeğini “es” geçerek!*

“Devlet, bir gücün özel örgütüdür; belirli bir sınıfın sırtını yere getirmeye mahsus bir şiddet örgütüdür”,³⁵ notunu düşen V.İ. Lenin yanında; M. Weber de devleti, “Belli bir arazi içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde bulunduran insan topluluğu” olarak tanımlayıp,³⁶ ekler:

“Devlet dediğimizde de, kuralların uygulanışında, yönetsel görevlileri yasal olarak fiziksel güç kullanma tekeline sahip olan ‘kurumsallaşmış nitelikte siyasal bir girişim’i anlatmak istiyoruz”.

“Hukuk kavramının belirleyici ögesi, (...) onu zorla uygulatacak bir ordunun varlığıdır. Bu ordu, kuşkusuz, bugün bizim alışık olduğumuz şeye hiç benzemeyebilir”.³⁷

³⁴ Aktaran. Wolfgang Fritz Haug, *Globalization in the Manifesto and today* in *Le Manifeste Communiste 150 ans après, Quelle alternative au capitalisme, Rencontre internationale*, Paris, 13 au 16 mai 1998. Contributions, 12. Dosya.

³⁵ V.İ. Lenin, *Devlet ve İhtilâl*, çev: Süleyman Arslan, Bilim ve Sosyalizm Yay., 1976, s.35.

³⁶ M. Weber, *Sosyoloji Yazıları*, çev: Taha Pala, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1978, s.80.

³⁷ M. Weber, *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, 2011, s. 98-65.

Bu kadarı, onların “entelektüel dürüstlük”ten ne anladıklarını ortaya koymuyor mu? Öte yandan “Haksızlıklarla dolu olan ve bu haksızlıkların hiçbir zaman bitmeyeceği bir dünyada yaşıyor olmak”tan söz eden³⁸ Etyen Mahçupyan’ın, “Solun Trajedisi” adına, “Bugün eğer karanlıklar sorgulanacaksa, bunu ‘sağcılar’ yapacak ve ‘solcuların’ bunu nasıl kolaylaştırabileceklerine kafa yormaları gerekiyor”,³⁹ demesine ne demeli?

“Sol”a, “sağ” olmasını öneren liberal teslimiyet; müthiş derecede Fethullah Gülen’e sevdalıdır.

Bilmem bilir misiniz? Gülen’in manevi önderliğindeki “cemaat” her yıl ABD’de ‘Anadolu Kültür ve Yemek Festivali’ düzenler. Türkiye dışındaki en büyük ‘Türk festivali’ olarak tanıtılan söz konusu etkinliğin mekânı ABD eğlence sektörünün merkezi ve ABD’nin “en lüks, en nezih, en elit” bölgelerinden biri olarak tanıtılan Los Angeles’in Orange County bölgesidir.

Festivale her yıl Türkiye basınından gazeteciler de, dönüştürülen izlenimlerini yazmak üzere davet ediliyor. 2011 yılındaki festivale 30 kadar Türkiyeli gazeteci katıldı. Sonra da festivale met-hiyeler düzen haberler, gazetelerde çarşaf çarşaf yer aldı.

Mesela Festival hakkındaki yazısında Ergun Babahan, “Gülen Hareketi Türkiye’yi başarıyla dünyanın dört bir yanına taşımaya devam ediyor. (...) Kendi kaynaklarıyla bu işi yüklenen Gülen Hareketi, sadece bir Türk Yürüyüşü’nün çok ötesine geçen bir organizasyona imza atıyor. (...) Dayanışma, kararlılık, fedâkarlığın kültürlerarası diyalog ve yakınlaşmada oynadığı büyük rolün açık bir örneği bu festival... Gülen’in önem ve değerini anlaya-

³⁸ Etyen Mahçupyan, “Solun Trajedisi”, *Zaman*, 29 Eylül 2011, s.26.

³⁹ Etyen Mahçupyan, “Karanlığın Sorgulanması ve Sol”, *Zaman*, 8 Şubat 2012, s.22.

mayanlar günümüz Türkiye'si'ni hiç anlayamaz",⁴⁰ derken; Türkiye'nin ilk Maocularından eski 'Aydınlıkçı' ve "Pentagon'a giren ilk Türk gazeteci olmak"la övünen Cengiz Çandar da ekliyordu:

"Türkiye devletinin tanıtım fonunun tüm bütçesini ayırsa ya da Amerikalı bir lobi şirketine milyonlarca dolar akıtsa becerebilmesi mümkün olmayan bir tür lobi çalışmasının, Türkiye'de 'cemaat' diye genellenen veya 'F tipi' denilerek belirgin bir aşağılamayla kendilerinden söz edilen insanlar tarafından başarıldığı tartışma götürmez. Bunu ancak onlar böylesine becerebilirlerdi. Çalışma disiplinlerine, ideallerine sadakatlerine, her zaman ortaya koydukları pozitif enerjilerine ve üstelik alçakgönüllülüklerine hayran olmamak elde değil.. Ne olursa olsun, sadece ABD'deki 'Türkiye lobciliği'nde değil, Türkiye'nin Kürt meselesinden Ermeni sorununun çözümüne, Türkiye'nin Fethullah Gülen hareketine ihtiyacı olacak".⁴¹

Liberallerin "cemaat" aşkını ters yüz ettiniz mi; karşınıza kap kara bir anti-komünizm çıkar!

Burada sözü, "postmodern zamanlar"ın neo-liberal anti-komünizmine "olgun" bir örnek teşkil eden "eski TKP"li Zülfü Dicleli'ye bırakıyorum:

"Tartıştığımız şey aslında çok açık: Sosyalist (ya da Marksist, komünist) solun bir geleceği kaldı mı? Yoksa; sömürü var mı yok mu, kapitalizm güzel mi değil mi, sol bitti mi bitmedi mi, sizin ütopyanız, ahlâki tercihleriniz, hayalleriniz vs. var mı yok mu; kimse bunları tartışmıyor. Sosyalist sol varlığını ve gücünü böyle sübjektif görüş ve yaklaşımlardan almadı; çok somut tarihsel toplumsal olguların sonucu olarak tarih sahnesine çıktı ve

⁴⁰ Ergun Babahan, "Los Angeles'taki Anadolu", *Star*, 8 Ekim 2011.

⁴¹ C. Çandar, "LA'de Anadolu ve Türkiyeliler", *Hürriyet*, 11 Ekim 2011.

var oldu. Başarı ve başarısızlıkları oldu. Ve sonunda giderek sönümlenmeye başladı. Şimdi tartıştığımız şey şu: Sosyalist sola yeniden hayat verecek nesnel toplumsal koşullar bugün hâlâ var mı? Ben, yok diyorum. Solun tarihinin bu aşaması bir daha geri gelmeyecek şekilde sona erdi, tamamlandı diyorum. Bugünkü koşullarda sosyalist bir solu ne proje ya da mücadele stratejisi düzeyinde tanımlamak, ne şu ya da bu şekilde örgütlemek mümkün olabilir, diyorum. Kısacası, biz bittik diyorum!

Bu, elbette, solun bittiği anlamına gelmiyor. Solun tarihinin birinci (sosyalizm öncesi) aşamasını XIX. yüzyıl vahşi kapitalizm dönemi ve Fransız Devrimi bağlamında tarif edebilirsek, ikincisini XX. yüzyıl sanayi kapitalizmi ve Rus Devrimi bağlamında ele alabiliriz. Nasıl Jakoben solculuk belli bir tarihsel bağlamda ömrünü tamamladıysa, şimdi de sosyalist (komünist) solculuk tamamlamıştır, diyorum.

Şimdi solun tarihinin üçüncü aşamasının eşliğindeyiz. Bu, XXI. yüzyılın küresel bilgi kapitalizmine denk düşüyor. Nasıl sosyalist sol Jakoben solculuktan türemediye, 3. Aşama Sol da sosyalist, sosyal demokrat ya da komünist soldan türemeyecek, onun yenilenmesi, dönüşümü vb. sonucu boy atmayacaktır. Bu zaten çok açık görülüyor (Ama sosyalist sol gibi 3. Aşama Sol da kendinden önceki bütün ilerici, dönüşümcü, devrimci akımlardan elbette etkilenecektir).

3. Aşama Sol önceki iki aşamadan çok önemli şekillerde farklı olacak gibi görünüyor. Toplumun örgütlenmesinde bugün piramit yapılardan yatay ağ yapılarına geçiliyor. Dolayısıyla toplumsal değişim yukarıdan aşağıya olmaktan çok yatay ilişkiler içinde yol almaya başlıyor. Onun için 'Önce siyasi iktidarı ele geçirmek için sol şiarlarla örgütlenelim, sonra iktidara gelip sosyalist projemizi hayata geçirelim' şeklindeki alışıldık strateji

işlemez hâle gelmiş bulunuyor. Aynı şey tüm toplumu kapsayan bir proje için de geçerli. Toplum, hayal etmesi güzel olsa da, projelendirilebilir bir şey değil...

3. Aşama Sol ‘yapan’ sol, değişimin praksisini yapan bir sol olacaktır. Yapmak için iktidara gelmeyi beklemeyecek bugünden değişimi gerçekleştirecektir. Yeni çözümler, yapılar, oluşumlar, kuruluşlar, uygulamalar başlatacak ve geliştirecektir.

Yeni bir sol aslında epeydir dünyanın çeşitli yerlerinde boy atıyor. Hem de çok çeşitli biçimlerde. Onlar kendilerine sol ya da sosyalist demedikleri için ve bizler de hâlâ sosyalist solun gözlükleriyle baktığımız için onları fark edemiyoruz ya da ‘bizi bozarlar diye’ etmek istemiyoruz...⁴²

“3. Aşama Sol”da olduğumuz (hadi zırvasına demeyelim!) “iddiası”na sarılan Zülfü Dicleli, “Yeni bir sol aslında epeydir dünyanın çeşitli yerlerinde boy atıyor”, diyor. Zülfü Dicleli’nin “sol”u ise, (yöneltilebilecek itirazlarla birlikte) şöyle:

i) “Muhammed Yunus’un başlattığı ve Bangladeş’ten tüm dünyaya yayılan mikro-kredi hareketi” (mikro kredileri ödeyemediği için intihar eden Hindistanlılardan haberi var mı acaba?).

ii) “Organik tarım kuruluşları”, “kooperatifi hareketi”; “küçük şirketler-yerel yönetimler-sivil toplum kuruluşları” (Kim bunlar?).

iii) “Sürdürülebilirlik hareketi”, “sosyal girişimcilik hareketi” (Sürdürülemez kapitalizmin en temel yalanı “sürdürülebilirlik” değil mi?).

iv) “Uluslararası Af Örgütü”, “UNICEF”, “Greenpeace”, “UNDP”, “Habitat” (Bunlar yeni olmadığını gibi, bilinmeyen yeni keşfedilmiş şeyler de değil ki!).

⁴² Z. Dicleli, “Sol, Tarihinin 3. Aşamasına Adım Atıyor”, *Küyerel*, 16.12.2011.

v) Türkiye’de “STGM”, “Özel Sektör Gönüllüler Derneği”, “AKUT”, “BM Gönüllüleri”, “TOG”, “Türkiye 3. Sektör Vakfı”, “Kadın Emeğini Güçlendirme Vakfı”, “Kamer”, “Kader”, “Kagider” (Dicleli bu listeye TÜSİAD’ın adını eklemeye utanmış herhalde, ama bence haksızlık etmiş. Kaldı ki, yukarıda ismi zikredilenlere “Siz solcususunuz” dersiniz, hemen itiraz etmezler mi?)

vi) “Wikipedia gibi ortak yaratımlar... Bu örnekler daha sayısızca çoğaltılabilir” (mi? Gerek yok bu kadarı yeter!)

BELGE’NİN “MURADI”

“Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, sorun onu değiştirmektir.”⁴³

Zülfü Dicleli’den bu kadar çok söz ederek, neo-liberallerin “pir”i, “üstad-ı azam”ı Murat Belge’ye haksızlık etmeyelim!

Bu bağlamda “70’lerden itibaren özellikle THKP-C kökenli halk hareketlerini teorik olarak besleyen birinci kaynaktı. Murat Belge de bu ekibin parçasıydı. Alın Devrimci Yol dergilerini ve bir de 80 öncesi Birikimleri okuyun, 89’da Murat Belge ‘Sosyalizmde tarihsel bir dönemin sonuna geldik’ değerlendirmesini yaptıktan hemen sonra Yeniden dergilerini ve çıkış broşürünü okuyun, alın ÖDP’nin kuruluş siyasetiyle Birikim’in kimlik politikaları tartışmalarını karşılaştırın”,⁴⁴ diye haykıran Gökhan Kaya pek de haksız sayılmaz... (Siz bakmayın bugün Belge’ye ateş püskürenlere, onlar yakın geçmişte Onun yanında, Ondan feyz alanlardı; her neyse!)

⁴³ K. Marx-F. Engels, *Alman İdeolojisi*, çev: Sevim Belli, Sol Yay., 2004, s.24.

⁴⁴ Gökhan Kaya, “Murat Belge’yi Savunmak...”, www.turnusol.biz, 13 Temmuz 2011.

Son yıllardaki tüm tutumu, “Militarizmin yenilgisi toplumun kazancıdır”,⁴⁵ saptamasıyla betimlenmesi mümkün olan Murat Belge’ye göre negatif olan hemen her şey “ordu”yla; “askeri vesayet”le ilişkilidir!⁴⁶

Ancak sözü edilenlerde, yukarıda andığımız biçimiyle bir terör aygıtı olarak devlet çok fludur. Devlet aracılığıyla siyasal iktidarı elinde tutan egemen sınıflar ise hemen tümüyle “konu-dışı”dır!

Pratik soru(n)larla ilgilenmeyen; yüksek teorik soru(n)larla iştigal eden söz konusu tavrını; Spinoza’nın, “Filozoflar... insanları aslında oldukları gibi değil, ama kendileri nasıl olmalarını istiyorlarsa öyle tasarlarlar: Bunun neticesi olarak, çoğu, bir etik yerine bir yergi yazmışlardır ve asla siyasette uygulanabilecek görüşleri olmamıştır”,⁴⁷ sözleriyle izah edebiliriz.

Ucuz bir toptancılıkla, “Solun yokluğu” konusunda; “Olmayan sol”a⁴⁸ sürekli akıl veren/“eleştiren” Belge, “Sayıca artış ‘hizmet sektörü’nde. Proletarya durduğu yerde daralıyor”⁴⁹ der ve ekler:

“Dünyada proletaryanın geleceği kuracak, bunun imkânlarına sahip sınıf görünümü vermediğini söylerken, bundan böyle sosyalizminin işçi sınıfıyla selâmı sabahı kesmesini salık vermiyorum”.⁵⁰

⁴⁵ Murat Belge, “Militarizmin Yenilgisi Toplumun Kazancıdır”, *Radikal Kitap*, Yıl:10, No:558, 25 Kasım 2011, ss. 16-17.

⁴⁶ Murat Belge, *Militarist Modernleşme –Almanya, Japonya ve Türkiye*, İletişim Yay., 2011.

⁴⁷ B. Spinoza, *Tractatus Politicus [Politik İnceleme]*, çev. Murat Erşan, Dost Yay., 2007, s.11.

⁴⁸ Murat Belge, “Olmayan Sol”, *Taraf*, 24 Nisan 2011, s. 3.

⁴⁹ Murat Belge, “Devrimin Öznesi İşçi Sınıfı”, *Taraf*, 23 Eylül 2011, s. 9.

⁵⁰ Murat Belge, “Bugünkü Ortamda Sosyalizm”, *Taraf*, 25 Eylül 2011, s. 3.

İyi de Belge, emekçiler için neye salık verir; veya “solun yokluğu”nda “olmayan sol”⁵¹ niye akıl verir ki; bunları neo-liberal “absürd” dışında anlamak mümkün görünmemektedir!

Aslını sorarsanız, Onun bu konumunu, Aytek Soner Alpan’ın şu satırları yerli yerine oturtuyor:

“Murat Belge için sosyalist ideolojinin Türkiye’ye ‘montesi’, sosyalizmin liberal-demokrasi ile terkihi neticesinde gerçekleşecektir. Yani sosyalizm ancak Türkiye’de demokratik kurum ve olanakların geliştirilmesi misyonuna ortak olduğunda yerleşebilecektir. Daha açık biçimde söyleyecek olursak, sosyalizm ancak bu doğrultuda ‘yapıbozuma’ uğratıldığında, Belge’nin ideolojik bularak, lego parçası misali, Marksizm’den atmakta beis görmediği unsurlar (diyalektik materyalizm, emek-değer teorisi) atıldıktan; sınıf, kimlik ile ikame edildikten ve liberal-demokratik paradigmanın gerekleri ‘nihai hedef’ olarak belirlendikten sonra sosyalizm –ya da ondan geriye ne kaldıysa– topluma mal olabilecektir. Bana kalırsa işin gerçekten ironik kısmı tam da burası: Zira, demokratik dönüşümlerin motoru olarak Avrupa Birliği’ne entegrasyon süreci görülüyor”.⁵²

Tam da böylesi bir teorik çerçeveye uyumlu politik duruş; Hopa olaylarını Ergenekon’a bağlamak için yoğun çaba sarf eden Murat Belge’yi, Mümtaz’er Türköne verdiği destekle “ödüllendirir”!

Metin Lokumcu’nun ölümünü “birilerinin AKP’ye oy kaybettirme çalışması” ve “Yapay olarak pompalanan, ucu Ergenekon’a uzanan bir gerginlik” sözleriyle değerlendiren,⁵³ 3

⁵¹ Murat Belge, “Olmayan Sol”, *Taraf*, 24 Nisan 2011, s. 3.

⁵² A.S. Alpan, “İroni Perdesinin Arkası”, *Radikal İki*, 4 Eylül 2011, s. 14.

⁵³ “Metin Lokumcu’nun yaşamı edinilmiş kanaatlere göre akıyordu. O bir fikri kendine ışık edinmişti, ona göre yaşayan bir insandı, o ‘fikir’in ha-

Haziran 2011 tarihli 'Radikal' röportajında Metin Lokumcu'nun çevresini, çevresinin çevresini ve yumurtalı protestoları düzenleyen üniversitelileri Ergenekoncu ilan eden Murat Belge'ye Mümtaz'er Türköne'den gelen destek ve bir röportajında 'Sırrı Süreyya'ya oy vermedim, az daha AKP'ye oy verecektim" demesi boşuna değildir. Çünkü bu tutum safını netleştirmidir!

Kolay mı? Belge, Hopa'da katledilen sosyalist bir insanın ölümünü vicdanen görmeye değer bulmuyor, dahası çoktan safalarını terk ettiği sosyalist mücadelenin bir parçasının polis eliyle öldürülmesine göz yumacak kadar körleşiyor.

Belge ömrü hayatında panzere çıktı mı bilinmez; ama yüksek maneviyatı ve bilgeliği muhtemelen onu bugüne dek hep panzerlerin üstünden alıkoymuştur.

Belge, işi bilenlerle aynı tarafta olacak kadar cevval, öngörülü 'Taraftadır.

Tüm bunlardan ötürü liberal bir mit çözülmektedir.⁵⁴

kikâtine sadık kalarak, kendini 'yapının' karşısına koymuş, tarihi ve insanı yeniden yapmaya çalışanlara katılmıştı. O tarih sahnesine çıkmış, bu çıkışın sorumluluğunu ve sonuçlarını kabul etmiş bir özneydi.

Metin 'zavallı' biri değildi, iradesi olan bir savaşıydı. Edilgen değildi, aktif ve mücadeleliydi. Son dakikaya kadar da öyle kaldığını, medyanın gösteri toplumunun ekranları bile gizleyemedi. Yüzbinlerce insan bu aktif ve onurlu yaşamın son dakikalarını izleyerek kendi yaşamlarına kattılar... Metin konuşulması, sahip çıkılması, örnek alınması gereken bir yaşama sahipti; o aktif bir devrimci özneydi. Bu yüzden onu konuşmaya, anmaya devam edeceğiz" (Ergin Yıldızoğlu, "Gariban Sensin!", www.sendika.org, 7 Temmuz 2011).

⁵⁴ Bkz. Ali Şimşek, "Yetmez Ama İşte Murat Belge", *Birgün*, 8 Temmuz 2011, s. 13; Aytek Soner Alpan, "Yerlileşme mi, Yersizleşme mi?", *Radikal İki*, 14 Ağustos 2011, s. 10.

1 MAYIS 1977 PARANTEZİ

“Hatıralar da dal istiyor
Kuşlar gibi konacak.”⁵⁵

Liberal mitin çözümlmesini sadece Belge'nin gaflarına bağlamak da doğru olmaz; Halil Berktaş'ın 34 kişinin katledildiği 1 Mayıs 1977 katliamının faturasını sosyalistlere çıkarmaya kalkışan aymazlığı da önemli bir kilometre taşıydı.

Gerçekleri, tarihi “keyfince” alt üst etme çılgınlığının unuttuğu şeyler vardı.

Mesela; “Tarihi yorumlamak, keyfilik demek değil elbette. Keyfilik hemen o sırada etkili olsa bile, zaman içinde sıradan düşer, etkisizleşir”.⁵⁶ “Tarihsel olanların nedenleri vardır, nedensiz olsalardı, tarihsellik kazanıp bugüne kalmayacaklardı”⁵⁷ gibi...

Sola, sosyalizme düşmanlıkları ‘derin (denilen) devlet’i aklamaya kalkışacak kadar seviyesizleşen neo-liberallerin tutumuna ilişkin anımsatılması gereken şeyler var. Onlardan kimilerini sıralayalım.

İlki: Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülen 12 Eylül darbesiyle ilgili davaya Genelkurmay Başkanlığı tarafından gönderilen ‘Sıkıyönetim Koordinasyon Toplantısı’ teyp kaydı metinlerinde, “Marksist kökenli bir rejimin kurulması için “teşkilatlanma ve propaganda” ile “öncü savaşı verilmesi, devlet otoritesinin yıkılması” şeklindeki 2. safhanın başladığı, son safhanın ise “neticeye ulaşma” olduğu belirtilerek, “Türkiye’nin komünizmin

⁵⁵ Oktay Rifat.

⁵⁶ Semih Gümüş, “Tarih Aklı”, *Radikal Kitap*, Yıl:11, No: 595, 11 Ağustos 2012, s. 22.

⁵⁷ Semih Gümüş, “Tarih, Zihinsel Bir Serüvendir”, *Radikal Kitap*, Yıl: No: 594, 3 Ağustos 2012, s. 23.

kucağına düşmesini isteyen dış güçlere ve yeni bir modelle ortaya çıkmasına kesin olarak mâni olacak topyekûn bir mücadele içinde olmamız şart” kaydının düşünülmüş olmasıdır.⁵⁸

İkincisi de birinci elden tanıklıklar...

Örneğin İstanbul’un Belediye Başkanı Ahmet İsvan, tartışma yaratan “1 Mayıs katliamını sol gruplar yaptı” iddiasına kesinlikle katılmadığını vurgusuyla, “Katliam panzerlerle ve çevreden açılan ateşle oldu. Ben güvenlik güçlerinin bu planın parçası olduğuna inanıyorum” deyip;⁵⁹ katliama dakika dakika tanıklığıyla, Berktaş’ın “iddiası”nı “O gün başka bir güç daha devreledi”, vurgusuyla yalanlayarak ekledi:

“Ellerinde tüfek olan 5-6 insan. Pantolonlarını potinlerinin içine sokmuş gibiydiler. Onlar görününce meydandaki insanlar feryat etmeye başladı; burada silahlı adamlar var diye. Ben de toplum polisinin başındaki polise gittim ve Sular İdaresi’nin tepesini gösterdim: ‘Kim bunlar? Sizin bildiğiniz insanlar mı, yoksa teröristler mi? Kim bu silahlılar?’ Tam ben bunları müdürle konuşurken aralarından bir homurtu yükseldi. Benden bahsederek ‘Ne arıyor bu herif burada’ dendiğini kulaklarımla duydum. Sonra polislerden biri sağ omzuma copla vurdu. Tabii bunu kürsünün etrafındaki çok kişi gördü ve bağırmaya başladılar: ‘İsvan’ı dövüyorlar!’ Sular İdaresi’nin tepesindeki adamlar solcu fraksiyonlardan biri değildi...”⁶⁰

⁵⁸ Türker Karapınar, “Devrime Bir Safha Kalmıştı”, *Milliyet*, 17 Mayıs 2012, s. 22.

⁵⁹ “1 Mayıs Katliamını Sol Gruplar Yapmadı”, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 2012, s. 8.

⁶⁰ Ezgi Başaran, “O Gün Başka Bir Güç Daha Vardı”, *Radikal*, 3 Mayıs 2012, ss. 14-15.

Güneri Cıvaoğlu'nun dahi itirafındaki üzere, "1 Mayıs 1977 hâlâ yakın tarihin kozmik odasında. Gerçeğin ne olduğu 35 yıldır ortaya çıkarılmadı/çıkarılmadı".⁶¹

12 Eylül Davası'nda 1 Mayıs katliamına ilişkin kendisinden bilgi talep edilen MİT'in, gönderdiği evraklar için 'devlet sırrı' şartı koşması tartışma yarattı. Katliam kurbanlarının avukatlığını yapan Rasim Öz, yargıdan evrakın saklanamayacağını belirtiyor. Avukat Ömer Kavili de MİT'in yanıtının "tevilli ikrar" olduğunu belirterek, "Burada bir toplumun geleceği karartılmıştır" diyor.

Kavili'nin verdiği bilgiye göre MİT, katliamına ilişkin hangi bilgilerin hangi merciden alınabileceğini içeren bu özet evrakın Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 125. maddesine göre 'devlet sırrı' kapsamında değerlendirilmesini istedi. Mahkeme Başkanı Süleyman İnce de duruşmada evrakın bu kapsama alındığını ifade etti.⁶²

12 Eylül davasına belge yollayan MİT, kanlı 1 Mayıs olaylarına ilişkin 5 Mayıs tarihli istihbarat raporunu mahkemeye göndermemiş. Söz konusu rapor Genelkurmay Başkanlığı'nca mahkemeye gönderilmiş, ancak üst yazısında devlet sırları kapsamında olduğu uyarısı yapılmış. Mahkeme bu belgelerin Genelkurmay'a ait olmadığı, devlet sırrı olup olmadığı konusuna MİT'in karar verebileceği gerekçesiyle teşkilâta soru yöneltti. Söz konusu rapor müdahil avukatlara verilmeyerek özel kasaya alındı... Gizli raporlarda neler neler olabilir?⁶³

1 Mayıs 1977 olaylarıyla ilgili hazırlanan belgesel için araştırma yapan ve materyalleri toplayan DİSK Basın Yayın Halkla

⁶¹ Güneri Cıvaoğlu, "1 Mayıs Sol Çatışması mı?", *Milliyet*, 3 Mayıs 2012, s.19.

⁶² "36 Kişinin Öldüğü Katliam 'Sır' Olur mu?", *Radikal*, 9 Nisan 2012, s.12-13.

⁶³ Şükran Soner, "Kanlı 1 Mayıs'ın Gizli Raporu", *Cumhuriyet*, 28 Nisan 2012, s.11.

İlişkiler Sorumlusu Fahrettin Erdoğan, o dönemde yazılan yazılar ve yapılan araştırmaların olayın Kontrgerilla tarafından işlendiğini ortaya koyduğunu söyledi. Erdoğan, açılan davada DİSK'in avukatı Rasim Öz'ün mahkemeye sunduğu delillerin ise ortadan kaybolduğuna dikkat çekti.⁶⁴

Kanlı 1 Mayıs mağduru, o tarihlerde açılmış davanın işten elçektirilen savcısı Çetin Yetkin'in sonuçsuz kalan davanın iddianamesinden okuduğu bir paragraf çok önemli; iddianamede yer alan olaylar, faille ilişkin suçlamaların gerçek olup bitenlerin çok küçük, esasa ilişkili olmayan bölümünü içerdiği saptaması yapıldıktan sonra "asli failer er geç tespit edilecek, hüküm giyeceklerdir", itirafı da yer alıyordu.

Bu dava ile ilişkili mesleğini kaybeden savcının davanın soruşturulmadan açılmış olduğu saptaması bir başka hukuk garabetiydi...⁶⁵

Devam edelim: Katliama ilişkin yargılamayı yapan 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin savcısı Çetin Yetkin, katliamı sol grupların yapmadığına ilişkin yüzlerce kanıt olduğuna dikkat çekip, "1 Mayıs 1977, 12 Eylül'e giden sürecin ilk aşamasıydı. Olayın daha da büyük olması planlanmıştı ama mucize eseri bu düzeyde kaldı. Olayla ilgili iddianame hiçbir soruşturma yürütülmeden hazırlandı. Asıl failer Allah'a havale edilmiştir" derken;⁶⁶ kanlı 1 Mayıs'ta ateş açılan Intercontinental'de güvenlik güçlerinin bulunduğu belgelendi.

⁶⁴ Ayça Örer, "DİSK'in Savcılığa Verdiği Görüntüler Ortadan Kayboldu", *Radikal*, 3 Mayıs 2012, s. 15.

⁶⁵ Şükran Soner, "Kanlı 1 Mayıs; DİSK'e, Sola Set Çekmek İçin...", *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 2012, s. 11.

⁶⁶ Gürkan Akgüneş, "Solcuların İşi Değil", *Milliyet*, 4 Mayıs 2012, s. 25.

MİT, 12 Eylül davasında mahkemenin isteği üzerine 1977 yılında Taksim’de yaşanan “Kanlı 1 Mayıs” katliamına ilişkin gönderdiği belgede, Sular İdaresi binası ve Intercontinental Oteli’nden sıkılan kurşunlara değinmezken,⁶⁷ 12 Eylül davası dosyasından çıkan İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne ait bir belge, 1 Mayıs katliamında Taksim Meydanı’ndaki kalabalığın üzerine ateş açılan yerlerden olan Intercontinental Oteli’nin caddeye bakan üst katlarındaki bir odaya polislerin yerleştirildiğini ortaya çıkardı! Taksim Meydanı’ndaki kalabalığın üzerine ateş açılan yerlerden biri de bugünkü adı The Marmara Oteli olan Intercontinental’in üst katlarıydı.⁶⁸

Halil Berktaş’ın 1977 1 Mayıs’ında Taksim’deki kutlamalarda 35 kişinin ölümünden sol grupları sorumlu tutmasına araştırmacı gazeteci Rıdvan Akar “belgeli” yanıt verirken; devlet görevlilerinin katliamdaki rolünü açığa çıkardı.

Akar’ın, haber sitesi “T24”te “16 Yaşımdan Berktaş’a Cevap” başlıklı yazısında Berktaş’ın iddialarının aksine alandakilerin Sular İdaresi’nin üzerinden ateş edenleri gördüğüne ilişkin belgelerin, döneminde açılan davaya bakan İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderildiğini vurguladı. Akar’ın ortaya çıkardığı ve mahkemeye gönderilen belgelerdeki telsiz konuşmaları şöyle:

“- 6 numara 20’ye,

- Merkez 20 dinliyorum,

Su deposunun üstünde silahlı kimseler olduğu söyleniyor. Bu adamları burayı çevirip de onları yakalayalım.

- Anlaşıldı.

⁶⁷ A. Uludağ, “Kontrgerilla Yok Sayıldı”, *Cumhuriyet*, 22 Nisan 2012, s. 5.

⁶⁸ A. Uludağ, “Üst Katlara Polis Yerleştirildi”, *Cumhuriyet*, 23 Nisan 2012, s. 6.

- Merkez 176, müdürüm; Sular İdaresi'nin üstünde. Müdü-
rüm oraya gittik, toplum kuvvetleri şu anda girdi içeriye, bir kıs-
m kimseler yakalandı ve arama yapıyorlar, tamam”.

Sular İdaresi'nin üzerinden ateş açılmasından 20 dakika son-
ra polisin söz konusu noktayı kontrol altına alabildiğine dikkat
çekerek, polis memurlarının mahkemede verdiği ifadede Sular
İdaresi üzerinden ateş açıldığını teyit ettiğini anlattı.

2621 yaka numaralı toplum polis memuru Mehmet Ordu-
nun ifadesinde, “...ve bu silah seslerinden sonra Sular İdaresi'ne
ait binanın üst kısmından da ateş edilmeye başlandı” dediğini an-
latan Akar, 2855 yaka numaralı toplum polis memuru Besim Ye-
ten'inse “İlk atış sesi Tarlabası istikametinden geldi. Onu takiben
Sular İdaresi'nin üstünden 20-30 kişi aniden ateş etmeye başladı”
yönündeki ifadesini aktardı.⁶⁹ Böylesine net bir tablo karşısında
TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner bile, “1 Mayıs 1977'de yaşanan
menfur olayın hâlen aydınlığa kavuşturulmamış olması vicdanları
sızlatmaya devam etmektedir”⁷⁰ derken; Fikret Bila ekliyordu:

“1 Mayıs 1977 katliamı konusunda 35 yıldır değişmeyen bir
algı, bu katliamın bir devlet tertibi olduğudur. 12 Eylül davası-
nın açılmasıyla, bu yargıyı güçlendirecek bilgiler de ortaya çık-
maya başladı...”

MİT'in 5 Mayıs 1977'de düzenlediği raporda devlet sırrı
olan nedir? Eğer 1 Mayıs 1977 katliamı devlet işi değilse neden
bilgiler sır gibi saklanıyor?

Söz konusu raporun ‘devlet sırrı’ olabileceğinin belirtilmesi
ve bu nedenle mahkemeye bile okunup iade edilmesi koşuluyla

⁶⁹ “Katliam Telsiz Kaydında”, *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 2012, s. 6.

⁷⁰ “TÜSİAD: 1 Mayıs 1977 Olayları Hâlâ Vicdanları Sızlatıyor”, *Hürri-
yet*, 1 Mayıs 2012, s. 9.

verilmesi, suçluluk duygusuyla hareket edildiğini akla getiriyor”.⁷¹

Bunlar böyleyken; “1 Mayıs katliamında, sol gruplar arasındaki şiddetsever eğilimin, yaşananların asıl sebebini oluşturduğu görülebiliyor. Sol açısından inandırıcı özeleştiriyeye ihtiyaç var”,⁷² diyen bir başka neo-liberal de; Oral Çalışlar’dı!

Oysa unutulmuş/unutturulan yaşanan dönemin ruhuydu ve şöyleydi:

“Türkiye solu birçok noktadan tenkit edilebilir ve tartışılabilir. Ancak 1 Mayıs’ta ölenlerin sorumluluğunu ona yüklemek Ruşen Çakır’ın da konuyla ilgili yazısında belirttiği gibi Soğuk Savaş döneminde dahi görülmeyen bir tutum ve vicdansızlık olur. 1 Mayıs 1977 Taksim olaylarının yalnızca orada yaşananlarla değil, bu dönemde yaşananları resmetmesi bakımından tarihsel önemi var...

1 Mayıs 1977’de Taksim meydanında yaşananları anlayabilmek için 70’li yılların başından itibaren dünyada ve Türkiye’de meydana gelen olaylara yakından bakmak gerekiyor. Solun yükselmesine bağlı olarak Soğuk Savaş’ın da yükseldiği, Türkiye’nin ‘satranç tahtasındaki’ en önemli ülkelerden biri hâline geldiği yıllarda Türkiye’nin ne yapacağı kestirilemeyen bir lidere tek başına teslim edilmemesi gerekiyordu ve beklendiği gibi de oldu.

1970’li yıllarda içerde ve dışarıda yaşananları hatırladığımızda şöyle bir manzara görürüz: 11 Eylül 1973 Şili’de Pinochet darbesi. 20 Temmuz 1974 Türkiye’nin Kıbrıs’a çıkarma yapması. Nisan 1975 Kızıl Kmerlerin Kamboçya’da iktidara gelmesi. 30 Ni-

⁷¹ Fikret Bila, “1 Mayıs 1977 Katliamındaki Devlet Sırrı Nedir?”, *Milliyet*, 1 Mayıs 2012, s. 14.

⁷² Oral Çalışlar, “1 Mayıs Katliamı ve Şiddetsever Sol”, *Radikal*, 4 Mayıs 2012, s. 9.

san 1975 Vietnam'da sosyalistlerin iktidarı ele alması. 1 Mayıs 1977 Taksim olayları. 29 Mayıs 1977 Ecevit'e İzmir'de suikast girişimi. 5 Haziran 1977 genel seçimlerinde CHP'nin %42 oyla birinci parti olması. 24 Aralık 1978 Maraş olayları. 1 Şubat 1979 Abdi İpekçi suikastı. 1 Şubat 1979 Humeyni'nin İran'a dönmesi. 4 Kasım 1979 ABD'nin Tahran Büyükelçiliği'nin işgali. 24 Aralık 1979 Afganistan'ın işgali. 27 Mayıs 1980 Gün Sazak suikastı. 28 Mayıs 1980 Çorum olayları. 12 Eylül 1980 darbesi.

Yukarıdaki listede sıralanan olaylara ve yaşanan cinayetlere bakıldığında ülkenin nasıl bir akıl tutulmasına mahkûm edildiği ve asıl amacın istikrarsızlık yaratıp askeri darbeye zemin hazırlamak olduğu fark ediliyor. 12 Mart muhtırasından 12 Eylül darbesine 9 yılda 11 hükümet kurulup yıkılırken ülke büyük bir kaosa mahkûm edildi. Diğer taraftan SSCB'nin yayılcı siyaseti karşısında Batı bloğu paniklerken, ABD'nin stratejik müttefiki Şah'ın İran'ını kaybetmesi, Türkiye'yi vazgeçilmez bir ülke konumuna getiriyordu.

70'lerin Türkiye'sine ve 1 Mayıs olaylarına dar bir pencereden bakmak reel politığın hatalı okunmasına ve yanlış hükümlere varılmasına neden olacaktır. Son tahlilde yaşananların dışarıda SSCB'yi çevreleme politikası, ABD'nin Türkiye'ye biçtiği rol; içerde ise solun önünü kesme ve darbeyi meşrulaştırma çabalarından bağımsız ele almak doğru değildir".⁷³

Liberallerin görmezden geldiği, tam da bu tablodur!

Bir an "sosyal uyanış, toplumsal gelişmeyi aşmıştı" denilen kesiti anımsayın! Tam bu noktada egemen tertip devreye girdi ve bu, yeni de değildi: Kanlı tertiplerin merkezi Özel Harp Dairesiydi; ABD'ydi...

⁷³ H. Yayman, "1 Mayıs 1977'de Ne Oldu?", *Radikal İki*, 13 Mayıs 2012, s.2.

12 Eylül'den önce Sağ-Sol çatışması yaratıldı diyenler K. Maraş, Malatya, Sivas ve Çorum olaylarını da öyle mi görüyorlar? Oralarda iki politik grubun çatışması yoktu, Sağ'ın saldırısı vardı. 1 Mayıs 1977 katliamını da mı sağ-sol çatışmasıydı? Mart 1978'de Beyazıt'ta polis himayesinde ülkücülerin 7 genci öldürmesi mi öyleydi? (Himaye eden polis memuru şimdi Emniyetin önemli müdürlerinden oldu.) Ağustos 1978'de Balgat'ta bir kahvehanede Abdullahı. Çatlı ve arkadaşları tarafından 5 kişinin öldürülmesi mi, Ekim 1978'de Ankara Bahçelievler'de yine Çatlı'nın yönettiği bir saldırıda TİP'li 7 gencin boğazlanması mı, hangisi sağ-sol çatışmasıydı?

Faşist sokak hareketleri toplumda çok gürültü koparan ve toplumda güvensizlik duygusu ve güvenlik ihtiyacı yaratan olaylardır. Ama güvenliği sağlamakla görevli olan Emniyet güçleri kanunsuzluk yapıp saldırganları korurlarsa tabii ki saldırılar tırmanarak yükselir. Bilmem kaç kez Başbakan olmuş Süleyman Demirel, Milliyetçi Cephe hükümetlerinin başbakanı olarak ne demişti, hatırlayınız? “Bana milliyetçiler adam öldürüyor dedirtemezsiniz”.

Tüm bu veriler ışığında neo-liberal Berktaş'a (ve destekçilerine) ne demeli?

LİBERAL AÇMAZ

“Hak, ödevin
öteki yüzünden
başka bir şey değildir.”⁷⁴

Liberallerin deşifreyonu ve hayat onları müthiş açmazlarla karşı karşıya bırakmıştır.

Kemalizm'le uğraşmaktan, İslâmcı muhafazakâr dünya görüşü karşısında mücadeleci tavır içerisine giremediği gibi onları olum-

⁷⁴ Jean Paul Sartre.

layarak önlerini açan neo-liberaller; hararetle destekledikleri AKP'nin niteliğini görmezden geldiler. Gerçekten de neo-liberallerin İslâmcı muhafazakârlık karşısında takındığı tutum, AKP'nin "ustalık dönemi" mimarisinde üzerine düşeni yapmıştır.

Ancak bu konuda Halil Berktaş'vari, "Bir çuval inciri berbat ettiniz. Ülkenin önünü biraz açtınız ama sonra tıkadınız. Umutların köküne kibrit suyu ektiniz. Hele artan beklentilere oranla, Türkiye'yi gene berbat bir ülke hâline getirdiniz",⁷⁵ haykırışlarıyla sorumluluk almaktan kaçarak; Ohannes Kılıçdağı gibi, "AKP hükümetinin çok fena bir biçimde yalpalamaya başladığı, hatta baş aşağı gittiği, ülke idaresinde kadim devletçi, baskıcı, astığı astık kestiği kestik bir tutum takındığı, sır değil. Nitekim gerek sosyal medyada, gerek yazılı basında birçok kişi bunu yazıyor ve eleştiriyor. Zaten hükümet de hâlihazırdaki iç ve dış 'performans'ıyla eleştiriyi fazlasıyla hak ediyor. Yalnız, bu profesyonel ve amatör yazarların bir bölümü, hükümeti eleştirmekle yetin(e)meyerek, çoktan kabak tadı veren bir yaklaşımla, kendilerince AKP destekçisi olarak gördükleri 'yetmez ama evet'çilerden de hırslarını almaya çalışıyorlar",⁷⁶ diyenlere göre, aslında kendileri yanılmadı, sadece AKP değişti, fazlasıyla otoriterleşti...

Ancak nasıl rasyonalize etmeye çalışırlarsa çalışsınlar, hayatın gerçekleri neo-liberallerin sahte (pseudo) AKP algısını paramparça etmiştir.

Çünkü "Belge dahil birçok 'sol liberal' kanaat önderi, Türkiye'nin tarihsel seyrini Batı Avrupa'daki birkaç ülkede kapitalizmin ve demokrasinin çarpıtılmış bir tarihsel okumasını referans

⁷⁵ Halil Berktaş, "AKP, Türkiye'yi Gene Berbat Hâle Getirdiniz", *Taraf*, 18 Temmuz 2012.

⁷⁶ Ohannes Kılıçdağı, "'Yetmez Ama Evet' Takıntısı...", *Sesonline*, 23 Temmuz 2012.

olarak ele alıyor. Böylelikle idealleştirilmiş bir 'Batı' tarihi, 'norm' olarak kabul edilirken, onun dışındakiler 'atipik' ya da 'sapma' olarak değerlendiriliyor. 'Demokratikleşme' kavramıysa bu anomalinin giderilmesinin yolu olarak öne sürülüyor. Bu bakımdan Türkiye'deki ceberrut devlete, bürokratik hâkimiyete ya da 'askeri vesayet' rejimine karşı sol siyasetin öncelikli ve aslı meselesi, burjuva demokrasinin 'olağan' seyrine kavuşması ve siyasal liberalizmin tahkimi olarak tanımlanıyor. Dolayısıyla da demokratikleşme meselesi 'normal' bir parlamenter rejimin tesisi meselesine indirgenerek liberal bir çizgide sınırlanıyor.

Sol liberal normalleşme tezi, kapitalizmle demokrasi arasında 'olağan' ya da 'normal' koşullarda bir denklik ilişkisi kurarak kapitalizmin antidemokratik doğasını, daha da önemlisi neoliberalizmin otoriter bir devleti pekiştiren eğilimini es geçiyor. Oysa kapitalist küreselleşme süreci, (ısrarla tekrar etmek gerek) 'aşağıdakilerin' kendi hayatlarını kurma ve kendi kaderlerini tayin etme enerjilerini zayıflatır bu anlamda da temelde antidemokratik bir süreç olarak işler. Sadece Türkiye'de değil, hemen bütün dünyada devletin yeniden paylaşımcı işlevlerini bir kenara bırakarak giderek daha 'polisye', otoriter bir mahiyet kazandığı açıkken demokrasiyi 'olağan' kapitalist bağlamda ulaşılması gereken bir 'norm' olarak öne sürmek en hafif tabirle safdillik değilse nedir?

Demokrasi meselesini Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine endeksleyen ya da AKP'nin seçim ve plebisit zaferlerine 'burjuva demokratik dönüşüm' ve 'normalleşme' ihtimali açısından bir değer yükleyen sol liberal tutumun günümüzde hiçbir makul gerekçe ve izahı olamaz. Türkiye'nin 'istisnailiğinin' AB iteklemesi ve 'yükselen' Anadolu sermayesinin kalkışmasıyla meydana gelecek bir 'burjuva demokratik dönüşüm' ya da 'normalleşme' ile nihayet son bulacağı ham hayaldir.

Böyle bir şey dün de mümkün değildi belki, ama kapitalist krizin ekolojik krizle bütünleşerek adeta bir medeniyet krizine dönüştüğü günümüzde, giderek otoriterleşen geleceğin ‘müshakem’ dünyasında hiç mümkün değil.

Sermayenin küresel krizden istifade ederek, yani krizi fırsata çevirerek katmerlendirdiği neo-liberal saldırı dünya savaşı sonrasında oluşan her türlü ‘sosyal mutabakatı’ dinamitlerken, iklim krizi dünya ölçeğinde mevcut eşitsizlikleri daha da pekiştirirken, uluslararası siyaset giderek daha rekabetçi, kırılğan hâle gelir ve askerileşirken, dünyanın hemen her yerinde ‘güvenlik’ söylemi hakların önüne geçirilirken demokratikleşmenin tarihsel norm olduğunu söylemek abes.

Naomi Klein’in tabiriyle ‘felaket kapitalizmi’ çağında sol liberal tipte bir evrimciliğe, egemenler arasındaki ihtilaflardan neşet edecek bir normalleşmeye bel bağlamak fikren iflas etmektir”.⁷⁷

LİBERAL KÖRDÜĞÜM

“Tekrara düşmek iyidir işe yarayacaksa//
ah yenilik adına ne güneşler batıyor.”⁷⁸

“Yetmez ama evet”çilerin dahi gelinen noktadan memnun olmadığı koordinatlarda liberaller bir kördüğümüne saplanmış durumdadırlar. AKP’ye endeksli liberallerin hazin şaşkınlığı, aynı zamanda bir kara mizah konusudur.

Kendini, iç bükey aynalarda “dev” gibi gören iflah olmaz abartıya ilişkin, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyoloji Bölü-

⁷⁷ Foti Benlisoy, “Murat Belge ve Sol Liberalizmin Makûs Sonu”, *Birgün*, 7 Temmuz 2011.

⁷⁸ Abdülkadir Budak, *Mesafe*, Yapı Kredi Yay., s.43.

mü'nden Adem Palabıyık, "Ahmet Altan'ın kendisi, AKP'nin izlediği politika sayesinde bugün Taraf gibi bir gazetede başyazarlık yapabilmektedir"⁷⁹ derken; 'gazeteden ayrılan köşe yazarı Elif Çakır, 'Taraf'ın ibretlik hikâyesini şöyle anlatır:

"Takdir edilesidir de şunu da bilmek gerekiyor ki Ergenekon belgelerini Taraf bir gazetecilik başarısıyla ele geçirmiş filan değil 'yayınlaması' için öncelikli olarak tercih edildi... Eğer bu belgeleri yayınlamak bir risk ise o riski seve seve göze alan ve elini taşın altına koyan Yeni Şafak, Zaman ve Star gazetesi ve kamuoyunu bilgilendirmek için ekranlarını Ergenekon davasına ayıran haberleriyle tartışma programlarıyla destekleyen televizyon kanallarını unutmamak gerekiyor.

Evet, Taraf takdir edilecek bir tavır sergilemiştir ama tek başına öyle 'kendilerinin' ısrarla 'kutsallaştırdıkları' gibi bir durum yok, ısrarla Taraf'ı tercih edenler de pekâlâ aynı cesareti gösterecek gazetelerin varlığını biliyorlardı ve hangi gazeteye verilse yayınlanacağını da...

İsmi zikrettiğim bu gazetelere belgeler gitmiş de kapılarından geri dönmüş değil.

Aynı şekilde AKP siyasetçiler defaatle 'iktidara geldiğimizde bu belgelerden darbe hazırlıklarından haberdar' olduklarını dilendirdiler... Başbakan Erdoğan'ın 'kefenimiz üzerimizde' sözlerinin hiç mi kıymeti yok? Siyasi irade eğer ki bu davanın arkasında durmasaydı yayınlanan o belgeler 'kağıt parçasından' öteye geçebilir miydi?

Velhasılı kelim... Abartmayın...

⁷⁹ Adem Palabıyık, "Ahmet Altan'ın Ütopik Sosyalistliği", *Radikal*, 8 Eylül 2012, s.10.

Herkes üzerine düşeni yaptı, kiminin yazılarıyla, kiminin üç beş gazete alarak, kiminin reklam vererek sunduğu katkıyla bu süreçte gazete ayakta tutulmaya çalışıldı. *Takdir edildi?*⁸⁰

Liberal 'Taraf'ın ne olduğunu, sınırlarını, neye hizmet ettiğini yukarıdaki satırlardan daha net sergileyen ne olabilir ki?

Evet, Salih Tuna'nın, "Ahmet Altan'ın taaccübü"yle,⁸¹ "nefreti"yle⁸² dalga geçtiği; Yasin Aktay'ın, "Tarafa ne oluyor? Anlamakta gerçekten zorlanıyoruz. Açıkçası bu kadar Kemalistliği Taraftan hiç bir zaman beklemezdik",⁸³ uyarısını dillendirip; Başbakan Erdoğan'ın azarladığı liberallerden Emre Uslu, "Taraf'ın hedef seçilmesinin bir nedeni var: konvansiyonel medyanın bir kurum olarak nerdeyse tamamının sindirilmesine rağmen Taraf'ın hâlen bir kurumsal alternatif olarak varlığını sürdürmesi. Ben Tarafa yönelik yürütülen kampanya ile başka gazetelerde yazan liberallere yönelik kampanyanın arkasında aynı ellerin olduğunu düşünüyorum. Mantık şu şekilde işliyor: Eğer Taraf olmazsa diğer medya organlarında yazan liberalleri birer birer susturmak kolay. Zira medya patronları 'liberalleri işten at' diyecek bir iradeye dayanacak durumda değildir",⁸⁴ dese de liberal saflarda öne çıkan dağınıklıkları, parçalanıp, bölünmeleridir.

⁸⁰ Elif Çakır, "Tarafa Veda Yazımı da Aldım Geldim", *Star*, 13 Eylül 2012, s. 16.

⁸¹ Salih Tuna, "Değişik Bir 'Kaide' ve Ahmet Altan'ın Taaccübü", *Yeni Şafak*, 17 Eylül 2012, s. 2.

⁸² Salih Tuna, "Aziz Yıldırım'ın Çatlağı Ahmet Altan'ın Nefreti", *Yeni Şafak*, 11 Temmuz 2012, s. 12.

⁸³ Yasin Aktay, "Taraftan Bu Kadar Kemalistlik Beklemezdik", *Yeni Şafak*, 23 Temmuz 2012, s. 9.

⁸⁴ Emre Uslu, "Tarafa Üç Koldan Operasyon", *Taraf*, 8 Eylül 2012, s. 14.

14 Nisan 2009’de başlayıp binlerce kişinin tutuklandığı “KCK Harekâtı” kapsamındaki dalgada akademisyenlerin, Kürt dostlarının da hedef alınması liberalleri sarsıp, savurdu. Nazlı Ilıcak, Cengiz Çandar, Hasan Cemal bile süren davaları eleştirmek zorunda kaldı.

“Erdoğan’ın Türkiye’yi götürmekte olduğu yer, giderek daha çok kişiyi ürkütmeye başladığı için... Hadi Uluengin bile Taraf gazetesindeki köşesinde ‘60 yaşından sonra hayatımda ilk kez CHP’ye oy verebilirim, çünkü AKP’nin ilerici barutu tükendi; çoğunluk sultası kibriyle dünün mağduru bugünün mağruruna dönüştü. Hayat tarzımızı tehdit ediyor. Onu frenleyecek bir siyasi yapının güçlenmesi şart’ diyor...”⁸⁵

Ancak Hüseyin Gülerce, “KCK, Liberaller ve Yol Ayrımı” başlıklı yazısında, “Belli isimler söz konusu olunca, yargının yanlış yaptığını ilan etmek, terörle mücadeleyi zaafa uğratmaz mı? Karşımızda şiddeti ve ırkçılığı savunan bir yapı var”, saptamalarıyla tutuklanmaları açıkça savundu.⁸⁶

“Yol arkadaşlığı” sarsılırken; Cemaat’e yakınlığı ile bilinen ‘Zaman’ yazarlarından Şahin Alpay ile bir dönem hükümete büyük destek verip daha sonra eleştirmesinden dolayı ‘Star’daki işine son verilen Mehmet Altan arasında 9 Temmuz 2012’de televizyon ekranlarında sert tartışma yaşandı.

Hükümetin tavrını ve yönelimlerini sert biçimde eleştiren Mehmet Altan AKP’nin demokrat olmadığını ifade ederken Zaman yazarı Şahin Alpay ise Altan’ın bu fikrine katılmadığını, AKP’nin demokrat olduğunu dile getirdi...

⁸⁵ Meral Tamer, “Muhalefet Değişir, Türkiye Değişir!”, *Milliyet*, 1 Ağustos 2012, s.8.

⁸⁶ H. Gülerce, “KCK, Liberaller ve Yol Ayrımı”, *Zaman*, 2 Kasım 2011.

Alpay'ın AKP'nin demokrat kimliğine kefil olmasıyla araya giren Mehmet Altan şiddetli bir itirazda bulundu. 4+4+4 eğitim düzenlemesi, Uludere katliamı, işçi ölümleri, doğal afetlerdeki ihmaller gibi konular teker teker sıralayan Mehmet Altan "bu mu demokrat kimlik?" diye sordu.

Burada bir parantez açıp soralım: Mehmet Altan'ın 'Star' gazetesindeki yazılarına son verildikten sonra; AKP iktidarına veryansın etmesi ne kadar samimi addedilebilir?

"Biat kültürü"ne, "Uygun davranmayanlara yol verildiği"ne, "Basın özgürlüğünün ayaklar altına alınmış olması"na, "Yalnızca övmenin yetmediği, ayrıca bu övgüyü yalalaklık sosuna sarıp sarmalamak gerektiği"ne, "Gazetelerin nüfuz kullanarak, tehditle reklam aldıkları"na dikkat çeken Mehmet Altan, bunların farkına yeni mi varıp, hidayete ermiştir?

Hayır bu "yetmez"; açık özeleştirme gerekir; "ben yaptım oldu", "tu kaka" diyerek sorumluluktan kaçınılamaz!⁸⁷

Bir parantez daha açarak, AKP'ye verilen "avans" konusunda hatırlatmadan geçmeyelim.

⁸⁷ Bkz: Ahmet Meriç Şenyüz, "Liberaller Yol Ayrımında mı?", *Birgün*, 3 Kasım 2011, s. 7; A. Öztürk, "Liberaller ve AKP", *Radikal İki*, 12 Şubat 2012, s. 7; M. Altan, "AKP, Kemalistler Gibi Halka Ayar Veriyor", *Taraf*, 6 Haziran 2012, s. 10; Roni Margulies, "AKP'ye Muhalefet Nasıl Olur?", *Taraf*, 6 Haziran 2012, s. 5; M. Utku Şentürk, "Ahmet Altan ve Roni Margulies Özelinde TARAF'a Açık Mektup", *Evensel*, 26 Mart 2011, s. 9; F. Bayram, "Liberaller ve Tutmayan Hesapları", *Birgün*, 21 Temmuz 2012, s. 6; "Eski Solcuların 'Cemaat' Aşkı Bambaşka!", *Birgün*, 13 Ekim 2011, s. 7; Ali Sirmen, "Ne Oldu da Mehmet Altan Hidayete Erdi?", *Cumhuriyet*, 2 Şubat 2012, s. 4; "Tutuklamaları Savunan Cemaatle Liberaller Yol Ayrımında", *Evensel*, 3 Kasım 2011, s. 11; "Olmasaydı Sonunuz Böyle!", *Birgün*, 11 Temmuz 2012, s. 7; Babür Pınar, "Küçük Burjuva Siyasanın Sefaleti ve 'Yeni' Siyasa", *Sorun Polemik*, No:47, Kasım 2011, ss. 35-50.

AKP iktidarında, “Düşünce özgürlüğünün bile tehlikeye gireceğini düşünmemiştim”⁸⁸ diyen Prof. Büşra Ersanlı; 25 Temmuz 2012 akşamı Enver Aysever’in programında da ‘İlk zamanlar demokrasi ve özgürlükler konusunda, Erdoğan’ın gelmiş geçmiş en radikal reformcu olduğu konusunda yazılar yazdım. Ancak böyle olmadığını gördüm ve pişmanım!’⁸⁹ notunu düştü...

Irvin D. Yalom’un, “Ortada konuşulmayan büyük bir şey varsa, başka önemli bir şey söylenemez”,⁹⁰ uyarısının altını çizerek sorayım: *AKP gerçeği ve ne yapacağı bu kadar “bilinmez” miydi?* Elbette değil!

Hatırlayın: aynı kesitte Büşra Ersanlı’nın “Evet” dediği yanılığa; sesleri kuru gürültü içinde bastırılrsa da, “Hayır” diyenler vardı...

Bunlar unutulmasın diye ve buncasının ardından yine Büşra Ersanlı’nın, Hüseyin Gülerce aradı ve ‘vefa borcu olduğunu’ (bana) söyledi ‘Siz bizi zor günümüzde desteklediniz, biz sizi desteklemedik, özrümü kabul edin’ dedi. Ben de bu cümleyi sarf eden her insanla ilişkiyi sürdürebileceğimi söyledim”⁹¹ demesine de; “Leyla Zana’nın Başbakan Erdoğan’la görüşmesini olumlu bulması”na⁹² da yine “Hayır” notunu düşmeden geçmeyelim...

⁸⁸ Ayşe Sayın, “Dr. Büşra Ersanlı: Torba Davaların İçine Atıldık”, *Cumhuriyet*, 1 Ağustos 2012, s. 9.

⁸⁹ Nilgün Cerrahoğlu, “Büşra Ersanlı: Pişmanım”, *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 2012, s. 12.

⁹⁰ Irvin D. Yalom, *Spinoza Problemi (Nazi Subayının Paradoksu)*, çev. Ahmet Ergenç, Kabalcı Yayınevi, 2012.

⁹¹ “Büşra Ersanlı: Hüseyin Gülerce Aradı ve ‘Özrümü Kabul Edin’ Dedi”, 23 Temmuz 2012, <http://t24.com.tr/yazi/busra-ersanli-huseyin-gulerce-aradi-ve-ozrumuzu-kabul-edin-dedi/5422>.

⁹² Ömer Şahin, “Büşra Ersanlı: Türk Olduğum İçin Böyle Yaptılar”, *Radikal*, 9 Temmuz 2012, ss. 12-13.

Nihayetinde de AKP'nin liberallerle "balayı" olarak nitelenmesi mümkün olan yol arkadaşlığı, Oral Çalışlar'ın, "Türkiye, büyük bir değişimden geçerken demokrasi isteyen aydınlarla, AKP arasında, dindarlar arasında bir ittifak oluştu. Değişime ve demokratikleşmeye destek veren aydınların belirleyici bir toplumsal tabanı veya 'yaptırım gücü' yoktu... Şimdi temel sorunlardan birisi yine 'liberaller!'"⁹³ "AKP bizi aldattı mı?"⁹⁴ nidaları eşliğinde nihayete eriyor.

Olup bitenin bakiyesini, belki de en iyi Serdar Turgut şöyle özetliyor: "Liberal olarak adlandırılan ama bu adı katiben hak etmeyen kesim AKP ile konjonktürel ittifakını bozdu. Kendileri için bu, tasfiye olmaları anlamına geliyor AKP içinse onlar bu ayrılıktan çok rahatlamış olmalı. Çünkü bu aşamada yeni ittifaklara ihtiyaç var, geçmiş yıkım döneminin ittifak gücü liberallerdi şimdi ise yapım dönemi başlıyor ve liberallerin konjonktürel ve kısıtlı faydası bitti.. Aslında bu değişim sürecinde ne AKP ne de lideri hiç değişmedi, onlar hep aynı kaldılar. Değişenler ise ellerindeki konjonktürel gücü kaybettiklerini gören liberaller oldular".⁹⁵

"SOL" NE?

"Gerçek,
Sokrat ve Platon'dan
daha iyi bir dosttur."⁹⁶

Şimdi burada "sol" parantezi açalım.

Öncelikle "sol"un ne olduğuna dair rivayetler muhtelifdir.⁹⁷

⁹³ Oral Çalışlar, "Ah Şu Liberaller!", *Radikal*, 4 Kasım 2011, s. 14.

⁹⁴ Oral Çalışlar, "AKP Bizi Aldattı mı?", *Radikal*, 10 Ocak 2012, s. 10.

⁹⁵ Serdar Turgut, "AKP Liberal İttifakının Çöküşü", *Haber Türk*, 22 Kasım 2011, s. 4.

⁹⁶ Aristoteles.

Birkaç örneği hızla sıralayalım:

Cemil Meriç için, “Sol, Latincede meş’um, eski Almandada eğri demek... Cehenneme inen merdiven hep sola bükülür. Sağ, kibar ve imtiyazlı; Rabbin sevgili kulları sağında oturacaklar, diyor Tevrat...”⁹⁸

Nuray Mert’in, “Bir başkasının derdiyle dertlenmek, başkasının başına gelenden dolayı kalbi sızlamak, insanlığından utanmak, isyan etmek, insanı solcu yapan aslında budur”; Atal Behramoğlu’nun, “Günümüz Türkiye’sinde (ve herhâlde bütün ülkelerde) solcu olarak, emekten yana değerleri temsil eden kişiler ve kurumlar adlandırılıyor. Daha da genelleştirerek söylersek solculuk, her türlü tutuculuğun karşısında, ileriden, değişimden yana olmaktır”,⁹⁹ sözleriyle de tanımlanır “sol”...

Mehmet Altan da, “Geçmişin vicdan ve ahlâk anlayışları artık geçerliliğini kaybetti” görüşünden yola çıkarak, ekonominin

⁹⁷ Bkz: Ahmet Altan, “Benim Solcularım”, *Taraf*, 13 Mayıs 2012, s. 11; A. İnel, “28 Şubat Sorgulamaları Vesilesiyle Sol”, *Radikal*, 17 Nisan 2012, s. 14; Erhan Karaesmen, “Sola ve Solda Olmaya Dair”, *Cumhuriyet*, 10 Eylül 2012, s. 2; E. Mahçupyan, “Sol ve Siyaset”, *Zaman*, 31 Mayıs 2012, s. 30; N. Çınar, “Hangi Sol”, *Taraf*, 11 Mayıs 2012, s.13; Gürbüz Özaltın, “Sol’un Eleştirmek”, *Taraf*, 6 Mayıs 2012, s. 10; Orhan Miroğlu, “Sol ve Hüzün”, *Taraf*, 12 Mayıs 2012, s. 14; Namık Çınar, “Kapitalizm, Emperyalizm ve Sol”, *Taraf*, 14 Mayıs 2012, s. 14; Zafer Aydın, “Solda Yenilenme mi Dediniz?”, *Radikal İki*, 26 Eylül 2010, ss. 1-4; A. İnel, “Solda Olmak, Solcu Olmak”, *Radikal*, 5 Temmuz 2011, s. 10; Oktay Yenal, “Dün ve Bugün Sol”, *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, No: 1305, 23 Mart 2012, s. 15; E. Mahçupyan, “Sol ve İdeoloji”, *Zaman*, 30 Mayıs 2012, s. 22; H. Babaoğlu, “Ezberci ve Benmerkezci Solla Nereye Kadar!”, *Sabah*, 25 Mayıs 2012, s. 4; Mehmet Aygün, “Türkiye’de Anti-Komünizmin Kaynakları 2: Cumhuriyet Döneminde Siyasi Konjonktürün Düşünce Gündemini Belirlemesi Üzerine İlk Düşünceler”, *Sosyologca*, No:2, Temmuz-Aralık 2011, ss. 91-102.

⁹⁸ Cemil Meriç, “Bu Ülke”, *Yeni Şafak*, 18 Haziran 2012, s.18.

⁹⁹ A. Behramoğlu, “Solculuk-Yurtseverlik”, *Cumhuriyet*, 15 Eylül 2012, s. 6.

sermaye değil, buluşlar ve inovasyon tarafından yönlendirildiği, ulus-devletlerin gücünü yitirdiği, ırkçılığa ve aşırı milliyetçiliğe karşı Panhümanizmin doğup geliştiği bu yeni çağda, yeni bir vicdan anlayışına ihtiyaç duyulduğunu vurgusuyla, “Yeryüzündeki tüm insanları komşun gibi görerek hareket eden ve ona karşı yapılan haksızlıklara isyan eden bir anlayışa doğru gidildiğini anlatmaya çalışıyorum”,¹⁰⁰ diyerek anlatıyor “sol”unu!

SODEP’in eski lideri Hüseyin Ergün’e göre, “Kalkınmacı olmayan sol hareketin yeri çöplüktür. Bugün Türkiye’nin sahici, kalkınmacı, özgürlükçü ve eşitlikçi bir sol siyasi harekete şiddetle ihtiyacı var”dır.¹⁰¹

“Sol planlamadır”,¹⁰² diyor Ercan Yeşilyurt...

E. Fuat Keyman’ın, “Solun kendini yenileme, vizyon kazanma, toplumla kucaklaşma ve ‘eşitlik-vicdan-demokrasi’ ekseninde Türkiye’yi ve dünyayı anlama ve dönüştürme iddiasını kazanma zamanıdır”¹⁰³ saptamasına; “Türkiye’de en büyük sorun çağdaş dünyada demokrasinin ne olması gerektiğine, demokratik imkânların ne olduğu ve nasıl çoğaltılabileceğine kafa yormuş bir ‘sol’ olmaması”.¹⁰⁴ “Sol siyaset’ olması için önce ‘sol analiz’ olmalı. Bu hiç olmadı ki ‘sol siyaset’ olsun”¹⁰⁵ diye ekliyor Murat Belge...

Gündüz Vassaf da, “Yeni sola doğru” alt başlığında şöyle bir reçete sunuyor: “Dünya kabuk değiştiriyor... Solu bekleyen, artık varlığı bile tartışılan işçi sınıfının devrimi değil... Yeni sol anlayışı

¹⁰⁰ Mehmet Altan, *Küresel Vicdan*, Timaş Yay., 2011.

¹⁰¹ Hüseyin Ergün, “Kalkınmacı Olmayan Sol Hareketi Çöpe Atın”, *Akşam*, 22 Ağustos 2011, s. 11.

¹⁰² Ercan Yeşilyurt, “Sol Planlamadır”, *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 2012, s. 13.

¹⁰³ E.F. Keyman, “Solu Nasıl Tartışmalıyız?”, *Radikal İki*, 27 Mayıs 2012, s. 4.

¹⁰⁴ Murat Belge, “Askerî Demokrasinin Sol Cenahı-3”, *Taraf*, 7 Ağustos 2011.

¹⁰⁵ Murat Belge, “Toplumun Öncüsü Sol”, *Taraf*, 1 Mayıs 2012, s. 3.

geleneksel askeri marşlarla değil insana duyarlı şarkılarla kendini ifade ediyor... Mesele, toplumsal duyarlılığın seferber edilmesiyle, seçim seçenekleri kalıplarından, seçim yapılmayan ara yılların uyumsuzluğundan özgürleşebilmek. Çeşitli eylemlerle her gün dünyayı azıcık değiştirebilmek! Günlük yaşantımızın demokratikleştirilmesinden hareketle dünya vatandaşlığının yolunu açabilmek...”¹⁰⁶

Aynı bağlamda “Solcu haddini bilmeyenlerin, kapitalistlerin, erkek egemenlerin, ırkçıların, çevre düşmanlarının karşısına yeni bir dünya mümkün diye çıkanların adıdır... Solcunun her meseleyi bir temel çelişkiyle anlatacak ezberi yoktur. İktidar ilişkilerinin birbirinin içine geçen şelaleler gibi şekillendiğini, gündelik ilişkilere sirayet ettiğini, sınıf diktatörlüğüyle ya da topyekûn devrimlerle dünya cennetleri kurulmayacağını bilir”,¹⁰⁷ diyor yüksek sesle Koray Çalışkan...

Bu arada “Solun mirası üçe ayrıldı. Bir kısmı, Atatürkçülüğün, bir kısmı da Kürt milliyetçiliğinin kuyruğuna takıldı ve Kürt devrimi projesine angaje oldu. Eski TKP’den, PKK ve BDP’ye azımsanmayacak sayıda iltihak oldu...

Bir kısım solcular, anti-emperyalizm köprüsünden yürüyüp saf milliyetçilikten Marksizm’e geçmişlerdi. Şimdi gene anti-emperyalizm köprüsünden yürüyüp saf milliyetçiliğe geri döndüler. Asıllarına rücu ettiler...

Bir kısım solcuların beyininde sadece bir lob kaldı: Anti-emperyalizm lobu! Bunlar, adalet emeğin kurtuluşu, sosyalizm idealleriyle birlikte beyinlerinin ‘özgürlükçü lobunu’ da yitirdiler”,¹⁰⁸ demeden edemiyor topyekûncü kategorizasyonuyla Halil Berktaş!

¹⁰⁶ Gündüz Vassaf, “Yeni Sola Doğru”, *Radikal*, 15 Mayıs 2011, s. 36.

¹⁰⁷ Koray Çalışkan, “Niçin Solcuyum?”, *Radikal*, 19 Haziran 2012, s. 6.

¹⁰⁸ “N. Düzel-H. Berktaş: ‘Solun Mirası Üçe Ayrıldı’”, *Taraf*, 22 Ağustos 2011.

“Bugün Türkiye’de ‘sol siyaset’ denince akla gelenler büyük ölçüde ‘marjinal küçük guruplar’. İnsanlık için ‘sosyalizm’in tek çıkar yol olduğundan emin olan bu guruplar yer yer otorite karşıtı eylemleriyle akla geliyorlar. Tabii ki aralarında her birinin sosyalizmin yorumuyla ilgili olduğu kadar bu amacın nasıl gerçekleşeceğiyle ilgili olarak da büyük farklar var”,¹⁰⁹ saptamasını dillendiriyor Erol Katırcıoğlu... Söz konusu tanımların çeşitliliği, elbette bir değerlendirmeye muhtaç. Ama üç tane saptama var ki, insanın soluğunu “kesiyor”.

İlki ‘Amerikan Demokratik Sosyalistleri’ (ADS) Ulusal Direktörü Maria Svart’ın, “Amerikan politik sistemi o kadar sağa eğilimli ki biz kendi desteklediğimiz adayları ‘en seçilebilir sol’ diye tanımlıyoruz aslında”,¹¹⁰ diyen “ehven-i şer”çiliği!

İkincisi: “Ümmetçi kalınabilseydi, başta Kürt sorunu olmak üzere bütün sorunları çözüldü. Alevi sorunundan Ruhban Okulu’na kadar her şey ümmetçilik zihniyetiyle çözüldü. Üstüne anti-kapitalist bir dünya da beraberinde gelirdi”,¹¹¹ diyen BDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan’ın kafa ve kavram karışıklığı!

Üçüncüsü de “Çin Komünist Partisi bugün emperyalizmin en gerici güçleri ile anarko-nihilist laf ebeleri dışında bütün dünyanın saygı duyduğu bir siyasal kuruluş durumunda”,¹¹² diyen Cavlı Çulfaz’ın Ç”K”P’yi sosyalist ilan eden reel-politikerliği!

İyi de sol nedir?

Teorik, ideolojik, politik, tarihsel, vb. tanımlara, yorumlara, tartışmalara girmeden: Net biçimde emekten yana sermayeye karşı olan, duran bir adaleti, kardeşliği temsil etmektir sol.

¹⁰⁹ Erol Katırcıoğlu, “Bizde Sol Siyaset Var mı”, *Taraf*, 28 Nisan 2012, s. 6.

¹¹⁰ E. Delikanlı, “Amerika’da Siyaset...”, *Birgün*, 10 Kasım 2011, s. 7.

¹¹¹ Ezgi Başaran, “Ümmetçi Kalınabilseydi Kürt Sorunu Çözüldü”, *Radikal*, 11 Temmuz 2011, s.16-17.

¹¹² Cavlı Çulfaz, “Çin’in Ağır Topları...”, *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 2012, s. 2.

En geniş anlamı: Açların işsizlerin, yoksulların tarafında olmaktır. Nitekim kelimenin aslı Fransız Devrimi'nden sonra meclisin solunda oturan ve yoksullardan yana olan üyelere geliyor.

Ama ekmeğini yoksullarla bölüşmeyi va'zeden bir hümanizma değildir. O yoksulluğu yaratan üretim ve bölüşüm koşullarına yöneltmiş bir itirazdır.

Yaşadığımız dünyanın ahvaline, insanların çektikleri acılarına yani zalim(ler)in zulmüne karşı "Hayır" yanıtıdır.

İktidara, tahakküme, baskılara karşı güçsüzlerin, madûnların, ezilenlerin yanında durmanın, dik durup diklenmenin ahlâkıdır.

Beyaz Adam karşısında siyah, istilacı karşısında yerli, patronun karşısında emekçi, erkeğin karşısında kadın, Türk'ün karşısında Kürt, polis karşısında öğrenci olabilme empatisidir.

Ve emperyalist girişimlere, sömürgeciliğin her biçimine karşı çıkma cüretidir.

Sömürü ve baskı dünyasının değişmesi gereği, başka bir dünyanın mümkün olabileceği umududur sol.

Ve bu ahlâk, bu empati, bu cüret ve bu umuttan bir dizi siyasal doğrultu ve eylem üreten bir siyaset yatağıdır.

İnsan(lık)ın, Spartaküs'ten beri süregelen ütopyasına sırt çevirmemektir.

En önemlisi de, liberal değer(sizlik)lerle hiçbir ilişkisi yoktur ve olamaz da solun...

Gülmeden Geçilemeyen Zirvalar

"Hiçbir şey insan kadar yükselmez ve alçalmaz."¹¹³

¹¹³ Hölderlin.

“Sol”un ne olduğuna dair rivayetler muhtelifken; gülmeden geçilmemesi gereken zırvalardan kimileri de şunlardır:

Mesela “AKP yeni solun da adresi” başlıklı yazısında Murat Aksoy der ki: “Başlığı ‘Sol parti AKP’den mi çıkacak?’ şeklinde de okuyabilirsiniz...”¹¹⁴

Evet, evet AKP’nin içinden çıkacak bir “sol”dan bahsediliyor!

Mesela eski(meyen) ülkücü Mümtaz’er Türköne, her işi “tamamladıktan”(?) sonra, “sola da el atarak”(!) der ki:

“CIA eski istasyon şefi Graham haklı. Türkiye’ye sol lâzım. Ama nasıl adam olacaklar? Amerika el atarsa belki...”¹¹⁵

“Sol kendini yenileyemiyor. Sonuçta, ‘Memlekete lâzım olan sol düşünce de İslâmcılar tarafından’ getiriliyor. İslâmcıların ürettiği sol ideolojinin içeriği, aslında geleneksel solun dolduramadığı boşluk hakkında fikir veriyor. Geleneksel solun anti-kapitalizmle, sınıf mücadelesi ile ve yoksulların haklarını savunmakla bir ilgisi yok...”

Sol, anlam veremediği ve kendine bir yer bulamadığı bir dünyada var olmaya çalışıyor. Çaresi değişmek ve titreyip aslına dönmek...”¹¹⁶

“Sol demek, tutarsızlık demek...”¹¹⁷

“İllegal sol örgütler her devirde darbecilerin oyuncağı oldular. Örtülü operasyon kabiliyetini geliştirmek için devlet içindeki çeteler bu örgütlere sızdılar. Bazılarını kendileri kurdular ve yönettiler. Bugün 12 Eylül davasının görülmesini, bu derin devlet uzantıları ve kılıç artıkları engellemeye çalışıyor...”¹¹⁸

¹¹⁴ Murat Aksoy, “AKP Yeni Solun da Adresi”, *Yeni Şafak*, 6 Aralık 2011.

¹¹⁵ M. Türköne, “Bu Solcular Adam Olacak mı?”, *Zaman*, 8 Nisan 2012, s.21.

¹¹⁶ Mümtaz’er Türköne, “Sol, Değişebilir mi?”, *Zaman*, 24 Mayıs 2012, s.23.

¹¹⁷ Mümtaz’er Türköne, “Sol’un Soytarıları”, *Zaman*, 4 Mayıs 2012, s.27.

¹¹⁸ Mümtaz’er Türköne, “Sol’un Cehennemi”, *Zaman*, 10 Nisan 2012, s.27.

Mümtaz'er Türköne'nin "sola akıl vermesi", bu konuda ahkâm kesmesi, CIA eski istasyon şefi Graham Fuller'den farksızdır! Ancak ne yazık ki, bu zırvallar yer yer "ciddi"ye alınıyor.

Tıpkı Demir Küçükaydın'ın satırları gibi:

"Türk sosyalistleri hayatiyetini yitirmiş bir ceset gibidir. Bu bakımdan Kürt Özgürlük Hareketi, Türk sosyalistlerine pek fazla bel bağlamamalı. Ama bundan Türk sosyalistleriyle bir araya gelmemeli gibi sonuç çıkarmamalı. Özgürlük Hareketi, Türkiye'deki demokratik muhalefeti, Türk sosyalistlerine havale etmeyi bırakmalı, bunu kendi örgütlemeye ve birleştirmeye çalışmalı. Türk sosyalistleri bunu başlatmak için bir işlev görebilir. Eskiden tulumbalar vardı su çekmek için. Ama su çekebilmek için, bu tulumbalara bir kaç maşrapa su dökmeniz gerekirdi. Elinizde bir tulumba, kuyuda su olsa da, pis de olsa bir maşrapa suyunuz yoksa, suya ulaşamaz onu yukarı çekemezsiniz. İşte Özgürlük Hareketi sosyalistleri böyle, Türkiye'nin demokratik güçlerine ulaşmak ve onları örgütlemek için, bir maşrapa su gibi değerlendirmelidir. Sosyalistlerin bir hayatiyeti yoktur. Sadece fiziki olarak güçsüz değiller; entelektüel olarak, teorik olarak da tükenmiş durumdadır".¹¹⁹

Kuruçişme, ömrünü doldurmuş sosyalist örgütleri; ÖDP de ömrünü doldurmuş Dev-Yol'u yeniden canlandırdı.

Bu Kongre'nin akıbeti de böyle olabilir pekâlâ. Kendi cenaze merasimlerini yapan Türk sosyalist yuvarlar, kendilerine karşı kararlılıkla durulmaz ve mücadele edilmezse, pek ala buradan güçlenerek çıkabilirler. Hatta bu Kürt hareketinde yol açacağı zafiyetle (yani Türkiye'nin Batı'sında bir demokratik ve devrim-

¹¹⁹ Demir Küçükaydın, "Halkların Demokratik Kongresi Üzerine Notlar-1", DBH_Tartışma, 20 Ekim 2011.

ci örgütlenme ve kabarışı engelleyerek, dolayısıyla sonuçta Kürt Hareketi içinde burjuvazinin ağırlığını arttırarak böylece tecridi daha da pekiştirerek) bir gerileme ve yenilgiye. Bu yenilginin ve gerilemenin ideolojik ve sosyal iklimi de bu yuvarların varlıklarını sürdürebilmeleri için çok elverişli koşullara yol açabilir”.¹²⁰

Şimdi burada durup boyundan büyük laflar ederek ahkâm kesenlere; Juvenalis’in ‘Hicivler’ kitabındaki “*Sed quis custodiet ipsos custodes?*”¹²¹ sorusu eşliğinde; B. Shaw’ın, “*Birisini eleştirmek istiyorsak en uygun yer aynamızın karşısıdır*”, sözünü ve Afşar Timuçin’in, ‘*Geçen Zamanın Türküsü*’ndeki “*Bir de pisliğin çiçek gibi büyüdüğü/ Uyuşuk ve anlamsız otlar var*”, dizelerini anımsatalım!

Bir yandan “Sol öldü, bitti, yok oldu”, diye kına yakıp, bir yandan da sürekli “solcular”ı eleştirme, onlara akıl verme, yol gösterme saplantısı, nasıl bir hastalıktır, gerçekten de?

Neo-Liberallerin Parlak (ve Boş) Lafları

“Beni dışardan yargılayanlara söyleyecek sözüm yok. Zaten dışarıda kalmaları onlara yetiyor.”¹²²

Öncelikle parlak (ve boş) laflarıyla müsemma neo-liberaller konusunda; her parlayanın altın olmadığını, tenekelerin de parladığını ifade etmem gerek...

Mesela Roni Margulies, “Sosyalizm fikri belini doğrultamadı”,¹²³ derken Halil Berktaş’ın, “The war is over... La guerre est finie... Savaş bitti...”¹²⁴ diye eklemesi gibi...

¹²⁰ Demir Küçükaydın, “Kongre’yi (HDK) Bekleyen Tehlikeler -Halkların Demokratik Kongresi Üzerine Notlar -2”, DBH_Tartışma, 23 Ekim 2011.

¹²¹ “Peki ama gözcüleri kim gözleyecek?”

¹²² Mark Twain.

“Belin nasıl eğrildiği”, “Savaşın nasıl bittiği” öznel bir ön kabul, politik okuma ve tercih meselesidir ki, “Marksizm’in Abdurrahman Çelebileri”nin¹²⁵ anlayamadığı; anlamak istemediği de tam burasıdır.

Evet Taha Akyol, ‘Sosyalizmin Sonu?’ başlıklı yazısında, “Sosyalistler nihayet ‘işin esasını’ tartışıyor. Taraf gazetesinde Halil Berktaş’ın başlattığı ufuk açıcı tartışmadan bahsediyorum. Murat Belge, Nabi Yağcı ve ‘komünist’ Roni Margulies’in tartışması... Dostum Hadi Uluengin de Hürriyet’te güzel bir yazıyla katıldı”¹²⁶ diyerek “Abdurrahman Çelebiler”e alkış tutabilir.

Ancak bu alkışlar, “Abdurrahman Çelebileri” de, yaptıkları işi de meşrulaştırmaz!

Bu işin bir yanı; öteki(leri)ne gelince:

“Marksizm’in eksik bıraktıkları”ndan¹²⁷ söz eden Semih Gümüş’ün, “Marksizm, kendisini iktidar aracına dönüştüren siyasetin açtığı derin yaraları siyasetin içinde iyileştirmez”¹²⁸ saptaması...

Veya Murat Belge’nin, ‘Lekelenmiş bir Marksizm- Leninizm bayrağı altında yeniden toplanalım’ diyecek hâlim yok. ‘Gerçekte- olduğu- gibi- değil- olması- gerektiği-gibi- sosyalizm’ adıyla yeni bir parti kurmayı da tasarlamıyorum... Sosyalizm, son analizde, olacağını vaat ettiği şey olamadı”,¹²⁹ türünden saltçı eleştirmenliğiyle iştigal etmesi...

¹²³ Roni Margulies, “Sosyalizmin Çöküşü?”, *Taraf*, 17 Aralık 2011.

¹²⁴ Halil Berktaş, “La Guerre Est Finie”, *Taraf*, 17 Aralık 2011.

¹²⁵ Ali Şimşek, “Abdurrahman Çelebiler ve Marksizm”, *Birgün*, 11 Ocak 2012, s. 13.

¹²⁶ Taha Akyol, “Sosyalizmin Sonu?”, *Hürriyet*, 19 Aralık 2011, s. 18.

¹²⁷ Semih Gümüş, “Kuramdan Sonra...”, *Radikal Kitap*, 2 Aralık 2011, s. 26.

¹²⁸ Semih Gümüş, “Değişim Sürüyor”, *Radikal Kitap*, 16 Aralık 2011, s. 30.

¹²⁹ Murat Belge, “Niye Sosyalist Olduk?”, *Taraf*, 29 Kasım 2011.

Ya da M. Hardt ile A. Negri'nin, 'Ortak Zenginlik'te, modern zamanların devrim düşünüşünü günümüzün "post-modern" dünyasında yeniden kurma "iddiası"yla; "yeni bir mülkiyet biçimi olarak ortak zenginliği" sunup; "Ne özel mülkiyet ne kamu mülkiyeti! Ne kapitalizm ne sosyalizm!"¹³⁰ parlak sözünün politik pratik açısından hiçbir şey anlatmadığı; hiçbir şeyi karşılamadığı görmezden gelinir...

Ne dersiniz deyin; neyi "iddia" ederseniz edin; yaptığınız dünyayı değiştiren bir politikaya mündemice; yani Aristoteles'in 'Politika' başlıklı yapıtında belirttiği gibi yurttaşların toplumu ilgilendiren işlerle ilgili olarak yapıyorsa; Maurice Duverger'nin, "Siyaset (politika) hem bir çatışma ve iktidar kavgasıdır", saptamasına itirazınız mümkün değildir.

O hâlde tarihin "somutuna", onu yorumlamakla iktifa eden "soyutlamalar"a feda edilmemelidir.

Tarih, sadece bizden önce yazılanlar değildir. Bizim de yazdıklarımız; toplumsal praksisle yaratarak, her kuşağın kendi pratiğini tercüme edip, sınıflar mücadelesinde durmadan temize çıktiklerinin sentezidir.

Bu güzergâhta yanıldığını kabul etmeyenler, en çok yanılanlardır.

Büyük taşlara sarılanlar, onu atmak istemeyenlerdir.

Hayatı açıklayan, nihai kertede çok parlak (ve boş) laflar değil; aksine onlara da çeki düzen veren, güncelleyen, "son" hâline sokan toplumsal praksistir; Sinan Özbek'in, "Marx'a göre idelelerin kaynağı insanların somut üretim ilişkileridir";¹³¹ Andre Breton'un, "Başkaldırı, onların içinde daha ağır basmasa, emek nasıl yüceltebilirdi onları?" saptamasındaki üzere...

¹³⁰ M. Hardt-A. Negri, *Ortak Zenginlik*, çev: E.B. Yıldırım, Ayrıntı Yay., 2011.

¹³¹ Sinan Özbek, *İdeoloji Kuramları*, Notos Kitap, 2011.

Bu çerçevede Halil Berktaş'ın, "Giden sosyalizmin şakası veya karikatürü değil, ta kendisiydi. Bir daha başka bir sosyalizm olmayacak"¹³² sözleri; hayata "nizam verme"ye kalkışan teorist aymazlığın ta kendisidir; tıpkı Etyen Mahçupyan'ın, "Modernliğin içindeyken, kapitalizmin 'kötülüğüne' gönderme yapan bir sosyalizmin cazibesi vardı. Ne var ki sosyalizm de nihayetinde kapitalist dünya sisteminin içinde yer alan ve modernliğin zihniyet zemini üzerinde duran bir ideoloji. Bugünün dünyasında hâlâ kimlik ve cemaat oluşturu bir özelliğinden söz edilebilir ama gerçek anlamda politik niteliğinden söz etmek pek anlamlı değil"¹³³ saptaması da öyle, tabii!

Öte yandan 24 Mart 2012'de 'Taxim Hill Otel'de 'Küresel Yerel (Küyerel) Düşünce Platformu' konferanslar dizisindeki "Adil Bir Toplum İçin Mücadelenin Yeni Aşaması Üzerine Düşünceler" temalı konuşmasında Zülfü Dicleli, "1970'lerde insanların doğaya hâkim olma perspektifi, yeşil/çevreci doğa korumacı hareketin ortaya çıkmasıyla birlikte doğaya uyumlu bir düzen arayışını doğurdu. 1980'ler sonunda 'sosyalist ütopya' iflas etti. Bundan 20-25 yıl sonra ise 'kapitalist ütopya' iflas etti. Bu üç aşamaya ek olarak, dördüncü gelişme de kadın hareketinin hareketlenmesi ve yeni bir evreye gelmesiyle yaşandı. Dünyada artık değişimin tarzı değişti. Modernizmin belirlediği paradigmlar yerine artık, yenileri gerek. Yeni dönüşümün yolu açılıyor. Modernizm dönemi ise bitiyor",¹³⁴ derken neyin geldiğinden söz etmediği gibi, "Ne Yapmalı?" veya "Değişimin Tarzı" konusunda da bir yanıt üretmiyor...

¹³² Halil Berktaş, "Solun Hayal Perdesi", *Taraf*, 26 Kasım 2011.

¹³³ Etyen Mahçupyan, "Sosyalizmin Ardından", *Zaman*, 13 Mayıs 2012, s. 26.

¹³⁴ "Zülfü Dicleli: 'Değişimin Tarzı da Değişti'", *Sesonline*, 26 Mart 2012.

Ayrıca Hasan Bülent Kahraman'ın, “Marx'ı demokrasiyle değiştirmek” vurgusuyla, “Yeni sol, sol denince akla gelen bütün unsurları, onların kendi gerçekliklerinden taviz vermeden, yeni bir demokrasi anlayışının içinde düşünüp çözüme kavuşturursa kavuşturacak. Şiddet, devrim ve diktatorya artık söz konusu olmayacak ama mülkiyet, artık değer, sömürü ve eşitsizlik toplumu demokratik bir paydada, sivil toplumun elemanları etrafında tutmanın harcı olarak çözüme götürülecek”,¹³⁵ diye formüle ettiği “yeni (olmayan) sol” kapitalizmin aksesuarı olmaktan başka hiçbir işleve haiz değildir.

Çünkü kapitalizmi küresel olarak betimleyen sürdürülemezliği; tam da bunun için “demokratik kapitalizm” mümkün değildir. Neo-liberallerin görmezden geldiği tam da burasıdır!

Nihayet: 11 Madde!

“Rol yapmadan,
iktidar oyunlarına girmeden
sevmek, devrimdir.”¹³⁶

Yeri geldi bir kez daha –kısaca– anımsatayım:

i) “Emek, evrime uğrayarak toplumsal emek hâline geldiği ve böylelikle zenginliğin ve kültürün kaynağı olduğu ölçüde, emekçide yoksulluk ve teslimiyet, çalışmayanda servet ve kültür gelişir”.¹³⁷

¹³⁵ Hasan Bülent Kahraman, “Marx'ı Demokrasiyle Değiştirmek”, *Sabah*, 25 Mayıs 2012, s. 20.

¹³⁶ Rita Mae Brown, *Dünya Kadın Şairlerinden Kadının Hâlleri*, Derleme ve çeviri: Selahattin Yıldırım, Agora Kitaplığı, 2012.

¹³⁷ K. Marx-F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, çev: M. Kabagil, Sol Yay., 1989, s.25.

Sürdürülemez kapitalizm budur; bunun için aşılacaktır!

ii) Bu bağlamda “Komünizm bize göre ne yaratılması gereken bir durum, ne de gerçeğin ona uydurulmak zorunda olacağı bir ideadır. Biz bugünkü duruma son verecek gerçek harekete komünizm diyoruz”.¹³⁸

Son verme eylemini de “11 Tez”le tarif ediyoruz!

iii) “Komün’ün gerçek gizemini... emeğin iktisadî kurtuluşunun gerçekleşme olanağını sağlayan siyasal biçimi alması oluşturur...”¹³⁹

Bu “model” ana fikir olarak hâlâ geçerlidir!

iv) Bu yolda “Yaşamımızdaki her alanın, neo-liberalizmin ihtiyaçlarına göre yeniden ve yeniden düzenlenmesi hem toplumsal hayatta hem de iktisadî ilişkilerde yapısal bir dönüşümü beraberinde getiriyor”, diyen David Harvey, tüm bu değişim/ dönüşümlere karşı mücadelenin biraraya gelme-toplumsal muhalefeti güçlendirme-yapının kendisini kökten değiştirme, yani en nihayetinde ancak devrimin kendisi ile mümkün olabileceğinin belirtiren;¹⁴⁰ “Günlük her sorunun –günlük sorun olarak bile– aynı zamanda devrimin temel sorunu olduğu”nu¹⁴¹ söyleyen Lukacs, “devrimin güncelliği” fikrinin altını özenle çizer.

v) “‘Büyük ölçekli sanayinin kendi ulusal toprağından kopması; bütünüyle dünya pazarına, uluslararası mübadeleye ve uluslararası işbölümüne bağımlı hâle gelmesi...’ Bunlar, son

¹³⁸ K. Marx-F. Engels, *Alman İdeolojisi*, çev: Sevim Belli, Sol Yay., 2004, s.62.

¹³⁹ K. Marx, *Fransa’da İç Savaş*, çev: Kenan Somer, Sol Yay., 2005, s.66.

¹⁴⁰ Aslı Aydın, “Neo-Liberal Oyunu Devrim Bozar”, *Birgün*, 15 Haziran 2012, s. 5.

¹⁴¹ György Lukacs, *Lenin’in Düşüncesi-Devrimin Güncelliği*, çev: Mehmet R. Zaralı, Belge Yay., 1998, s. 11.

döneme ait bir 'küreselleşme' tanımından alınmamıştır; 164 yıl önce yazılmıştır ve yazarı da K. Marx'tır.¹⁴² Kapitalizmin bu ayırt edici özelliği bugün de değişmemişse, üretimin, tüketimin, bölüşümün ve işbölümünün, küçük ölçeklerde (yerelerde), kapitalizmin ilişki ağları ve işleyiş kuralları dışına çıkan köklü bir dönüşüme uğratılması da mümkün olmayacaktır..."¹⁴³

Dünya devrimi hâlâ gündemdedir!

vi) E. P. Thompson'un, "Dönüşen romantik gelenekle bağımızın sürdüğünü kabul eden bizlerin başka bir yere ait olduğumuzu, basitçe entelektüel soldan ihraç edilmiş olabileceğimize dair bir fikir, bir zamanlar insanların aklından geçmiş olabilir. Ama bu girişim başarısız olmuştur. Biz hâlâ buradayız. Gitmeye niyetimiz yok..."

Max Blechman'ın, "Biz hâlen buradayız ve solun şu anki kargaşası düşünüldüğünde, zamanımızın belki de şimdi geldiğini söyleyebilirim. Gerçek dünya, romantikleri düşlerinden ötürü uzun bir süre sanık sehvasına oturttu. Ama henüz sona ermemiş olan modernlik oyununda kimin yanılsamaya neden olduğuna yalnızca tarih mahkemesi karar verebilir",¹⁴⁴ saptamalarını ısrarla anımsatarak; durmadan terennüm edeceğiz...

vii) Bunlar için de V.İ. Lenin'in, "Örgüt işçi sınıfının gücüdür. Kitle örgütleri olmaksızın, proletarya bir hiçtir. Örgütlenme eylem birliğidir; akılla müdahaledir", uyarısı kulaklara küpe edilmelidir!

viii) "Marksizm bitti" diyenler gelince...

¹⁴² K. Marx, *Felsefenin Sefaleti*, çev. Ahmet Kardam, Sol Yay., 2007.

¹⁴³ Metin Çulhaoğlu, "Ölçek Sorunu", Birgün, 12 Ağustos 2011.

¹⁴⁴ Editör: Max Blechman, *Devrimci Romantizm*, çev: Bilal Çölgeçen, Versus Yay., 2007.

Sanayi sonrası toplumda kapitalin daha az elde toplanmaya başlamasıyla emek sömürüsü daha da arttı.

Bugün de dünyada yaygın bir gıda kıtlığı söz konusu.

İşçi sınıfının 2000'lerde daha az örgütlenmiş olması, o sınıfın yokluğundan değil, üzerlerindeki devlet ve sermaye baskısından kaynaklanır.

Sosyal ve ekonomik eşitsizlik, bütün dünyada inanılmaz boyutlara vardı. Sınıf mücadelesi bitmedi.

Yaşanan işgal hareketleri de küreselleşen dünyadaki huzursuzluğun son kanıtı. Tarihte sadece tek bir ırk, cinsiyet, ulus, din ya da uygarlığa değil, tüm farklılıklarıyla insanlığın tümüne hitap eden ilk sosyal hareket Marksizm'di. Onun yerine daha iyisi önerilene kadar Marksizm'in devri kapanmaz.¹⁴⁵

ix) Tüm bunları yaparken kulaklara küpe edilmesi gereken V.İ. Lenin'in, "Yapılacak tek şey, ya burjuva ya da sosyalist ideoloji arasında seçim yapmaktır. Başka yol yoktur. Çünkü insanlık bir 'üçüncü' ideoloji yaratmamıştır; ve üstelik sınıf çelişkileriyle bölünmüş olan bir toplumda, sınıf niteliği taşımayan, ya da sınıflar üstü bir ideoloji olamaz. Onun için sosyalist ideolojiye azıcık olsun sırt çevirmek, burjuva ideolojiyi güçlendirmek anlamını taşır", uyarısıyla işaret ettikleridir.

x) Nihayet "Her şey düşündüğünüzden daha uzun sürer", diyen Edward Murphy haklıdır!

xi) Buraya kadar işaret ettiklerimizi Ernesto Che Guevara'nın, "Devrimciyi yöneten aşk duygularıdır, devrime olan aşkının duyguları", sözüyle noktalamak en iyi toparlama olacaktır...

26 Eylül 2012, Ankara.

¹⁴⁵ Zülal Kalkandelen, "Marx Neden Haklıydı?", *Cumhuriyet Pazar*, No: 1364, 13 Mayıs 2012, s.5.

Editor: **FİKRET BAŞKAYA**

AKP "İLİMLİ İSLAM", NEOLİBERALİZM

"Politik İslam olarak adlandırılan İslamcı hareketler baştan itibaren emperyalizm tarafından araçlaştırıldılar. İlerici, ulusal, sol, sosyalist hareketleri etkisizleştirmek üzere kullanıldılar. Bugün de Müslüman Dünya'da kolonyalist-emperyalist Batı'nın Truva atı işlevi görmeye devam ediyorlar. "İlimli İslam" Batılılar tarafından uyduruldu ve bu hareketlerin radikaliyle sözde "ılımlısı" arasında bir fark yoktur. Şimdilerde İslamcı Hareketler İngiliz asıllı Siyonist profesör Bernard Lewis tarafından peydahlanan "kurucu kaos stratejisinin" hizmetinde... Devletleri çökertmek, toplumsal dokuyu parçalamak, topluma yıkımı dayatmak, anarşi ve kaos yaratmak üzere seferber edilmiş durumdadılar. Müslüman toplumlari bir çıkmaza hapsedmek üzere, İslam adına katliamlar yapmaya, cinayetler işlemeye devam ediyorlar... Kaldı ki, bunların hiçbir zaman alternatif bir toplum projeleri olmadı ve olması da asla mümkün değildir. Aynı şekilde Politik İslam'ın, neoliberalizmin en hevesli savunucusu oluşu da bir tesadüf değildir. Politik İslamcı hareketler iktidar olduklarında ancak neoliberal bir teokrasi üretebiliyorlar".

ISBN 978-605-5580-52-0

9 786055 580520

